

ВОЈНОИСТОРИСКИ ИНСТИТУТ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ

ЗБОРНИК

ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ

I

КЊИГА 7

БОРБЕ У СРБИЈИ 1944 ГОД.

БЕОГРАД
1955

БОРБЕ У СРБИЈИ 1944 ГОД.
ЈАНУАР — МАЈ

I

ДОКУМЕНТА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ,
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА И ПАРТИСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

БР. 1

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 3 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ С. ДРАШКОВИЋИ—С. ШТИТ-
КОВО—С. Д. ТРУДОВО—С. МОЧИОЦИ¹**

**ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ**

Пов. бр...
3 јануара 1944 г.
у 10 час.

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, II ДАЛМАТИНСКЕ
И I ШУМАДИСКЕ БРИГАДЕ**

Наша дивизија извршиће сутра покрет на просторију Јасеново, Мочиоци, Драшковићи, Горње и Доње Трудово и Штитково, одакле ћемо даље, према ситуацији, извршити накнадно покрет у циљу овладавања комуникацијом Ивањ-ица—Ариље.²

Ради тога j

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — II Пролетерека извршиће покрет са једним батаљоном, штабом бригаде и болницом у с. Драшковићи и сместити се у јужног делу села североисточно од Жедна Глава (к. 1439). Са једним батаљоном извршиће покрет из Ђегбина заједно са овим Штабом у с. Горње Трудово.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 5/1, к. 732.

² Види док. бр. 4.

Комбиновани батаљон³ остаће до даље наредбе у с. Јасенову, са задатком затварања комуникације Јбуиш—Ужице.

2. — II Далматинска бригада извршиће покрет са досадашње просторије и то са два батаљона из с. Ојковица преко Горњег Трудова у с. Штитково, а са два батаљона из Сјеништа преко Негбине—Бурађе—у Доње Трудово.

3. — I Шумадиска бригада извршиће покрет са садашње просторије преко с. Јасеново и сместити се у с. Мочиоце, користећи за исхрану и с. Главица.

4. — Покрет извршити тачно 4 тек. мес. у 6 час. ујутру.

5. — Уколико се на новоодређеној просторији налазе извесне четничке банде, то ће све јединице исте што даље протерати, а у четничким селима од истакнутих четника прикупити што више хране за јединице. 1

Све јединице ће се обезбеђивати на свом правцу и извиђати што дубље према непријатељу, настојати да се прикупе што потпунији подаци о јачини и распореду непријатеља, а особито на правцу Ариље—Ивањица. Прикупљене податке што пре доставити овоме штабу.

6. — Штаб дивизије налазиће се у с. Горњем Трудову.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник штаба,
мајор,
С. Дрљевих⁴

(М.П.)

Командант, п.пуковник,
Љубо Вучковић

³ Овај батаљон био је састављен од дела бораца Првог и Другог батаљона Друге пролетерске бригаде који су за време борбе код Пријепља 4 децембра 1943 год. успели да пређу на леву обалу реке Лима, као и од бораца рањених у поменутој борби па су прездравили. Остали делови ова два батаљона привремено су прикључени једној бригади Пете НОУ дивизије, до марта 1944 год. када су поново ушли у састав својих батаљона и бригаде.

* Саво Дрљевих

БР. 2

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ ЈУЖНОМОРАВСКОГ НОП
ОДРЕДА ОД 4 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ
НОВ И ПО СРБИЈЕ О АКЦИЈАМА НА ПРУЗИ ЛЕСКО-
ВАЦ—ДОЉЕВАЦ¹

ШТАБ I ЈУЖНОМОРАВ. Н.О.
ПАРТИЗАН. О.

4 I 1944 године.

ГЛАВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И ПАРТИЗАНСКИХ
ОДРЕДА ЗА СРБИЈУ

Драги другови,
Шаљемо вам следећи извештај:

I. — Акције војничке:

1. — Наш други батаљон између 1 и 2 ов. м-ца извршио је акцију на пругу Лесковац—Доњевац. Били су поставили екепловиз, али месна сеоска стража провоцирала је наше другове и сигнализала дуж пруге, ради чега је био заустављен саобраћај те ноћи. Наши другови напали су затим исте ноћи на сеоску стражу поред пруге и заробили 14 стражара. Двојицу од ових 14 који су пругом дали сигнал наши су стрељали пред ухваћенима, а остале пустили кући, са напоменом да не смеју више чувати пругу (ово је трећа опомена истим чуварима пруге). Сутрадан се сазнало да су сељаци из села дуж пруге изјавили код Бугара да не смеју више чувати пругу од партизана.

2. — Следеће ноћи 2. I² једна десетина нашег II батаљ. поново је покушала акцију на прузи код Печењеваца. У овој акцији окренула је један транспортни воз. Непријатељ је са изврнутог воза отворио ватру и наша се десетина удаљила. 4 вагона су потпуно размрскана; локомотива је експлодирала од потреса. Не зна се шта је било у возу. Саобраћај је прекинут на тој прузи 3. I цео дан.

3. — Одред са 1, 3, 4 и 5 батаљ. налази се на путу за Горњу Јабланицу, за акцију по садејству са II бригадом³, а

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 611

² Ноћу између 2 и 3 јануара 1944 године.

³ Друга јужноморавска НО бригада, касније преименована у Четврту српску НО бригаду.

по директиви вашој. Последња 3 дана вршена је припрема и извиђања на правцу „Горе“.⁴ Покушаћемо вечерас продор у Г. Јабланицу у циљу опкољавања Дражених група и група заједно са бригадом и равнаћемо се према ситуацији.

Наш други батаљон вечерас ће поћи ка правцу Лесковац—Грделица. Дали смо им потребне директиве за акције на томе терену. Са II бат. је једна чета I батаљ. са Кукавичког] терена.

II Рад у одреду политички и војни:

У одредима по батаљонима и четама одржавају се сваког дана политич. и војни часови.

Морал код војске је добар.

Руководства батаљона и чета су млада — недовољно искусна и са мало стручне војне спреме. Политич. комесари такође су млади. Настојаћемо да се руководства што пре подигну и оспособе.

III Политички рад на терену:

На терену последњих дана нисмо одржавали политичке конференције. 31. XII увече дали смо један просветно-културни програм у Бублици (дочек Нове године).

Уз другарски поздрав:

С. Ф. — с. н.

Веза са нама преко К-де подручја — Вујаново.

П. комесар
Владимир Грујић

Командант
Рат. **Ј. Андрић**

⁴ Редакција није могла да утврди на који с» правац овде мисли.

БР. 3

ЗАПОВЕСТ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 8 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
НАПАД НА ИВАЊИЦУ И ЛИСАЊСКИ РУДНИК¹

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

0. бр. 6
8 јануара 1944 г.
у 13 час.

ЗАПОВЕСТ

Секција Ужице, размер 1:100.000

Према тачним подацима јачина непријатељског гарнизона у Ивањици је следећа: Бугара 200, са извесним бројем аутоматског оружја и неколико бацача, Немаца око 30, недићеваца 150 (пољске страже и граничара) са 2 тешка митраљеза.

Бугари се налазе и то: 150 на Видином Кршу—Свештица (на дееној обали Моравице). Ту су изградили три земунице, у којима су смештени водови. 50 Бугара се налази у основној школи (на левој обали Моравице).

Немци су смештени у хотелу Спасовића на спрату и у кући Гаја Бошковића.

Пољска стража је смештена у старој полицији, а граничари у хотелу „Јавор“.

Од утврђења налазе се и то: један бункер у парку, који није поседнут. Ископани ровови налазе се поред гробља на путу Ивањица—Ариље. ¹

Утврђених положаја немају нити држе ма какве положаје, сем што патролирају у правцу Кушића (цеста Ивањица—Сјеница). ¹

Наша дивизија има намеру у току ноћи 8/9 о.мес. ликвидирати непријатељски гарнизон Ивањицу и Лисањски рудник², на цести Ивањица—Ариље. Лисањски рудник има као посаду 70 Руса (белогардејаца).

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 5/1, к. 732.

² Види док. бр. 4.

Ради извршења предњег задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

Десна колона:

два батаљона II Далматин. бригаде са једним бацачем, свега два батаљона.

Командант капетан
Обрад Егић.

)
1. — Полази са просторије Опаљеник—Даретин правцем: Опаљеник—цеста Сјеница—Ивањица — јужно од с. Бедина Варош — прелаз преко Моравице — Црњево³ — к. 799 — к. 468 — к. 646 (Мркочевац). По избијању на положаје источно од Ивањице приступити ликвидацији бугарских упоришта на десној обали Моравице. Напомињемо да се на тој страни налазе војна и цивилна болница. Поред задатка ликвидације Бугара, обезбедити се од правца Гуче, где се према подацима налазе извесне четничке банде.

Средња колона:

Командант мајор Средоје Урошевић.

Састав: један батаљ. II Далм. бриг. и један батаљ. II Пролет. бриг. са 2 бацача. Свега 2 батаљона.

2. — Полази са просторије с. Кушића правцем цеста Сјеница—Ивањица и лево преко с. Глиеча, са задатком овлађивања косама на западној страни Ивањице и то: к. 769 — Ртине — к. 671 — к. 501 и директан упад у град у циљу ликвидације свих упоришта која се налазе на левој обали Моравице.

³ Вероватно Црњевско Брдо (к. 799)

3 — Лева колона:

Командант мајор Ратко Софијанић.

Састав: Шумадиска бриг., један батаљ. II Далм. бригаде (1) и 1 баџач. Свега 3 батаљона.

3. — Полази са просторије с. Маскова правцем: Грабовичка река—Лисањски рудник, са задатком ликвидирања и онеспособљења рудника.

Шумадиска бригада ће извршити покрет са места где се сада налази правцем: Миланца—с. Бауловићи, где ће је сачекати командант колоне и издати заповест.

По ликвидацији рудника батаљон II Далматинске бригаде (пребацити на деену обалу Моравице у циљу садејства и потпомагања напада на Ивањицу, уколико до тога времена не би била ликвидрана.

Рушити све /мостове на цести Ивањица—Ариље.

4. — Обезбеђење:

Један батаљ. II Пролетерске бригаде са зам. команданта бригаде капитаном Миодрагом Миловановићем⁴.

4. — Полази са просторије с. Маскова правцем: Катићи—Водице—Биљеге—Калуђерске воденице—Клисура, са задатком затварања правца од Ариља. Овај батаљон ће остати на овим положајима у заседи

⁴ Народни херој, погинуо априла 1944 год. код с. Узића, на прузи Титово Ужице — Пожега, приликом напада на воз у коме су били немачки и бугарски војници, као заменик команданта Друге пролетерске бригаде.

све док не добије од Штаба бригаде друго наређење.

Рушити пут и мостове на правцу Ивањица—Ариље.

5. — Све јединице морају бити на лозазним положајима данас 8. о.м. до 24 часа, када отпочети напад на све објекте.

6. — Све јединице ће обележавати достигнуту линију паљењем ватри и мањих стога сламе.

7. — Знак да је заузет део вароши на левој обали Моравице даће се са три црвена метка испалена један за другим из сигналног пиштоља.

8. — Све бригаде ће упутити своје бригадне интендантуре и болнице у с. Сивчина и то: Шумадиска и II Пролетерска у засеок Буревићи, а II Далматинска у засеок Богдановићи, са интендантуром дивизије.

Комбиновани батаљон II Пролетерске бригаде примиће улогу осигурања и обезбеђења свих болница и интендантура, с тим да се постави по четама заједно са интендантурама и болницама. Нарочиту пажњу обратити и рбезбеђивати се од правца Сјеница—Кушићи.

9. — Штаб дивизије ће се налазити у с. Глиечу, где слати извештаје.

10. — Хируршка екипа налазиће се код цркве у с. Глиечу.

Све рањенике евакуисати у своје болнице, сем оних којима је потребна хируршка интервенција. :

11. — У случају потпуног ликвидирања Ивањице, јединице ће се разместити и то: II Пролетерска бригада један батаљон као посадни у Ивањици, а остали батаљони на правцу Ивањица—Ариље, с тим да потпуно затворе и обезбеде тај правац. Шумадиска бригада на просторији с. Буцковићи—Јеловићи—Вијенац, с тим да потпуно затвори правац од Гуче. II Далматинска бригада на просторији Дрњево—Рокци и Један батаљон у Кушићима, ради затварања правца од Сјенице. Одмах повући и своје интендантуре и болнице у састав бригада.

12. — У случају неуспеха, т.ј. ако не би успели ликвидирати Ивањицу, све јединице ће се повући на положаје и то: II Пролетерска бригада с. Катићи, Шумадиска бригада с. Страгачина и II Далматинска на просторију Опаљеник—Даретин—Кушићи. И у овом случају све бригаде ће повући своје интендантуре и болнице у свој састав. Штаб дивизије ће се у том случају налазити са II Далматинском бригадом.

13. — Све јединице морају имати у виду да наша војска први пут долази на овај терен после 1941 г., те да од

нашег односа према народу зависи колико ћемо успети да мобилишемо на овом сектору и да политички народ привежемо за себе. Ради тога поступак према народу мора бити у свему коректан. У случају успеха све конфискације и реквизиције извршиће се накнадно према добивеним подацима.

Према непријатељу у борби бити немилосрдан, али у колико буде заробљеника све их привести овоме Штабу, са опремом која се код њих налази.

14. — *Борбени знаци* за 8/9 и 9 тек. мес.: *Коста—Владо.*

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник, мајор,
Саво Дрљевић

(М.П.)

Командант, п.пуковник,
Љубо Вучковић

БР. 4

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 10 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О НАПАДУ НА ИВАЊИЦУ¹

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. службено
10 јануара 1944 год.
у 19 часова

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Извештај о акцији на Ивањицу извршеној 10 јануара 1944 г.

Према добивеном задатку приступили смо ликвидацији непријатељског-упоришта на левој обали Моравице. Напад смо отпочели нешто касније услед тога што је лаш 4 батаљон био задржан разбијајући неке четничке банде.

Тачно према предвиђеном плану са јединицама извршили смо директан [упад у град и чишћење изнутра. После краћег времена успели смо ликвидирати сва непријатељска упоришта изузев два. Борба се продужила у току дана

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 1/4, к. 732.

10 ов. м. са непријатељем неликвидираним из ова два упоришта и са такође неликвидираним са десне стране **реке Моравице**. У току целог дана наше јединице су се **држале** у појединим утврђеним тачкама града иако су биле жестоко тучене непријатељском артиљеријом и бацачима. Из ових утврђених тачака су се наносили губици непријатељу и онемогућавали му сваки покушај прибирања и прегрупацију снага. Сви покушаји непријатеља да у току дана створи још које упориште на левој обали Моравице били су осујећени од наших бораца.

У току ноћи 9—10 приступили смо чистињу и још преосталих упоришта и успели смо ликвидирати бункер који су Немци чували. Остала је само школа, у којој се непријатељ очајнички бранио. Наши борци су чистили собу по собу у овој згради, али непријатељ, набијен свега у једну собу, се упорно бранио. Наши борци су покушали и упалити ову зграду, и у ту сврху су донели бреме сена и упалили га, али непријатељ, видевши да ће школа да се упали, бацио је неколико ручних бомби на упаљену сламу, те је тако угасио.

Борбеност наших бораца је на висини. Насупрот код непријатеља борбеност врло слаба изузев шаке официра и војника фашистички настројених.

Наша обавештајна служба мислимо да је овога пута подбацила јер је Бугара уместо 200 било 670 (један батаљон). Ово овога пута, благодарећи борбености и моралу непријатеља, није много нашкодило, али [о] овоме треба више водити рачуна.

Повлачење наших јединица извршено је јутрос 11 ов. м. у 5 часова, не ради навале непријатеља већ ради тога што се није успело ликвидирати десну страну Моравице. Повлачење је извршено сасвим неосетно, тако да непријатељ скоро у току целог дана није се усудио поново ући у град. Ово се види и стога што је непријатељ у току целог дана тукао град са леве стране Моравице из митраљеза, толчића и бацача. Из овога се види колико су непријатељски војници расположени за борбу и имају зашто да погину.

Непријатељ у овим борбама има осетне губитке у мртвима и рањенима. Наши борци су избројали 37 мртвих непријатељских војника по улицама и крај упоришта, међу којима један поручник Немац и један поднаредник Немац. Број рањених не знамо, али ценимо да их је морало бити око 45—50.

Број заробљених: 9 бугарских војника, 1 белогардејац, 5 Немаца и 8 недићеваца. Са заробљеницима смо поступили овако: недићевце смо узели у нашу војску, јер сви више

мање изјављују да хоће да буду у нашој војсци. Заробљени Бугари су старији људи и на саслушању изјављују да би желели да иду директно у њихову интендантску команду у Краљево. Они на саслушању су дали врло карактбристичну изјаву: да њихова војска треба да иде у Бугарску 27 ов.м. Јавите нам како да ноступимо са овим бугарским заробљеницима. Ми смо мишљења да их треба пустити и на тај начин ће се успети донекле разбити непријатељска пропаганда о нашем поступку са заробљеницима и уопште они ће причати о нама код бугарске војске, те на тај начин још више губити расположење — њих за борбу са нама.

Наши губици: 3 мртва друга и то један десетар, један пушкомитраљезац и један борац. Међу њима један Србијанац, стари борац. Рањених наш 4 батаљон имао је 5 друга, од којих два политичка комесара, једног десетара и два борца. Далматински батаљон под нашом командом имао је једног рањеног друга — мртвих није имао.

Заплењено је: 10.500 комада метака 7—9 мм, 60 комада ручних бомби, 4 пушкомитраљеза, од којих један расходован-неисправан, 2 машингевера, 12 пушака разних модела, 4 пиштоља разних модела, 2 пара скија, 10 товарних коња. Извесна количина белог брашна, нешто дувана, одеће и обуће из станова жандармерије и мртвих непријатељских војника.

У току акције утрошено је 7000 комада пушчане и митраљеске муниције, 50 комада ручних бомби, 15 комада мина за лаки бацач и око 20 за тешки бацач.

С обзиром да су се десили извесни пропусти и недостаци у овој последњој акцији а који су много утицали на развој операција и повољан исход борби око Ивањице, предлажемо састанак штабова бригада са Штабом дивизије који би се одржао што пре да бисмо извукли потребне поуке и недостатке исправили.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Миљивоје Радовновић

(М.П.)

Командант, мајор,
Средоје Урошевић

БР. 2

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ НО БРИ-
ГАДЕ ОД 11 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ
И ПО СРБИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА У ГОР-
ЊОЈ ЈАБЛАНИЦИ¹

ШТАБ
II ЈУЖ. МОР- БРИГ.
11 јануара 1944 год.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА СРБИЈУ²

Положај

Драги другови,

9 о.м. имали смо план да једновремено нападнемо Мед-
веђу и групу дражиноваца Вељка Шукића. То је требало
да изврши II Јуж. Мор. бр. и I Јуж. М.Н.О.П. одред без
2-ог и 3-ћег батаљона.

За обе акције смо послали на време људе који су испи-
тали да ли ће на истим местима да заноће или не. Због
неспоразума патроле наше из 2 и 3-ћег батаљона припуцале
су једна на другу у с. Газдару и тиме провоцирали акцију,
јер је с. Газдаре на 4 км од Медвеђе, и у истом су правцу
одмах почеле неке пушке да пуцају.

После овога момента и бригада и одред су пошли у
напад на групу четника Вељка Шукића у с. Стубли и
с. Врелу. Бригада је блокирала Пећанску Стублу и Врела, а
одред Доњу Стублу. Међутим, нисмо их затекли, мада смо
имали податке да ће ту да заноће. Ујутру, у зору, и једно
и друго село је претресено и ухватио је одред два активна
четника — Кујовића, које су после на захтев целог села
пустили. Бригада је ухватила, 5-орицу од којих су 2 активна
четника и исте такође пустила. Док је један бриг. батаљон
и К-да Гајтан³ водио борбу са групом четника из Доброг
Дола и Секираче, одред је одржао прилично успелу кон-
ференцију у Доњој Стубли, где је присуствовало око 50—
60 људи.

б 681? ¹Ригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под

² Главни штаб Народноослободилачке војске и партизанских
одред Србије

³ Команда места из с. Гајтана

у борби је убијено 3—4 неприј.[атељских] војника и неколико рањено, а наш је један теже рањен из К-де Гајтан. Плен 4 пушке, 1 пиштољ 7.65 мм, 300 маузерових и 120 пиштољских метака за машингевер, 1 шатор. крило. у борби је утрошено око 1.000 метака, јер је 3-ћи батаљон нео дан до 14^h водио борбу са добр'овољцима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Владимир **Букилић**⁴

Командант
Драгослав Петровић-Горски

Р.б. План за будући рад: акција у самом граду Лесковцу, па онда напад на коју од дражиновских група Гор[ње] Јабланице (Медвеђа) или Саву МилованОвића³.

БР. 6

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПОЖАРЕВАЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД 11 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ И АКЦИЈАМА ОДРЕДА У НО-ВЕМБРУ И ДЕЦЕМБРУ 1943 ГОДИНЕ¹

**ШТАБ Н.О.П.О-а „ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ”
ЗА ОКРУГ ПОЖАРЕВАЦ
11—1/44
Положај**

ГЛАВНОМ ШТАБУ Н.О.В-е И П.О. СРБИЈЕ

Положај

Драги другови,

Већ пун мееец дана нисмо вам послали свој извештај. Овог вам пута шаљемо опширан извештај. Настојаћемо да вам и убудуће шаљемо што редовније своје извештаје.

⁴ Народни херој. Погинуо крајем марта 1944 год. на Белом Каме^{ме}ну> Добрички срез, у борби против белогардејаца као командант Друге јужноморавске НО бригаде.

³ Четнички командант у Горњој Јабланици. После ослобођења Топлице и Јабланице побегао у иностранство.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 3903.

I

Бројно стање окупаторских и издајничких трупа углавном непромењено. Пж. око 100 Нем., 800—1000 Буг., жандарма 150—200. Кленовник — чета Бугара; Костолац 76 жанд., чета белогардејаца; М. Црниће 30—40 Бугара. Петровац 600 Бугара, 40 жанд.; Жагубица 300 Бугара, жандарма. Лазница 100 Бугара; В. Градиште 50 Бугара и 100 жандарма; Голубац до 50 жандарма и белогардејаца; Брњице 20, а Добра 26 влаеоваца² и белогардејаца; Свилајнац жандарма и Немаца³, Кучево 200 Бугара и 40 жандарма. Наоружање и морал без значајних промена. Бројност Дражиних четника — углавном непромењена, наиме немају скоро никаквог пораста. Запажа се већи број аутоматског оружја (лакхих митраљеза типа „Зорка" и машинских пушака) код четника.

Бугари и С.Д.С.⁴ су досад слабо активни. Извршили су само блокаду села Брежана. Међутим, четници су за све ово време врло активни. После наше акције у Кривачи и борбе у Дољашници концентрисали су све снаге са територије нашег округа, те појачани са одредом мајора Пилетића⁵ из Крајине (око 150 људи) врше стално потере. Концентрисали су се у Доњем Звижду. Снаге тамб распоређују ради лакших обухвата терена. Веза између појединих делова снага чврста тако да сви делови могу одмах притећи у помоћ оној јединици која би се са нама сукобила. Претресали су и терене ван села, као и сама села. Настоје да искористе траг који снегом остаје приликом наших покрета. Задњих дана, део њихових снага, у јачини од око 250, спустио се према Стигу. Све ове потере пропраћене су премлаћивањем и хапшењем људи за које знају или мисле да сарађују -са нама. Тачне податке о броју похапшених још немамо.

По питању међусобних односа појединих непријатељских група можемо да наведемо овај случај: 3-1-44 г. у селу Турија на друму Пож.—Кучево, Воја Триброђанин⁶ са својим четницима зауставио је 2 камиона Немаца. Уз ракију Воја Триброђанин је изјавио да се он бори само против партизана, а да они, Немци, могу слободно да се крећу. Из заплених

² Припадници Првене армије из јединице генерала Власова, који се са читавом својом армијом предао Немцима 1941 године.

³ У оригиналу изостављен број непријатељских војника.

⁴ Српска државна стража

⁵ Велимир Пилетић, командант Крајинског четничког корпуса. После ослобођења Источне Србије побегао у иностранство.

⁶ Командант Звишке четничке бригаде. Ухваћен 1945 год. осуђен на смрт и стрељан за издају и злочине које је починио са својим четницима у Пожаревачком округу.

докумената види се да мајор Трипковић, командант С.Д.С.

Цож. добива „наређења“ од Сенише Оцоколића.⁷

Ново о организацији Д. Михаиловића не бисмо имали тга рећи, до то да је њихова обавештајна служба врло добро организована, без обзира на то да ли је њихов утицај већи или врло мали. У задње време организације шире издавање свог пропагандног материјала.

II

Из саслушања заробљених четника обавештени смо за велики број злочина које су четници извршили по Голубачком срезу да би онемогућили свако ширење нашег утицаја. Велика већина тих људи није имала никакве везе са нама. Конкретни материјал по задњим хапшењима настојаћемо да вам пошаљемо наредни пут. Задњих дана четници су одредили да им сељаци и грађани имају дати неки по пар одела, неки по пар веша, а неки по пар обуће. Исто тако су одредили да им сељаци и грађани имају дати и новчану помоћ. Грађани добијају уцењивачка писма са тачно назначеном цифром (шаљемо вам препис тог формулара). Сељацима су пак општ. управе разрезале висину тог „прилога“, који је скоро за дупло већи него што је износила висина њиховог *предратног пореза*. Негидовање због свега тога је доста велико, али је то још, увек само негидовање.

Задњих дана појачала се пљачка за Дирис⁸. Народ још увек даје. Ми нисмо досад имали ниједну већу акцију у правцу заштите народа.

Приликом наших задњих кретања по Голубачком срезу запажали смо да, и поред нашег слабог појављивања по том срезу и поред несметаног четничког рада по њему, велика већина народа симпатише нама. Народ све више види четнике онакве какви су. Истина је да су четници својом пропагандом успели приказати нас малом броју људи као пљачкаше и зликовце. Наш однос према народу, нарочито у Кривачи, где је њихов утицај понајвећи, разбија њихове лажи. У срезу Звишком, делу Млавског и целом Пож. наш утицај је велики, те је и народ спремнији да нам помогне. Нисмо залазили у срезове Моравски и Ресавски, где су се они понајбоље учврстили. У Рамском срезу наш утицај расте, нарочито после четничког пораза у Дољашници. Све то расположење ближи нас ширем прилажењу народа нашој

⁷ Командант Млавског четничког корпуса. Побегло у иностранство:

⁸ Дирекција за исхрану

борби. Јаке четничке снаге и њихов терор још увек су .У стању да спрече шири замах борбе у нашем округу. То ће још појачати одлазак Руса од нас, чиме су нам задали и војнички и политички ударац (више о њима доле)!

III

Горњобрдски делови округа су под снегом који истина није тако велики, али је довољан, да нам приликом покрета остаје траг. Сунчано време задњих дана нагло смањује снег, те ће уколико нов не падне настати бољи услови за кретање.

IV

Бројно стање одреда;

81, 91, 32, 12, 93, 59, 50, 97, 93; 18, 50, 30, 08, 97, 58, 74, 40, 50, бораца, 52, 13, 53, 44, 12, 20, 74, 33, 08, 12, 74, 58, 74, 40, 50, + 3, 83, 13, 74, 43, 14, 52, 32, 14, 52, 59, 01, 95, 50, + 3 курира 26, 74, 52, 14, 08, 1 интендант, Штаб: 3 члана, 2 болничара и 1 доктор, 1 радиотелеграфиста и на лечењу 7 рањених другова. Свака чета има по 54, 55, 35 п.м. типа „Збројевка“ са по 25, 74, 01, 52, 72, 01, 72, 50, 100, 14, 41, 52, 74, 04, 74, 50 метака. Сви борци имају пушке, већина типа „Маузер“, са по 50, 30, 16, 52, 74, 01, 74, 50, до 94, 74, 50, 30, 52, 74, 01, 74, 50 метака, а мањи број белгиске, америчке пушке са по 10—15 метака више него први. Има релативно довољан број бомби нашег и америчког порекла. У одреду имамо и 2 машингевера енглеског порекла са по више од 100 метака. Чете имају по 1—2 револвера.

Социјалан састав одреда: сељака: 52, 32, 14, 52, 74, 01, 74, 50, 52, 32, 14, радника: 52, 32, 14, 52, 74, 01, 74, 50; интелектуалаца: 25, 74, 01, 08, 14, 26, 74, 01, 50 + 1 и 11 Руса (заробљених)⁹.

Кроз задње акције војнички степен способности био је на потребној висини — и политички степен способности је на потребној висини.

Обавештајна служба је увек слаба. Везе са другом четом нам нису функционисале пуна 2 месеца. Ових дана ћемо саслушати четни Штаб и предузети потребне мере. Са осталим четама везе су нам уредне. Наше везе са Космајским батаљоном су никакве. Ми смо им писали и позвали их на чврсту међусобну сарадњу, али до данас никаквог одговора

⁹ Шифре о бројном стању, наоружању и социјалном саставу Одреда Редакција није успела да дешифрира.

немамо. Са Зајечарцима¹⁰ не успевамо поставити другу везу, а на стару се они не јављају.

Досад је наш санитет био на лритичној висини. *СВ*; рак-ени другови су смештени и имају потребну лекарску помоћ. Од задњег извештаја из болнице су изашла 3 рањена оздравела друга. Безбедност болнице ових дана је угрожена/ после пада другарице Соње¹¹, која је раније водила болницу. Другарица је била пребачена на позадински рад. Предузете су мере предострожности. Наш санитет не располаже више са довољном количином сан. материј. Предузимамо све да исти набавимо, али не успевамо у потпуности. После задње наше туре по терену било је више оболелих другова. *Обољења* с)^г била[^]од назеба, или од рањавих ногу. Већина другова је прездрвила. Сва су обољења била лакше природе.

Потпун интендантски извештај вам досада нисмо никако послали. Разлог је тај што се извештај део сакупљених резерви налази на руковању позадинаца, а ми од њих никако немамо потпун извештај. Можемо да кажемо да су резерве врло мале. Предузели смо извесне мере, па су оне и дале извесне резултате, али не и задовољавајуће.

Политички рад повремено н& потребној висини, а у време акција и дугих маршева слаб. Може се рећи да је политички рад ипак задовољавајући. Наши политкоми све више разумевају своју дужност. По четама се прорађују вести „Сл. Југославије“, делови из Историје СКП(б), „Основи¹²...“ и чита се пригодна белетристика. Неписмени другови се уче писмености.

V

После заједничког наступа, чете нашег одреда у октобру и почетком новембра били смо их поелали на терен ради разбијања непријатељске концентрације. 17-Х1 био је заказан збор. Грешком Штаба I чете, II није ухватила везу и збор је одложен. Али се и друга чета даље није јављала. План је био да се са одредом направи турнеја по Голубачком и Рамском срезу и делу Пожаревачког среза.

26-Х1-43 наша друга чета напала је преко ноћи на четнике који су хапсили ноћу по Трњану и Набрђу. У сукобу је убијен један четник, 2 утопљена и 6 рањених — а више похапшених сељака из Трњана ослобођено.

¹⁰ Зајечарско-тимочки НОП одред „Миленко Брковић-Црни“

¹¹ Вера Вребалов, политички радник у позадини. Ухватили су је четници Драже Михаиловића и стрељали новембра. 1943 године.

¹² У оригиналу нечитко, вероватно „Основи лењинизма“.

3-ХН-43 г. наша I чета у сукобу са четницима и Немцима који су пљачкали кукуруз у Зеленику убила је 3 Немца и више ранила, погинула су и 2 четника, 1 је заробљен и пуштен и 1 рањен. Ми нисмо имали губитака.

15-ХП-43 наша I чета обавештена је да су четници у Доњем Звижду. Упала је по дану у базу В. Триброђанина—Буковску. Упад је био више демонстративан. Том приликом пришло је њој 8 наоружаних и 13 ненаоружаних Руса власоваца, који су били у томе селу. Идућег дана 16-ХП-43 четници су напали на логор наше I чете. Четници су имали знатне снаге, преко 120 бораца. У борби су наши разбили четнике, којима је дошла у помоћ и С.Д.С. из Кучева. Четници су имали више мртвих и рањених. Ми смо имали два лакше рањена друга.

Са I четом и придобилим Русима пошли смо по раније предвиђеном плану за Голубачки срез. Обавештени смо били да се код Крсте Рончевића налази 38 Руса власоваца, који би, по исказу пришлих нам Руса, одмах пришли нама. 23-ХП-43 г. напали смо на четнички логор у Кривачи. По дану нисмо могли успешно и неопажено да блокирамо њихов логор. У сукобу је заробљено 5 четника. Остали су умакли. Заплењено је 2.000 метака, 3 машингевера енглеска, 1 холандски лаки митраљез, 1 амерички п.митраљез, више пушака, 1 велики казан, ћебади, ранчева, 2 комплет радио станице, 1 радио апарат и 460.000 рум. леја. Четници су били поделили више пушака сељацима да пуцају на нас кад у село дођемо. Узето је 5 тих пушака. Пришло нам је 29 Руса власоваца. Истог дана блокирали смо и претресли село Двориште. Том приликом ослобођена је стара партизанка „Пастрмка“¹³.

Додатак извештају.

Ми смо вас у својим ранијим извештајима обавестили да се код четника налази група заробљених совј. војника и грађана, који су били у нем. ропству, које су Немци наоружали и који су одбегли код четника. Они су се распитивали за нас. У народу су причали о животу у СССР-у, Ми смо пратили њихово понашање, да бисмо видели нису ли то какви белогардејски типови. У толикој бројности примљени у наш одред могли би нас формално уништити. Бунило нас је њихово задржавање код четника, кад је очевидно куд води четничка политика. Као од совјетских људи, очекивали смо више револуционарности. Не знајући шта су и ко су, обратили смо им се као совј. војницима и затражили да нам пређу, али, пошто ми немамо никакве доказе о њиховој

¹³ Драгана Бранковић. Поново ухваћена од четника почетком 1944 год. и стрељана. •

исправности, они треба јавно да ликвидирају чет. коман. Крсту Рончевића. Наш је став био такав. Писмо нисмо успели да им дотуримо. Дошло је њихово прилажење онако како [из] извештаја видите. Првих дана прва група била је добро расположена. Ми смо их другарски срели, објаснили им ситуацију у нашој земљи, повезаност борбе Ц.А.¹⁴ и наше, тешкоће са којима се ми носимо и друго. Нису одавали знаке негодовања и роптања — нити неразумевања. На војн. дужности, стража, пожарни — нису тако ревносни, у покрету непажљиви и недисциплиновани, у борби добри борци. Тешкоће које је наш одред савлађивао биле су велике: босост (обућа је била дотрајала), дуги покрети, снег, блато, слаба исхрана, а поред свега велики напори и честе борбе. Осећало се да подносе тешкоће много теже него наши људи. Мислили смо да је то отуда што су више месеци демПелисали код четника, али да је њихова свест висока и да ће се навићи. Осетило се да је одушевљење нешто спало до 23-ХП. После не тако дугог, али напорног покрета у ноћи 24/25-ХП и борбе 25-ХИ, у којој смо имали пет њихових мртвих, осетило се да се код њих нешто догађа. Покрет у ноћи 25/26-ХП и борба 26-ХП — све то створило је код њих утисак да се неће имати мира, стално покрети, борбе „нас мало, а четника много“, „уништиће нас“, „људи нас често издају“, „муниције мало“, „фронт далеко“, — све то и слично учинили су то да су они решили да не остану са нама. 28-ХП су одбили да поступе по нашем плану. Позвали смо их да се изјасне шта хоће. Како је било неслагања, предложили смо им да формулишу своје захтеве и предлоге и да дају одбор са којим бисмо све ствари расправили. Није се то могло учинити преко ноћи — учинили смо 29-ХП. Тражили смо да се изјасне шта мисле о нама, о нашој борби, шта мисле о четницима, какав је њихов став према Немцима и шта они захтевају. Испоставило се да код њих постоји неслагање. Сви, сем тројице, мисле да смо ми партизани, цене наше напоре, жртве и тешкоће. Ова тројица [кажу]: „Кад сте ви борци, где вам је војска? Зашто немате свој слободан крај? Ми смо извршили за три месеца већу пропаганду него ви за три године. Слабе су вам организације“ — и слично. По питању четника ова тројица иступају са мишљењем да у четницима има 60% наших људи — „сиротиње“. „Кад руски фронт дође до Дунава, сви ћемо побацати пушке. Сви они, и официри, воле Русију. Против њих ви не треба да водите борбу, њих треба пропагандом освојити.“ И зато се они неће борити против четника. Уз њих су били још неколико.

¹⁴ Црвена армија

Известан број, преко 16, сматрао је да су они непријатељи против којих се треба борити. Већина плива између ова два мишљења. По питању Немаца, сви су за борбу против њих. Већина сматра да је правилно што су примили пушке од Немаца. Већина сматра да Власов није издајник већ паметна глава. „Пребегао је Русима" или: „Немци лишили чина" и сл. Они (већина) неће да се боре код Нас, хоће да их ми пребацимо, у Босну, где је фронт против Немаца, где могу да се после борбе одморе, где има више муниције и слично. Када смо им објаснили детаљније како ствари стоје (да их ми шаљемо за Космајски батаљон, да ми не знамо на ком се терену он налази и како ће их он даље пребацити и шта ће наш Гл. штаб¹⁵ одлучити и слично), они су тражили да их пребацимо у Румунију, па ће они или остати (јер у Румунији има доста партизана, који, истина, не воде борбу, али су ослобођени, јер румунске власти одвајају од свих дација 15% за њихово издржавање), или ће се пробити до Русије. Рекли смо им да их ми не можемо да пребацимо, већ само до Дунава. Тражили су водича до бугарске границе, нисмо им га могли дати, дали само карту терена. Предложили смо им да их 7—10 дана смеетимо, те да вас питамо шта ћемо са њима. Одбили су. Дали смо им 2 фунте стерлинга, 10.000 динара, карту и 1 машингевер. Они су отишли (њих 32, а 11 остали код нас, 3 су одбегли четницима, после борбе у Дољашници). Покрет им је био дуг неколико стотина метара. Ту су затражили везу са четницима. Четници су их разоружали. Шта су они четницима изјавили, не знамо. При преговорима ухватили су се баш за међународни уговор [о] немешању у унутрашње ствари појединих земаља, као да су они нека регуларна јединица Ц.А. За ово су се ухватили тек после наше напомене да ова одредба постоји и кад би они њоме подупирали своје гледиште дали бисмо се даље разговарати и убеђивати. У основи је: и кад већ нисмо погинули на фронту, умрли у логору, нећемо да овде погинемо од четника. Зашто ви нисте нама помогли 1917 и 1918 год. и слично. Ми смо их покушали исправити, али без резултата, неки су од њих и дрски и многозналци да их ми, који мало војске имамо, нисмо могли ништа убедити. Својим одласком к четницима нанели су нам велики политички удар. Колико ће ово четници искористити — видећемо. Њихов одлазак није деморалисао ниједног нашег друга борца.

Очекујући да ће се четници концентрисати, прешли смо 25-ХП у Рамски срез, у село Дољашницу. Услед снега, непажње Руса, који нису навикли на наш начин борбе и услед

¹⁵ Главни штаб НОВ и ПО Србије

наше неопрезе, били смо примећени. 25-ХП око подне напали су четници на нас. Напали су само на једну кућу, где је била главнина. Осматрачи нису имали погодне положаје за осматрање, те је непријатељу успело да се непримећен *приблжи кући*. У нападу је учествовало 90—100 четника, наоружаних са 2 лака митраљеза типа „Зорка“, 2 п.митраљ. 3 машингевера, једном противтенковском пушком. Ми смо разбили опкољавање и почели прогонити непријатеља, који је бежао кроз село, а после према Гареву. У жестокој двочасовној борби погинуло је преко 30 четника, неколико десетина их је рањено, густ снег и густ мрак који је падао онемогућили су нам да пронађемо све њихове мртве и рањене. Они сами признају да је испало из строја 62 четника. Заплењен је 1 лаки митраљез, 1 п.митраљез преко 40 иушака. Међу погинулима били су и командант рамске групе бригада и дела Баната за Темишвар капетан II класе Милија Поледица и његов ађутант и капетан II класе, бивши шеф пореске управе у Голупцу Немања. Међу рањенима је и познати у овом крају ранији командир чете Љотићеваца у Раброву официр Прелић и бригадни доктор. Код Поледице је заплењено 230.000 рум. леја, 15 енглеских златних фунти стерлинга и његова архива. Ми смо имали 7 мртвих и 5 рањених (од мртвих су 5 Руси, 2 наша, а рањени су сви наши).

26-ХИ четници су са пристојног отстојања отворили ватру на наш логор'на Мустапићким салашима. Ми нисмо имали других губитака осим једног раније заробљеног четника. Непријатељ је имао 3 рањена.

Ове акције имале су велики политички одјек. Оне делују на народ окуражавајуће. Уз то су за наше борце једно озбиљно ратно крштење. Војнички, ми смо још добили и у томе што је главнина непријатеља Среза рамског разбијена, уз то избачено из строја око 1/10 њихових снага у округу.

Морал и борбеност наших бораца све време су на висини. Наши су за све време услови били врло тешки: јаке неприј. снаге, стално на терену, дугачки покрети, слаба исхрана, слаба одећа, обућа, борбе честе, издаје наших логора и напоследку одлажење већине Руса. После борбе у Дољашници стање одеће и обуке се доета поправило, али још увек је прилична несташница.

После ових борби четници концентришу све своје снаге из округа. Пилетић поново долази са својима, у Кучево се враћају Бугари који су позвани били у југозападну Србију. Ми смо маневрисали још два дана. Снег и траг, сусталост људства услед напора и слабе исхране, назеба, неприј. активност на терену, натерали су нас да снаге које су биле код

нас поделимо на 50, 13, 16 чете и пошаљемо их на разне терене. Тиме смо хтели избећи неприј. конц., разбити је, одморити се и понахранити људство. Поновна групација чета би се извела онда кад ситуација на терену и временске прилике то дозволе. Руси су требали бити подељени по четама, јер би се као самостална јединица тешко могли пробијати без познавања терена, људи и без искуства оваквог начина борбе. Међутим, Руси се нису с тим сложили, зато те ноћи нисмо могли спровести свој план. Остали смо и 29-ХИ на окупу, да бисмо се са њима објаснили и имали чисту ситуацију. Њих су 11 остали, а 32 су отишли. Преостале Русе и наше поделили смо на 52, 32, 74 чету и поступили по своме плану. Детаљно о Русима који су нам били дошли дајемо вам на посебном листу као додатак.¹⁶

Немамо још тачан извештај, али је, по свему, једна петорка прве чете опкољена и уништена од четника, у близини Салаковца (она није ушла у бројно стање одреда). Сем тога, неприј. офанзива није досада задала ниједан ударац нашим оружаним снагама. Према условима на терену ћемо се управљати. Чим услови дозволе концентрисаћемо чете. Сад бисмо могли примити и нове, јер располажемо резервом: од 50, 13, 16, 52, 74, 01, 74, 50, 16, 81, 74, 50 исправне пушке, 1 лаки Митраљез и 1 пушкомитр. Имамо 01, 50, 71, — 71, 01, 14, 41, 52, 74, 01, 74, 50 метака за америчке пушке, а за маузерове 53, 71, 81, 25, 50, 74, 51, 74, 41, 14, 41, 71, 91, 74, 92, 74, 13, 32, 74. При оваквом односу снага за нас су зими врло тешки услови. Настојаћемо свим средствима очувати постојеће снаге и увећати их у границама могућности. Нама би добро дошла каква помоћ у краћем периоду, јер би то убрзало спори развој борбе у нашем округу.

Прилажемо додатак на другој страни, формулар горњачки и податке о Русима.

20-ХП-43 приликом налета четника на наше седиште техн. и Штаба погинула су два и рањен 1 четник. Сав наш материјал је спасен.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

за Штаб Пожаревачког НОП одреда
Ж. Поповић¹⁷

¹⁶ Овај додатак налази се у склопу овог извештаја.

¹⁷ Жика Поповић, командант Пожаревачког НОП одреда. За-
робљен јануара 1944 год. од четника у с. Рановцу (Млавски срез)
и стрељан.

БР. 27

**НАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 13
ЈАНУАРА 1944 ГОД. О ПОСТАВЉАЊУ ШТАБА ТРЕЋЕ
ЈУЖНОМОРАВСКЕ НО БРИГАДЕ¹**

НАРЕДБА

**ГЛАВНОГ ШТАБА НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА СРБИЈУ ЗА 13-1-1944 Г.**

Пошто су створени услови за образовање нових јединица Народно-ослободилачке војске и с обзиром на задатке који пред нашом Народно-ослободилачком војском стоје

НАРЕЂУЈЕМО:

- 1) Да се на терену Јастрепца формира III Јужноморавска бригада.
- 2) За Штаб бригаде одређују се:
командант: Станислав Јовановић
зам. команданта: Пане Ђукић²
политкомесар: Јован Крстић
зам. политкомесара: Животије Савић
начелник штаба: Милош Стојановић³.
- 3) Помоћни део штаба:
за интенданта бригаде: Раде Ристић
за култ. просв. рад: Жика Анђелковић
за санитет: Стева Тодоровић
и четврти члан: Милорад Мијовић.
- 4) Штаб бригаде одредиће штабове батаљона и команде чета.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Главни штаб
Милисав⁴

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 6841.

² Народни херој. Погинуо јуна 1952 год. у с. Трњану код Лесковца у борби са информбировским агентима и диверзантима у&аченим из Бугарске.

³ Погинуо крајем августа 1944 год. код Бољевца у борби против жандарма и четника, као политички комесар Шеснаесте српске НО бригаде Двадесет пете дивизије.

⁴ Недељко Караичић

БР. 27

**НАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 13
ЈАНУАРА 1944 ГОД. О ПОСТАВЉАЊУ ШТАБА ЈАСТРЕ-
БАЧКОГ НОП ОДРЕДА „НИКОДИЈЕ СТОЈАНОВИЋ-
ТАТКО”¹**

НАРЕДБА

**ГЛАВНОГ ШТАБА НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА СРБИЈУ ЗА 13-1-1944 Г.**

Пошто су стварањем III Јужноморавске бригаде извесни чланови штаба Јастребачког одреда одређени у састав бригаде то

НАРЕЂУЈЕМО:

- 1) Да на терену Јастрепца остане и даље Јастребачки одред „Никодија Стојановића-Татка”.
- 2) За Штаб Јастребачког одреда одређујемо:
за команданта: Тиле Каличанин²,
за зам. команданта: Вита³
за политкома: Раде\
за зам. политкома: Славко⁵,
за начелника штаба: Ј Милутин⁶
- 3) Штаб одреда ће одредити штабове батаљона и команде чета.

За Главни штаб
Милисав⁷

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 6841.

² Умро од пегавог тифуса марта 1945 год. у Тузли, као заменик команданта Шеснаесте српске НО бригаде Двадесет пете дивизије.

³ Витомир Петровић

⁴ Радомир Бошковић

⁵ Миливоје Милошевић

⁶ Милутин Ристић

⁷ Недељко Караичић

БР. 9

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 13 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ МОЧИОЦИ—БРЕЗОВА И ПРИ-
КУПЉАЊЕ ПОДАТАКА О НЕПРИЈАТЕЉУ НА ПРАВЦУ
АРИЉЕ—ИВАЊИЦА—СЈЕНИЦА¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Бр. 8
13 јануара 1944 г.
у 18,30 час.²

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, II ДАЛМАТИНСКЕ И
I ШУМАДИСКЕ БРИГАДЕ

Према прикупљеним подацима, јутрос су кренуле две непријатељске колоне Бугара и Немаца јачине око 400—500 од Ивањице, једна комуникацијом према Кушићима, а друга преко Глијеча правцем Сивчина. Данас у 17,30 час. чула се краћа борба према Опаљенику и Сивчини. Такође према прикупљеним подацима и четничке банде покушавају да се прикупе и да садејствују.

Да би имали све јединице прикупљене у циљу лакшег и бржег маневра а истовремено да би избегли фронталну борбу са непријатељем извршићемо делимично померање са ове просторије на другу³.

Ради тога

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — II Далматинска бригада пребациће се са два батаљона на просторију с. Маскова, а са два батаљона на просторију Гумешевац—Мочиоци, са задатком; затварања правца према комуникацији Љубиш—Нова Варош—Горње Трудово—Кушићи * и према комуникацији Ивањица—Сјеница.

2. — Шумадишка бригада пребациће се на просторију с. Брезова, обезбеђујући се од правца према Сивчини и Опаљенику.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 6/1, к. 732.

² У оригиналу дописано руком.

³ Види док. бр. 10.

3. — II Пролетерска бригада остаће до даљег наређења на досадашњим положајима, с тим што ће повећати опрезност и што дубље извиђати и обезбеђивати се од правца према Ивањици и Ариљу. Такође прикупити што детаљније податке о стању према с. Брекову и Горњој Крушчици.

4. — Покрет извршити одмах по пријему овог наређења.

5. — Штаб дивизије биће у с. Вујаши (између Брезове и Маскове).

6. — Об. служба да се усретреди у следећим правцима:

II Пролетерска у већ датим правцима, тј. Ариље, Драгачево, Ивањица.

II Далматинска: Мочиоце—Љубиш, тежиште Ужице, Мочиоце—Негбина, тежиште Нова Варош и правац Сјеница.

I Шумадиска: Миланца—Ивањица, Миланца—Међуречје.

Скреће вам се пажња- да се на просторији Међуречја налази једна група четника под командом Цветића⁴ и Бојовића, да се друга група четника налази на простору Штитково—Тисовица, као и да се Катанић са око 200 бандита повукао 10 о. мес. правцем Прилике—Радаљево ка Гучи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник, мајор,
Саво Дрљевић

Командант, п.пуковник,
ЈБубо Вучковић

⁴ Радослав Цветић, командант Јаворског четничког корпуса. Повукао се у Босну 1944 год. и отада св о њему ништа не зна.

БР. 10

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 14 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ С. РАВНА ГОРА—С. КЛЕКОВО—
С МОЧИОЦИ И ОБЕЗБЕЂЕЊЕ ПРЕМА АРИЉУ, СЈЕ-
НИЦИ И ЉУБИШУ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

О. бр.9
14 јануара 1944 г.
у 16 час²

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, II ДАЛМАТИНСКЕ
И I ШУМАДИСКЕ БРИГАДЕ**

Према извештају Штаба II Далматинске бригаде од 14 час. непријатељ је после избијања у с. Кушићи упутио се у три правца и то: једном колоном правцем Кушићи—Миланца, другом Кушићи—Тисовица и трећом према с. Маскови. Ова трећа колона је већ у контакту са јединицама II Далматинске бригаде.

Четничке банде садејствујући Демцима и Бугарима биле су са правца Рујиште Поље на положаје Мутни Врх — к. 1443 — к. 1112 — Чемерница, и са ових положаја припуцавају на с. Гумешевац, где се налазе делови II Далматинске бригаде. II Далматинска бригада предузела је напад на четничке банде.

Да нас непријатељ не би приморао на примање фронталне борбе, као и да би се извукли из додира са њим, како би најбоље сазнали његове даље намере, потребно је да се у току ове ноћи пребацимо на просторију с. Равна Гора—Клеково—Мочиоци³.

У циљу извршења предњег

• НАРЕЂУЈЕМО:

1- — II Пролетерска бригада, која се сада налази на просторији с. Катићи, извршиће покрет са главнином бригаде У с. Равну Гору, с тим што ће један батаљон упутити у

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 7/1, к. 732.

² У оригиналу дописано руком.

³ Види док. бр. 16.

с. Бјелушу, Обезбеђиватк се од правца Катића и у правцу Бучја. Батаљону који буде ишао у с. Бјелушу ставити у задатак обезбеђеше према Ариљу.

2. — I Шумадиска бригада пребациће се са просторије на којој се сада налази у с. Клеково, правцем Брезова—Равна Гора—Клеково. По доласку на ову просторију обезбеђивати се у правцу цесте Љубиш—Сјеница. Потребно је утврдити да ли у Љубишу има непријатељских снага.

3. — II Далматинска бригада пребациће се на просторију с. Драшковићи—Мочиоци—Јасеново. По доласку на ову просторију осматрати и обезбеђивати се према цести Љубиш—Сјеница, према Трудову и према Маскови. Испитати да ли непријатељ употребљава цесту Љубиш—Сјеница.

4. — Штаб дивизије пребациће се у западни засеок Равне Горе (један километар севернб од Мочиоца).

5. — Уколико се у путу наиђе на четнике уопште се не треба задржавати већ их по сваку цену разбијати. Вероватно је да се могу све бандице покупити да нам ометају правилно извлачење.

6. — Покрет извршити вечерас у 19 час.

7. — *Борбени знаци* за 14/15-1-44 г. *Мартсо—Ђидо!*
Борбени знаци за 15/16-1-44 г. *Митар—Љубо!*

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Нг.челник, мајор,
Саво Дрљевић

Командант, п.пуковник,
Љубо Вучковић

БР. 11

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ ЈУЖНОМОРАВСКОГ НОП
ОДРЕДА ОД 15 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ДГГАБУ
НОВ И ПО СРБИЈЕ О БОРБАМА ЈЕДИНИЦА ОДРЕДА У
ПЕРИОДУ ОД ОКТОБРА 1943 ГОД. ДО 7 ЈАНУАРА 1944
ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
П Ј.М. Н.О.П.О.
15.1. 44
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛ. ВОЈСКЕ И
ПАРТИЗ. ОДРЕДД ЗА СРБИЈУ

Положај

I.

Од последњег писменог извештаја који смо вам послали 6.X.1943 г. наш одред извршио је следеће акције:

10.X.43 један наш бат. I гапао је погранични штаб у Љуберађи. Наши борци изненадили су непријатеља ускочивши у његове ровове. Непријатељ је имао 30 мртвих и рањених војника. Наши су имали 9 рањених другова од бомби. Наши нису успели да освоје зграду јер нису поставили заседе према Пироту и Свођу, због чега је непријатељу стигла помоћ камионима и наши су се морали повући. Иста јединица демолирала је општину и запленила 110.000 лв.

14.X.43 непријатељ је организовао потеру на терен Лужнице и Црне Траве са 2 пука војске и целокупном полицијом са тога терена до 800 људи; Наша 2 батаљона наша су се у обручу непријатеља у Лужници. Ударни батаљон после 3^h борбе код села Радосиња пробио се наневши непријатељу губитке. II бат. наишао је у селу Радосињу на буг. полицију и ту је погинуо заменик команд. одреда друг Счнадин Миленовић, који је ишао -у патролу пред колоном.

Непријатељ је по селима Лужнице извршио терор. У Столу стрељао је 70 људи а у другим селима до 30. Половину села Стола, Радосиња и Раковог Дола упалио је. После те реакције народ се огорчио још више на непријатеља и није га више чекао код кућа.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 6821.

Тада се непријатељ ловукао из Дејћеве* [Махале] и Доброг Поља и наша слободна територија је проширена. Истог дана док је непријатељ напустио Дејћеву [Махалу] једна наша група запленила је у Дејћевој [Махали] 1200 кг вуне која је употребљена за потребе другова. Другог дана једна наша јединица спалила је у Доброг Пољу архиву, запленила 50.000 лева и поделила сиром. сељацима 7.000 кг жита.

7.X.43 једна наша чета нападнута је од Арнаута код села Злокућана (Кара Даг) где су нам нестала 3 друга. „

8.X.43 у селу Сурлици нападнут је наш батаљ. од дражиновца и после 2^н борбе непријатељ се повукао и оставио 3 пушке. Наши због рђаве везе међу јединицама нису изоставили гоњење неприј.

10.X.43 једна диверзиона група напала је воз између Вр. Бање и Врања. Локомотива је избушена, машиниста убијен, али се воз зауставио близу врањске станице.

11.X.43 једна наша тројка запленила је на „Руском путу“² 315 оваца намењених 27 пешад. дивизији у Врању.

12.X.43 једна нашу јединицу напали су Арнаути на Кара Дагу где нам је 1 друг рањен. Јединица је имала задатак да омогући Кумановском одреду везу са њиховим Глав. штабом.⁸

13.X.43 једна наша диверзиона група посекала је тел. жице између Криве Феје и Врања на путу за Босиљград.

14.X.43 на истом путу наша јединица запленила је 202 овце и 6 брава говеда. Од раније и тада заплењене стоке другови су поделили сиромашним сељацима око 300 оваца.

18.X.43 у селу Средњи Дел изнад Вр. Бање. наше јединице сукобиле су се са бугар. потерним одељењима. Борба је трајала 4^н после чега су се наше јединице повукле јер је непријатељу пристигла камионима помоћ из Врања. Неприј. је имао неколико мртвих војника, док смо ми изгубили 1 другарицу.

19.X.43 непријатељ је наставио потеру за нашим јединицама. које су га вештим маневром увукле у обруч и брзо потисле тако да се вратио у Врање без успеха. Само захваљујући неодлучности наших руководећих другова и несналажењу у конкретној ситуацији непријатељ је успео да се извуче непотучен.

21.X.43 једна наша група ухватила је у Цр. Трави 2 гестаповца који су били дошли да испитују терен и да виде ко-

² Пут Врање—Босиљград

³ Главни штаб Народноослободилачке војске и партизанских одреда Македоније

лико има партизана и где се крећу. Заплењена су 4 револвера и 14 бомби. Истог дана код Несврте иза Варденика наша заседа убила је 3 буг. војника и запленила 3 пушке са опремом.

22.X.43 једна наша заседа запленила је следовање хлеба буг. полицији из Доброг Поља. После неколико дана једна наша јединица када је буг. полиција напустила Добро Поље, запалила је школу у којој је неприј. становао.

22.X.43 једна наша чета код села Несврте сукобила се са буг. полицијом из Кр. Феје и убила 4 полицајца. Полицији у току борбе приетигла је у помоћ чета буг. војника, тако да су се наши повукли изгубивши командира чете друга Тому Ивановића.

23.X.43 једна наша чета сукобила се са дражиновцима у селу Лепчинцу. Неприј. је имао 4 рањена и 7 заробљених војника. Међу осталим пленом наши су запленили 1 противтенковску пушку. •

24.X.43 једна наша заседа на „Руском путу“ (Босиљград—Врање) ранила је 3 буг. војника у аутомобилу.

26.X.43 наш бат. напао је казнену експедицију буг. војске у ман. Св. Прохор. Борба је трајала 9^h. Непријатељ је имао 9 мртвих и неколико рањених војника. Наши су имали 3 мртва друга. Заплењен је 1 п.митраљез и 4 пушке. Наш штаб бат. направио је грешку што није успео да изненади непријатеља јер је дању нападао који се налазио у рупи — али и у манастирским тврђавама. Дозволио је да борба траје дуго не успевши да уништи непријатеља и да доведе акцију до краја.

28.X.43 дражиновци су нам из заседр код села Лепчинца убили 2 друга, а наши су истог дана у с. Радовници разоружали 3 дражиновца и запленили 3 пушке, 2 пиштоља, доглед и друго.

11.XI.43 на путу Сурдулица—Трн наш бат. запленио је 109 оваца и 2 вола намењених буг. војсци у Сурдулици. Убијен је 1 буг. војник, посечено 30 бандера, тел. линије и заробљен 1 бугарски лекар, који сада лечи наше рањенике на југу.

17.XI.43 једна наша диверзиона група преврнула је воз између Врања и Ристовца. Уништена [је] локомотива и 6 вагона.

1.XII.43 наш ударни бат. са Косметовским бат. водио је цео Дан борбу са концентрисаним снагама дражиноваца на Рујну. Дражиновци су према непровереним подацима имали 25 мртвих док је наш бат. имао 1 мртваг, 2 рањена и 2 заробљена Друга.

3.XII.43 наша диверзиона група пресекла је тел. линију Лопушња—Крушевица. Истог дана уништена је елек. централа која снабдева Власотинце. Сутрадан иста јединица провоцирала је буг. посаду на Лопушњи (граница) где је рањен бугар. начелник. Бугари су се извукли из ровова али под ватром наших бораца морали су се повући натраг.

6.XII.43 непријатељ је на југу организовао потеру која је трајала 7 дана. Наши батаљони примили су борбу изнад Св. Илије близу В. Бање. У борби која је трајала неколико сати неприј. је имао 29 мртвих и 14 рањених војника. Наши губици су 1 другарица и 1 рањен друг. Непријатељ је имао у борби до 1000 војника. Наши су се морали повући због недостатка муниције, тако да је непријатељ покупио своје мртве и рањене војнике. Борбу је посматрао енглески официр за везу при нашем штабу.

6.XII.43 наша диверзиона група преврнула је воз код Врања, који није могла претрести јер је у задњем вагону била неприј. посада.

15 и 18.XII.43 спаљене су општине Смрдан и Расница по други пут. Заплењена су 2 коња, неколико пушака и преко 100.000 лв.

17.XII.43 цаш III тер. бат. водио је борбу цео дан са буг. пуком из Трна код села Цр.[вена] Јабука. Непријатељ је имао око 20 мртвих и рањених војника. Наши 2 мртва и 2 рањена друга.

22.XII.43 једна диверзиона група преврнула је воз између Прибоја и Вр. Бање.

27.XII.43 на путу Врање—Босиљград („Руски пут“) заплењено је 16 оваца, 4 г.овечета, запаљен камион са житом, посечено 30 бандера, телеф. линије и електрични вод Јелашница—Сурдулица.

28.XII.43 срушен је путнички мост на бањској реци Врање—Вр. Бања. Ове акције од 22—28.XII. биле су помоћ другима који су тих дана водили борбу у Цр. Трави.

20.XII.43 примили смо транспорт од Енглеца 100 пушака, 35 м.гевера, 8 „Зорки“ (лаки митр.) 3 т.митраљ., 3 минобачача, нешто одела и обуће. Непријатељ је сазнао да смо примили оружје од савезника и извршио је напад истог дана на слободну територију Цр. Траве. Један наш батаљон примио је борбу на Чемернику са 200^л-300 полицајаца. Непријатељ је био одбијен пошто је изгубио 15 полицајаца које је повукао са собом. • •

22.XII.43 непријатељ је поново навалио са већим снагама од Власине преко Чемерника. Тога дана имао је 25 мртвих по-

лицајаца. Наши су запленили 1 п.митраљез и 4 пушке а непријатељ је био одбијен.

24.XII.43 непријатељ је наишао са 600—800 војника истим правцем од Сурдулице и Власине. Тога дана непријатељ је вршио 3 пута јуриш на наше положаје но био је одбијен изгубивши 28 војника.

25.XII-43 непријатељу су дошли у помоћ 60 Немаца из рудника Мачкатице. У борби изнад села Бајинаца на Малом Чемернику наши борци заробили су 5 Немаца, 1 буг. војника а убили су 2 Немца од којих 1 подофицира и 26 бугар. војника, које је непријатељ повукао. Запленили смо 1 лаки "Максим" са 1500 метака, 6 пушака, 2 револвера и остали материјал. За све време борби народ Цр. Траве био је одушевљен нашим успесима, доносио је муницију и храну на положаје. На сваком кораку трудио се да што више помогне нашим борцима. У борбама на Цр. Трави и Цр.[веној] Јабуци погинуло је више од 115 неприј. војника док су наши батаљони имали 3 мртва и 3 рањена друга.

30.XII.43 непријатељ је на целом нашем терену истовремено од Пирота предузео досада највећу и најорганизованију потеру. 29 и 30.XII бацао је летке из авиона да се сви мушкарци од 18—50 године имају јавити у његове базе. Ко се после тога рока не јави предузеће мере као и према партизанима-комунистима. Народ се наравно није одазвао. Окупатор је сазнао да нам савезници шаљу оружје а услед све већег броја наших акција и борби са његовим снагама, плашећи се устанка хтео је да интернира сре мушкарце од 18—50 година. Циљ му је био да сатера наше батаљоне из планине у поље и да истовремено покупи народ за интернацију. Ради тога је пошао из Куманова, преко Страцина, Криве Паланке, Босиљграда, Трна са 2 дивизије, из планине према Моравској котлини, док је 1 дивизија чувала Пирот, Бабушницу, Сурдулицу, Хан, Врање, пругу и цутеве. Потера је трајала од 30.XII.43—7.1.44 год. Непријатељ није у потпуности успео да спроведе своје планове. У селима близу његових гарнизона и око пруге успео је да интернира мушкарце и у планини само делимично. Непријатељ је примењивао старе методе пљачке, терора над нашим селима, где није било партизана. У више села падао је сву сточну храну и штале. На целом терену стрељано је око 30 људи и жена.

3.1.44 док је непријатељ хватао људе и одводио у интернацију, наш 4 бат. са Косметовским бат. примио је борбу са 3 пута јачим снагама неприј. војске и полиције изнад села Чрвонека на југу. Један наш бат. узору избацио се на Српску

• Луку према Бесној Кобили одакле је требало да наиђе непријатељ. Непријатељ је наишао у 3 колоне и у 9.30 отпочела је борба која је трајала до 5^h увече. Фронт је био 15 км. Непријатељ је целог дана са десног бока тучао минобацачем наше положаје, подвлачио се и хтео да нас помакне са положаја но без успеха. Наши борци предноћ извршили су јуриш на непр. положаје и разјурили га. Непријатељ је имао више мртвих и рањених, али податке још нисмо проверили. Ми смо имали 2 мртва и 2 рањена друга. Овом борбом бранили смо наш народ од непријатељског одвођења у интернацију и у потпуности заштитили села Првонек, Сливницу и Брезовицу. Непријатељу смо дали до знања да га се не плашимо и када је концентрисан и када има велике снаге у потери.

Карактеристика наших досадашњих акција јесте да су оне већином недовршене и да нисмо из њих извукли материјалних користи колико би то могло да се извуче. То долази услед тога што имамо мало аутоматског оруђа, услед недовољног искуства наших младих руководилаца да се брзо и правилно снађу у конкретним ситуацијама. У том погледу имамо много да радимо како би се ослободили тих недостатака и .кренули на боље.

II.

Непријатељске посаде налазе се у Пироту, Бабушници, Свођу, Предејану, Сурдулици, Белом Пољу, Мачкатици, ЈБуберађи, Власини, [Владичиномј Хану. Прибоју, Сувојници, Јелашници, Кривој Феји, В. Бањи, Врању, Ристовцу, Бујановцу, Прешеву и Кривој Паланци у редовној јачини 8—10.000 војника и полицајаца.

Дражиноваца на нашем терену има на југу до 500 под оружјем, формираних у 6 бригада, добро наоружаних. Терен им је лева обала р. Пчиње према Кривој Паланци до испод Козјака као и од Трговишта преко Рујна до Прешева и Ристовца—Врање. То је тромеђа између Бугарске, Македоније и Србије. Држе планину и омогућују лако продирање непријатеља од Криве Паланке и Страцина за време реакције⁴. Око Власотинаца налази се једна њихова бригада до 80 људи која упада преко границе уз Мораву до Цепа. Новембра 43 г. једна њихова група од 150 људи дошла је преко Бабушнице на терен Лужнице са Белих Вода. У селу Студени убили су наша два савезника⁵ и када су чули да су у близини наше снаге брзо су се вратили преко границе тако да их нисмо могли стићи. На терену око Власотинаца

⁴ Мисли се на офанзиве бугарске војске против партизанских јединица.

⁵ Политички радници на терену

нису тако активни као на југу око Козјака. На југу упадају из њихових база у наше и тероришу народ. Захваљујућп војничкој и политичкој слабости наших батаљона истиснули су нас привремено чак из Трговишта где смо нападали септембра и истерали 150 полицајаца и чак дали 4 жртве. Омасовили су се црисилном мобилизацијом и блефирају пред народом својим бројем. Дошла им је из Србије једна лесковачка бригада. Доле се налази и мајор Ђурић⁶ из Јабланице. Ма колико да их раскринкавамо пред народом још су недовољно политички раскринкани а војнички им нисмо, још задали ударац од кога не би могли да се опораве. Народ их мрзи због њихове пљачке, претњи, али их се боји. Народ на југу увиђа да смо му ми једини пријатељи, види њихову сарадњу са непријатељем, види да једино воде борбу против нас, али повезан било родбинским везама било плашећи се њиховог терора још увек их трпи. Нашим још јачим политичким радом у народу тога краја, ударањем по окупатору и по њима, ослободићемо народ од њихових зулума. Омогућићемо координацију нашег и Кумановског одреда као и везу са Косметом. Вештим упадањем у њихове базе морамо их концентрисати и смањити им територију њиховог утицаја.

Бабички терен смо сасвим запустили јер од лета 43 год. наше снаге нису биле тамо. Ми смо вам раније писали да је потребно са већим снагама ићи тамо, и то уз сарадњу са I Јужноморавским одредом, јер се досада није показало ефикасно слати мање јединице које су под притиском јачих неприј. снага морале за неколико дана напуштати терен.

III.

Наш одред броји 9241312254 76775793615588 људи формације 581877 батаљ. са ударним; наоружаних са пушкама има 853377617536—767773—577621543133762777; аутомат. оруђе имамо 3123212533922777 854177—367561; 853377449161 тешких митр. 3123121633764193 маш. гевера и 777561 минооацача⁷.

У одред свакога дана пристижу нови борци. Војнички и политички рад у одреду нисмо у потпуности спровели по плану друга Михаила⁸, члана Глав. штаба⁹, због неактивно-

⁶ Радослав Ђурић, командант групе четничких корпуса у Јужној Србији. Маја 1944 год, предао се нашим јединицама у Горњој „Јабланици“.

⁷ Шифре о бројном стању и наоружању одреда Редакција није Успела да дешифрује.

⁸ Благоје Нешковић

⁹ Главни штаб Народноослободилачке војске и партизанских одреда Србије

сти и слабости наших штабова батаљона. Исто тако културно-просветни рад по батаљонима није задовољавајући. У одреду имамо већи број неписмених другова, нарочито у батаљонима са југа. Политички ниво наших бораца није на висини јер немамо довољан број руководилаца, но трудимо се да са снагама којима располажемо отклонимо и те недостатке.

По одласку друга Михаила одржали смо 2 војничка курса за 25 руководиоца; курс је са успехом завршен, али на томе смо стали јер се наставник курса друг Новак¹⁰ тешко разболео. Молимо Главни штаб ако може да нам пошаље неког здравог стручног официра који би могао и физички издржати на нашем терену.

Морал наших бораца је на висини. Другови се добро хране јер народ даје и последњи залагај својој војсци; добро су обучени али слабо обувени.

У благајни новаца немамо. Тражили смо од савезника да нас и у новцу помогну.

IV.

Политичка свест народа је на висини. Народ Цр. Траве и Лужнице је свеснији од онога на југу, нешто што је писменији и што на томе терену одред дуже делује, док је на југу неписмен, прилично заостао политички, иако је по традицији борбенији. Народ нас свуда добро прима и од нас једино очекује слободу. Од 6.X.43—3.1.44 год. наш одред је на терену одржао 66 конференција и масовних зборова. У истом раздобљу стрељано је 14 шпијуна за које је народ тражио чишћење од којих су 5 стрељани на територији Цр. Траве и Лужнице после последње потере непријатеља ради њиховог издајничког рада и држања.

• V.

За месец дана пред наш одред и народ овога краја поставиће се велики проблем — исхрана становништва, јер ће 80% становништва бити без хлеба. Ми вас молимо да нам саветима у томе погледу помогнете.¹ Ми нисмо могли створити резерве ни за војску јер је крај пасиван, а раније је печалбом решавао проблем исхране.

¹⁰ Новак Беговић. Ухватили су га Бугари марта 1944 год. код Црне Траве и стрељали.

VI.

Наши будући планови биће још јаче уништавање непријатеља и његових помагача као и рушење његових комуникација.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар
Влад. Вујовић

За команданта
Ђура Златковић

БР. 12

ИЗВЕШТАЈ ЗАМЕНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА КОСМАЈСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 15 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЛАДЕНОВАЦ О ОРГАНИЗАЦИОНОМ СТАЊУ И БОРБАМА ОДРЕДА У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ ЈАНУАРА¹

Извештај о раду Космајског партиз. одреда

ОК-у

Младеновац

Од дана 1—15 јануара 1944 год.

Драги другови,

1. Организационо питање:

Штаб одреда

Штаб одреда броји четири члана Партије и то: Павличић Драгутин (Душко)² секр. партиј. јединице и заменик пол. комесара у одреду; Љубомир Ивковић пол. комесар одреда; Иван Стефановић (Срба)³ командант одреда и Милан Живковић (Ујак) заменик команданта одреда и командант батаљона. Друг Ујак учлањен је дана 10-1-1944 год. Формирана је на дан 11-1-44 год. штаб. јединица у селу Миросаљ-

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 6266 IX, к. 65.

² Погинуо на Сремском фронту крајем 1944 год. као комесар батаљона.

³ Народни херој. Умро у Смедереву 1948 године.

цима срез Колубарски. Подељени су сектори рада, тако за организ. питање у одреду одговоран је Драгутин Павличић (Душко) као и за обавештајну службу. За политички рад у одреду и снабдевање одговоран је друг Љуба Ивковић; за војни сектор одговорни су Иван Стефановић (Срба) и Милан Живковић (Ујак).

Одржан је на дан 15-1-1944 год. теориски састанак штапске јединице, на којем је прорађиван реферат о Партији и дужностима члана Партије. Пошто је друг Ујак нови члан Партије било је потребно упознати га са дужностима члана Партије.

Социјални састав јединице јесте следећи: Драгутии Павличић интелек.[туалац], Љубомир Ивковић сељак, Иван Стефановић метал.[ски] радник и Милан Живковић! трг.[овачки] помоћник.

• 1.
(

Партиски биро

На дан 14-1-1944 год. у с. Прогореоцима формиран је Партиски биро. Партиски биро је највиши партиски форум у одреду (батаљону). Он руководи читавим радом и Зкиво^Λ том у одреду. Врши координирање рада. Биро се свакодневно састаје ради потпунијег прегледа рада у одреду. Састављен је од следећих чланова, тј. има шест чланова и то: Павличића Драгутина секретара штаб. јединице, Ивковића Љубомира пол. комесара одреда као и секретара партиских јединица чета: Мићка⁴ секр. јед. I чете; Драгомира Гаврића секр. јед. II чете; Родољуба Андрића пол. комесара III чете, који врши дужност секретара јединице. друга Божа⁵ који се налази у болници болестан, и друга Добросава (Дола) Михаиловића" секретара батаљ. комитета по омладинском питању. Формирању је присуствовао као и давању директива друг Павле⁷ пол. радник.

На дан 15-1-1944 год. друг Павле одржао је састанак са оба партиска бироа, тј. I батаљона са II батаљоном и дао опширна обавештења по организационом питању партиских јединица у четама, батаљону и др.

⁴ Драгољуб Симић-Мићко, из с. Ковачевца. Погинуо на Сремском фронту крајем 1944 год. као командир чете у 31 бригади 21 НОУ дивизије.

⁵ Стева Стојић-Божа. Погинуо 24 августа 1944 год. у борби са недићевцима и четницима Драже Михаиловића изнад села Камендола (код Гроцке), као комесар Космајског НОП одреда.

⁸ Рањен 4 маја 1944 год. у борби са четницима код села Стојника и убрзо подлегао ранама у с. Губеревцу као руководилац СКОЈ-а у Космајском НОП одреду.

⁷ Душан Петровић-ПГане

I чета

Партиска јединица бројала је шест чланова, а у међувремену добила је још два члана Партије и то: другарицу Гроздану⁸ која је била на терену и друга Данила Зеленовића⁹ студ. медицине. Пошто је извршено формирање ударне чете, то је за пол. комесара одређен друг Живадин¹⁰ пол. комесар I чете, а за пол. комесара I чете одређен је Данило Зеленовић студ. медицине. У I чети такође било је три кандидата и то: Душан Панић¹¹ (Јова), Милан Алексијевић (Каверма), који је дезертирао дана 11-1-1944 год.¹², и Војислав Кузмановић (Чубрило).¹³

II чета

Партиска јединица II чете броји 6 чланова. Учланила је нове чланове и то дана 8/1-1944 год. дотадање кандидате *и то*: 1) Светислава Костића (Брка), Богдана Опачића¹⁴ и Вукосаву Обрадовић (Бојана). Као што се види та партиска јединица имала је два састанка и то један практични и један теориски. Ова партиска јединица броји два кандидата, а пошто је дошао за водника I вода друг Јова сада има 3 кандидата и то: Милићевић Драгослав (Драга)¹⁵, Милорад Милић (Марко)¹⁶, сељак из Дразња, што се види из извештаја пол. комесара II чете.

III чета

Партиска јединица III чете броји 5 (пет) чланова Партије. Пошто се извршило преформирање, тј. нова руководство, то је један пребачен из треће чете за секретара

⁸ Гроздана (презиме непознато). Погинула крајем јануара 1944 год. у борби са четницима у с. Јеловику.

⁹ Погинуо крајем јануара 1944 год. у борби са четницима у с. Јеловику (код Аранђеловца) као комесар Прве чете Космајског НОП одреда.

¹⁰ Живадин Радојевић

¹¹ Погинуо марта 1944 год. у борби са четницима у с. Луњевицу, код Смедерева.

¹² Није дезертирао већ заостао за јединицом, па се одмах вратио у одред. Родом је из села Водња. Погинуо септембра 1944 год. у борби са четницима код села Друговца.

¹³ Сељак из Врчина. Погинуо фебруара 1944 год. од четника Драже Михаиловића са групом партизана заосталих за одредом.

¹⁴ Погинуо јула 1944 год. у борби са четницима између с. Друговца и М. Орашја.

¹⁵ Драгослав Милићевић-Драга, из с. Водња. Погинуо улето 1944 год. приликом напада на жандарме у Сопоту.

¹⁶ Погинуо марта 1944 год. у борби са жандармима у селу Поповићу.

јединице I чете и то Мићко, а један члан је на боловању и то друг Божа. Јединица има три кандидата и то Ацу, Тошка и Доцу. Ова партиска јединица показује добре резултате. Пошто је ово омладинска чета, ту се ради пуном паром по омладинском питању.

Ударна IV чета

Четврта ударна чета има два члана Партије и то Живадна Радојевића и Богдана Опачића и једног кандидата Драгу¹⁷ (Петријевац).

На дан 14/1-1944 године формирана су нова руководства чета ради бољег рада по четама. Тако у Првој чети за командира постављен је друг Вуја¹⁸ члан Партије, који је дотада вршио дужност команданта батаљона, његов заменик друг Божа Станковић¹⁸ дотадањи командир I чете (члан Партије). За пол. комесара постављен је Данило Зеленовић студ. медицине (чл. Партије), за секретара јединице одређен је друг Мићко који је припадао парт. јединици III чете. Тако на дан 14/1-1944 год. партиска јединица прве¹ чете имала је седам чланова Партије и једног кандидата и то: Данило Зеленовић пол. комесар, Мићко (секретар јединице), Вуја (Душан Поповић) командир чете, Божа Станковић земљорад. из Сремчице, Славко Миљковић-Јанко²⁰, Десимир Самарцић (Босанац)²¹ и Гроздана. Данило Милићевић остао је на терену Гроч.[анског] среза а друг Драгомир Гаврић (Кицош) је примио дужност секретара партиске јединице у II чети. То је све извршено ради бољег како партиског, тако војног и пол. рада у четама. За водника другог вода I чете дошао је друг Аца, водник II вода из Ш-ће чете, тако да партиска јединица има засада једног кандидата.

II чета

За пол. комесара остао је друг Војислав Вучковић зем. из Водња, његов заменик Драгомир Гаврић (Кицош). За командира постављен је Светислав Костић (чл. Партије).

¹⁷ Драга Стефановић

¹⁸ Душан Поповић-Азањац. Погинуо несрећним случајем у пролеће 1944 год. у шуми Маковици код Ковачевца.

¹⁹ Погинуо од четника у пролеће 1944 год. у селу Рипњу.

²⁰ Ђак из с. Ресника. Погинуо марта 1944 год. у борби са јан-дармима у с. Поповићу као комесар Друге чете Космајског НОП одреда.

²¹ Пекарски радник из Београда. Погинуо 16 марта 1944 год. " у борби са четницима код с. Зодња.

у тој партиској јединици још долазе Богољуб Милићевић²³ интел. из Водња, Радомир Николић сељак из Баћевца и Бојана Обрадовић сељанка из Граница. За водника I вода постављен је друг Јова²³. На дан 15-1-1944 год. ова партиска јединица има 6 чл. Партије и три кандидата и то: Душан Панић (Јова), Драгослав Милићевић и Милорад Милић¹ (Марко).

III чета

У трећој чети за секретара јединице постављен је друг Божа²⁴, али пошто је још болестан то дужност секретара јединице и пол. комесара врши друг Родољуб Андрић. На дан 15-1-1944 године ова партиска јединица имала је 5 чланова Партије и то: Родољуб Андрић пол. комесар, Божа заменик пол. комесара, Никола Јешић командир чете, Посавац²⁵ и Добросав (Доле) Михаиловић. Кандидата има три и то: Тошке, Доца и Чубрило²⁶ који је постављен за водника I вода III чете.

Четврта ударна чета броји два члана Партије и то Живадина Радојевића пол. ком. и Богдана Опачића и једног кандидата: Драга Петријевац који је постављен за командира ударне чете.

Политички рад у батаљону

Политички рад у батаљону за протеклих петнаест дана није био тако интензиван, али услови нису диктирали да буде интензивнији. Свакодневни дуги покрети и борбе нарочито у времену од 5'—10 [1] 1944 умногом су омели јачи пол. рад у четама. По четама су одржаване пол. конференције по десетинама где је борцима објашњавана пол. ситуација, прорађивани су чланци из „Гласа“, Стаљинов говор, наредба Стаљинова, Проглас Покрајинског комитета, о крају, религији и др. Нарочито се истиче рад у III чети.

Политички рад у народу. •— У додиру са сељацима објашњавана је пол. ситуација у земљи и иностранству. Говорено је и о Дражи Михаиловићу, о избегличкој влади У Лондону и др. Пошто смо у саставу са шумад. батаљоном

²² Погинуо почетком 1944 год. у борби са четницима код села Велике Иванче.

²³ Душан Панић. Види примедбу бр. 11.

²⁴ Види примедбу бр. 5.

²⁵ Живота Маринковић-Посавац

²⁶ Види примедбу бр. 13.

на њиховом терену.. то они одржавају пол. конференције по селима²⁷.

Војни сектор рада у батаљону

По војном .питању радило се доста добро под условима који су диктирала. Одржавани су војни часови по четама, где је говорено о упознавању оружја, стражи, стражарском месту, нишањењу и о борбеној обуци. Борци су са интересовањем слушали излагање друга команданта Лале²⁸, који је одржао неколико успешних предавања из војне обуке.

Акције

Наш батаљон са I батаљоном имао је неколико акција са непријатељем. На дан 30/ХП-1943 у селу Брезовцу водила се тешка борба са јаким непријатељ. снагама. Ту је највећу ватру претрпела друга и трећа чета II батаљона. На страни непријатеља било је губитака али колико, није утврђено. На нашој страни пало је 3 друга и четири лакше рањено. На дан 2-1-44 год. наш батаљон са I батаљоном напао је четнике у селу Крушевици [и] разбио их. Убијен један четник и један рањен. Дана 4/1-1944 напали смо по- I ново четнике у Крушевици и разбили их, заробили смо три четника и два коња. Истог дана на Крушевичком вису после подне нападнути смо са две стране од четника и] жандарма, водила се борба до увече. Непријатељ је имао] више губитака у мртвим и рањеним и растеран је у разним] правцима. Ми смо имали једног друга теже рањеног из] Ш-ће чете који је подлегао ранама. На дан 6-1-1944 год.] напали смо из Дрлупе четничке]банде које су биле у Ду-1 чини и растерали смо их. Губици непријатеља нису по-] знати, ми нисмо имали губитака. 10-1-1944 год. у Губерев-] цу цео батаљон је био на положају јер су се биле појавиле] непријатељ[ске] снаге, али нису смеле да врше напад нај наше положаје. 11-1-1944 г. једна чета нашег батаљона у] с. Миросаљцима најурила је једну четничку банду из села.] На дан 12-1-1944 наш батаљон са I батаљоном напао је] четнике у с. Пркосави. Разбијени побегли су у разним прав-] цима. На страни непријатељској погинуо је један четник али било их је више јер терен није претресен. Заплењен

²⁷ Према потреби су се Први шумадски и Космајски НОП одред спајали ради вршења већих заједничких акција. Такође су у времену од 21 децембра 1943 год.; па до половине фебруара 1944 год. заједнички дејствовали на терену Шумадије и Космаја. За то време је Шумадски одред био Први батаљон, а Космајски Други. Половином фебруара су се опет раздвојили да би избегли јаче ударе концентрисаних непријатељских снага.

²⁸ Илија Јовановић-Лала

је један коњ, такође је ликвидиран један курир дражиновски. Акција би се више изводило, али је велика оскудица у муницији.

Морално стање у батаљону је добро. Било је неколико случајева дезертерства и то из Стојника на дан 9/1-1944 год. два су друга дезертирала, а 10/1-1944 из Губеревца су дезертирала 4 друга, међу њима Живорад Петровић чл. Партије из Дрaжња. Поводом тога одржано је борцима предавање о томе. Позвана су сва руководства чета и испитани су узроци који су настали новодом тога дезертерства и утврдило се да је узрок Ш-ћа чета која је била остала на нашем терену и тај остатак који је дошао унео је приличну нервозу и панику на нашем терену, као и рђав рад бившег пол. комесара одреда²⁹ као и команданта друга 'Мечке'⁸⁰, који су као стари другови препустили их саме себи. Такође је утицала слаба обућа и одећа.

По том питању се узело веома строго, тако да се борцима указује на нашу борбу, тешкоће које су другови имали од 1941 год. до данас. Тако да се престало са тим дезертерствима.

Нарочито се осетио утицај пол. рада, као и по свим питањима од оснивања партиског бироа који контролише читав живот и рад бораца у одреду.

Здравствено стање у батаљону је и поред рђаве одеће и обуће ипак добро. Има неколико случајева назеба и грипе али неких тежих обољења засада нема.

Закључак

У последње време осећа се јак рад на свим секторима. Ако би прилике дозволиле а тако се продужило са радом за кратко време постигли би се добри резултати. Јер је добијена јака воља код свих руководилаца у свим четама. Да се има довољно муниције такође би се и акције изводиле већег обима, јер је морал код бораца добар.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Дана 15/1-1944
Положај

Заменик пол. комесара
Космај, партиз. одреда
Драгутин Павличих-Душко

Р.8. Шаљем саслушања бораца који су дошли из Београда нередовном везом.

²⁹ Мирко Пандуровић

³⁰ Милан Лазаревић. Погинуо фебруара 1944 год. од жандарма У с- Рушњу, код Београда.

БР. 13

НАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 16
ЈАНУАРА 1944 ГОД. ЗА ФОРМИРАЊЕ ЧЕТВРТЕ ЈУЖНО-
МОРАВСКЕ НО БРИГАДЕ И ПОСТАВЉАЊЕ ШТАБА
БРИГАДЕ И ШТАБОВА БАТАЉОНА¹

НАРЕДБА

Главног штаба народно-ослободилачке војске и парти-
занских одреда, за Србију за 16/1-44

Одлуком Главног штаба НОВ и ПО за Србију формира
се IV Јужноморавска народно-ослободилачка партизанска
бригада/Бригада има 3 (три) батаљона, од којих је трећи
Омладински батаљон.

За командни састав IV Јужноморавске бригаде

о д р е ђ у ј е с е

у Штабу бригаде

за команданта IV Јужноморавске бригаде² друг Ратомир
Андрић
за зам. команданта друг Радован Петровић
„ политичког комесара „ Владимир Грујић
„ зам. комесара „ Милан Ковачевић >
„ начелника штаба „ инж. Војислав Церовић
„ санитет. референта „ Војислав Јањић
„ интенданта „ Влада Тошић
„ писара у штабу „ Милутин Војводић³

у I батаљону

за команданта I бат. Друг Раде Поповић
„ зам. команданта „ Прокопије Цветановић j
„ политичког комесара „ Ратко Станисављевић
„ зам. полит. комесара „ Драгица Ђуровић J
„ санитет. референта „ Бранко Митровић
„ интенданта „ Цветко Станковић
„ писара у штабу „ Милош Николић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС,
под бр. 6824.

² Четврта јужн-оморавска НО бригада је касније преименована
у Шесту српску НО бригаду.

³ Погинуо у лето 1944 год., за време Седме непријатељске
офанзиве, у борби против четника у Горњој Јабланици.

у II батаљону

- за команданта II бат. друг Влада Симић
- „ зам. команданта Никола Ђуровић⁴
- „ политичког комесара Миле Жарић
- „ зам. полит. комесара Данило Мркић⁵
- санитет. референта Рада Анђелковић
- „ интенданта Михаило Васиљевић
- „ писара у штабу Радован Пејовић

у III Омладинском батаљону

- за команданта III Омладинског батаљона друг Александар Маринковић
  - за зам. команданта друг Видак Рогановић
  - политич. комесара Аца Павловић
  - зам. полит. комесара Гојко Рогановић⁶
  - санитет. референта Слободан Бадњар
  - интенданта Радомир Копривица
  - писара у штабу Милорад Станојковић
- Наредбу прочитати јпред стројем свима борцима, командирима и политичким комесарима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

16 јануара 1944 год.
Положај

За Главни штаб НОВ и ПО
за Србију
Милисав⁷

⁴ Умро после ослобођења.
Погинуо на Сремском фронту код с. Лаћарка, крајем 1944
не.

⁷ Умро 1948 год. као начелник Штаба бригаде.
Недељко Караичић

БР. 13

**НАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 16
ЈАНУАРА 1944 ГОД. О РЕОРГАНИЗАЦИЈИ ПРВОГ ЈУ-
ЖНОМОРАВСКОГ НОП ОДРЕДА¹**

НАРЕДБА

Главног штаба народноослободилачке војске и
партизанских одреда за Србију за 16-1-1944

У вези са реорганизацијом I Јужноморавског народно-
ослободилачког партизанског одреда

одређуј е с е

за команданта I Јужноморавског НОПО-а друг Миле
Ђаловић

зам. команданта	друг Драгољуб Станковић
„ политичког комесара	„ Вељко Стефановић
„ зам. политичког комесара	Миле Вељковић
„ санитетског референта	др. Воја Стојановић
„ интенданта	Радован Петрушић
„ писара у штабу	Ђорђевић Владимир

У исто време Главни штаб НОВ и ПО за Србију одре-
ђује Штаб I батаљона I Јужноморавског НОПО-а и то:

закоманданта I батаљона	друга Живојина Ђуровића
зам. команданта	Стојана Димитријевића
политичког комесара	Вукашина Алексића ²
зам. политичког комесара	Данила Мрђеновића
санитетског референта	Мирка Булатовића
интенданта	Станка Динића

Ову наредбу прочитати свима борцима, командирима и
политичким комесарима пред стројем.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ

16 јануара 1944 год.

Положај

За Главни штаб НОВ и ПО

за Србију

Милисав³

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС,
под бр. 6824.

² Погинуо као заменик пол. комесара Тринаесте српске НО|
бригаде јуна 1944 год. у борби против албанских жандарма, кор
с. Маровца, Каменички срез.

³ Недељко Караичић

БР. 27

ИЗВЕШТАЈ ДЕЛЕГАТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 16 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О ФОРМИРАЊУ ТРЕЋЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ НО БРИГАДЕ, ЊЕНОМ ОРГАНИЗАЦИОНОМ СТАЊУ И ПРВОЈ БОРБИ ПРОТИВ БУГАРА¹

16-1/44

16^h

Друже Бранко,²

Постављени задатак извршио сам. 14 о.м. формирана је 3 Ј.М.Н.О.Б., у коју је ушао предвиђени број бораца. Борци су сви наоружани са пушкама, аутоматским оружјем: 2 лака нем. митраљеза „Зорка“, 2 холандска, 8 п.митраљеза, док тешки митраљез неће се носити, зато што нема довољно реденика. У бригаду су ухпла 2 јаст.[ребачка] цела батаљона и 2 чете „Расинаца“³ и 2 јастребач.⁴ Морал бораца је на висини, како се није вршио добровољан избор.

Штаб бригаде је састављен од свих оних које смо ми предвидели. Избор штаба вршен је на следећи начин: прво, саветовао сам се са другом Сељом⁵, па онда са данашњим бр[игадним] комитетом, онда смо сазвали штаб бригаде и предложили овај избор са којим су се они у потпуности сложили. Затим у заједници са штабом бригаде изабрали смо штабове батаљона и команде чета, позвали штабове батаљона, предложили њима штабове батаљона и команде чета и после извесне дискусије и неких предлога штабови батаљона сложили су се са нашим предлогом. Но пре свега ми смо их упознали са штабом бригаде са којим се и *они* у потпуности слажу. Формирању бригаде присуствовало је преко пет хиљада сељака и сељанки, међу њима је било доста и омладинаца. Ја сам заједно са Сељом извршио смотру, онда је одата пошта палим друговима у борби, затим је извршена заклетва на којој се је заклело 90%, који су били незаклети, онда сам ја говорио у име Г.Ш.⁶, Сеља у име ОК-а Нартује, Корчагин⁷ у име ОК-а Скоја, један из Среског

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 5655.

² Драги Стаменковић

³ Расински НОП одред

⁴ Јастребачки НОП одред

⁵ Радош Јовановић

⁶ Главни штаб НОВ и ПО Србије

⁷ Аранђел Младеновић

Н.О.О.-а, једна другарица у иде АФЕЖ-а, а друг Мргуд⁸ као **ПОЛИТИЧКИ** комесар бригаде и друг Јова⁹ као командант бриг[аде]. По завршеним говорима наступио је програм ку[лтурно] пр[осветног] одбора у коме је била једна тачка певања италијанских-народних и борбених песама, које су отпевали 6 Италијана који се боре у бригади. Они су са својим песмама у народу изазвали опште задовољство. По завршеном програму наступила је игранка. Пре култ. просв. програма читани су телеграми. На прославу формирања; бригаде дошло је неколико омладинских радних и борбених чета; њихов долазак био је војнички. Овој прослави присуствовало би преко 10 хиљада, само да смо им раније могли јавити дан прославе. Они су обавештени уочи тог дана. Далој се приметити да народ овог краја више него игде воли своју војску.

Дисциплина у бригади је на одговарајућој висини; има изгледа да они уведу завидну дисциплину и ред.

Штаб бригаде ће у потпуности одговорити задацима који се пред њега постављају. Има доста изгледа да овај штаб буде најбољи, а самим тим и бригада. Чим је штаб формиран и бригада, штаб је одмах: сам почео да мисли о акцијама и већ су сами дали предлоге за акције које ће се изводити. Штаб као целина доста је добар. Поједини недостаци појединаца употпуњују се особинама других. Углавном сваки појединац од њих пун је полета и воље за радом. Чим су им постављени задаци они су просто полетели да их спроведу, и стално их видиш на раду. Њихов рад је смишљен и плански. Ја имам у њих пуно поверење, зато што су сви млади и имају довољно услова за даљи развитац.

Формиран је помоћни део штаба бригаде и штабова батаљона, бригадни комитет Партије о коме ћу касније говорити док их боље упознам, исто тако комитет Скоја, културно просветни одбор бригаде и батаљона. Такође је организована интендантура у бригади. Из овога се види да је на путу оживотворење целог рада у бригади.

Друг Корчагин је одржао састанак бригадних комитета Скоја, на коме ја нисам присуствовао, зато што нисам имао времена, а на идући ћу отићи.

На дан 18. о.м. одржаћемо састанак Окружног повереништва Партије¹⁰ који ћемо попунити са још двоје, а сада

⁸ Јован Крстић

⁹ Станислав Јовановић

¹⁰ Окружно повереништво КПЈ за Топлички округ формирано је у јесен 1943 год., а први Окружни комитет КПЈ за Топлички округ упролеће 1944 године.

смо га попунили са једним другом, Славком¹¹, заменик п.комесара одреда; други треба да буде Љубинка¹², секретар С.К. Д-С.¹³ и Дамњан¹⁴, секретар С.К. Јас[требачког] среза. Ја сам се сложио са Сељиним предлогом и извршићемо попуњавање.

Морамо повести курс осамостаљења партиских организација. Има доста услова за рад и треба више посветити пажње парт. организацијама. Друг Сеља би требало да буде скоро стално на овом терену.

Формирана је Команда подручја¹⁵ са пет команди места. Они су почели са радом и већ се осетио резултат њиховог рада у скупљању муниције и пувдака; и на путу је да се тек осети њихов рад.

Формираће се „СК НОО-а“¹⁶ за Јастребачки срез. У Скојима¹⁷ се приметили слични недостаци који су се били појавили у јабланичким Скојима.

Целокупан партиски и скојевски кадар је исувише сиров и млад, те треба доста посветити пажње њиховом подизању.

Партиски курс је почео и њиме руководи Бата¹⁸, а о организационим питањима предавања ће држати друг Сеља. Тај курс је средњи, а други ће бити нижи.

Војни курс ће почети тек од 1—2 о. год./зато што ће друг предавач прво отићи на курс у Ј,¹⁹ па ће тек тада сам држати. Но исто тако ће радити на извођењу санитетског курса. На овом курсу нема нико из Расине, само има 4 друга из Расинског одреда. По завршеном курсу они ће отићи у бригаду.

Партија ће извршити мобилизацију људи за одреде, ради њиховог хитног повећања.

У Косаници је погинуо друг Уча Вукоје²⁰ са још 2 сељака: Уча се предао без борбе и није уопште давао отпзра, док су се други борили, и њих четири су се спасли. Није Јосиф²¹ био „са њима.

¹¹ Миливоје Милошевић

¹² Олга Цуверовић. Погинула фебруара 1944 год. у Великој Плани приликом пробијања из четничког обруча.

¹³ Добрички срез'

¹⁴ Милојко Максимовић

¹⁵ Прва Команда подручја за Топлички округ са седиштем у Великој Плани формирана је почетком 1944 године.

¹⁶ Односи се на Срески комитет Народне омладине.

¹⁷ Мисли се на среске комитете СКОЈ-а.

¹⁸ Радивоје Увалић

¹⁹ Јабланица

²⁰ Богољуб Петровић

²¹ Трајко Јовановић. Погинуо од mine у Источној Босни, фебруара 1945 год., као комесар једне бригаде Четрдесет пете дивизије.

У В. Плани је формирана бригада и после прославе пошло је њих у одред 15 људи, има изгледа да ће доћи још.

Разговарао сам са другом Новицом²² и њихов читав терен је преплављен са дражиновцима, због чега су им доста отежани услови за рад; но и у пркос тога другови се пребацују и раде свуда са ове стране Мораве. Међутим се слабо, или скоро ништа не ради са оне стране Мораве — Трстенички и Темнићи срез. Геца²³ се налази у Трстеничком срезу и „кука“ како се не може ништа да уради. Слободан Брица²⁴ је на терену Расине и ради са Партијом. Новица понеки пут иде на терен. Био је, на божић у селима, иначе они живе у колиби у Јастрепцу. Немају технику, наиме на путу су да остану [без ње] у најскоријем времену. Преса им је већ скоро у потпуности пропала, а другу немају, нити су у стању да је набаве, ја им нисам обећао.

Ја сам синоћ са Сељом био на летећем састанку Округног повереништва.

ОК Скоја се састаје и одржава састанке на којима претреса новостворену ситуацију и доноси нови став у вези са ситуацијом. Станоје²⁵ се креће са Новицом. Он иде и сам на терен. Новица им је приметио то што они нису видели излаза из те тешке ситуације.

Дражиновци су запосели сва села испод Јастрепца са крушевачке стране. И они говоре како неће дати партизанима да се даље шире. Они отворено говоре да су у сарадњи са окупатором и да их он — окупатор — добро наоружава. Код њих је морал веома слаб.

Ми смо послали Крушевачки одред²⁶ на свој терен. И они се надају да ће у најскоријем времену успети да повећају свој данашњи број који је 35. Новица се сложио са новим избором штаба.

Пошто је друг Срба²⁷ отишао у бригаду то смо морали узети за заменика пол. ком. одреда друга Владу Бајчевића, који је био заменик пол. ком. у батаљону. Био је на партиском курсу и добро се показао. Од почетка је у одреду. и за све време био је исувише скроман, повучен, а сада се је размрдао. Он је иначе радник, одан је нашој Партији и ми смо га узели у Ока²⁸, за рад по воједи; он ће у потпуности одговорити на тој функцији.

²² Милија Радовановић, секретар ОК КПЈ за Крушевац

²³ Добрица Ћосић

²⁴ Ђорђе Матић

²⁵ Станоје Стојковић

²⁶ Расински НОП одред

²⁷ Животије Савић

²⁸ Округни комитет КПЈ за Крушевац

п комитет у Трећој бригади је састављен од следећих
 ва. секретар комитета друг Срба, по Скоју Предраг²⁹,
 -петар првог батаљона друг Артем³⁰ из Расине, радник,
 °пбар се показао у раду, а исто тако добар је био на парти-
 гком курсу. Има све услове да се развија у доброг партијца,
 ^главном је одан и пожртвован у раду; секретар п.биороа у
 пругом батаљону је Звездан³¹, геометар је по занимању, партизан
 Кш. одреда још од почетка. У борбама се показивао
 храбар, много увучен у себе — нека претерана скромност,
 која је добијала карактер немарности, али је у последње
 време отклонио ту слабост у потпуности и на партиском раду
 се показивао активан. У главном је одан нашој Партији.
 Секретар трећег омладинског батаљона је Љубиша³², бивши
 секретар Партије у Јастребачком батаљону. Срба је доста
 добар, но само га морам послати на први партиски курс, да
 се мало више наоружа теоријом. Но исто тако мораћемо на
 први курс послати друга Предрага. Он је најслабији у коми-
 тету. Сви другови су прошли кроз партиски курс. Звездан
 се налази сада на курсу.

Комитет Скоја биће добар и он изгледа овако: Предраг
 Мијовић, секретар I батаљонског руководства, Драган³⁸, до-
 садањи секретар у батаљону Јастребачког одреда, секретар
 II бат. Живко Мађерац³⁴. Он је доста напредовао, има из-
 гледа да још напредује, и у 3 батаљону Бошњак³⁵, студент
 технике, члан Скоја из Београда, дошао преко веза, у одреду
 је преко 6 месеци, добро се показује у раду. Број скојеваца
 је у бригади 85; свака чета има скојевски актив. Као што
 видиш Ској у овој бригади стоји сасвим добро.

Но исто тако доста добро стоји Партија у бригади. Број
 чланова је 50, а свега има 10 кандидата.

У вези са ситуацијом на терену код Новице, ја сам ми-
 шљења да би требала II бригада³⁶ да дође и да их добро
 лупимо са 2 бригаде, ако се и ти слажеш са тим, ти пошаљи
 бригаду и то што пре. Ја сам ти о томе још једном писао.

Ноћу између 15 и 16 [јануара] 3 бригада је извршила
 напад на бугарску караулу у селу Доњој Трнави³⁷, а глав-

²⁹ Милорад Мијовић

³⁰ Мирко Шиндић

³¹ Вељко Војновић

³² Љубиша Илић

³³ Драган Стевановић

³⁴ Драгослав Милић

³⁵ Зв. Драгослав Милић није успела да утврди његово име и презиме.

вана • Друга Јужноморавска НО бригада. Маја 1944 год. преимено-

зр У Четврту српску НО бригаду.

кУпља 7 м Д На бугарскУ посаду извршен је на Умцу (између Про-
 стерне Малс Плане) где су се налазиле велине бензинске ци-

нина снага је запосела положај од Прокупља до „Рачункових винограда“, 500—1000 метара од Прокупља па све до Д Трнаве. Бугари су кренули са 4 камиона у помоћ, наши Лу их пустили да дођу до близу карауле и тада су отворили ватру на њих. Бугари су се дали у бекство. Наш II и ЦЈ батаљон пошли су у потеру за њима натеравши их да газе Топлицу, и пошто су Бугари бежали даље, наши су их и даље гонили. У том међувремену стигла им је помоћ од 7—8 камиона, а наш први батаљон отворио је ватру поново на њихово појачање и натерао их да се мало повуку и набију у утврђења и ту остану све до 12^h. Спаљена су 3 камиона. заплењено је доста буг. муниције и нешто оружја, али не знамо тачно резултат. Има преко 30 мртвих Бугара. II и III батаљон су преко Топлице у селу Ђуковцу принудили Бугаре на предају, они су доста њих побили. Накнадно ћу ви јавити резултате акције. Углавном ватрено крштење је са Бугарима. Наши су остали на вису „Бамбурек“ до самог Прокупља све до 12^h. Пуцали су на Прокупље, а Бугари из Прокупља тукли су са артиљеријом и другим тешким оруђима. Ми нисмо имали ни мртвих ни рањених, не знамо да није нешто било у она два батаљона.

Немци разоружавају Бугаре и дају им „Маузерке“ са по 30 метака. Њихов морал је веома слаб.

Јаког³⁸ сам послао још 13 ом. и све до данас се није вратио. Зато сам принуђен да шаљем друга Бјелицу³⁹. Но настој да га што пре вратиш да бих знао шта је било са II батаљоном.

Јова, Мргуд и Срба, отишли су са она два батаљона, а Принцип⁴⁰ и Лимар⁴¹ остали су са I батаљоном. Писаћу другу Срби да ти јави резултат; он зна, ако га нађе Бјелица.

Ова акција добила је карактер напада на Прокупље. Ова акција је силно одјекнула у народу. Како је било петколонашким елементима у Прокупљу то само они знају.

С. Ф. — с, н,

⁴²
Д-П
Милисав⁴³

³⁸ Дарко Настасијевић

³⁹ Милорад Бјелица

⁴⁰ Милош Стојановић

⁴¹ Пане Ђукић

⁴² Другарски поздрав

⁴³ Недељко Караичић

П С Ћ Р Н, Е ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
 11 А Р Л ЈА НУАРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
 О Д „ТТГ НА ПРОСТОРИЈУ БЕЛА РЕКА—ЉУБИШ—ДРА-
 ^ П Р И Ћ И - Б Р Ћ А Н И - Ј А С Е Н О В О И О Б Е З Б Е Ћ Е Њ Е
 П Р Е М А А Р И Љ У, У Ж И Ц У И Н О В О Ј Е А Р О Ш И¹

ШТАБ
 ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Оп. бр. 11

16 јануара 1944 г.

у 9,30 час²

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, II ДАЛМАТИНСКЕ
 И I ШУМАДИСКЕ БРИГАДЕ

Током јучерашњег дана један батаљон II Далматинске бригаде имао је краћу борбу са четничким бандама јачине око 100 војника, која се брзо разбегла у правцу Горњег Трудова, III батаљон Пролетерске³ имао је такође борбу са четницима, које је разбио и протерао преко Грабовице. Падом мрака једна бугарска колона јачине око 300—400 људи наишла је од правца Маеково—Бела Црква—Стишовићи, где се сукобила са IП батаљоном. Борба је била врло оштра и ми смо имали са наше стране око 8 другова избачених из строја, док је непријатељ претрпио много веће губитке. III батаљон повукао се из Катића према Равној Гори, и сада немамо контакт са непријатељем. Немамо податке да ли је непријатељ остао у Стишовићима или није.

Према обавештењима у Белој Реци нема непријатељских делова. У Љубишу има нешто четника. Бугара нема ни у Лајетини. У Ужице је стигло извесно појачање и запажени су њихови покрети у правцу Бајине Баште.

Да би прекинули контакт са непријатељем и одморили наше јединице, извршићемо померање са садашње на нову просторију⁴.

вдпг. ^Рисинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 81, к. 732.

³ У оригиналу дописано руком.

⁴ Друга пролетерска бригада

•види док. бр. 18.

У том циљу

НАРЕЂУЈЕМО:

1. II Пролетерска бригада извршиће покрет и **разме*** стити се на просторији с. Бела Река—Јбубиш, затварајући с, једним својим бољим батаљоном правац Ужице. Порушит: све мостове на Јбубишници и Катушници, а на згодним местима поставити сигурне препреке. Обезбеђивати се и извиђати комуникацијом правац Ужице—Чајетина и прем; Ариљу.

2. II Далматинска бригада повући ће свој батаљон и: Мочиоца и разместити се на просторији Драшковићи—Брђани—Јасеново, с тим што ће један свој батаљон имати и с; западне стране комуникације Ужице—Нова Варош. Извиђати и обезбеђивати се са правца Нова Варош и према Горљњем Трудову и Штиткову.

3. Шумадиска бригада остаће на садашњој просторији, тј. с. Клеково одакле ће стално контролисати патроламај Равну Гору и прикупљати податке о ситуацији у правц; Катића и према Бјелуши.

4. Штаб дивизије сместиће се код школе у с. Бела Река.

5. Развити што потпунију об. службу и то: II Пролетерска у правцу Чајетине, Ужица и према Ариљу; II Далматинска према Новој Вароши, Сјеници и Ивањици; Шумадиска бригада према Ивањици и Ариљу.

6. Све бригаде ће што прије доставити биланс борби **ОД** напуштања Ивањице па закључно до данас, тј. наши губици, губици непријатеља, ратни плен итд. Ове податке доставити? обавезно сутра до 12 час. Такође доставити и преглед бројног стања и наоружања на дан 15 тек. мес.

7. Покрет извршити у 12^h данас⁵.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник, мајор,
С. Дрљевић

Командант, п.пуковник,
Љубо Вучковић

⁵ У оригиналу дописано руком.

БР. 27

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ НО БРИГАДЕ ОД 16 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВИЈА ПО СРБИЈЕ О НАПАДУ НА БОЛНИЦУ У ЛЕСКОВЦУ¹

ШТАБ
П ЈУЖ- МОР. БРИГАДЕ
16 јануара 1944 год.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА СРБИЈУ²

Драги другови,

На дан 13 јануара ов. године извршила је бригада акцију и то са два батаљона у Лесковцу на Окружну болницу Део града са ове стране реке био је блокиран као и сам Хисар и Пољопривредна станица. Један батаљон упао је у саму болницу са санитарским референтом бригаде и запленили сав материјал из економата болнице и саме сале. Узет је сав материјал користан који се могао понети из болнице што се види из доле приложеног списка. При упаду у саму болницу убијена су два стражара СДС, а један је заробљен. Доцније је исти по саслушању пуштен на слободу, по пресуди војног суда.

Друго није ништа предузимано, јер су добијени подаци о појачаним снагама окупаторским у граду. Сем тога била је велика видљивост те ноћи — пун месец и снег свуда по равници.

Акција је добро одјекнула свуда у околини, а нама много допринела, утолико више пошто се у последње време много оскудевало у санитарском материјалу, а овом акцијом је то питање за доста дуго време скинуто са дневног реда.

У акцији је заплењено и 3 (три) пушке са по 50 метака.

14 о.м. увече једна диверзиона група ишла је у акцију на пругу, али су неки сељаци избежали из колиба и почели са лупањем канта и обавештавањем Бугара. Двојицу од њих партизани су стигли и за пример, осталима стрељали. Исто су учинили по ранијем саветовању и одобрењу Штаба бригаде. Десетина је чекала на прузи још 3¹/₄ сата, али воз

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС, по Д бр. 6814.

² Главни штаб Народноослободилачке војске и партизанских ОДРета Србије.

није прошао деле ноћи. Бугари су пуцали целе ноћи са пруге, а из Лесковца су испалили више топова.

Сада смо добили беле мантиле, којима ће се лакше прилазити неопажено стражарима, када је снег поред пруге.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Зам. полит. комесара
Милан Вилић

Командант
Драгослав Петровић-Горски

БР. 18

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 17 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ЈЕДИНИЦЕ НА ПО- ЛОЖАЈИМА МОЧИОЦИ—ЦРНИ ВРХ—Г.ТРУДОВО—КЛЕ- КОВО¹

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

\\
||

Оп. бр. 12
17 јануара 1944 г.
у 17,30 час.²

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, II ДАЛМАТИНСКЕ И
I ШУМАДИСКЕ БРИГАДЕ

У току данашњег дана четници и Бугари у јачини од око 300 људи стигли су у Мочиоце, одакле су са три колоне извршили напад на један батаљон II Далматинске бригаде. Овај батаљон је успео да одбије колону која је ишла према Жедној Глави, али је непријатељ успео да заузме Црни Врх. Непријатељ је једном колоном кренуо у правцу Буков Дола.

II Далматинска бригада оријентисала је још један батаљон у овом правцу. У 13 час. чула се борба и са правца Г. Трудова.

Са других сектора досада није било никаквих новости.

Према још непровереним подацима у Негбини и Драглици налази се око 300 недићеваца.

Да би непријатеља, који нас прогони, а који се, према нашем мишљењу, састоји већим делом од четника, зауставили или по могућству разбили

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 9/1, к. 732,

² У оригиналу дописано руком.

НАРЕЂУЈЕЉМО:

1. — II Далматинска бригада са своја три батаљона извршиће напад на непријатеља, који се налази на положајима Мочиоци—Црни Врх—Г. Трудово, са главним циљем: овлађивање ове линије и протеривање непријатеља. Општи правац напада: Жедна Глава—Црни Врх.

2. — I Шумадиска бригада садејствоваће нападу II Далматинске бригаде, тј. извршити напад на непријатеља који се налази на овим положајима правцем Клеково — западно од Кршеви — к. 1221 — безимени засеок на речици северно од Д- Драпнџовићи, где ће се повезати са јединицама II Далматинске бригаде и продужити бочни напад на непријатеља". Нека сам Штаб бригаде за време покрета испита ситуацију, па ако буде згодно нека непријатеља нападне директно са леђа, тј. у саме Мочибце.

Почетак напада данас 17 о.мес. тачно у 24 часа.

3. — Батаљон II Далматинске бригаде, који се налази западно од цесте ЈБубиш—Нова Варош нека предузме одмах обезбеђење, тј. затварање правца према ЈБубишу.

— Шумадиска бригада нека одмах упути своју болницу у састав II Пролетерске бригаде, у с. Бела Река.

5. — II Пролетерска бригада са своја два батаљона извршиће покрет у правцу Негбине и Драглице, са задатком да ако тамо буду недићевци, нападне их и протера. У сваком случају задржаће се на просторији Негбина—Драглица, обезбеђујући се од правца Борова Глава.

Час поласка за ова два батаљона подесити тако да у току ноћи 17/18 о.мес. овладају одређеном просторијом.

Са једним батаљоном и болницом, после пола ноћи извршите покрет у правцу Негбина, по доласку разместите их на просторији која вам је одређена.

6. — По извршеном задатку батаљони II Далматинске бригаде повући ће се на просторију Јаееново—Кућани, обезбеђујући се у правцу Ужица, Нове Вароши и Трудова.

7. — Шумадиска бригада повући ће се на просторију с. Вољак, јужно од Негбине.

Штаб дивизије у току сутрашњег дана налазиће се код школе у с. Негбини.

8. — *Борбени знаци* за ноћ 17/18 о.мес. *Марко—Црни.*

С. Ф. — С. Н!

Начелник, мајор,
Саво Дрљевић

»

Командант, п.пуковник,
ЈБубо Вучковић

³ о акцијама Друге далматинске и Прве шумадискe бригаде
ВИДИ док. бр. 26.

БР. 19

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ ЈУЖНОМОРАВСКОГ НОП
ОДРЕДА ОД 17 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ
НОВ И ПО СРБИЈЕ, О РЕОРГАНИЗАЦИЈИ, БРОЈНОМ
СТАЊУ И НАОРУЖАЊУ ОДРЕДА¹**

ШТАБ I ЈУЖ. МОРАВ. Н.О.П.О.
17-1-1944 г.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПАРТИЗ. ОДРЕДА ЗА СРБИЈУ

»
Драги другови,

Достављамо редовни извештај о стању одреда:

1. Услед реорганизације одреда при формирању IV Јужноморав. бригаде, одред је смањен на 2 батаљ. (закључно са Косовским батаљоном). Формиран је 1 батаљон од бивших одредских батаљона — од по једне чете из 1, 2, 3 и 4 батаљона.

2. Бројно стање одреда: 1 батаљ. 154; 2 батаљ. 110; Штаб одреда са помоћним делом 6, свега 270. I

3. Наоружање: пушака 209; аутоматских оруђа 7; пушчаних метака 4.751; метака за аутомат. оруђа 680; укупно метака: 5.431. I

4. Ненаоружаних другова 54. I

5. Рад у одреду састоји се у сређивању јединица и завођењу рада по плану и распореду.

6. Морал код бораца је добар.

Уз другарски поздрав

С. Ф. — С. Н!

Политич. комесар
Вељко Стефановић /

Командант
Миле Ћаловић

НЗ. Од предњег бројног стања на обезбеђењу болнице и у другим расходима налази се ван строја 35.

Остаје у строју свега: 235

Ћ²

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 6811.
² Миле Ћаловић

БР. 20

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
од 19 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
ЈУАРШ НА ПРОСТОРИЈУ ДОБРОСЕЛИЦА—ЈАБЛАНИЦА
Т ПРИПРАВНОСТ ЗА БОРБУ ПРОТИВ ЧЕТНИЧКИХ ЈЕ-
ДИНИЦА¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ,
Оп. бр. 1
19 јануара 1944 г.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, II ДАЛМАТИНСКЕ И
I ШУМАДИСКЕ БРИГАДЕ

Јединице II Далматинске бригаде и I Шумадиске бригаде у току задња два дана водиле су борбу ка положајима Мочиоци—Црни Врх—Трудово, где су успеле да непријатељу нанесу осетне губитке. Шумадишка бригада је запленила 2 пушкомитраљеза. Непријатељ, је био искључиво четници.

Јединице II Пролетерске бригаде налазе се на просторији Негбина—Драглица—Борова Глава.

Овога момента чује се мање припуцавање са правца Муртенице и Борове Главе.

Наша дивизија је добила задатак да се пребаци ка просторију Доброселица—Јабланица.²

У циљу извршења предњег покрета

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — II Пролетерска бригада ће у току данашњег дана и ноћи пребацити све своје делове на просторију с. Драглица—Борова Глава, са задатком да чврсто затвори правац који изводи на Борову Главу.

20 омес. у 4 часа ујутру бригада ће извршити покрет са просторије Драглица—Борова Глава, образујући претходницу дивизије правцем: Борова Глава—Доброселица—Пећине—Стубо—Г. Јабланица. По доласку у Г. Јабланицу истурити мање делове ради осматрања и испитивања цесте

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 10-1.

² Види док. бр. 26.

Бијела Брда—Прибој. Испитати по могућству непријатељске снаге у Прибоју и Рудом преко об. службе.

Један батаљон II Пролетерске бригаде треба да остане на Боровој Глави све до доласка првог батаљона Далматинске бригаде, који ће их сменити. Одмах после тога овај батаљон нека изврши покрет правцем одређеним за бригаду.

2. — Шумадијска бригада у току данашњег дана ће се сместити у с. Сјеништима, обезбеђујући се у правцу Увца.

20 о.мес. у 5 час. бригада ће извршити покрет правцем с. Драглица—с. Доброселица—с. Пећине—с. Стубо. По доласку у с. Стубо зановити. Повезати се са II Пролетерскозч бригадом у Г. Јабланици.

3. — II Далматинска бригада ће се у току данашњег дана и ноћи пребацити на просторију с. Кућани—с. Негбина, како је то засебним наређењем предвиђено.

20 о.мес. у 5 час. бригада ће извршити покрет правцем Негбина—Драглица—Доброселица. Један батаљон упутити раније од предвиђеног времена, који ће најкасније до 12 час. сменити батаљон II Пролетерске бригаде на Боровој Глави.

По доласку у с. Доброселица сместити се у самом селу, као и у долини Доброселичке Реке, и даље задржати батаљон на Боровој Глави све до извршења покрета са ове просторије.

4. — Штаб дивизије кретаће се испред II Далматинске бригаде, а позади Шумадијске бригаде. По извршеном покрету налазићемо се у с. јужно од врха Печине (к. 1250), тј. источно од с. Стубо 2 км.

5. — Уколико се у путу наиђе на непријатеља, тј. на четничке банде, којих према подацима има на правцу нашег кретања, по сваку цену их протеривати и продужавати покрет.

6. — *Борбени знаци* за ноћ 19/20 о. мес. *Момо—Света*.
20/21 о. мес. *Драги—Радоје*.

С. Ф. — С. Н!

Начелник, мајор,
Саво Дрљевић

Командант, п.пуковник,
Љубо Вучковић

БР. 27

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ ЈУЖНОМЪРРАВСКОГ НОП
ПЈТРЕДА ОД 19 ЈАНУАРА 1944 ГОД. КОМАНДИ ПОДРУ-
ЧЈА У ВУЈАНОВУ О БОРБИ СА БУГАРИМА¹**

ШТАБ I J. M. H.O.P.O.

19 I 1944 г.
Лалотинце

КОМАНДИ ПОДРУЧЈА — ВУЈАНОВО

Драги другови,

Борба је трајала цео дан. Ми смо по предвиђеном плану у 14^h ступили у контранпад. Разбили смо непријатеља који је у паници и неред у испред ноћи отступао ка Лесковцу, мада је добивао појачање. Бугарска коњица и артиљерија пред ноћ омеле су наше јурише, но нису нас задржале. Дакле гонили смо их до Стопање². Тада је наступила ноћ и прекинута борба.

Резултат: њихових 5 мртвих сигурно за које се зна — може да их има и више. Имају рањеника; заробили смо једног коња са митраљеским самаром и даљомером за мерење растојања и једну пољску болницу за пешаке и два сандука бугарске митраљ. муниције.

Од наших 1 мртав из 2 батаљ. и Драгољуб Станковић лакше рањен од гранате у мишицу.

Истрошили смо прилично муниције, те према томе ако има пошаљите. Нарочито је Други батаљон у томе погледу ксцрпљен.

Непријатељи су били Бугари и пољска стража. Рано изјутра су били осванули у Белановцу, попљачкали су га много и запалили 2 куће. Интернирали велики број људи, жена па и деце. Убили 2 човека и неке жене.

Заробили смо плен што су понели из Белановца неке канте масти и друго и вратили смо у село.

Вечерас ћемо бити на преноћишту у Лапотинцу. За сутра са нама везе Лапотинце. Послаћемо извештај и бригади у Дубову.

Извештавајте има ли шта овуда.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 6823.

² Вероватно Горња Стопања, близу Лесковца

Непријатељске је војске било много — 1000 и више, Изгледа да је то део организоване потере на Јабланицу. Мишљења смо да смо им озбиљно пореметили план.

Уз другарски поздрав

С. Ф. — С, Н!

П. комесар
Вељко Стефановић

К-нт
М. Ђаловић

БР. 22

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ЈУЖНОМОРАЕСКЕ НО БРИГАДЕ ОД 21 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О НАПАДУ НА БУГАРЕ У С. ВЛАХОВУ

ШТАБ
II ЈУЖ. МОРАВ. БРИГАДЕ
21 јануара 1944-г.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА СРБИЈУ²

§

Драги другови,

jjj

Синоћ 20 о.м. према вашем наређењу извршили смо н | | паде на Бугаре у селу Влахову. У селу је било 120 Бугараш то у 2 зграде. Зграде су биле од лаког материјала али <Ж Бугари имали добре ровове, бункере око кућа и исти суј били у вези са кућама непосредно преко подрума. Куће су. такође ограђене високим зидом од тугле тако да се куће; нису могле да решетају пушкомитраљезима и пушкама а у дворишта се могло ући само -на улазе који су непосредној били брањени из ровова. Даљна обезбеђења Бугари нису имали сем сељачк-их патрола на пет места по три стражара. Све ове. податке нисмо имали и акција нам се претставила у много лепшој боји и са много више перспективе на успех но што је стварно било. Чак добрих путовођа нисмо ни имали, нисмо их ни тражили. Ипак захваљујући чињеници да јеј командант батаљона који напада Бугаре у зградама позна-; вао добро села многе од ових потешкоћа су отклоњене.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 6818.

² Главни штаб НОВ и ПО Србије

План је био следећи: Трећи батаљон напада Бугаре у кућама, Први на обезбеђењу према Прокупљу и према Житорађу, а Други [у] резерви у врху села (са две чете, једна те остала ради сутрашњег патролирања на месту одмора).

^Ј Напад је изведен са две стране, из села и од Житорађе. Наши су успели да приђу до зграде и да баде бомбе у саму зграду и у ровове, али су исто тако дочекани јаком ватром и бомбама од Бугара којих је доста било у рововима. У том првом нашем налету рањена су нам од бомбе пет другова, а један се од саме зграде није вратио, по свој прилици да је на ров нагазио и ту погинуо. У самој борби при обилажењу положаја рањен је лако друг Вилић³ у десну мишицу. После неуспелих покушаја заузимања зграда наређено је благовремено повлачење за 3.30 часа. После општег уредног повлачења, на брдо, где је било наше бочно обезбеђење, пале су три гранате од бацача са Подинског моста усред тог обезбеђења и убиле на месту два друга, а четири лакше ранила (од којих тројица нису ни послати у болницу). Према томе имамо укупно три погинула друга и десет рањених, сви лакше, а петорици није ни болница потребна.

Од Бугара погинула су тројица на насипу, а у зградама и рововима колико мртвих има још нисмо извештај добили.

За време борбе са пруге, Подинског моста и гарнизона Речица и Житорађе, Бугари су тукли митраљезима и покушали да дођу у везу са гарнизонам из Влахова, што су наша бочна оеигујања онемогућавала. Такође из Прокупља пуцали су топови у правцу Влахова, а другом је пошло појачање сатешким бацачима које је у пос. стигло и, имајући израчунате елементе за све маркантне тачке у околини Влахова, првим бомбама су погодили у наше обезбеђење на вису више Влахова. Одмах по нашем повлачењу стигло је појачање и камионима из Прокупља. Борба је трајала укупно три сата од 12.30 до 3.30 ч. Напад је почео доцније јер је пут био рђав и клизав до места акције. Путовало се 6 сати до места акције. Муниције је утрошено 1.200 метака и 7 бомбц од минобацача и 20 ручних бо "би. Извршено је уједначавање муниције по батаљонима.

Примили смо наређење од 17 о.м. и поступићемо по истом одмах.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар
Владимир Букилић

Командант
Драг. Петровић-Горски

³ Милан Вилић, заменик политичког комесара Бригаде

БР. 23

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ НО
БРИГАДЕ ОД 21 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ
НОВ И ПО СРБИЈЕ О ДИВЕРЗАНТСКОЈ АКЦИЈИ БРИ-
ГАДЕ НА ДРУМУ ДОЉЕВАЦ—ПРОКУПЉЕ¹**

ШТАБ
IV Ј.М.Н.О. БРИГАДЕ
21-1-44
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА СРБИЈУ

Драги другови,

Одмах по формирању кренули смо на део пруге Прокупље—Доњевац да би тамо извршили све могуће акције.. По прикупљању детаљних података закључили смо да је могуће извршити акцију само на *жељезничку* пругу и телефонску линију, пошто су бугарске посаде свуда у бункерима и добро утврђене. 19 увече дошли смо на пругу, али нисмо могли ништа учинити пошто нисмо имали експлозива, а француским кључевима, пијуцима, чекићима и др. чиме смо располагали нисмо се могли послужити, пошто су везе шина биле занитоване. Онда смо ударили по телефонским линијама и исекли стубове и жице на дужини око 2 км. Велики део жице је понет. Линија је исечена између Јасенице и Шаиновца. Следеће вече између 20 и 21 били смо одлучили да нападнемо Влахово и у том циљу приближили смо се том делу терена у Асановац, али друг Петровић нас је обавестио да је то дато у задатак II бригади² и морали смо одустати од тога; и сада, према добијеним обавештењима из Штаба одреда да су се бугарске јаче снаге искрцале на етанипи Брестовац, кренули смо се у правцу Обилића, где ћемо поћи у нову акцију, ако не буде Бугара на том терену. Веза преко команде места Обилић.

Нову акцију намеравамо да извршимо на прузи, али немамо никаква материјала и сада га прикупљамо уколико га нађемо.

С. Ф. — С. Н!

П. комесар
Владимир Грујић

Командант
Рат. Андрић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под-
бр. 6843
² Друга јужноморавска НО бригада

БР. 27

**ЛИСМО ШТАБА ДРУГЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ НО БРИГАДЕ
ПГГ 23 ЈАНУАРА 1944 ГОД. КОМАНДИ ЈАБЛАНИЧКОГ
ПОДРУЧЈА О БОРБАМА СА ЧЕТНИЦИМА¹**

ШТАБ
Н ЈУЖ- МОР.
БРИГАДЕ
23-1-1944 г.
20 час
Д. Топоница

КОМАНДИ ПОДРУЧЈА — ВУЈАНОВО

Драги другови,

Данас у 11 сати наишли смо у с. Горњу Топоницу. Дражиновци су били у селима Арбанашкој, Товрљану, Д. Вејашници, Прекашници, Д. Коњуши и Шишмановцу. Ми смо знали само да су у Арбанашкој и Товрљану, а и то да су били прошле ноћи у Д. Коњуши. Кад смо већ силазили у Гор. Топоницу почели су да пуцају издалека из Доње Бејашнице. Ми смо послали један батаљон на положај, а један да блокира Д. Бејашницу. Брзо смо их из села изјурили и отерали из Прекашнице. Такође са к-дом из Миљковице² иетерали смо их из Шишмановца. Они су пуцали издалека чак из Г. Точана и ми смо оставили половину снаге на положајима, а половину распоредили на ручак у селу Г. Топоници. У међувремену им је стигла помоћ јачине од 200 дражиноваца и тако скупни поидшли су 9-ој чети и Команди места. Нашима је била нестала муниција, а и Томица³ је био рањен, што је деморалисало другове и стукнули су са положаја. Максимов⁴ је батаљон баш тог момента излазио њих да смени, али су они ухватили ћувик и почело је гушање на 10—20 мет., али су наши морали да отступе јер су имали нижи положај. Један батаљон са нама што ће био нанео им је добре губитке и спасао 2-ги батаљон из шкрипца. Ту нам је рањено 4 друга, од којих два теже у ногу. Чика Максим лакше у руку. Укупно имамо 6 рањених и једног што је дезертирао из Медвеђе (Милош Недељковић). У гу-

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 6816.

² Команда места у с. Миљковици..

³ Предраг Игић

⁴ Максим Ђуровић

жви је још украо од рањеног пушкомитраљесца „Брно“ и са њим се предао. Чика Максим га је гађао у том моменту на 20 м. али му је шкљоцао метак. Ми рачунамо да онм имају најмање 7—8 мртвих и више рањених. Ми смо много истрошили муниције и сада стојимо као после Барја, јер је сваки трећи метак тек исправан, а два кварна увек, а код Влахова смо доста такође потрошили (1750 м.), а сада сигурно једно 3.000 метака. Зато ако макар какве резерве имате хитно шаљите преко курира и пратње ка Милисаву⁵. Ми вечерас тамо крећемо, по ранијем неком наређењу Глав. штаба. Ово горе озбиљно схватите, јер верујемо да нам комшије⁶ не могу много у томе помоћи. Мртвих њемамо. Писмо као информационо доставите одмах Бранку⁷ ако је близу и није нигде отишао.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Влад. Букилић

Командант
Драг. Петровић-Горски

⁵ Недељко Караичић
⁶ Мисли се на Трећу јужноморавску НО бригаду, која је деј'
ствовала у то време у подножју В. Јастрепда.
⁷ Драги Стаменковић

БР. 27

**НАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 25
ТАНУАРА 1944 ГОД. О ФОРМИРАЊУ ОПЕРАТИВНОГ
ШТАБА ЗА ДРУГУ И ТРЕЋУ ЈУЖНОМОРАВСКУ НО
БРИГАДУ¹**

НАРЕДБА

Главног штаба НОВ и ПО за Србију од 25 јан. 1944 год.

За потребе заједничких операција II и III ЈМНОП бригаде формиран је од руководства обе бригаде један оперативни штаб:

- командант: Станимир Јовановић-Јова
- 2) зам. команд.: Драгослав Петровић-Горски
- 3) полит. ком.: Владимир Букилић-Мића
- 4) зам. пол. ком.: Животије Савић-Срба
- 5) **начел.** штаба: Милош Стојановић-Принцип

Штаб II ЈМНОП бригаде

- 1) командант: Саво Ераковић²-Страхиња
- 2) пол. ком.: Никола Бугарчић-Драгиша
- 3) зам. пол. ком.: Стојан Николић-Јоле
- 4) начел. штаба: др. Миливоје Перовић.

Штаб III ЈМНОП бригаде

- 1) командант: Паве Ђукић-Лимар
- 2) пол. ком.: Јован Крстић-Мргуд
- 3) зам. пол. ком.: Шиндић Мирко-Артем
- 4) начел. штаба: Милутин³.

За Главни штаб
Миљисав¹

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под о.р. 6820.

² Народни херој^ Погинуо марта 1944 год. код с. Обратинаца (испод пл. Видојевица!) у борби против Кесеровићевих четника, као командант Четврте јужноморавске НО бригаде.

³ Милутин Ристић

⁴ Недељко Караичић

БР. 27

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 25 ЈАНУАРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА ДИВИЗИЈЕ
ОД 2—25 ЈАНУАРА 1944 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОП. бр. 15
25 јануара 1944 г.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

О борбама, покретима и раду наше дивизије у времену од 2—25 јануара т. год. подносимо вам следећи

ИЗВЕШТАЈ

I

2-1-944 новоодређени Штаб дивизије примио је дужност у 18 часова у с. Негбини од дотадашњег штаба, који је смењен. Није био присутан комесар. дивизије друг Милосав Милосављевић, за кога не знамо да ли је из Пријепоља отступио са деловима наше дивизије према V Крајишкој дивизији или је страдао у Пријепољу.

На дан 2 т.мес. дивизија* је била распоређена на просторији с. Драглица—Сеништа—Негбина—Бурађе—Јасеново. Овог дана није било борби са непријатељем.

3-1-44 да би прикупили јединице у циљу покрета према Ивањици, извршено је померање неких батаљона. Наређен је покрет за 4 тек. мес. Остало без промене.

4-1-44 г. непријатељ је имао намеру да нас обухватно нападне, рачунајући да ћемо остати и даље на истој просторији. Немци су пошли са тенковима и једном колоном од око 200 војника од Нове Вароши, правац Кокин Брод и даље на вис к-1245 и к-1202. Заједно са Немцима ишла је и једна банда четника јачине око 200, под командом Вука Калачић². Друге четничке банде ишле су од правца Штитково—Гор. Трудово и Мочиоце. Покрет смо извршили прије зоре, али један батаљон II Далматинске је закаснио, те је наишао

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 10—4, -к. 732.

² Командант Другог милешевског четничког корпуса. Убијен као одметник 1949 године.

на Немце на комуникацији и морао примити борбу. Један батаљон II Пролетерске разбио је Златиборску четничку бригаду и протерао је према Љубишу. Шумадиска бригада разбила је Ариљску и Пожешку четничку бригаду и протерала преко с. Беле Реке и р. Рзава. Батаљони II Далматинске протерали су четнике од Горњег Трудова и Штиткова. Падом мрака имали смо намеру напасти и протерати групу Немаца и четника у с. Ојковици, али непријатељ је побегао пре извршеног напада. Током ових борби са наше стране имали смо једног мртвог, и то Италијана, и 4 рањена друга. **Непријатељ** је имао најмање 5 мртвих и 6 рањених. Заробили смо 4 четника, међу њима и једног Италијана.

Послије борбе јединице су се разместили на просторији и то: Шумадиска бригада у с. Мочиоци, II Пролетерска у с. Драшковићи—Гор. Трудово, а II Далматинска Гор. Трудово—Штитково. Штаб дивизије у Гор. Трудову.

5-1-944 г. делови II Далматинске очлестили су Доње Трудово и претерали четнике од Штиткова преко Увца. Остало без промене. Заробљени четници пристали су да остану у Шумадиској бригади.

6-1-944 г. наређени покрет није се могао извршити услед рђавог времена, који је одложен за 7 т. мес. Јединице су остале на истим просторијама. Непријатељ није показао никакву активност.

7-1-944 г. све јединице извршиле су покрет и то: II Пролетерска у с. Масково и Зечевиће, остављајући један свој батаљон у с. Горње Трудово, II Далматинска у с. Горња и Доња Тисовица, остављајући један батаљон у Штиткову, и Шумадиска бригада у с. Арсовићи (код Кушића). Један далматински батаљон имао је мању борбу са четничким и муслиманским бандама на простору Г. Тисовице, које су брзо растеране. Дато је наређење јединицама за прикупљање података о непријатељу у Ивањици, и на правцу Ариље и Сјеница. Штаб дивизије у с. Маскова.

8-1-944 г. II Далматинска бригада извршила је покрет на простору с. Кушићи—Деретин—Опаљеник. II Пролетерска прикупила се на просторији с. Маскова—Зечевићи, Шумадиска је остала у истом селу. Заробљена су два недићевца у Кушићима, који су дали податке о Ивањици. Према њиховим исказима у Ивањици је било 200 Бугара, 30 Немаца, 80 недићеваца и 70 граничара. У Лисањском руднику (код ушћа Лисањског потока у Моравицу) око 70 белоградцаца, у Ариљу око 100 Бугара и 100 недићеваца.

На основу ових исказа и других прикупљених података, који су се углавном слагали, одлучено је да се изврши на-

⁴ Зборник том I, књ. 7

Моравице. На левој обали Моравице непријатељ је остао једино још у једној згради близу моста, тј. у подруму попове куће. На десној обали реке непријатељ се чврсто држао у општинској згради и још једној просторији, Пошто је ноћ била веома видна (снег а месечина јака) непријатељ је имао могућности да да отпор скоро као по дану. Ово је био један од главних разлога, после закашњења десне колоне, услед дуга и тешка пута, што нисмо успели да сасвим ликвидирамо непријатељски гарнизон у Ивањици.

Пошто нисмо успели ликвидирати неколико упоришта непријатеља на десној страни реке и бункере изнад града, углавном ради недостатка артиљерије, јединице су напустиле град у 5 сати ујутру, пошто смо претходно извршили евакуацију заплењене ратне спреме и хране.

У току дана Бугари су из Ариља послали двије чете војника са 4 тенка у помоћ гарнизону у Ивањици. Наша заседа дочекала је Бугаре у [Ман.] Клисури, разбила их и натерала у бекство према Ариљу. Заробљен је један бугарски официр и неколико војника. Убијено је тј. нађено мртвих 5 Бугара, док је доста мртвих и рањених Бугара одвучено тенковима у Ариље. Наши борци превили су три рањена бугарска војника и упутили их за Ариље. У борби са овом колоном ми нисмо имали никаквих губитака.

После напуштања града, наше јединице су се разместили, према наређењу, и то: II Пролетерска бригада на простору с. Катићи—Бела Црква, II Далматинска на простору Опаљеник—Даретин—Кушићи, и Шумадиска бригада у с. Јованчевићи—Миланца.

Према прикупљеним подацима, у борбама око Ивањице непријатељ је имао преко 60 мртвих (Немаца, Бугара, четника) и преко 70 рањених. Заробљено је 65 Немаца, Бугара, четника и недићеваца. Са наше стране било је 3 мртва и 18 рањених, од којих је један накнадно подлегао ранама. Заплењено је 6 пушкомитраљеза, 8 машинских пушака, 10 пиштоља, много пушака, 15 коња, доета хране и друге спреме.

11-1-944 г. бригаде су се прикупиле на речениш просторијама, а Штаб дивизије прешао је из Сивчине у Кушиће. Непријатељ је из бункера и даље тукао град и косе изнад града и тек око подне успео је да уђе у празан град.

Два авиона извиђача су положила око Ивањице и бомбардовала, мада тамо није било наших делова. Остало без промене.

12-1-944 г. јединице су остале на истим просторијама. Предвече, четничке банде Калаита нападе су један далматински батаљон од правца Штиткова, али су одбачене уз гу-

битке од 4 мртва и 10 рањених. Ми смо имали једног ра-

^{15в} У 14 час. одржана је конференција штабова бригада са Штабом дивизије. На састанку се радило по следећем дневном реду:

— Војничко и политичко стање у бригаама. Извештаје су поднели команданти и комесари, са допуном осталих чланова штаба.

2. — Претрес акције на Ивањици — резултати и недостаци.

3. — Питање односа између штабова и јединица.

4. — Разно.

Састанак је завршен у 24 часа.

Ова конференција је била врло потребна и потпуно је успела.

Напомињемо, у вези са акцијом око Ивањице, да је бугарском гарнизону у Ивањици стигло појачање исте ноћи када смо кренули у напад, тако да је у граду за време напада било 600 Бугара, а не 200 како смо били обавештени. Од наоружања су имали поред доста аутоматског оруђа и један топчић и више минобацача.

13-1-944 г. према прикупљеним подацима, непријатељском гарнизону у Ивањици стигло је 12 т. мес. појачање из Ужица и то око 5 тенкова и 600 војника — Бугара и Немаца. Рано изјутра кренули су из Ивањице и то Једна колона са 2 тенка према Кушићима, а друга колона преко Глијеча према с. Сивчини. Падом мрака наишли су делови непријатеља на нашу заседу код с. Опаљеника. Непријатељске претходнице су одбачене уз губитке око 6 мртвих и 11 рањених. Са наше стране било је 6 рањених.

Да би избегли фронталне борбе са непријатељем наређен је покрет на нову просторију. Покрет је извршен током ноћи 13/14 т. м. и то Шумадиска бригада у с. Брезову,

Далматинска на простору с. Маскова—Гумешевац—Мочиоци, а Штаб дивизије у с. Вујаше. II Пролетерска остала је на истој просторији, тј. с. Катићи—Бела Црква.

14-1-944 г. око 8 сати изјутра непријатељ је стигао код школе у Кушиће. Одатле је једна колона продужила цестом према Тисовици и Јавору, друга према с. Маскова, а трећа према с. Миланци. Код школе у Кушићима задржала су се два тенка са једним топчићем. Делови Далматинске бригаде дочекали су колону, која се спуштала према Маскови, и Бугари су се почели повлачити. Према подацима са Бугарима је било нешто Немаца и белогардејаца. Истовремено са нападом Бугара и Немаца, извршиле су напад на наше

положаје са правца Штиткова и од Гор. Трудова четничке банде Калаита у заједници са Студеничком четничком бригадом под командом мајора Цветића⁴. Ради тога два батаљона Далматинске бригаде морала су напустити Маскову и померити се према Гумешевцу и Мучњу. Непријатељ је продужио са притиском са једне и друге стране. У борби коју смо водили тога дана са Бугарима и четницима ми смо имали 2 рањена. Губици непријатеља нису нам познати, али према причању сељака било је преко 10 мртвих и рањених.

Да би избегли фронталне борбе, с обзиром на моментални распоред јединица и надмоћност непријатеља, наредили смо покрет на нову просторију. Током ноћи покрет је извршен и то: II Далматинска бригада на просторију с. Мочиоци—Драшковићи—Јасеново, Шумадиска бригада у с. Клеково, II Пролетерска на просторију Равна Гора—Бјелуша, а један батаљон да остави у Катићима. Штаб дивизије извршио је покрет у с. Равну Гору.

15-1-1944 г. четничке банде напале су један батаљон Далматинске бригаде са правца од Гор. Трудова, али после краће борбе биле су одбачене.

3 батаљон II Пролетерске бригаде, који се налазио у Катићима, разбио је једну четничку колону и одбацио је преко Стишовића. После овог наишле су двије колоне Бугара и то од Маскове преко Беле Цркве и од Миланце у правцу Катића. Једна претстража батаљона сукобила се са претходницом непријатељском и услед надмоћности непријатеља повукла се у састав батаљона. Батаљон је кренуо на положај, али док је стигао до непријатеља, они су већ успели да ископају ровове. Тако се развила жестока борба између нашег батаљона и са друге стране око 500 Бугара. Наши су успели да их истерају бомбама из првих ровова, али је непријатељ већ позади ископао и други ред ровова. Пошто смо у првом окршају имали прилично губитака, мада је и непријатељ имао доста губитака, овај батаљон се повукао из Катића. Са наше стране имали смо 11 избачених из строја и то: 2 мртва, 2 нестала и 7 рањених, од којих је један накнадно подлегао ранама. Борба је била веома жестока и непријатељ се упорно држао. По причању сељака Бугари су имали 29 мртвих и 34 рањена.

16-1-1944 г. све јединице извршиле су покрет на нову просторију и то: II Пролетерска бригада на просторију Бела Река—Стража—Љубиш, II Далматинска на просторију Драшковићи—Брђане—Јасеново. Шумадиска бригада остала је у Клекову. Штаб дивизије дошао је код школе у Белој Реци.

⁴ Радослав Цветић, командант Јаворског четничког корпуса

Код Далматинске бригаде било је припуцавања са четницима.

17-1-1944 г. јединице су остале на истој просторији. **Четничке** банде са нешто Бугара стигле су у с. Мочиоци, одакле су кренуле према Жедној Глави, Драшковићима и према Буковом Дољу. Колона која [је] пошла према Жедној Глави била је разбијена, али је непријатељу успело да **овлада** Црним Врхом, изнад Драшковића — к. 1374. Делови **Далматинске** бригаде померили су се према с. Јасенову.

Наредили смо да се изврши покрет према Негбини, но да се претходно разбију четничке банде на сектору Мочиоци—Црни Врх—Жедна Глава.

18-1-1944 г. извршен је покрет и то: II Пролетерска бригада у с. Негбину и Драглицу, осигуравајући се на Боровој Глави, Шумадиска и Далматинска бригада нису извршиле локрет пошто су ангажоване борбом. 18-1 прије зоре Шумадиска бригада напала је четничке банде у Мочиоцима, где су их затекли у кућама. Убијено је 20 четничких зликоваца (већином са брадама) и толико рањено. Заплењена су три пушкомитраљеза (један „шарац“). Шумадиска бригада имала је 4 мртва и 8 рањених. Погинуо је један пушкомитраљезац са којим је оетао и запленио „шарац“. Да је Шумадиској бригади садејствовао један далматински батаљон, који није био далеко, успели би били још много већи. Делови Далматинске бригаде успели су да протерају непријатеља са њиховог правца оцем из с. Доњег Трудова. Далматинска бригада имала је 4 мртва, од којих 2 Италијана, и 4 рањена. Непријатељ је имао на овом сектору 10 мртвих и толико рањених. Штаб дивизије извршио је покрет у с. Негбину.

19-1-1944 г. након завршене борбе са четницима, II Далматинска бригада извршила је покрет на просторију с. Кућани—Негбина, Шумадиска бригада у с. Негбину, а затим У Сеништа. II Пролетерска извршила је покрет на просторију с. Драглица—Борова Глава. Четничке банде припуцавале су на наше патроле са правца Муртенице, Јасенова и Кокиног Брода. Обавештени смо да се четници прикупљају и спремају нов напад у садејству с Бугарима од правца Чајетине.

Од Штаба корпуса добили смо радиограм да се пребацимо на леву обалу Лима, на правцу Рудог.

20-1-1944 г. извршили смо покрет на нову просторију и то: II Пролетерска бригада правцем Борова Глава—Доброселица—Стубо у Горњу Јабланицу. Шумадиска бригада истим правцем у с. Стубо, II Далматинска у с. Доброселицу остављајући један свој батаљон на Боровој Глави.

Штаб дивизије извршио је покрет у један засеок западно од с. Стуба.

Приликом покрета четничке банде сачекале су делове II Пролетерске бригаде на простору између Доброселице и Јабланице, али су брзо растеране. Заробљен је један рањени недићевац, који је одмах стрељан. Четници су прихватили борбу и у Гор. Јабланица, али су протерани према Штрпцима.

21-1-944 г. Шумадиска бригада извршила је покрет у Гор. Јабланицу, а II Далматинска у Доњу Јабланицу. Штаб дивизије у Горњу Јабланицу.

Један батаљон II Пролетерске бригаде имао је оштру борбу са око 550 четника под командом мајора Остојића⁵ (чича Бранка) код с. Сремчице⁶ и Бијеле Главе [к. 1048]. Једна чета овог батаљона услед неопрезности била је изненађена, те је имала приличне губитке. Погануо је командир ове чете п.поручник Бугариновић и један пушкомитраљевац. Нашим противнападом а и ради доласка једног далматинског батаљона у с. Брезовац, непријатељ је морао да отступи, претрпивши осетне губитке. Четници су имали 12 мртвих и око 30 рањених. Наши губици износе три мртва и 6 рањених.

Батаљон Далматинске бригаде такође је водио борбу са четницима близу с. Брезовца. Непријатељ је протеран уз губитке од 4 мртва и 12 рањених. Ми нисмо имали губитака. Издато је наређење за покрет и пребацивање преко комуникације Прибој—Вардиште.

22-1-944 г. II Далматинска бригада извршила је покрет правцем: Доња Јабланица—Бијело Брдо—Јањићи—Раванци. II Пролетерска бригада Горња Јабланица—Штрпци—Оско-руша, а Шумадиска као заштитница за II Пролетерском.

Далматинска бригада код с. Јањића наишла је на Немце и четнике. Било је око 100 Немаца и око 150 четника. Од наоружања су имали 3—4 тешка бацача, око 7 „шараца“, око 7 стројница и др. Снажним налетом I батаљон Далматинске бригаде лросто је претазлио непријатеља. Убијено је око 30 Немаца, толико рањено а остало растерано. Четници су се распрштали после првог нашег јуриша. Заплењено је: 2 тешка бацача, три митраљеза „шарца“, 3 машинке, 6 парабелума, преко 20 пушака, 6000 метака, 60 бомби, 150 мина за бацаче, 1 тромблонска пушка, више^Λ шињела, цокула, ћебади и другог ратног материјала. Уништен је један тешки

⁵ Захарије Остојић, члан штаба Врховне команде четника ДМ Версватно се налази у емиграцији.

⁶ Вероватно с. Стрмечица

бацач, 150 мина, 3 камиона, 1 мотоцикл, и доста другог материјала. Наши губици: 1 мртав и 1 лакше рањен. Изгубили смо један пушкомитраљез (пушкомитраљезац погинуо).

Према накнадном наређењу бригада је током ноћи продужила из с. Раванаца правац Рудо, остављајући у Раванцима један батаљон као заштитницу.

II Пролетерска бригада водила је борбу у Штрпцима и према с. Оскоруши са Немцима и четницима под командом Павла Ђуришића⁷, који су уочи нашег преласка стигли са 18 камиона из Вардишта. Борба је била врло оштра. Трајала је од 8 час. ујутру до пред сам мрак. Од наоружања су имали 1 топ, 3 бацача и доста аутоматског оруђа, нарочито „шараца“. У Штрпцима је непријатељ сасвим изненађен, као и код с. Јањића, те смо успели да му нанесемо тешке губитке. Брзим и енергичним налетом један батаљон Пролетерске бригаде успео је да одбаци испред себе четничке групе и њиха поседне с. Оскорушу и доминантне положаје Крстац и Сирову Гору (к. 1045 и к. 1195), чиме је омогућено извлачење интендантура и болница према с. Оскоруши. На наше положаје на Крстцу непријатељ је три пута вршио јуриш, али су били одбачени уз велике губитке.

У овим борбама са II Пролетерском бригадом непријатељ је имао (НМци и четници) око 38 мртвих, међу којима и 1 немачког официра, за кога је дошао један тенк и одвучао га у Прибој, и око 50—60 рањених. Ватром из аутоматског оруђа оштећено је више камиона, који су одвучени са тенковима према Прибоју. Пре пада мрака, непријатељ је сасвим потиснут и протеран преко Увца.

II Пролетерска бригада имала је 2 мртва, и то једног Италијана и једну другарицу, и 6 рањених.

Два непријатељска авиока извиђала су наше положаје, али није било бомбардовања.

По извршеном пребацивању у с. Оскорушу II Пролетерска оставила је један свој батаљон на положајима Крстац—Сирова Гора, а са осталим деловима продужила правац Рудо.

Једна група разбијених четника, која је бежала од Бијелих Брда, наишла је на наш штаб и курире па смо успели да заробимо 13, док су 4 побегла.

23-1-1944 г. ноћу између 23/24 т. мес. извршено је пребацивање главнине дивизије преко реке Лима. Пребацивање углавном извршено до 7 сати изјутра. Током дана пребацила су се и она два батаљона из заштитнице из Раванаца и

⁷ Командант четничких снага у Црној Гори. Погинуо од усташа Риликом повлачења из Југославије у пролеће 1945 год.

Оскоруше, као и батаљон који је затварао правац према Прибоју- и рушио комуникацију Рудо—Прибој. Непријатељ није покушао никакав напад, вероватно ради тога што је претходног дана био разбијен, те му није успело да се поново концентрише. Пребацивање је ишло прилично брзо, мада је мост врло оштећен и није лако преко њега прелазити. Вода није велика, те су могли прећи и коњи са товарима.

По прелазу преко Лима јединице су се разместиле и то: Шумадиска бригада у с. Забрђу, II Пролетерска у с. Црнуговићи—Батковићи и II Далматинска на простору Миоче—Саставци—Пожегрмац. Штаб дивизије у с. Устибар.

При пролазу јединица на одређене просторије, двије четничке групе јачине од по 150 људи припуцале су на наше делове, али после краће борбе побегле су у иравцу Прибоја и Плеваља.

На месту код Рудог ухваћена су 2 четничка курира који су носили пошту мајору Драшковићу.

Од Штаба корпуса стигла је депеша да II Далматинска бригада излази из састава II Пролетерске дивизије и да ће на њено место доћи IV Пролетерска (Црногорска) бригада.

На просторију с. Пенезићи—Шиљци стигла су два батаљона III Санџачке бригаде, који су дошли да нас прихвате код пребацивања преко Лима.

24-1-944 г. бригаде су остале на истим просторијама. Штаб дивизије прешао је у с. Међуречје. Током дана није било борбе. 2 непријатељска авиона покушала су извиђати наше положаје, али услед рђавог времена ускоро су се вратили.

Енглеску мисију, која је дошла у нашу дивизију од четничких команди, и курсисте из V Крајишке дивизије упутили смо батаљонима Санџачке бригаде.

25-1-944 г. током ноћи између 24/25 о. мес. батаљон и по Далматинске бригаде протерао је једну групу четника од око 200 са простора Миоче—Мокронози преко Лима. Уништена је скела којом су се четници пребацивали. Заробљен је један четник. Ми нисмо имали губитака. Током дана четничке банде пуцале су митраљезима са друге стране Лима на наше делове око Устибра и Миоча.

Остало без промене.

ЗАКЉУЧАК

У времену од 2—25 т. мес. имали смо у току 15 данав борбе, а 16 дана дивизија је била у покрету. Кроз то времД имали смо губитака 25 мртвих и 56 рањених, од којих

3 мртва и 1 рањени Италијан. Нестало је 8 Италијана, међу којима и један официр, који су вероватно пребегли Бугарима. Непријатељ је имао губитака и то: 213 мртвих и 287 рањених и 80 заробљених. Запленили смо 2 тешка бацача, 12 пушкомитраљеза (3 „шарца“), 11 машинки, 16 пиштоља, 18 000 метака, 30 коша, приличну количину хране и разне друге спреме и материјала. Уништили смо 1 тешки бацач, око 8 камиона и прилично другог материјала. Заузли смо град Ивањицу, среско место, и држали га преко 24 часа, мада су Бугари остали у бункерима изнад града. Добро смо потукли Бугаре и четнике око Ивањице, разбили неколико четничких бригада и омели им мобилизацију сељака. Такође задали смо снажан ударац Немцима и четницима на просторији Бијело Брдо—Штрпци.

II

Војно-политички рад у јединицама није се могао одвијати како треба услед скоро свакодневних борби и покрета. Уколико се нешто и радило то је било углавном на састанцима штабова бригада, батаљона и команди чета, где су се износили недостаци уопште, а посебно недостаци запажени приликом борби и покрета. Указивано је свим јединицама на потребу и нужноет маневарског и герилског ратовања и избегавања фронталних борби, обзиром на постављене задатке и да нисмо имали слободну територију. Свим штабовима постављени су задаци, да се предузму све мере у циљу оздрављења стања у јединицама, након осетних потреса због догађаја око Пријепоља.

III

После догађаја код Пријепоља све три бригаде биле су једнако ослабљене услед губитака у људству и наоружању, а нарочито Шумадијска и II Пролетерска бригада. Болнице су се бројно повећале, покретљивост и убојна снага прилично смањиле.

Успешним акцијама, а нарочито борбама око Ивањице и на простору Бијело Брдо—Штрпци, морал бораца се уздигао на завидну висину. Повратило се уверење да Немци нису никакво страшило и да они, када се добро притисну, "Јеже исто тако брзо као и четници. Исто тако борци су се уверили да је Недићева војска још слабија од хрватских Д°мобрана, а да су Бугари, иако имају добро наоружање, скоро као четници. Остаје само једно питање, а то је попуна наше дивизије, у првом реду Шумадијске и II Пролетерске

бригаде. Повећашем бројног стања и попуном у наоружању знатно би се повећала убојна снага наших јединица.

IV

Као што се ни у јединицама није могло радити војнички и политички, тако се ни са народом темељније политички није могло радити. Наше јединице биле су скоро увијек у покрету и на једном месту задржавали смо се највише 2—3 дана. Осим локалних мањих конференција у селима, одржан је један већи збор у с. Катићима, где су присуствовали сељаци и из околних села.

У оном делу Србије куда смо ми прошли народ је прилично расположен према Народно-ослободилачком покрету. Народ види отворену сарадњу четника са окупатором — Немцима и Бугарима. Четници примају храну и наоружање од Немаца и заједно са њима шетају по градовима. Њихови рањеници лече се у болницама немачким.

Питању мобилизације посветили смо пуну пажњу, али смо постигли врло мало успеха. Свега се јавило око 15 људи. Сељаци не прилазе у нашу војску углавном ради бојазни од репресалија од стране окупатора и четника, друго, ради тога што верују да смо ми само у пролазу. Када би се задржали више на истом месту, тј. када би држали једну већу територију дуже времена, постојали би услови за ширу мобилизацију.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник, мајор,
Саво Дрљевић

(М.П.)

Командант, п.пуковник,
Љубо Вучковић

БР. 27

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ НО БРИ-
ГАДЕ ОД 1 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ
«ОБ И ПО СРБИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА У
ТОПЛИЦИ»¹

ШТАВ
Ц ЈУЖ. МОР. БРИГАДЕ
1. II. 1944
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА СРБИЈУ

Положај

Драги другови,

На дан 20 јануара о.г. наша II Јуж.Мор. бригада водила је борбу са Бугарима, истој је достављен извештај 22 јануара³. Тачан број погинулих Бугара у тој борби јесте: 6, а рањених има 8.

На дан 24 јануара водила је Бригада борбу са дражиновцима Топличког корпуса³. Њих је *било* у борби 7—80С, Борба је трајала сата. У борби је погинуло 13 дражиноваца и 20 (двадесет) рањено. Наш је један погинуо и 5 рањено. Погинули друг је био пушкомитраљезац и био се помешао са дражиновцима при јуришу. Том приликом је ухваћен са пушкомитраљезом, а одмах затим и закљак од стране дражиноваца. Том приликом смо изгубили тај пушкомитраљез („Брно“ 7.9 мм м. 37).

На дан 28 јануара о.г. водила је ова Бригада борбу са СДС из Блаца и Топличким дражиновским корпусом. Са нама је у борби учествовала и III Јуж.Мор. бригада. Непријатеља смо одмах на јуриш разбили и отерали са положаја чак иза Блаца; због недостатка муниције нисмо их даље гонили, те су нам увече на једном положају односно 1 сат пре мрака изнудили јуриш који због муниције нисмо докрајчили, а после при отступању су нам погинула Два друга. У борби је погинуло 25—30 дражиноваца и међу њима озлоглашени дражиновски командант бригаде Ника Куштри-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 6815.

² Види док. бр. 22.

³ Мисли се на борбе бригаде 23 (а не 24) јануара против четника између Горње Коњуше, Шишмановца и Горње Топонице.

новић; имају такође врло велики број рањених. Тачне цифре доставићемо Главном штабу доцвије док сакугшмо поуздане податке. Обе наше бригаде имају 8 мртвих и 13 рањених од којих два теже.

СМРТ ФАШИЗМУ ~ СЛОБОДА НАРОДУ!

Зам. политичког комесара

Раде Петровић

Командант

Драгослав Петровић-Горски

БР. 28

НАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 2 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. О ПОСТАВЉАЊУ ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА ДРУГЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ НО БРИГАДЕ И ТИМОЧКО-ОЗРЕНСКОГ НОП ОДРЕДА¹

НАРЕДБА

Гл. штаба за Србију од 2 фебруара 1944

Пошто ће извесно време водити заједничке акције П.Ј.М.О. бригада и Озренски НО пар. одред², то:

Наређујем:

Ј|

1) Да се образложи оперативно руководство које ће руководити операцијама обе јединице. -Ј

Командант друг Миодраг Поповић-Горски ³	.
пол. ком. Влајко Букилић ⁴	1
зам. пкома Душад Пуђа	
зам. ком. Василије Ђуровић ⁵	
нач. штаба Срба Андрејевић	

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, род бр. 6825.

² Крајем јануара 1944 год. Тимочки и Озренски НОП одред пребацили су се на слободну територију Топлице и Јабланице, јер нису могли да се одрже на својим теренима због сталних напада бројних четничких снага. Марта 1944 год. од бораца ова два одреда формирана је Девета српска НО бригада, која се половином маја 1944 год. пребацила у Источну Србију.

³ Драгослав Петровић-Горски

⁴ Владимир Букилић

⁵ Народни херој. Погинуо маја 1944 год. близу Ниша као командант Девете српске НО бригаде приликом преласка друма Ниш—Београд, у борби са Немцима.

2) Штаб II бригаде остаје исти а на место пол. ком. биће друг Трајко¹.

3) Штаб Озренског одреда остаје исти, а на место пол. ком. одређује се друг Момчило Сибиновић.

За Гл. шт. за Срб.

Милисав⁷

БР. 29

НАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБШЕ ОД 4 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. О ПОСТАВЉАЊУ ШТАБА ПЕТЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ НО БРИГАДЕ И ДРУГОГ ЈУЖНОМОРАВСКОГ НОП ОДРЕДА¹

НАРЕДБА

Главног штаба Н.О.В. и П.О. Србије за 4 фебруар 1944 год.

На основу развоја Нар. ослоб. борбе у Србији, Главни штаб одлучио је да реорганизује досадашњи II Ј.М.Н.О.П.О. и створи:

II Ј.М.Н.О.П. одред на територији Црне Траве и Лужнице и V Ј.М.Н.О. бригаду на територији II Ј.М.Н.О.П. одреда.

Врањски одред на територији Врања и околине и VI Ј.М.Н.О.П. бригаду на територији Врањског одреда.

За команданта V Ј.М. бригаде одређује друга Ђуру Златковића.

За политичког комесара V Ј.М. бригаде одређује друга Динка Деновског.

За заменика команданта V Ј.М. бригаде одређује друга Радослава Митровића.¹

За заменика политичког комесара V Ј.М. бригаде одређује Ђуру Цекића.

За начелника штаба V Ј.М. бригаде одређује друга Милорада Диманића².

За интенданта V Ј.М. бригаде одређује друга Драгоуба Милосављевића.

За санитарског референта V Ј.М. бригаде одређује друга Радована³.

¹ Трајко Живковић

¹ Недељко Карачић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 6819.

² Народни херој. Погинуо јуна 1944 год. на Плани, у ЦрпоЈ Рави, у борби против бугарских јединица.

Радован Стојичић

За писара V Ј.М. бригаде одређује друга Ставру Стоји-
мировића.

За команданта II Ј.М.Н.О.П. одреда одређује друга Дра-
гољуба Петковића.

За политичког комесара II Ј.М.Н.О.П. одреда одређује
друга Драгомира Петровића.

За заменика команданта II Ј.М.Н.О.П. одреда одређује
друга Бранислава Стојановића.

За заменика политичког комесара II Ј.М.Н.О.П. одреда
одређује друга Божидара Јанића.

За интенданта II Ј.М.Н.О.П. одреда одређује друга Бо-
жила Дојчиновића.

За санитарског референта II Ј.М.Н.О.П. одреда одређује
другарицу Борицу Здравковић.

Штабови V Ј.М. бригаде и II Ј.М.Н.О.П. одреда **форми-**
раће штабове батаљона и чета у бригади и одреду.

С. Ф. — С. н.

За Главни штаб
Н.О.В. и П.О. Србије
Бранко⁴

БР. 30

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ ЈУЖНОМОРАВСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 6 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ БОВ И ПО СРБИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ БУГАРА И ЧЕТНИКА И ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОМ РАДУ У ОДРЕДУ¹

ШТАБ I Ј.М. Н.О.П.О.

6-11-1944 г.

Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О. ЗА СРБИЈУ

Положај

Драги другови,

Шаљемо вам извештај о раду I Јуж. Морав. нар. ос-
партизанског одреда од 16-1-1944 год., наиме од дана реорг-
низације одреда до 5-11-1944 год.

Рад одреда на војном, политичком и културно-просвет-
ном пољу био је следећи:

⁴ Драги Стаменковић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, по
бр. 6849.

I. Војни рад

1. Рад војске на терену — акције.

19-1-44 г. одред је водио борбу са Бугарима и одредима Српске државне страже на положају Церница—Петровац—добра Глава. Борба је трајала од 8^h па све до мрака. До 14^h одред се држао дефанзивно. У 14^h прелази у напад — врши јуриш. Одвија се жестока борба са много јачим непријатељским снагама које потпомаже артиљериска и минобацачка ватра. Ипак захваљујући пожртвовању и узорном држању наших бораца непријатељ је разбијен и принуђен да у паничном бекству и нереду отступи, праћен у стопу и гоњен од наших бораца до у непосредну близину самог Лесковца.

Непријатељске снаге могле су се рачунати на више од 1000 (хиљаду) војника.

Резултат борбе: непријатељ има доста мртвих и рањених војника. Ми смо имали једног мртвог и једног лакше рањеног.

У борби је заплењено: 1 коњ, 1 даљинар за минобацаче. 1 пољска болница са нешто санитетског материјала, 500 метака бугарске муниције, 1 бугарски карабин, неколико бомби, одела и разне друге спреме.

22-1-44 г. у ноћи између 22 и 23-1-44 наш други батаљон (Косовски) извео је акцију на пругу између Липовице и Брестовца. Посечено је 30 (тридесет) бандера. У овој акцији погинуо нам је један друг, јер је непријатељ из непосредне близине отворио велику ватру на другове који су секли.

23-1-44 г. у ноћи наш 1 батаљон посекао је 11 км. бандера на путу Лесковац—Лебане. Те ноћи је исти батаљон спалио и општинску архиву у Бошњаку и поново спалио мост код Пертата.

28-1-44 г. отпочела је реакција. Удружене снаге окупатора (Бугара и Немаца и њихових слугу жандарма) а у тесној сарадњи са дражиновцима, пошде су из разних партизанских гарнизона (Лебане, Лесковац, Куршумлија и Прокупље) на нашу слободну територију.

Кад је реакција отпочела одред је био у селу Бучумету, где је борба примљена тек идућег дана. Борбу је примио наш 1 батаљон на положају код Турјана и Савинца и то са Бугарима. Али услед надмоћности непријатеља у људству и аутоматском оружју, батаљон се повукао према Ивању. У Ивању је поново прихваћена борба. Али овога пута борбу води читав одред. Пред мрак се врши јуриш који није успео

у потпуности због слабих веза између наших чета у 1 батаљону.

Другог дана одред је био на положају изнад Добре Воде. Борбу не води, јер непријатељ није наишао на сектор који је одред држао. Увече 30 врши одред заједно са бригадом, јединицама Команде подручја, болничким особљем и свијат курсевима покрет према Кукавици. На томе путу одред је имао два сусрета са непријатељем. Први пут са* Бугарима код Нове Тополе, а други пут са бандама Драже Михаиловића изнад села Славујеваца. Код Нове Тополе је одред, ц поред непријатељске ватре, развншш се у стреље, без оклевања и енергично наставио свој пут према реци, прешао насип Лебане—Лесковац и реку Јабланицу. ПрЛешавши реку одред је наишао на групу дражиноваца јачине од 150—200 људи; један део својих снага развија за борбу и успева да их протера. Идућег дана одред се одмар!, а већ наредног дана 2-П-44 г. дражиновци нас нападају. Одред и бригада били су у Горини односно у Брзи. Борбу је примио наш 1 батаљон на положају код Новаков Рида, али се је убрзо повукао услед надмоћности непријатеља. У међувремену развиле су се за борбу и друге наше снаге, наине читав одред и неке јединице бригаде и отпочела је борба која је трајала све до мрака. Непријатељ је у току борбе неколико пута силно наваљивао, али није успео да' нас потисне. Напротив, око 2^h по подне вршимо јуриш и успевамо да потиснемо непријатеља са доминантних положаја и гонимо га све до саме ноћи. Исте ноћи враћа се одред натраг у Пусту Реку. На путу према Кукавици приликом пребацивања преко насипа наишао је изненада из Лесковца један камион са непријатељском поштом и новинама. Новине су заплењене, а камион уништен. У свим овим борбама непријатељ је имао доста мртвих и рањених. Ми смо имали 1 мртвог и 4 рањена (један је подлегао ранама).

2. Војни рад у одреду

Поред акција које наш одред води, у самом одреду ради се и на подизању војничкога знања бораца. Ипак тај рад задовољава само у II батаљону, док је у првом недовољан због слабог војног руководства у батаљону.

С обзиром на то што су борци у одреду махом нови, рад се углавном своди на изучавање најосновнијих војничких знања.

II. Политички рад

У одреду су већином, млађи борци. Политичка свест бораца, нарочито оних у I батаљону, није на ЕИСИНИ. Зато се

честоји да се иста подигне на достојан ниво. У слободном бремену држе се политички часови по батаљонима, односно по четама и десетинама.

IV. Бројно стање људства и наоружање

После реорганизације одреда, рад на просветно-културном пољу не задовољава у потпуности, али се ипак постепено нормализује. Рад на културном подизању бораца нешто је бољи од рада на просветном пољу, али се настоји да се и у том смислу поправи рад, поготову што у одреду имамо велики проценат неписмених бораца.

IV. Бројно стање људства и наоружања

а) Бројно стање људства: 1 батаљон има 140 бораца

Свега у одреду 250 бораца

б) Наоружање: одред располаже са 5 пушкомитраљеза

2 холанд. митраљеза (без муниције)

203 пушке (маузер) манлихер, итд.

Свега наоружаних 210 бораца

„ не „ 40 бораца

Муниција: просечно на пушку 8—10 мет.; на пушкомитраљез по 20 метака.

Први батаљон има 4, а други 3 чете. Формациско стање јединица у одреду мења се према порасту одреда.

Морал војске је добар; дисциплина не задовољава у потпуности. Будност добра, конспирација такође.

С друг. поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Иполитички комесар .

Велко Стефановић

"

командант*

Миле Ћаловић

БР. 31

**ИЗВЕШТАЈ ЗАМЕНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА КО-
СМАТСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 15 ФЕБРУАРА 1944 ГОД.
ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЛАДЕНОВАЦ О ОК-
ГАНИЗАЦИОНОМ СТАЊУ И АКЦИЈАМА ОДРЕДА**

ОК-у

Младеновац

Извештај о раду у одреду у времену 1—15 фебр. 1944 г.

Драги другови, ' Jj

Организационо питањг ^ I

Парт. биро 1

Партиски биро батаљона састављен је од секретара парт. јединица као заменика пол. комесара [чета] у батаљону, пол. комесара у батаљону као и придодат је секретар СКОЈ-а у батаљону на захтев друга пол. радника Аце². То сам ја одбијао, али друг Павле³ је одобрио да може и он да присуствује. Биро је значи имао 6 чланова. Састајао се редовно и доносио закључке о раду уопште у батаљону. Сваког дана када се састајао биро изнесено је шта је урађено у току прошлог дана. До оснивања бироа радило се, али без неког плана, а од оснивања парт. бироа рађено је по плану. Да није било великих маршева и честих борби показао би одличне резултате. Биро је био од велике важности, јер је контролксао целокупни рад по свим питањима у батаљону.

Штаб[ска] јединица бројала је четири члана и то: заменик пол. ком. у батаљону Драг. Павличић (Душко), ЈБуб. Ивковић, пол. комесар у батаљону, друг Иван Стефановић (Срба), зам. команданта у бригади, и друг Ујак⁴, командант у батаљону. Штаб. јединица за ових последњих 15 дана састала се два пута. Први састанак одржан је у Даросави дана 1-11-1944 год. на којем је бшха углавном критика и самокритика [оних] који су одговорни за поједине секторе рада. Нарочито је оштро критикован друг Ујак због његовог односа према другарицама... Исто тако није се показао као командант, тј. није ништа урадио да се у одреду нешто постигне у вој. погледу. Затим за борбу у Јеловику; његовом кривицом

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 6271, IX к. 65.

² Бора Дреновац

³ Душан Петровић-Шане

⁴ Милан Живковић

је страдала I чета. Он је делимично признао грешке а делимично није.

Други састанак одржан је 2-П-44 где исто тако дискутовано о досадашњем раду. На том састанку решено је да се смени друг Ујак као командант. Затим састанку присуствовао је друг пол. комесар бригаде Јова⁵ и Павле, где решено да се формира стална бригада⁶ која ће оперисати на оба терена. Тада се мислило да ће се тако моћи боље проћи. За команданта нашег батаљона⁷ дошао је друг Пера⁸, командант I батаљона.

I чета

Партиска јединица броји 5 чланова и једног кандидата. Ова јединица одржала је три партиска састанка, као што се види из извештаја пол. комесара I чете. Пошто је формирана стална бригада за секретара јединице одређена је другарица Вида⁹ из Првог батаљона. Рад на теориском изградњавању партијаца и кандидата био је слаб услед великих покрета, борби итд. Нарочито треба истаћи као веома доброг доуга пол. комесара Војислава Вучковића који се сматра као мајка партизанска. Друг Божа Матори из Сремчице веома је слаб; код њега се осећају деморализаторски знаци.

II чета

Ова партиска јединица броји 6 чланова. Секретар јединице је Драгомир Гаврић-Кицош, који је одговоран *по* организационом питању, а пол. комесар Славко Миљковић Јанко¹⁰ је одговоран по пол. сектору у чети и народу. 3 Светислав Костић-Брка по војном сектору. 4 Богољуб Милићевић одговоран је по омлад. сектору. 5 другарица Бојана, и 6 Милош Николић стара се о интендантури у чети. Ова јединица има такође пет кандидата што се види из извештаја секретара јединице. Јединица је одржала три састанка и то два практична и један теориски. Ваља истаћи као веома вредног и оданог борби друга Славка Миљковића -

⁵ Јова Роган

⁶ Мисли се на формирање Друге шумадиске бригаде од Првог шумадиског и Космајског НОП одреда, који су у то време зачк и оперисали на територији Шумадије и Космаја. Тада није звршено формирање бригаде, због јачих непријатељских напада, него је тек у априлу 1944 год. формирана Друга шумадиска НО бри-
⁷ је септембра исте године добила име Двадесет прва
^рпска ударћа бригада.

⁸ Други (Космајскм) батаљон

⁹ Пера Репач

¹⁰ Вида Мартиновић

* Види примедбу бр. 20, док. бр. 12.

Јанка пол. комесара чете. Остали су чланови Партије просечни.

III чета

Ова партиска јединица броји четири члана Партије-који су расподелили распоред рада. У тој чети било је омладинско руководство које се веома слабо показало. Секретар јединице је Божа омладинац, који је пре кратког времена преузео дужност. Родољуб Андрић пол. комесар који је одговоран за пол. рад у чети и народу. Друг Посавац¹¹ који је одговоран по војном питању, друг Доле¹² који је одговоран по омлад. питању у батаљону. За командира чете додељен је из Првог батаљона друг Душан. Ова јединица имала [је] два практична састанка што се види из извештаја. Ова јединица имала је три кандидата и то друга Доцу пушкомитраљесца који се одвојио са шесторком у борби у Миросављима, један се вратио, њих тројица је заклано а за двојицу се не зна. Тошке је други кандидат који је дезертирао са две другарице и једним другом. Сви су похватани и поубијани. Трећи је кандидат Чубрило¹⁸ зам. командира, који се одвојио у борби у Барошевцу са једном десетином и није се досада јавио. Пол. комесар III чете Родољуб веома се слабо показао у чети. Први је почео да ствара љубавне односе са другарицом Славком¹⁴, што исти јавио штабу и одобрио му је да могу бити друг и другарица, само да не би то имало лоших последица по њега и рад уопште у чети. То је дало повода и командиру чете Николи¹⁵ да је и он почео да ствара те односе што је довело до смењивања и искључења из Пао-тије — о њему је дато у извештају од 15—31/1-44 год. Друг Родољуб је саслушан по свим питањима и признао је грешке и партиска јединица се сложила да се казни укором са последњом опоменом. - јЛ

IV чета

Л

Ова чета има три члана Партије и то Живадина РадаИјевића, пол. комесара, Богдана Опачића¹⁸ и Милосава Рад<Ијевића који је био остао на боловању. Рад ове партиске јединице непознат ми је; јер откако је пошла на терен Ш Подунавље није слала никакав извештај. Ш

¹¹ Живота Маринковић	x	И
¹² Види примедбу бр. 6, док. 12.		тЖ
• ¹³ Види примедбу бр. 13, док. бр. 12.	-	Ш
¹⁴ Славка Петровић		У
¹⁵ Никола Јешић	'	~
¹⁹ Види примедбу бр. 14, док. бр. 12.		

Пол. рад у батаљону и народу

Пол. рад се обављао по четама, где је говорено о пол. ситуацији спољној и унутрашњој; читане вести, читани чланци из „Гласа“. Говорено је нарочито друговима о напорима које су другови издржали 1941 и 1942 год. Обзиром на пуге маршеве, честе борбе, није се могло толико урадити. На културно-просветном пољу и ту је мало урађено. Присуствовао сам тим пол. конференцијама где сам узимао учешћа и говорио друговима о циљ[евима] наше борбе, излагао пол. ситуацију на страни и у земљи, о држању партизана итд., што је на њих веома добро утицало.

Полит. рад у народу. Објашњавана је пол. ситуација по кућама где се дошло у додир са људима. Конференције нису одржаване.

Војни сектор. И на том сектору мало је урађено — одржани су војни часови по четама. Због дугих маршева и честих борби није се *много* урадило.

Морално стање. Било је веома добро, али у последње време јако је попустило обзиром на слабу обућу, одећу, честе борбе, дуге маршеве, а најгоре нас је погађао недостатак муниције. Учињено је све да се одржи морал који је мало попустио. Неколико другова је дезертирало, као резултат недост. муниције.

Здравствено стање. Има неколико случајева назеба, отечених ногу. Има три лакше рањена друга.

Акције. Наш батаљон са првим батаљоном имао је низ борби са четницима и жандармима. Дана 2-П-44 год. наполи смо четнике у Даросави. Било их је три одреда, око 300. Борба је трајала 4 сата. Резултат је био: запаљен је штаб четнички где је изгорело њих око 8 главних чуваца, убијено је 6, а заробљено 8 мобилисаних сељака. Од њих су пришли на нашу страну тројица а других пет су пуштени својим кућама. Заплењена су три коња. Наш батаљон није имао губитака. После подне истог дана у Миросаљцима водили смо борбу са четницима. Губици на страни непријатеља: убијен један четник, а више рањено, заплењена једна пушка и неколико оквира за пушкомитраљез. Друга чета изгубила је једног друга — Рату, и један је рањен лакше. У тој борби одвојила једна шесторка са пушкомитраљезом. Према извештајима три друга су пала и заклана, један је ухватио ^{Be³U}, а за судбину остале двојице не зна се. Иста шесторка припадала је трећој *чети*. Дана 4-11-1944 год. у покрету наша бригада у с. Брајковцу нападнута је од четника и жандарма. Наш батаљон се извукао. Самђ је један друг страдао од своје бомбе и умро. Дана 10-11-44 год. после подне водили смо

борбу са четницима у с. Миросалџима, четници су натеранци у бекство. На нашој страни није било губитака. Истог дана у ноћи када смо вршили покрет наишли смо на четнике у Барошевцу, отворила се јака борба која је трајала један сат. Губици непријатеља¹ су нам непознати. Од треће чете се одвојила једна десетина као и четири друга из прве чете. До данас се нису нигде јавили на везу. У тој борби рањен је друг Ујак. На дан 12-11-44 год. наш батаљон са привид батаљоном водио је борбу са јаким четничким снагама и жандармима у Даросави. На страни непријатеља било је губитака у мртвима, а нарочито је било много у рањеним. На нашој страни био је један друг лакше рањен.

На дан 12-11-44 увече, с обзиром на концентрацију јаким непријатељских снага, на веома рђаве временске прилике, састали су се штабови оба батаљона где је присуствовао и друг Павле и решено да се раздвојимо, јер прилике су то диктовале, с тим да наш батаљон крене на свој терен и да се раздели у четице ради лакшег кретања и сналажења. У путу ка нашем терену на дан 14-11-44 год. за нашим батаљоном су упућене јаке потере и у путу смо нападнути, али смо се извукли. Тог дана наш батаљон је маршовао око 21 сат. Истог дана увече дезертирала су три друга из Посавине и то: Катић¹⁷ митраљезац, Никола, бивши командир, и Благоје¹ и однели пушкомитраљез.

У борбама мало је страдало другова, а нарочито су много страдали они који су се одвојили или дезертирала.

ЗАКЉУЧАК

У батаљону рад по војном и политичком питању није био интензиван за последњих петнаест дана. Исто тако оскудица у обући, одећи и муницији много је утицала на морал код бораца. Али и поред свега тога, само радом како у војном тако и политичком погледу може се све постићи и отклонити сви недостаци у нашем батаљону.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Положај 15/11-44 год.

Замен. пол. комесара
Одред

Драг. Павличић

¹⁷ Живорад Катић, из Баћевца- Заостао је био за јединицом, али се одмах вратио у одред.

¹⁸ Благоје Станковић. Стрељан по пресуди Војног суда због дезертерства.

БР. 32

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ НО
КРИГАДЕ ОД 17 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ
НОВ И ПО СРБИЈЕ О ДИВЕРЗАНТСКИМ АКЦИЈАМА НА
ПРУЗИ ПРОКУПЉЕ—КУРШУМЛИЈА¹**

ШТАБ IV БРИГАДЕ
17-11-44 год.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА С²

Драги другови,

На терену Топлице изводили смо следеће акције:

1) 13. II. 44 год. упутили смо једну чету да рашрафи пругу. Чета је почела рашрафљивање пруге и у моменту када је требало завршити наишао је патролни воз са два тенка и омео ову акцију.

2) 14.11. поново смо рашрафили пругу и јутарњи путнички воз, који је наишао од Куршумлије, скрхао се — машина је прошла, вагон са ћумуром се преврнуо и још два вагона су се преврнула, неколико вагона најахало на вагоне испред њих. Било је око 10 мртвих и 20 рањених. По извештају политичких радника било је мртвих и рањених и Бугара. Саобраћај већ три дана не ради и још није успостављен.

3) 15.11. упутили смо једну чету да рашрафи пругу и сачека патролни воз до 12 часова. СЗни су то учинили, али патролни воз није наишао као што је раније наилазио, већ је наишао тек ујутру и јако се зарео у земљу, али се није преврнуо. Долазила је машина са дизалицом из Ниша и извлачила тај воз.

Састав патролног воза: тенк, локомотива, вагон са војницима и на зачељу тенк. Тенкови су наоружани са по 4 митраљеза и рефлекторима.

Сада намеравамо да на неки начин скрхамо овај патролни воз и да извршимо обимније рушење пруге, јер патролни воз омета рушење.

Када смо били у Г. Коњуши и тамо преданили неки Дражиновци¹ припуцали су са отетојања 2—3 км. и побегли^{ка} Д је наша једна чета пошла у том правцу.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, »год 6Р- 6850.

² Главни штаб НОВ и ПО Србије

Народ нас је у овом крају дочекао са великим одушевљешем истичући како овде неће да се задржи ниједна бригада и како им ради тога досађују дражиновци.

Ми се обично бавимо у селима у којима веће јединице нису биле. Сада ћемо да продремо мало дубље у дражиновска села да би омогућили рад политичким радницима. Но главни задатак ће нам бити да извршимо обимније рушење пруге.

Овде ћемо се задржати још неколико дана, а затим ћемо прећи на део пруге Прокупље—Доњевац уколико се не измени ситуација.

После реакције³ око 57 другова се није вратило са одсуства. Међу овима има стварно доста болесних, а извештај број намерно неће да се врати. Неки од ових су и без одобрења отишли кући.

Ми смо за оне који су у току реакције и пре реакције без одобрења отишли кући доставили списак Команди подручја још 9 ов. месеца, а за остале доставили смо списак 16 ов. м.

Желели би да знамо ваше мишљење како да се поступа са овима који су дезертирели и који се са одсуства нису вратили а уствари здрави су. Да ли би се могао неки од оних који су неколико пута дезертирели стрељати?

Морал је код бораца на достојној висини. Дисциплина је прилично добра.

Одећа и обућа је код једног дела бораца доста слаба. Нарочито питање обуће не можемо никако да решимо за дуже време, јер добивамо врло слабу обућу — све од прасеће коже и то од најслабијег дела. Требало би, ако се може, предузети потребно да се добијају говеђи опанци.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Владимир **Грујић**

Командант
Рат. Андрић

НЗ. Сазнали смо данас да су се на Јастребачком терену водиле обимније борбе са дражиновцима. Послали смо за везу и уколико другови из III бригаде⁴ нагласе да им је потребна помоћ и ми стварно увидимо ту потребу прећи ћемо на њихов терен.

³ Крајем јануара и почетком фебруара 1944 год. Бугари, са четницима и жандармима, предузели су офанзиву против наших јединица у Топлици. У овој офанзиви непријатељ је претрпео потпун неуспех.

⁴ Трећа јужноморавска НО бригада

ЛЗВЕШТЛЈ ШТАБА ЈАСТРЕБАЧКОГ НОП ОДРЕДА „НИКОДИЈЕ СТОЈАНОВИЋ" ОД 17 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ № ПО СРБИЈЕ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОМ РАДУ У ОДРЕДУ И БОРБИ ПРОТИВ ЧКТНИКА

ШТАБ ЈАСТРЕБАЧКОГ НАР. ОСЛОБ.
ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
„НИКОДИЈЕ СТОЈАНОВИЋ"
17 фебруара 1944 г.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА СРЕИЈУ²

Вашом наредбом од 14 јануара о.г. етворен је нови штаб нашег одреда од следећих другова: 1) командант — друг Тиле Каличанин³, зам. команданта друг Витомир Петровић-Вита, пол. комесар друг Радомир Бошковић, зам. полит. комесара друг Славко⁴, начелник штаба друг Милутин Ристић.

Засад је руководство одреда промењено утолико што је за зам. команданта дошао наместо друга Вите друг Најдан Динић-Сима⁵, а наместо друга Славка — друг Трајко Јовановић-Јосиф.

Од свога формирања досад одред је прилично нарастао, те је самим тим у могућности да изводи самосталне акције.

1) Стање непријатеља. На терен овога одреда врше с времена на време упаде дражиновци од Блаца, као и у Мораву, где гледају да мобилишу народ за своје редове. У томе их потпомажу недићевци и Бугари, чији се гарнизони налазе и даље у Блацу, Белољину, Прокупљу и на жељ. станицама, као и одреди нишких Бугара и недићеваца.

2) Акције и војничка обука. Одред је учествовао у борби код Прокупља у заједници са III бригадом против Бугара.

Такође је учествовао у рушењу жељ. пруге Дољевац—Прокупље.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, гпод бр. 6543.

² Главни штаб НОВ и ПО Србије

³ Тихомир Каличанин

⁴ Миливоје Милошевић

⁵ Погинуо фебруара 1945 год. код Зворника, као командант - днoг батаљона Деветнаесте српске НО бригаде, Двадесет пете дивизије у борби против Немаца.

16-11-1944 вођена је борба нашег одреда са једним дражиновским одредом јачине до 200 људи. Ми смо успели да их потиснемо и најуримо. Борба се водила на линији Рашевац—Горња Бресница. Са наше стране нема никаквих жртава. Непријатељ има губитака, тачан резултат се не зна. Борба је вођена 3 сата и 30 м. где су на јуриш растурени.

Досад је главна пажња била посвећена да се другови обуче основним војничким и борбеним правилима, јер су великим делом неискусни у борби. Војнички часови одржавају се недељно просечно у свакој чети по 5 часова. Настоји се да другови што боље упознају борбену обуку. Одред има две чете.

3) Политички рад. По четама се увек у слободним часовима одржавају политички часови. Недељно просечно по 5 часова. Обрађују се основне теме: о циљевима борбе, о нашим непријатељима, о фашизму итд.; по свакој теми одржава се дискусија.

4) Културно-просветни рад. У одреду постоји дилетантска група и хорови по четама, који настоје да очеличе и подигну морал бораца; по четама постоје аналфабетски течајеви за неписмене.

Број људства и наоружање. Број другова: 82 на лицу, у расходу 16, свега 98 војника.

Наоружање: 2 пушкомитраљеза, остало пушке.

Муниција: пушкомитраљез 50, стрелац 10.

Морал војске добар, обућа и одећа средња.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Зам. полит. комесара
Трајко Јовановић-Јосиф

Командант ј
Каличанин Тихомир

БР. 34

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ НО
БРИГАДЕ ОД 21 ФЕБРУАРА 1944 ГОД. КОМАНДИ ЈАБЛА-
НЈИЧКОГ ПОДРУЧЈА О БОРБИ ПРОТИВ ЧЕТНИКА КОД
ГОРЊЕ ЈОШАНИЦЕ¹

ШТАБ
• IV Ј-М- Н.О. БРИГАДЕ
21-11-1944
Положај

' КОМАНДИ ПОДРУЧЈА

Вујаново

Драги другови,

Нисмо стигли раније да вас обавестимо о свима акцијама које смо последњих дана извели на прузи и у нападима на дражићевце.

На прузи смо извели две акције. У првој акцији на прузи избацили смо путнички воз из шина: локомотива је излетела из колосека и зарила се у земљу, вагон за локомотивом је претворен у „хармунику“, следећа два вагона су се претурила, а остали вагони су остали на прузи. Било је око 10 мртвих, већином реакционарних елемената из Куршумлије, и око 20 рањених. У другој акцији на прузи избацили смо патролни воз из шина али није настала већа штета зато што се сувише лагано кретао. Довукли су неку велику дизалицу из Ниша и цео дан су га дизали.

Акцију на дражићевце смо извршили у Г. Јошаници. Пошто смо сазнали да се тамо налази Топлички корпус под командом капетана Стојановића², кренули смо увече на другу страну Топлице како би стигли да их у току ноћи нападнемо, наравно пошто смо успоставили везу са П. Ј. М. Н. О. П. О.⁸ и дали им задатак за заједнички напад. Али изненадан напад нисмо могли извести зато што су се дражићевци били спремили да рано по предвиђеном плану изврше покрет. Срели смо се са њима на косама око Г: Јошанице. После жестоке и не сувише дуге борбе успели смо да их разбијемо и потучемо. Нанели смо им тешке губитке. Убили смо 30 га-

¹ Оригинаал. писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под ОР- 6847.

на Милан Стојановић. После ослобођења Србије ухваћен и осуђен смрт стрељањем.

Веза је успостављена са Јастребачким НОП одредом „Нико-[^] Је Стојановић“, а не са Другим јужноморавским НОП одредом, Ји се у то време налазио у Црној Трави.

дова међу њима и пеш.[адиског] кап. II кл. Богдана Ђураковића, команданта „Летеће бригаде“ и претседника Преког суда. То су лешеви које [је] штаб пребројао на лицу места, а било је по шумама сигурно још доста губитака кбје нисмо могли званично да констатујемо. Заробили смо јонс ЈО изрода; плен је прилично велики: 1 противтенковска пушка са више метака, 1 машингевер, 35 пушака и муниције мало више него што смо утрошили у борби, 1 писаћа машина, 1 динамо-машина, акумулатори, карбитска лампа, и многе друге ствари (одећа и нешто цокула). Пронесе се вести да је и командант корпуса кап. Стојановић или погинуо или тешко рањен. Другови из Јастрепца су од једне разбијене **Пројке** из потученог корпуса запленили план дражићевске акције, која треба истовремено да почне у Јабланици под командом мајора Ђурића, а ова акција на Јастрепцу под командом Стојановића, а обадве под врховном командом Кесеровића⁴. Циљ акције је уништење партизанских снага пре него стигну „Титове снаге“, да би им ови крајеви послужили као сигурна база у даљој борби. Запленили смо такође и нешто новаца и 45 долара.

Ухватите везу са политичким радницима на Пасјачи, јер смо чули са те стране да се припрема нека локална акција на терену Пасјаче од стране Бугара,

Веза са нама остаје и даље Команда места Миљковица. Ми поред намеравање неке акције овде на прузи очекујемо и везу са III бригадом за евентуалну заједничку акцију пролив Кесеровићевих гадова који се још, како сазнајемо, налазе у Великој Плани. Досад нисмо могли никако успоставити везу са III бригадом ни ми, ни Јастребачка Команда подручја.

Шаљемо вам 4 курсиста за „минерски курс“. То нисмо могли пре учинити, јер смо тек данас добили ваше писмо.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар
Лацко⁵

Командант
Рат. Андрић-Кмеа

Р.8. Доставите ово писмо друговима Бошку⁶ или Бати⁷.

* Драгутин Кесеровић, командант Расинског четничког корпуса. Ухваћен јуна 1945 године, после разбијања четника Д. Михаиловића на Сутјесци. Јула исте године осуђен је на смрт од стране Војног суда у Београду.

⁵ Владимир Грујић

⁶ Бошко Крстић

⁷ Видоје Смилевски, секретар Окружног комитета КПЈ за Лесковац

Ј^звештај Главном штабу доставићемо док ирикупимо детаљ-није податке.

Ми смо имали 3 рањена од којих један мало теже, а 2 дакше. Сви су упућени за болницу. Јастреб. одред је имао 4 мртва и неколико рањених⁸.

БР. 35

ИЗБЕШТАЈ ОКРУЖНОГ ПОВЕРЕНИШТВА КПЈ ЗА ТОПЛИЧКИ ОКРУГ ОД ФЕБРУАРА 1944 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА ЛЕСКОВАЦ О БОРБАМА НАШИХ ЈЕДИНИЦА ПРОТИВ ЧЕТНИКА¹

ОК-у Л.²

Драги другови,

Написао сам вам писмо из Миљковице по Блажи³. Морао сам да чиним марш непрекидно до Мораве, где сам предао м.⁴ јединицама. Данас је стигла поново мун. м. бац. и експлозив и већ је у рукама бригаде. Ситуација: -дражиновци су упали у Добрич 17-Н- цео Кесеровићев корпус у јачини око 1200 људи са 7 бригада. Истовремено је цео Топлички корпус у јачини 5—600 надирао од Блага. Јастребачки одред са неким командама места примио је 16-П- борбу са Топлич. корпусом, предвече их на јуриш одагнао.

Ноћу између 16 и 17 напале су III и V бригада⁵ кољаше у Д. Девчи и то појачану „Летећу бригаду“. У овој борби убијен је 51 кољаш, много рањених и један део се разбежао, те је сигурно преко 100 избачено из строја. Наши активисти су ухватили и- стрељали 7 чуваца сутрадан у Добричу, који су урачунати у цифру убијених. Већина их је од Трстеника. Заплењено: један тешки митраљез „Фијат“ без цеви, 2000 метака за митраљез „Бреда“, 25 пушака са 200 метака,

⁸ Ове три реченице у оригиналу су дописане руком са стране текста на другој страни.

¹ Оригинал (без датума), писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 8613.

² Окружни комитет Комунистичке партије Југославије за Лесковац

³ Илија Јовановић

⁴ Муниција

⁵ У овој борби као ни у осталим борбама Ј током фебруара 1944 гоД. против четника у Топлици, није учествовала Пета јужноморавска^{ка} НО бригада, која се тада налазила у Црној Трави, него Тимочки и Озренски НОПО, који су се крајем јануара 1944 год. пребацили на ослобођену територију Топлице и Јабланице, где су остали до половине маја, када су поново отишли на свој терен, као Девета српска НО бригада.

1 машингевер, 2 коња са прибором — одело и обућа од убијених. Наши су село заузели. Наши губици: 1 мртав и 5 рањених, од којих су двојица подлегли ранама. 19-П напала је IV бригада са Јастребачким одредом Топлички корпус код Јошанице. Убијено око 40 и више рањено кољаша, међу њима и капетан Ђукановић, командант бригаде и члан Преког суда у Топличком корпусу. Заплењено: 1 противтенковска пушка са 40 метака, 1 машингевер, 35 пушака, 800 ком. метака, 1 револвер, 1 златни сат, 1 бурма и 2 фунте, више одела и др. Ми имамо 1 мртва и 4 рањена.

19-И- увече III и V бригада напале су у В. Плани на целокупне снаге Кесеровића и Топлич. корп. Били су заједно. Наши су упали унутра, убили око 20 кољаша и запленили 1 п. митраљез, 1 машингевер, 0 пушака. Међу убијеним налази се један официр. Говори се да је погинуо и Радивоје⁶, командант Расинске бригаде, но нисмо проверили. Тако исто да је у Јошаници рањен Стојановић, командант Топлич. корпуса, но не знамо сигурно, иако имамо у рукама његову легитимацију и целу архиву Топличког'корпуса, коју ћемо вам послати пошто је прегледамо, јер се односи на овај терен.

Ми у В. Плани имамо 4 мртва и 4 рањена.

2-3-П наше III, IV, V бригада и одред извршили концентрацију за напад на В. Плану. Истог дана напали су Бугари на наше и тукли са 3 авиона. V бригада оборила је један бугарски самолет⁷, заробила и стрељала једног официра и једног подофицира, једну радио-станицу, динаму, 2 „зорке“, 2 тешка митраљеза на електрично паљење, 700 метака и 2 падобрана. Ми смо од авиона имали 6 мртвих и 10 рањених. Бугари су преноћили у Цигољу, а наши прешли у Мораву; и поново припремили напад на В. Плану, но кољаша су умакли према Блацу, те су Бугари излазили као обезбеђење да се кољаша извуку.

У међувремену упадали су недићевци и Шиптари у Доњи Добрич и тамо стрељали 5 наша симпатизера⁸, а одвели 50 људи, од којих су многи из воза побегли,

Сада је терен чист све до Драгуша—Међухана код Влаца где се налазе кољаша.

Народ се на многим местима доста уплашио и поколебао. Предузимамо мере да се морал поврати и кољаша туку.

⁶ Радивоје Милојевић. Погинуо у Јабларици августа 1944 го у борби против наших јединица.

⁷ Вугарски извиђачки авиони

⁸ Односи се на стрељање чланова СКОЈ-а и чланова НОО селу Шарлинцу, Добрички срез, које су извршили припадници II тог недићевског одреда из Ниша.

Пали су у руке кољаша Вера⁹, члан ОП, Ђура¹⁰, секретар СК Добрича, члан Парт. Марија¹¹ из Прокупља, и 1 болни-
гЈарка, а два болесна убили. Изгледа да су ухваћене стре-
љали.

Сада ћемо прегледати п.[артиске] орг. и НО организа-
ције, и све жртве, па ћемо подробније извести.

Друг Милисав¹² је стигао овамо.

Упућујемо: 1 рад. станицу, 1 динамо, 1 златан сат,
1 бурму и 2 фунте.

С. Ф. — С. Н!

Друг. поз.
Сеља¹³

БР. 36

НАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 12 МАРТА 1944 ГОД. О ФОРМИРАЊУ ОПЕРАТИВНОГ ШТА- БА ЈУЖНОМОРАВСКИХ БРИГАДА¹

НАРЕДБА

Главног штаба за Србију за 12 март 1944 год.

На основу указане потребе образујемо Оперативни штаб
Јужн. Мор. бригада. У Оперативни штаб Јужн. Мор. бригада
одређујемо:

За команданта Риста Антуновића-Баја.

За политичког комесара Драгољуба Петровића-Рада.

За зам. политичког комесара Милана Ковачевића-Ми-
ливоја.

За начелника Штаба Радована Петровића.

Оперативни штаб почеће да функционише од 12 овог
месеца и под његову команду стављају се: II, III, IV и
V бригада, Озренски одред (VI бригада), сви војни курсеви.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Главни штаб
Милисав²

^Олга Цуверовић

°Ђура Ковачевић

^Марија Станковић

Недељко Караичић

Радош Јовановић

ри. Оригинал, писан на машини, налази се у архиву Војноисто-
института, под бр. 1/2, к. 181.

Недељко Караичић

9*

БР. 37

ПИСМО ДЕЛЕГАТА ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПОЈ СВЕТОЗАРА ВУКМАНОВИЋА-ТЕМПА ОД 15 МАРТА 1944 ГОД. ЧЛАНУ ЦК КПЈ ЗА СРБИЈУ О ПРИПРЕМАЊУ АЕРОДРОМА И ПРИПРЕМАМА ЗА ОФАНЗИВУ НА НЕПРИЈАТЕЉСКЕ СНАГЕ У ЈУЖНОЈ СРБИЈИ¹

Друже Милисаве²,

Примили смо наређење од Тита да одмах стручњак прегледа аеродрома гдје се може спустити авион. Ви одмах прегледајте све аеродрома код Вас, нарочито онај код Бојника. Нарочито прегледајте колика је дужина и ширина аеродрома, да ли има блата на аеродрому, колико је удаљена непријатељска артиљерија од аеродрома итд. Све податке најхитније ми доставити.

Јавите ми о вашим намјерама у погледу даљих операција. Моје је мишљење да треба почетком априла прећи у офанзиву са јачим снагама на лијеву страну жељезничке пруге Скопље—Лесковац. У том циљу ми овдје припремамо прелазак косовских батаљона и Шесте јужноморавске бригаде на ту страну. Уколико би ви прешли у офанзиву са једном или двије бригаде у правцу Кукавице и Горње Оруглице успех би био осигурач. Ако се Ви слажете са овим планом хитно ми јавите и спремајте се за ову офанзиву. За то вријеме ми ћемо добити помоћ од Тита у оружју па ћемо Вам дати од тога материјала док Ви не добијете.

У току овог мјесеца ја мислим да са Косовским батаљонима и Петом и Шестом бригадом нападнемо и очистимо Криву Феју и Власину и тако спојимо ослобођену територију од Кумадова до Пирота. Зато данас, пишем писмо Вати³ да упутити овамо Пету бригаду за извршење ових задатака. Истовремено Пета бригада треба да дође овамо да прими оружје које ће овдје доћи због тога што је станица овдје—Ако може који од Вас доћи овамо — добро би било.

15 марта

Темпо⁴

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, по² бр. 5776, IX, к. 68.

² Недељко Караичић

³ Видоје Смилевски-Бата, секретар ОК КПЈ за Лесковац

⁴ Светозар Вукмановић-Темпо

слашете са овим благом хитно ми
јавите и сарадњом се на ову офанзиву.
За то време ми ћемо добити ко-
мент од Штепа и оруђу на терену
дамо од истог материјала док он не
добудете.

У истоку овог месеца ја мислим
да са Косовским батаљонима и
петом и шестом бригадом на-
бавимо и десетине крив, фери,
маслину и тако слично око
у територију од Курманова до
Тит. Јако самас ницем и са
е да јуришом мало ћелију по-
де одржење ових одевања
везано к њима бригаде и да
је одавно да кривим бриге које
је. Али ово што што је ситуација

19. Ако не може које од нас да се
везано - да се да се
15 маја 1941 Штепа

БР. 38

РАДИОГРАМСКИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 18 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ КОРПУСА НОВЈ О ПРЕБАЦИВАЊУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ И ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ НА СЕКТОР БИЈЕЛО БРДО—УВАЦ¹

24/91

II КОРПУСУ

Најхитније

Прешли сино са две дивизије на сектор Рудо—Бијело Брдо—Увац. НедићеВци су се нагло повукли ка Пријепол.у. На прузи Ужице—Вишеград су бугарске снаге. Касније ћемо јавити боља обавештења.

18-111-1944 год.

Морача²

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 2/4.

Милутин Морача, командант Пете НОУ дивизије

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 МАРТА
1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ И
ШТАБОВИМА ПРВЕ, ЧЕТВРТЕ И ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ
НОУ БРИГАДЕ ЗА МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ ДОБРОСЕ-
ЛИЦА—Г. И Д. ЈАБЛАНИЦА—БОРОВА ГЛАВА—НЕГ-
БИНА—ОЈКОВИЦА—СИРОГОЈНО И НАПАД НА ЧЕТ-
НИКЕ У ЉУБИШУ¹**

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА \
Пов. бр. 54
Дне 21-111-1944 год.
24 часа

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ², ШТАБУ I, IV И
X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ

Положај

1. •— У циљу извршења даљег покрета и на повољнију просторију, одређујемо следећи распоред бригада у покрету:
У току 22 марта о.г. бригаде ће извршити следеће покрете:

IV Пролетерска бригада извршиће покрет са сектора Бијелог Брда у Горњу Јабланицу.

III Српска бригада³ извршиће покрет из Семењева у с. Доброселицу и то у северне засеке.

II Пролетерска бригада, пошто изврши бочну заштиту колони IV Пролетерске бригаде, треба да стигне у Доњу Јабланицу⁴.

I Крајишка НОУ бригада, по смени батаљона на Боровој Глави од X Крајишке НОУ бригаде, упућује одмах те батаљоне у Љубиш, са задатком да разбију тамошње четнике и да одмах поруше ћуприју на р. Катушници.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 33/1, к. 781.

² Од преласка у Србију, тј. од 22 марта до половне маја 1944 год., када су се обе дивизије вратиле у Санџак и Црну Гору, Дру?⁸ Пролетерска дивизија била је под оперативним руководством Штаба Пете НОУ дивизије.

³ Трећа српска НО бригада формирана је 10 фебруара 1944 год. у е. Пониквама, код Чајнича, од делова Прве шумадиске и Прве јужноморавске НО бригаде.

⁴ Види док. бр. 41.

Х Крајишка НОУ бригада упутиће своја два батаљона најкасније у 6 часова најкраћим путем за Борову Главу, где ће сменити два батаљона I КНОУ бригаде. Задатак: затворити правца од Чајетине. Један батаљон остаје и даље у Рибници, са задатком осигурања сектора Јабланица—Доброселица од правца Палисада. Овај батаљон за сигурније обезбеђење појачати са батаљоном који је у резерви. Батаљони који иду на Борову Главу треба да стигну најкасније између 13 и 14 часова.

IV Крајишка НОУ бригада задржаће се на просторији Брезовац—Стрмачица—Шанац—Цигла са задатком осигурања Доње и Горње Јабланице од правца Увац—Бијело Брдо. у том циљу слаће јаче извиђачке делове према поменутој комуникацији. Болница IV бригаде са једним батаљоном треба да крене рано из Г. Јабланице у Доброселицу. За смештај треба да се користе јужни засеоци.

Напомињемо да јединице изврше на време ове покрете. Јединице које буду смештене у Доњој и Горњој Јабланици треба да се добро обезбеде, као и батаљони IV и X Крајишке бригаде. Сви штабови ових јединица треба да имају међусобну везу, нарочито због ситуације на сектору Штрпци—Бијело Брдо.

2. — У току 23 марта о.г. бригаде ће извршити следећи покрет:

III Српска бригада извршиће покрет из Доброселице у с. Бурађа—Ојковица, са задатком осигурања од Нове Вароши.

IV Пролетерска бригада извршиће покрет из Гор. Јабланице на сектор с. Негбина—Кућани.

II Пролетерска бригада извршиће покрет из с. Д. Јабланице у с. Д]заглицу.

I Крајишка НОУ бригада са свим јединицама извршиће покрет на сектор с. Гостиље—Сирогојно—Бладаје. Задатак бригаде је да затвори правац од Ужица. У том циљу батаљони из ЈБубиша треба што раније да крену за с. Владаје—Сирогојно, да поруше мост северно од Владаје. Напомињемо да су положаји на Великом Кршу, [к. 1032] одлични да се непријатељ дочека. Бригада треба да се обезбеди од правца Чајетина—Алин Поток и да развије широку об. службу у правцу непријатељских гарнизона (Ужице, Ариље, Пожега).

X Крајишка НОУ бригада извршиће покрет из Рибнице и Борове Главе у с. Сјеништа. Но до доласка IV Крајишке бригаде треба да остави један батаљон на Боровој Глави, који ће, заједно са батаљоном IV Крајишке бригаде, осигурати правац од Чајетине.

IV Крајишка НОУ бригада, као заштитница главнине, извршиће покрет са просторије Брезовац—Цигла у с. Добро-селица—Борова Глава, са већ поменутиим задатком обезбеђења од Чајетине.

Све бригаде ове маршеве треба да изврше у току дана и на одређене просторије.

V случају да непријатељ са јачим снагама крене за нама од правца ГЦтрпци—Бијело Брдо, а да се наше снаге не би крвариле, биће потребно да се покрети јединица са просторије Брезовац—Цигла—Доња и Гор. Јабланица изврше што брже, тј. и ло ноћи. У овоме смислу штабови бригада треба да буду у тесној вези и једна другу да међусобно обавесте о потреби таквог покрета.

3. — Штаб *У-те* дивизије налазиће се 22 и 23 ов. мј. у селу Расница. Овде нам шаљите извештаје.

4. — Подаци о непријатељу. У Ужицу се налази бугарски батаљон са нешто Немаца. Стигло је појачање од око 300 недићеваца и батерија тонова брдских хаубица. У Чајетини и Палисаду — око 2 батаљона Бугара и изврстан број недићеваца. У Пожеги се налази један батаљон Бугара. У Новој Вароши се налазе Калаитови четници⁵, њих око 60. Мање групе су по околним селима. Четничка Пожешка бригада налази се у с. Радоињи а Ариљска четничка бригада налази се на Кокином Броду. Јачина бригада око 100. Важно је обратити пажњу на појачање гарнизона у Ужицу, Чајетини и Палисаду и што брижљивије прикупљати податке са тих праваца. Такође обратити пажњу на евентуалне промене на сектору Нове Вароши. Најозбиљније пратити покрете непријатеља на комуникацији Прибој—Добрун.

5. — У случају ведрога времена, најбрижљивије вршити покрете јединица и чувати се од евентуалног бомбардовања.

6. — Штаб I КНОУ бригаде предати ће гумене чамце штабу X КНОУ бригаде, заједно са коњима и људством, као и веслачима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

(М.П.)

Командант, пуковник,

И. Матерић⁶

Мил. Морача⁷

⁵ Четници Другог милешевског корпуса

* Илија Матерић

¹ Милутин Морача

БР. 42

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ОД 21 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
О КОНЦЕНТРАЦИЈИ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА НА
ПРОСТОРИЈИ УЖИЦЕ—ЧАЈЕТИНА—ПАЛИСАД¹ -**

ШТАБ
г К.Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ
Бр. сл.
Дне 21/111-1944 год.

ШТАБУ У-те НОУ ДИВИЗИЈР.

Положај

Распоред наших батаљона је исти како смо вам јуче писали.

Код нас нема нарочитих новости.

Непријатељ још не покушава са нападима из Палисада и Чајетине.

Према најновијим подацима, које смо добили од сељака који су дошли из Ужица, непријатељ врши концентрацију својих снага у Ужичкој Пожеги и Ужицу, а такођер појачава свој гарнизон у Чајетини и Палисаду.

19-ог ов. мј. навече у Ужице је стигла једна батерија топова и према причању сељака изгледа да су хаубице 105 м/м.

Састав непријатељских снага које долазе у Ужице, Ужичку Пожегу, Чајетину и Палисад су Бугари заједно са кедићевцима и љотићевцима. Изгледа да непријатељ има намјеру да запосједне комуникацију Ужице—Кокин Брод, као и комуникацију Ужичка Пожега—Ивањица. Снаге непријатеља које се концентришу у Ужицу и Ужичкој Пожеги, број њихов је непознат. Четничке банде повукле су се на комуникацију Ужице—Кокин Брод на просторију села Љубиш—Гостиље—Трнова. У Новој Вароши још досад изгледа да нема никога, а четници налазе се у околним селима "Ове Вароши, те према томе нема разлога да идемо са батаљонима да нападнемо Нову Варош. Пут Чајетина—Борова глава не саобраћа, а и ми смо га још зарушили са дрвећем.

Како смо вам јучер писали да су ова села много сиромашније може на читавом овом сектору да се исхра-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 4/4. |

њу је наша војска, а и у вези кондентрација непријатељских снага у наведеним гарнизонима, мишљења смо да је потребно пожурити са даљим нашим покретима, како би могли са нашим брзим покретима проћи мимо непријатеља и његове концентracије, те нека му буду узалудне.

Јавите нам о новостима код вас.

Примили смо пошту коју сте јуче ПОСЛУЖИ.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
(отсутан)²

Командант, п.пуковник,
Стево⁴
Начелник, капетан,
Вражалић³

БР. 41

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 22 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ БУРАЋА—НЕГБИНА—КУЋА-
НИ— ДРАГЛИЦА И ЗАТВАРАЊЕ ПРАВЦА ОД НОВЕ
ВАРОШИ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 32
22 марта. 1944 г.
у 12 час.

I ДТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ И
III СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ

Ситуација. У Ужицу се налази бугарски батаљон са нешто Нераца. Стигло је појачање од око 300 недићеваца и батерија топова брдских хаубица. У Чајетини и Палисаду има око два батаљона Бугара и изван број недићеваца- У Пожеги се налази један батаљон Бугара. У Новој Вароши се налазе само Калаитови четници (око 60). Мање групе су по околним селима. Четничка Пожешка бригада налази се

² Младен Марин

³ Ешреф Вражалић

⁴ Стево Рауш

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архЛви Војноисториског института под бр. 26/1, к. 732.

с. Радоињи, а Ариљска четничка бригада на Кокином БродУ- Јачина бригада је око 100 четника.

Наша дивизија после извршених покрета на просторију Јабланица—Доброселица добила је задатак да у току 23 марта о.г. изврши покрет до на просторију Драглица—дегбина—Ојковица².

У циљу извршења предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — III Српска бригада, која треба у току данашњег дана да стигне у с. Доброселицу, извршиће покрет 23 о. мес. у 5 час. у с. Бурађу и Ојковицу. Задатак ове бригаде је осигурање и затварање правца од Нове Вароши.

2. — IV Пролетерска бригада извршиће покрет 23 марта у 6 час. из Гор. Јабланице на сектор Негбина—Кућани. Задатак ове бригаде је затварање правца од Нове Вароши и одржавање везе са III Српском бригадом.

3. — II Пролетерска бригада извршиће покрет из с. Д. Јабланице 23 о. мес. у 6 час. у с. Драглицу. Одржавати везу са IV Пролетерском бригадом.

4. — Штаб дивизије кретаће се са IV Пролетерском и сместити се у с. Негбини (школа).

5. — V Крајишка дивизија је раепоређена односно у току 23 о. мес. биће на следећим положајима: I Крајишка бригада на просторији Гостиље—Сирогојно—Владаје, са задатком затварања правца од Ужица; X Крајишка бригада налазиће се у с. Сеништу, са задатком затварања правца од Чајетине; IV Крајишка бригада као заштитница главнине налазиће се у с. Доброселица—Борова Глава, са задатком затварања правца од Чајетине.

6. — У случају да непријатељ и даље буде надирао правцем ка Јабланици, наше бригаде ће у, току ноћи извршити покрет, да не би давали беспотребне жртве на овом простору. О непријатељу са сектора Штрпци—Бијело Брдо известиће нас II Пролетерска бригада, да би према томе могли донети одлуку односно наредити раније покрет.

— У случају ведрога времена покрете вршити тако да јединице буду сачуване од евентуалног непријатељског извиђања из ваздуха и бомбардовања.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Д^а Милосављевић³

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

* Види док. бр. 44.
Милосав Милосављевић

БР. 42

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 22 МАРТА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ НЕМАЦА
ЧЕТНИКА И НЕДИЋЕВАЦА НА КОМУНИКАЦИЈИ ПРИ-
БОЈ—ВАРДИШТЕ¹

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр. службено
22 марта 1944 г.
у 18.15 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Извештај о борби на дан 21 марта 1944 г.

Непријатељ је са моторизацијом и пешадијом 21 ов. м. око 9 часова пробио одбрану IV Крајишке бригаде према Прибоју и са моторизацијом и нешто пешадије допро до наших положаја Јањићи к. 872.

Наш 2 батаљон примио је борбу са непријатељском пешадијом и моторизацијом. Време је било магловито, непријатељ је био потпомаган својом артиљеријом. У свом надирању Немци су били врло упорни и покушали су са неколико налета да нам заузму положаје. Испочетка 2 батаљон, а касније потпомогнут са две чете 4 батаљона добро се је држао и поред артиљериске ватре. Борба се водила који пут на растојању 50 метара.

Наши борци су видели важност овог положаја по IV Крајишку бригаду, која је потиснута од непријатеља, изнад нас се пребацивала са западне стране цесте на источну, и држали су положаје и поред непријатељског надирања — наваљивања.

У овој борби смо противколском пушком онеспособили Један непријатељски тенк, кога су успели извући са другим.

У погодном моменту за нас предузели смо противнапад и снажним налетом непријатеља смо, уз велике губитке, *одбацили* и он је отступио све до села Штрбаца.

Док су батаљони водили борбу са непријатељем који је наступао цестом, дотле наш 3 батаљон примио је борбу на положајима Ланишта односно к. 1145 са колоном непри-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноистетс-
риског института под бр. 4/4.

јатељском која је, користећи маглу, ишла трагом Крајишке бригаде у повлачењу. Борба је била блиска и у прво време наши су одбацили непријатеља ка Превити, али касније непријатељу је стигло појачање тако да је био много надмоћнији у људству и наоружању и наш батаљон био је приморан да се повуче на источну страну цесте Прибој—Вардиште.

Непријатељски губици на целом нашем сектору су 32 мртва и око 50 рањених. Ове податке смо добили од команде чета, штабова батаљона и мештана, а и сами проценујемо непријатељске велике губитке.

Наши губици су 7 мртвих, 1 нестало (вероватно погинуо) и 13 рањених од којих је 1 рањен у стомак данас подлегао рани. Од рањених 1 се мора носити на носилима.

Заплењено је: 3 сандука муниције за „шарац“, 1 парабелум. На бојишту непријатељ је оставио 2 мртва Немца од којих је један подофицир. Нађено је још других ситнијих ствари као шајкача, ранаца итд.

Напомињемо да је непријатељ био састављен од Немаца, недићеваца и четника. Укупну јачину непријатеља ценимо на око 600 бораца, два тенка, неколико камиона, два топа и више аутоматског оруђа.

У овој борби је погинуо политички комесар 2 батаљона друг Божо Томић.

Са сектора села Јањића к. 872 су изнеесени сви рањени и мртви, док наш 3 батаљон у току дана а за време борбе није успео да извуче своја 4 мртва друга, а за време ноћи, и поред нашег наређења, они нису показали довољно пажње да би извукли односно изнели и сахранили мртве другове. Са своје стране повешћемо истрагу по овоме.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Миливоје Радовановић

(М.П.)

Командант, мајор
Средоје Урошевић

БР. 43

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 22 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О
БОРБАМА ПРОТИВ НЕМАЦА, НЕДИЋЕВАЦА И ЧЕТ-
НИКА НА КОМУНИКАЦИЈИ ИРИБОЈ—ВАРДИШТЕ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Пов. бр. 46
22 марта 1944 г.
у 19 час.

ШТАБУ V КРАЈИШКЕ ДИВИЗИЈЕ

Као што смо вас обавестили јуче наша II Пролетерска бригада водила је борбу са Немцима, недићевцима и четницима на просторији Мисаловина—Бијело Брдо. У овој борби II Пролетерска бригада имала је 7 мртвих и 13 рањених. Борба је била врло жестока а II Пролетерска бригада је морала прихватити да би омогућила извлачење батаљона IV Крајишке бригаде на источну страну комуникације Прибој—Вардиште, и уједно да би онемогућила даље надирање непријатеља према IV Пролетерској бригади, јер би тиме биле доведене у опасност интендантуре и болнице наших бригада.

Мада је непријатељ располагао са 3 тенка и употребио приличан број аутоматских оруђа — минобацача и топова, II Пролетерска бригада успела је да непријатеља задржи, а затим да га натера на отступање према Штрпцима. Непријатељ је на терену оставио једног мртвог, док је са собом повукао приличан број мртвих и рањених. Према исказима сељака који су дошли из Штрбаца Немци су имали у јучерашњој борби са нашом II Пролетерском бригадом а вероватно и са деловима IV Крајишке бригаде, 21 мртвог и преко 30 рањених. Ово се поклапа са прорачуном наших бораца који тврде да је непријатељ морао имати велике губитке, обзиром да се борба водила скоро на непосредној близини и да су наши митраљесци обасипали непријатеља јаком митраљеском ватром. Са противколским пушкама оштећен је један непријатељски тенк кога је одвукао други исправни тенк према Штрпцима.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви (Војнсм риског института, под бр. 4/4, к. 782.

Током данашњег дана до 14 час. непријатељ није показивао никакву активност ни према нашој II Пролетерској бригади, а такође ни према IV Крајишкој. Тачно у 14 час. непријатељ је почео са бомбардовањем из топова наших положаја. II Пролетерска бригада већ је била у покрету — правац Д. Јабланица. Приликом преласка преко Голеша осмотрили смо непријатељске колоне које су ишле од Омарина правац Бијело Брдо—Јањићи (к. 872). Истовремено непријатељ је из топова тукао положаје IV Крајишке бригаде тј. Голеш и Плећ, али слабије. Око 15 час. чули су се на овом правцу и митраљеви те претпостављамо да су и у овом правцу кренули извесни непријатељски делови. Такође чули су се митраљески рафали и од правца Горње Вардиште према с. Трнавцима и Чемерни, мада тамо није било никаквих наших делова.

Према обавештењима, која смо добили од IV Пролетерске бригаде, запажено је извесно концентрисање непријатеља дуж комуникације Мокра Гора—Вардиште—Добрун. Поред Немаца и Бугара дуж ове комуникације налази се и Дрински четнички корпус. Ближих података о јачини непријатеља и његовим намерама немамо.

Током данашњег дана наше бригаде су извршиле покрет на одређене им просторије. Сутра ћемо извршити покрет даље према наређењу. Наш Штаб доћи ће сугра у с. Негбину код школе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.П.)

За Штаб дивизије,
начелник, мајор
Саво Ђ. Дрљевић

БР. 51

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 МАРТА
1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА
РАЗМЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ МАНА—БУДОЖЕЉА—
КОМАДИНЕ—ПАРЕЗАНЕ**

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Пов. бр. 55/44
Дне 23. III. 1944 год.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

У диљу даљег покрета, вршимо следећи распоред јединица:

ваша дивизија у току 24 ов. мј. треба да стигне на просторију Пресјека—Кушићи—Опаљеник—Сивчина—Рокци².

На правцу Ивањице треба да пошаљете најјачу бригаду, која ће имати задатак обезбеђења од исте.

За осигурање од правца Сјенице, односно муслиманских села, може то да учини III Српска бригада, која би могла извршити свој покрет преко Штиткова.

Испитајте Ивањицу, па ако буде мањи непријатељски гарнизон, може се десити да се евакуише с обзиром на покрет I КНОУ бригаде.

Покрет бригаде V дивизије 24 марта о.г. биће следећи: I КНОУ бригада кренути ће са сектора Сирогојно у с. Добраче.

X КНОУ бригада из Сјеништа законачити ће у Г. Трудово—Штитково.

IV КНОУ бригада из Доброселице стићи ће у Ојковицу—Г. Трудово.

V току 25 ов. мј. ваша дивизија треба да изврши покрет на просторију Косовица—Мана—Будожел.а—Комадине—Парезане.

Један батаљон IV Пролетерске бригаде (бригаде која ће бити према Ивашици) треба да упутите што раније у с. Куницу, засеок Лепосавићи, тј. у заселак између к. 652, 814 и Ођевице, где ћемо тражити да нам се баци материјал у

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 37—1, к. ~~В~~А

² Види док. бр. 54.

ноћи 25 и 26 марта о.г. Шаљемо објашњење са знаком за авионе у прилогу.

У току 25 ов. мј. бригаде V дивизије стићи ће на историју:

I КНОУ бригада на сектору Осоница.

X КНОУ бригада стићи ће на сектор с. Глеђица (Подковиље, Нешовићи).

IV КНОУ бригада на сектор с. Равна Гора.

Сектор за исхрану ваше дивизије је северно од линије Старо Село—Парезане.

По наређењу Врховног штаба, обе дивизије крећу заједно.

Прву Крајишку НОУ бригаду упутили смо северно од Ивањице, јер ће тај маневар збунити непријатеља у Ариљу и Ивањици, а и ради тога што је она већ на сектору Сирогојна.

Штаб наше дивизије 24 марта о.г. законачити ће у с. Мочиоцу, а 25 марта увече стићи ће у с. Братљево (у школу). СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.П.)

Командант, пуковник,
Мил. Морача

БР. 45

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 МАРТА
1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ПРЕЛАЗ КОМУШ-
КАЦИЈЕ АРИЉЕ—ИВАЊИЦА—СЈЕНИЦА И РАЗМЕ-
ШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ ГРАДАЦ—ПЛОЧНИК—БРУ-
СНИК—КОРИТНИК¹**

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Пов. бр. 56/44
Дне 23. III. 1944 год.

ШТАБУ I, IV и X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
^-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

У циљу извршења наших даљих задатака и покрета

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — I Крајишка НОУ бригада извршити ће покрет су-
тра, 24 ов. мј., са просторије Сирогојно, правцем с. Дреново
(Катушница)—с. Бјелуша—с. Шареник и сместити се на
просторији с. Бјелуша—Шареник, где законачити.

Са просторије с. Бјелуша—Шареник кренути 25 ов. мј.
још за ноћи и прећи комуникацију Ариље—Ивањица у
с. Прилике и реку Моравицу². У с. Приликама има мост на
реци Моравици. После преласка реке Моравице, кренути
правцем с. Радаљево—с. Вијенац и до увече стићи на просто-
рију села Осоница—с. Доње и Горње Рзиње (источно од Ива-
њице). При прелазу комуникације у с. Приликама и р. Мо-
равици, прелаз обезбедити лево и десно од евентуалне
интервенције од правца Ариља и Ивањице. Западно од
с. Прилика, 3—4 км., налази се Лисањски рудник антимона,
који експлоатишу Немци. Оставља вам се на иницијативу
напад на рудник, али с тим да не смијете имати ни једног
тешког рањеника. По нашем мишљењу успешан напад би се
могао извести ако би прешли комуникацију и р. Моравицу
за ноћи. Са преласком р. Моравице ступате на територију

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под бр. 35/1, к. 781.

² Види док. бр. 52.

J

Драгачевског среза, где се налази Драгачевска четничка бригада, те са њима можете имати борбе. Такође обратите пажњу ^{на} ^с- Вијенац (на комуникацији Ивањица—Гуча).

26 ов. мј. кренути чете са просторије с. Осаница—Рзиње правцем Добри До—Врмбаје—Придворица, где ћете зановити.

27 ов. мј. продужити ћете покрет из с. Придворице, уз реку Студеницу, до на просторију с. Плочник—с. Остатија с. Коритник.

27 ов. мј. до ваше просторије стићи ће овај штаб са наше остале две бригаде и сместити се на просторији с. Брусник—с. Градац, где ћете хватати везу са рама.

Цео овај наш марш је маневарског значаја и баш ради тога од важности за наш даљи покрет.

2. — 24 ов. мј. X Крајишка НОУ бригада извршити ће покрет са своје досадашње просторије, правцем Негбина—Ојковица—Доње Трудово—Штитково и законачити у селима Трудову и Штиткову, Обезбедити се од правца с. Дебеље—Божетићи и муслиманских села Кладнице.

3. — 24 ов. мј. IV Крајишка НОУ бригада извршити ће покрет са досадашње просторије правцем Драглица—Негбина—Ојковица—Гор. Трудово, где и законачити у селима Ојковица—Гор. Трудово. При пролазу обезбедити се од Кокиног Брода.

4. — 25 ов. мј. X Крајишка НОУ бригада иовршити ће покрет са своје просторије правцем с. Штитково — преко комуникације Ивањица—Сјеница—с. Равна Гора—с. Ровине—с. Подковиље—с. Глеђица и сместити се у селу Подковиљу—Глеђици и с. БојоЕићи. У с. Куманици налазити ће се један батаљон IV Црногорске бригаде.

5. — 25 ов. мј. IV Крајишка НОУ бригада извршити ће покрет са своје просторије правцем Гор. Трудово — преко комуникације Ивањица—Сјеница и сместити се у села Равна Ј-ора—Ровине—Старо Село.

6. — 24 ов. мј. штаб V дивизије налазити ће се у ^с- Мочиоцу (северно од Гор. Трудова), а 25 ов. мј. у селу ^БРатљеву (код школе).

— Северно од наших јединица, између нашег правца ^креташа и Ивањице кретати ће се јединице II Пролетерске дивизије.

8. — у селу Будожели, југоисточно од Ивањице, на-
*Ј^зити ће се неке јединице II дивизије, те то нека узме V •
• ођзир I КНОУ бригада.

9. — Терен кроз који пролазимо, од 1941 г. нису посећивале наше јединице и постоји могућност да су четници мобилисали или да се у свом кретању сукобимо са четничким бригадама, Студеничком (мајор Цветић) и Драгачевском.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар .
И. Матерић

Командант, пуковник,
Мил. Морача

Начелник, п.пуковник³

БР. 46

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ КУШИЋИ—ДАРЕТИН—СИВ- ЧИНА—МАСКОВА И ПРИКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА О НЕ- ПРИЈАТЕЉСКИМ СНАГАМА У ИВАЊИЦИ, СЈЕНИЦИ И НА ГОЛИЈИ¹

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 33
23 марта 1944 г.
у 18,30 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ

Према подацима које смо добили од Штаба III Српске бригаде током данашњег дана налазило се у с. Јасенову (на комуникацији Нова Варош—Ужице) око стотину четника, тј. Моравичка четничка бригада. На Кокином Броду налазило се отприлике око 100 недићеваца. Четници и недићевци очекују помоћ од корпуса мајора Цветића², који по прилици броји од 400—500 људи. Немамо детаљнијих података да ли се на правцу нашег даљег покрета налазе још које непријатељске снаге, али претпостављамо да ће се четници концентрисати у циљу да нам онемогуће даље про-

³ Ратко Мартиновић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 27—1, к. 732.

² Радослав Цветић, командант Јаворског четничког корпуса

дирање у Србију³. Вероватно-да ће и током сутрашњег дана ца просторији Титково—Трудово—Мочиоци—Катићи бити мањих четничких банди.

Према добивеном задатку наша дивизија извршиће током сутрашњег дана покрет са садашње на нову просторију⁴.

У циљу извршења добивеног задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — III Српска бригада извршиће покрет сутра 24 т. мес. у 6 час. правцем Јасеново—Ојковица—Гор. Трудово—Рујиште Поље и размести се на просторији с. Кушићи (засеоци Веђићи, Павловићи, Милојевићи, Басаре, Бојановићи, Мучваци). Задатак ове бригаде је ликвидација свих четничких и муслиманских банди на које буде наишла током покрета а по доласку на одређену просторију да затвара правац комуникацијом од Сјенице и да се обезбеђује од Увца. Уколико је комуникација у промету исту што темељитије порушити и на погоднијим местима направити препреке, тако да се онемогући пролазак моторним возилима.

2. — IV Пролетерска бригада извршиће покрет сутра 24 о. мес. у 5 час. са садашње просторије правцем Кућани—Јасеново—Мочиоци—Вујаши, одакле ће два батаљона упутити правцем Бела Црква—Сивчина где ће се размести. Са главнином бригаде продужити преко Маскове — школа код Кушића и размести се на просторији с. Даретин—Опаљеник—Околишта. Задатак ове бригаде је да чврсто затвара правац комуникацијом од Ивањице, држећи положаје Црвену Гору (к. 1200) и Громов Биљет (к. 1215). Обезбеђивати се и извиђати што дубље према с. Куманици и Парезанима. Уколико је комуникација у промету исту порушити и направити препреке. Рачунати са околношћу да ће у Кушићима бити нешто од непријатељских снага: Бугара, недићеваца или четника. Ради тога Штаб бригаде може

³ Друга пролетерска и Пета ударна дивизија добиле су од НОВ и ПО Југославије задатак да разбију непријатељске снаге на релацији Рашка—Ушће—Краљево, да форсирају р. Ибар и преко Копаника се пребаце у Топлицу и Јабланицу у циљу вођења заједничких борби са нашим јединицама у том делу Србије. Међууслед јаког отпора непријатељских снага на Ибру, ове дивизије нису могле да изврше свој задатак, пребацивање у Топлицу и Јабланицу, те су биле приморане да се после неколико тешких борби са четницима, љотићевцима, Бугарима и Немцима у Западној Србији, у току априла и прве половине маја 1944 год., поново врате у Санџак и Црну Гору.

⁴ Види док. бр. 48.

одредити један батаљон као десну побочницу поврх Зечевића и Арсовића да избије на комуникацију код к. 1072.

3. — II Пролетерска бригада извршиће локрет сутра 24 т. мес. у 5 час. са садашње просторије правцем Негбина—Кућани—Јасеново—Мочиоци и размести се на просторнјц с. Вујаши—Маскова, обезбеђујући се од правца Катића.

4. — Штаб дивизије кретаће се позади IV Пролетерске бригаде, а по доласку у с. Кушиће сместиће се код школе, где слати све извештаје.

5. — По доласку на одређену просторију све бригаде ће настојати да што пре прикупе потребне податке о непријатељским снагама и то: II Пролетерска бригада на правцу Катићи—Прилике—Рудник, IV Пролетерска бригада Ивањица—Међуречје и III Српска бригада Кладница—Сјеница и села према Голији. У прикупљању података ослонити се на Ратка Видака, кафедију у Кушићима. II Пролетерска ће се ослонити на другове у Катићима, с којима се обавезно мора доћи у везу и од њих прикупити све податке, не само о одређеном правцу, већ и о осталим правцима као и о свему што је од интереса за нас.

6. — Током сутрашњег дана јединице V Дивизије стићи ће на просторију: I Бригада у с. Добраче, X Бригада у Гор. Трудово—Штитково и IV Бригада у Ојковицу и Гор. Трудово.

Прикупљене податке о непријатељским снагама и мерама најхитније доставити овоме штабу, како би их могли користити у вези наших даљих задатака.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.П.)

Полит. комесар,
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник.
ЈБубо Вучковић

Начелник, мајор,
Саво Ђ. Дрљевић

БР. 47

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ ЧЕТНИКА НА СЕКТОРУ
СИРОГОЈНО—РАВНИ¹**

**ШТАБ
I К.НО. УДАРНЕ БРИГАДЕ
V Н.О.У ДИВИЗИЈЕ**

Бр. Сл.

Дне 23/Ш 1944 год.

у 18.30 ч.

ШТАБУ У-те НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Са батаљонима стигли смо 23 ов. мј. у 13 часова на историју села: Владаје—Сирогојно—Дреново². У нашем покрету према с. Владају и Сирогојну дочекали су нас четници, који су припуцали, а затим повлачили се пред нама преко с. Сирогојна дајући приличан отпор у правцу села Равни. Наш II батаљон дао се на прогоњење четничких банди и гонио их је-све до близу с. Равни, а затим се повратио и смјестио се у с. Сирогојну, око коте Бјеловац.

Један батаљон смјештен је у с. Владаје—Трнава. Један батаљон и бригадна болница смјештени су у с. Дренову. Један батаљон, штаб бригаде и интендантура смјештени су у с. Сирогојну у засеоку код слова С.

По прогоњењу четника до села Равни батаљон се повратио и смјестио се у наведени засеок, а четничке банде одмах су се повратиле и прешле у контранапад на батаљон, тако да нису дале батаљону нимало одмора, већ је опет наш батаљон морао прећи у контранапад и прогоњење тих банди. Јачина четничких снага на овом сектору је око 150—200.

Такође су нас ови четници дочекали 22 ов. мј. навече на њуприји коју смо рушили на ријеци Катушници. У овој борби, тј. 22 навече, имали смо једног друга лакше рањеног. О четничким губицима не знамо ништа, заробили нисмо никога.

Издали смо наређење нашем II батаљону да пази гдје четници заноћили, те да их ноћас нападну и распршају.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 4—5.
О овоме види док бр. 39.

Непријатељске снаге у гарнизонима Ужице, Ужичкој Пожеги, Ариљу су изгледа непроменљиве, док стално маневришу са њима и камионима пребацују тамо амо, тако да се не зна да ли им долази појачање или не. У Рожанству до јуче налазило се 100 недићеваца, чистили су старе ровове око школе и општине, а нашом појавом на овај сектор добилц су нека појачања тако да их сада, према подацима, има око 350—400. Овдје су сами недићевци. Тешког наоружања имају 2—3 бацача, неколико т[ешких] митраљеза, топова немају.

Уколико не добијемо наређење за покрет имамо намјеру да их нападнемо 24/25 навече.

Код нас других новости нема.

Чекамо даље наређење за рад.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Младен³

(М.П.)

Командант, п.пуковник,
Стево⁴

БР. 48

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 24 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ КУМАНИЦА—МАНА—БУДО- ЖЕЉА И ОБЕЗБЕЂЕЊЕ СА ПРАВЦА ИВАЊИЦЕ И СЈЕ- НИЦЕ¹

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Оп. бр. 34

24 марта 1944 г.

у 24 часа

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ Н.О.У БРИГАДЕ

Према непотпуним подацима у Ивањици се налази један батаљон Бугара, који су углавном смештени на десној обали Моравице. У самом граду налази се нешто недићеваца (Пољска стража) до 200. Немаца има врло мали број, до 20. Лисањски рудник чувају Руси-белогардејци.

³ Младен Марин

⁴ Стево Рауш

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноист-
риског института под бр. 28/1, к. 732.

Наша дивизија је добила наређење да у току 25 о. мес. изврши померање на нову просторију².

У циљу извршења овог померања

НАРЕЂУЈЕМО:

1 — II Пролетерска бригада извршиће покрет са просторије на којој се налази правцем: Маскова—Кушићи—ЈСосовица и размести се на просторији с. Парезане—Куманица—Лепосавићи. Задатак: извиђање и обезбеђење према Округлици (к. 1490)—Катуниште. Покрет извршити сутра 25 о. мес. у 10 час.

Одредити један батаљон који ће извршити покрет рано зором, тако да што раније стигне у с. Куманица (засеок Лепосавићи), тј. у засеок између к. 652, к. 814 и Одевице, где нам требају савезници бацити материјал ноћу 25 и 26 марта о.г. (чекати обе ноћи). Шаљемо објашњење са знаком за авионе када се буду појавили.

2. — IV Пролетерска бригада извршиће покрет сутра 25 о. мес. у 10 час. правцем: од Опаљеника и Даретина према Буткову—с. Мана—с. Будожела. Разместити се на просторији с. Буткова (један батаљон), а главнина бригаде на просторији Бабојићи—Ђокићи—Мана—Будожела, са задатком затварања свих праваца који изводе од Ивањице.

3. — III Српска бригада извршиће покрет сутра 25 о. мес. у 11 час. правцем Кушићи—Косовица—Комадине. Један батаљон задржати у с. Косовица а остатак бригаде размести у с. Комадине. Извиђање вршити према Добром Долу и одржавати везу са IV и II Пролетерском.

4. — Штаб дивизије извршиће покрет на нову просторију и сместити се у с. Косовици (школа), где слати извештаје.

5. — V Крајишка дивизија у току 25 о. мес. треба да заузме следећи распоред: I Бригада на сектору Осоница, X Бригада на сектору Глеђица (Подковиље—Нешовићи), IV Бригада на сектору с. Равна Гора.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб дивизије
командант, пуковник,
Љубо Вучковић

² Види док. бр. 54.

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРЛЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 24 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА УЖИЧКЕ
И ЗЉАТИБОРСКЕ БРИГАДЕ**

ШТАБ
I К.Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ
Бр. сл.
Дне 24/Ш. 1944 год.
У 7^h '.

ШТАБУ У-те НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Наређење за покрет које сте послали примили смо 24 ов. мј. у 4 сата послје пола ноћи². Покрет ћемо извршити у одређеном правцу. Упутили смо ноћас два друга за заштиту Главног штаба за Србију³ са једним п.митраљезом. Такођер упућујемо једног коња са казаном, а осталог кухињског прибора ми немамо.

Синоћ смо вам писали о борби са четницима, али резултате борбе нисмо знали као ни снаге четничке које су ту биле. На овом сектору било је од 300—400 и то Ужичка и Златиборска бригада. Послје нашег првог прогоњења четника и смјештаја у одређена села четници су извршили контранапад на наш II батаљон. Батаљон је поново прешао у прогоњење четника, забацујући им двије чете бочно, а са једном четом фронтално. Четници су дали прилично јако отпор, али се успјело да их се разбије и растјера. У овој борби ми смо имали једног мрвог друга и једног теже рањеног. Четници су имали 5 мртвих, 8 рањених и 6 заробљених. Заплијењено је нешто пушака и врло мали број муниције. Четничке банде побјегле су преко с. Равна.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 5/5.

² Види док. бр. 45.

³ Мисли се на део Главног штаба НОВ и по Србије који се у новембру 1943 год. пребацио са Првом шумадиском НО бригадом у Санџак. Ту су од чланова Главног штаба били Мома Марковић, Радивоје Јовановић-Брадоња и Света Поповић. Други део Главног штаба са Дером Стамболићем као командантом остао је у Србији."

У наредби коју смо добили од вас наглашавате да не смије бити нити један друг рањен, а пошто се бригада креће У претходници, те наилази на четничке и остале банде и мора да води борбу да их отјера са правца кретања, те према томе дегавају се и рањавања. Избјегава се И избјегаваће се свака јача борба у овом покрету, али у извесним моментима кад је то потребно морамо се и тући и према томе биће и жртава и рањавања.

Код нас нема других новости.

Већина сељака са овога сектора као и омладинаца отишла је са четницима, пошто су их исти заплашили да ми кољемо и убијамо.

По изведеном маршу и доласку на одређени сектор послати ћемо вам опширан извјештај о нашем путовању, као и борбама које будемо водили успут.

Уколико је доведена радио-станица у исправност пошаљите нам је што прије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
М. Марин

(М.П.)

Командант, п.пуковник,
Стево⁴

БР. 50

РАДИОГРАМСКИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 26 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ КОРПУСА НОВЈ О ПРЕБАЦИВАЊУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ И ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ НА СЕКТОР ИВАЊИЦЕ¹

II КОРПУСУ

I

Стигли смо на сектор јужно од Ивањице. Успут наишли на четничке бригаде: Ариљску, Пожешку, Драгачевску, Моравску² и Студеничку.

26-111-1944 год.
Примљено у 10,48
Колашин

4

Морача

⁴ Стево Рауш

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског Института под "бр. 2—4.

² Моравичка четничка бригада

БР. 51

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 26 МАРТА
1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА
МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ ДЕСПОТОВИЦА—ПРИДВОРИЦА
ЧЕЧИНА—БРУСНИК—ОСТАТИЈА¹**

**ШТАБ
V НО. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Пов. бр. 57/44
Дне 26. III. 1944 год.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ
ЈУГОСЛАВИЈЕ

Положај

Сутра, 27. марта 1944 г., све наше јединице извршиће покрете на просторију с. Деспотовица—Придворица—Вио-ница—Чечина—Бела Стена—Брусник—Остатија (Коритник).

Распоред јединица:

1. — Ваша дивизија треба да дође на ..просторију с. Деспотовица—Врмбаје—Придворица—Чечина (северно и источно од реке Изубра—Студеница)².

Ради даљег марша, треба да сместите IV Пролетерску бригаду у село Врмбаје, тј. на сектор с. Деспотовица—Придворица. II Пролетерска бригада треба да се смести у с. Чечина и то у заселке на десној страни р. Изубра и Студенице. III Српска треба да се смести у с. Илинчићи—Јаховићи—Брковићи.

Ваш штаб требало би да буде у с. Пејовићима. Ово ради тога да бисмо били близу ради састанка који ћемо одржати 28 марта у 9 часова. На овај састанак треба да дођу команди и политкомесари бригада и оба штаба дивизије. На њему ћемо детаљно упознати штабове бригада о претстојећем задатку. Састанак треба да почне тачно у заказано време, да би штабови бригада могли благовремено издати потребна наређења за покрете.

2. — Пошто је тежак терен и маршеви прилично дугачки, а колоне се успут сустижу и застајују, потребно је да прецизирасте покрете штабовима бригада тако да бригада од бригаде, ако иду једном пртином, најмање треба да

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 37—1, к. 781—А.

² Види док. бр. 54.

буде у **размаку** ^{2 км}. Прве ваше јединице треба да крену што раније.

3. — Главни штаб за Србију и наш штаб кретаће се за П Пролетерском бригадом у правцу с. Вионице, до за-
сеока Перишићи, где ће се и сместити. Потребно је да нам јавите када ће II Пролетерска бригада извршити покрет из Куманице—Парезане, да би је ми стигли, односно да је не би чекали.

4. — Најбољи пут за IV Пролетерску бригаду је преко с. Будожела, па све бановинским путем који пролази 1 км. јужно од В. Ливада — поред Ајдучкот Брда—Алексићи—Придворица.

5. — Како је наша I КНОУ- бригада имала задатак да изврши покрет северно од Ивањице, па преко с. Осоница, на Добри До, Врмбаје и требало је да стигне у Придворицу вечерас, потребно је да ваше левокрилне јединице знају за овај покрет I бригаде. Истовремено ове ваше јединице могле би и да помогну I КНОУ бригаду у случају да је она наишла на јаче непријатељске снаге, јер се главнина четника повукла, по свему изгледа, ка Придворици и околним селима.

6. — Кретаће бригада наше дивизије: X КНОУ бригада сместиће се у с. Бруснику. IV КНОУ бригада у с. Дајићи—Бела Стена. I КНОУ бригада треба да се смести 27 ов. мј. увече у с. Плочник—Остатија. Подвуците вашим штабовима бригада да ће I КНОУ бригада проћи преко Доброг Дола—Придворице, ка Остатији, тако да не дође до борбе између њих, а такођер да штаб I КНОУ бригаде обавесте о овом размештају јединица.

7. — 28 марта биће одмор за све јединице. Уколико би неки делови заостали у маршу 27 ов. мј. морају се све јединице прикупити што раније 28 марта и средити. Такођер је потребно да нагласите да се припреми што боља храна, односно резерве за 29 и 30 март о.г.

8. — Потребно је да јединице што брижљивије прикупљају податке о непријатељским гарнизонима у околини као и о покретима четника, са којима долазимо у контакт на нашем правцу, као и са других терена.

9. — Нагласите штабовима бригада да упозоре ниже командно особље да код њих, као и код свих бораца, треба да влада пуна конспиративност о нашим покретима у разговору са сељацима, водичима итд. Досада смо наилазили на водиче који су пуштали наше јединице и исти знају коју у бригаду водили, па чак и батаљон и куда поједине бригаде иду.

10. — Шаљемо вам са вашим куририма наша 2 курира, са којима нам потврдите пријем наређења и јавите нам распоред покрета ваших јединица, као и нова обавештења ако их имате.

11. — Ми се налазимо у с. Златићима. Примили смо ваш извештај пов. бр. 47.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

Командант, пуковник,
Морача

БР. 52

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 26 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ ГРАДАЦ—БРУСНИК—ПЛОЧНИК—ОСТАТИЈА И ПРИКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА О НЕПРИЈАТЕЉСКИМ СНАГАМА У НОВОМ ПАЗАРУ, РАШКОЈ, УШЋУ И КРАЉЕВУ¹

ШТАБ V НО. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ I КОРПУСА

Пов. бр. 58/44
Дне 26. III. 1944 год.

ШТАБУ IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
^-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. — Сутра, 27 ов. мј., наше јединице извршити ће следећи покрет. Распоред јединица у покрету и смештај истих је следећи:

X Крајишка НОУ бригада извршиће покрет са досадашње просторије у с. Брусник, правцем Бојовићи—Глеђица—Кулизино—Средња Река—Градац—Брусник.² Треба да питате код сељака који је пут најбољи овим правцем и то користити. Ваши батаљони треба да се сместе у засеке Шопуловићи—Дукићи—Брусник.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 38—1, к. 781—А.

² Види док. бр. 57.

IV Крајишка НОУ бригада треба да се смести у села **Градац** и Бела Стена. Можете користити и засеок Перовићи (**Средња** Река). Правац вашег пута треба да буде: на с. Бојовићи, а даље пртином X КНОУ бригаде. Мобилишите што више сељака за ношење рањеника, а могу се користити и саонице за теже рањенике.

2. — I Крајишка НОУ бригада, по наређењу које имате, **треба** да стигне 27 ов. мј. увече у с. Плочник—Ратари—Остатија. Штаб. X Крајишке НОУ бригаде треба одмах да ухвати везу са њеним деловима у с. Остатије и да им преда наше писмо, које прилажемо.

3. — Распоред јединица II дивизије 27 марта увече: IV **Пролетерска** бригада биће на просторији с. Деспотовица—**Придворица**. III Српска бригада сместиће се у с. Илинчићи—**Јаховићи**—Брковићи. II Пролетерска бригада у с. Чечина, **засеоци** десно од р. Изубра и Студенице.

4. — Штаб наше дивизије налазити ће се у с. Перишићи (засеок села Вионице).

5. — 28 марта, у 9 часова изјутра тачно, одржати ће се састанак у нашем штабу са штабом II дивизије и свим командантима и политкомесарима штабова бригада. Према томе, на овај састанак треба да дођу команданти и политкомесари наших бригада. На састанку ће се одредити хгравци и задаци II и наше дивизије у следећим покретима. На састанак треба неизоставно доћи у заказано време.

6. — 28 марта бити ће одмор свих јединица. Ваше јединице треба да прикупите на одређеним просторијама и да их средите. У исто време треба да прибавите резервне хране најмање за 2 дана. Следећи покрет ће бити 29 марта УЈутру.

7. — Прикупљајте што брижљивије обавештења о непријатељским снагама у Рашкој, Новом Пазару, Ушћу и Краљеву, тј. о прузи која иде ибарском долином. Исто тако више пажње обратите на покрете четника у нашем правцу кретања.

У с. Остатији налазио се Исидор Протић, студент, син Вукашина Протића, претседника општине. Исидор је био наш симпатизер. Треба рећи да га је поздравио Љубо Ђурић, бивши учитељ из с. Вионице.

У с. Бруснику био је учитељ наш друг Милан Вујовић, те се може рећи сељацима да сте познавали њиховог ранијег >читеља Милана и да је он погинуо.

Обратите пажњу штабовима батаљона да се води строга нспиративност о нашим покретима. Примећено је да се^а нарочито водичи, знају за све наше бригаде по^еУ и куда идемо. Командама чета треба по томе скре-

нути пажњу, да уче своје борце како не треба да говоре сељацима од куда смо дошли, из којих су јединица итд., јер међу сељацима често има непријатељских шпијуна.

8. — Маршеви које одређујемо су врло тешки, али то чинимо зато да бисмо онемогућили непријатељу да прати наше покрете и да бисмо успешније извршили свој главни задатак — спајање са ослобођеном територијом у Србији. ¹Ради тога морамо уложити све напоре да наш задатак извршимо. Обратите што бољу пажњу на тачне покрете јединица и на исхрану људства. У недостатку коња, а према имовном стању сељака у селима на која наилазите, можете извршити реквизицију најпотребнијег броја коња, уз исправне признанице.

9. — Подаци о непријатељу: јединице II Пролетерске дивизије водиле су борбу 23 и 24 марта на просторији Ја~ сеново—Ојковица—Трудово, са четничким корпусом мајотза Цветића и II Равногорским корпусом. Оба заједно су бројала око 1.000 људи. Нанели су им осетне губитке, запленили 2 лака бацача, 1 п.митраљез и друго. 25 марта делови IV Пролетерске бригаде водили су борбу са четницима на просторији с. Братљево—Лупоглава и то са овим истим четницима, који су се били повукли на ту просторију. 25 ов. мј. делови IV Прол. бригаде водили су борбу са једним батаљоном Бугара у с. Калушевићи и разбили га. Убијено је 40, рањено око 80. Заплењена 2 п.митраљеза, пушака и муниције. Бугари су одбачени у Ивањицу. Код нас 5 рањених. Ивањица је појачана са једним батаљоном Бугара.

Штаб X бригаде треба да обрати пажњу на еутрашњи марш, јер може да наиђе на делове поменутих четничких корпуса. За везу са I бригадом треба да иде најмање један вод.

Шаљемо вам радио вести.

Наш штаб кретати ће се са II Прол. бригадом. Ово чинимо ради тога, што наш штаб командује са сбема дивизијама и што су с. Перишићи у средини свих јединица, тако да чланови штабова бригада имају приближно једнак пут до нашег штаба, ради састанка 28 марта о.г.

Штаб X Крајишке НОУ бригаде, кад ухвати везу са I Крајрпком НОУ бригадом, предаће јој гумене чамце. Остало остаје све исто.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

(М.П.)

Командант, пуковник,
Мил. Морача

Примили смо ваше последње писло.

БР. 53

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 26 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА НА ПРОСТОРИЈИ ЈА-
СЕНОВО—ОЈКОВИЦА—ТРУДОВО¹

ШТАБ
ТТ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ПОВ. БР. — 47
26 марта 1944 г.
у 10 час.

ШТАБУ V КРАЈИШКЕ Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

1. Нисмо још добили извештаје од штабова бригада да ли су наше јединице током јучерашњег дана и прошле ноћи стигле на одређене им просторије. Али уколико нијесу, вероватно да ће стићи данас до подне. Јуче је вођена борба и то са четницима на просторији Братљево—Лупоглав и са Бугарима код Калушевића. Четници су протерани, а и Бугари су враћени према Ивањици. Немамо још тачне податке о резултатима ових борби. Знамо да има нешто заробљених Бугара, али не знамо колико.

2. Наша IV Пролетерска и III Српска имале су борбу 23 и 24 т. мес. са четничким бандама на просторији Јасеново—Ојковица—Трудово. Према досада прикупљеним подацима, у овим борбама убијено је 20 четника (нађених на терену), 7 заробљено и преко 28 рањених. Заплењено је 2 лака бацача са 50 мина, један пушкомитраљез и нешто Друге спреме. Наши губици су 4 мртва и 5 рањених.

3. На нашем правцу покрета налазила су се два четничка корпуса, мајора Цветића² и II Равногорски корпус. Оба заједно броје око 800—1000 бораца. Код Трудова су покушали да дају јачи отпор. Имају прилично аутоматског оруђа и нешто бацача. Отступили су према Голији, а једним делом "Реко Катића према Драгачеву.

4. Маршеви од Јабланице били су доста дуги и напорни, а нарочито услед великог снега. Болнице и коморе изгубиле су приличан број коња, тако да је покрет био тиме још више отежан.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 8/4, к. 782.

Јаворски, четнички корпус

*

5. Добили смо обавештење да су делови IV Пролетерске ухватили једну групу четника и четничких помагача, који су учествовали у хватању, а касније у мучењу другова из оне групе која се раније пребацила преко Лима.

6. Ми се налазимо у с. Косовици код школе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар

Мил. Милосављевић

(М.П.)

Командант, пуковник,

Љуб. М. Вучковић

Накнадно смо примили извештај од Штаба IV Пролетерске о јучерашњој борби са Бугарима. Борба је вођена до 19 час., а Бугара је било око 500 са преко стотину коња коморе. Непријатељ је разбијен и одбачен у Ивањицу, уз губитке од око 40 мртвих и 70 рањених. 20 мртвих нађено је на месту борбе, међу којима је један официр. Заплењена су 2 пушкомитраљеза и више пушака и муниције. Наши губици износе 5 рањених, од којих 2 теже и 3 лакше.

Прије нашег доласка на овај сектор у Ивањици је било око 300 Бугара, а накнадно им је дошло појачање од једког батаљона.

С. Ф., С. Н.

Начелник, мајор

С- Ђ. Дрљевић

БР. 54

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
пд 26 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
МДРШ НА ПРОСТОРИЈУ С. ДЕСПОТОВИЦА—С. ВРМ-
к^дј^б_С. ПРИДВОРИЦА—С. ЧЕЧИНА И ВЕЋУ ДИСЦИ-
ПЛИНУ И ТАЧНОСТ У ВЕЗИ СА ПОКРЕТОМ**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 37
26 марта 1944 г.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ БРИГАДЕ

У вези добивеног наређења наша дивизија ће у току сутрашњег дана извршити покрет са просторије на којој се налази до на просторију с. Деспотовица—Врмбаје—Придворица—Чечина².

У циљу извршења предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — IV Пролет. бригада извршиће покрет са просторије на којој се сада налази правцем: с. Будожела, па све бановинским путем који пролази један километар јужно од В. Ливада—поред Ајдучког Брда—Врмбаје (засеок Алексићи)—Придворица, и разместити се у с. Врмбаје у свим засецима у просторији од Придворице до Деспотовице (Врмбаје, Миздраци, Брковићи, Брадулица, Деспотовица, Ковачевићи. Придворица, Алексићи, Ботићевићи).

Покрет извршити 27 марта у 5 часова. Обезбеђивати се са правца Ивањице, а извиђати и прикупљати податке у правцу Брзова преко Милицког Крста као и долином речице Студенице.

2- — III Српска бригада извршиће покрет сутра 27 о.м. У 6 часова са просторије на којој се сада налази правцем Комадине правцем бановинским путем који води преко Белог-Камена—Ограђаник—Илинчићи — и сместити се на простор^ви с. Илинчићи—Јаховићи—Брковићи — а према потреби и Гвозденовићи. Обезбеђивати се од правца Куманица—^варезане.

Препис наређења, писан на машини, налази се у архиви
»историског института под бр. 29—1, к. 732.
^в«Ди док. бр. 60.

3. — II Пролетерска бригада ће извршити покрет 27 о.м. у 6 час. са просторије Парезане—Куманица правцем: Равна Гора (1286)—Врлетница—Илинчићи—Брковићи—Пејовићи—Чечина и сместити се на десним обалама речице Изубра и Студенице (Трњак—Асаново Село—Кошани—Поповићи—Радовићи—Пројевићи—Маринковићи—Раденковићи—Рудине—Гиздавићи.)

Задатак ове бригаде биће извиђање у правцу Бзовика и даље према Дражинићима.

4. — Штаб, дивизије извршиће покрет заједно са батаљоном III Српске бригаде, који се налази у с. Косовица правцем одређеним за III Српску бригаду и сместити се у с. Вионица засеок Пејовићи.

5. — I Крајишка бригада имала је задатак да изврши покрет северно од Ивањице, па преко с. Осоница—Добри До—Врмбаје—Придворица, где је требало вечерас стићи. Ово се помиње да би наше јединице, а нарочито V Пролетерска бригада, знале да се тим правцем креће I Крајишка бригада, да не би мислиле да је непријатељ и у случају да она буде на свом путу ангажована у јачој борби са четницима, да јој се садејствује. Ова бригада ће из Придворице 27 о. м. продужити ка Остатији. Нека IV бригада извести Штаб I Крајишке о распореду наших јединица.

X Крајишка бригада налази се у с. Бруснику. IV Крајишка бригада у с. Дајићи—Бела Стена и I Крајишка бригада у с. Плочник—Остатија.

6. — Команданти и политкомесари бригада треба да Д°ђУ У овај Штаб 28 марта најкасније до 7.30 часова у с. Пејовиће, одакле ћемо заједно продужити до Штаба V Дивизије ради одржавања заједничког састанка и примања конкретних упутстава за акције и рад следећих дана.

У току 28 марта биће одмор за све јединице, те уколико не би неки делови бригаде ,у току еутрашњег дана стигли на одређену просторију то урадити у току 28 о.м. и све јединице средити. Са овог терена треба прикупити резервне хране за 29 и 30 март о.г., тј. најмање за два дана.

7. — Потребно је да све јединице што брижљивије прикупљају податке о непријатељу, о њиховим гарнизонима као и покретима четника са којима долазимо у контакт на нашем правцу.

8. — Штабови бригада ће упознати ниже **командно** особље да код њих као и код свих бораца треба да влада пуна конспиративност о нашим покретима а нарочито У разговору са сељацима и водичима. Досада смо наилазили скоро редовно на водиче, који су пуштали наше јединице и

исти знају коју су бригаду водили па чак и батаљон, и куда поједине бригаде иду, тј. и њен крајњи циљ.

9. — у току задњих маршева приметили смо да поједине јединице (бригаде и батаљони) не извршавају покрет V одређено време, а понеки пут и самовољно одлажу за неколико сати, те из таквог рада могла би произаћи само штетност у погледу војничког рада наше дивизије. У овим покретима бригаде су повезане, тј. дивизија прави целину у извршењу ових задатака, те ако би се и убудуће поновило да нека бригада одлаже час поласка или час почетка борбе, могло би бити штетних последица за суседну јединицу, која се у свом раду наслања на ову.

Исто **тако** дешава се да* нам бригаде не дослављају **свакодневно** извештаје о покретима и акцијама. Убудуће **сваког** дана штабови бригаде морају достављати извештај, без **обзира** да **ли** је **било** у **току** дана неких промена или **не**. **Засебно** после сваког извршеног покрета (дневног **марша**) или изведене акције, независно од **ових мора** се доставити извештај.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар	Командант, пуковник,
М. Милосављевић, с. р.	Љуб. Вучковић, с. р.
Начелник Штаба	
Саво Дрљевић, с. р.	

БР. 55

РАДИОГРАМСКИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 28 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ КОРПУСА НОВЈ О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА И БУГАРА ЈУЖНО ОД ИВАЊИЦЕ¹

II КОРПУСУ

Стигли смо до реке Студенице. Довде смо разбили два четничка корпуса јачине 1.100. Јединице IV Црногорске бригаде² јужно од Ивањице у борби са бугарским батаљоном убиле 40 Бугара, заплениле 2 п.митраљ. и друго. Ми имамо 5 рањених.

28-III-1944 год.

Примљено у 10,25

Колашин

>

¹ Оригинал (без потписа), писан руком, налази се у архиви Социјалноисториског института под бр. 2/4.

² Четврта пролетерска бригада Друге пролетерске дивизије

БР. 56

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 29 МАРТА
1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА
МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ БЗОВИК—КОРИЈЕНИ—ПАЈЕ-
ВИЦА И НАПАД НА С. РУДНО¹**

**ШТАБ
V НО. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Пов. бр. 63/44
Дне 29. III. 1944 год.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Положај

1. — О задацима које смо поставили обема дивизијама на јучерашњем састанку достављамо вам наређење које смо издали за нашу дивизију.

2. — Ваш сектор за форсирање Ибра је између Пустог Поља и искључно са с. Биљановац. Пошто још не располажемо са свим потребним подацима о јачини непријатеља на поменутом отсеку као и на отсеку где треба да прелази наша дивизија, још не знамо каква су осигурања мостова и пруге, нити да ли има још каквих расположивих средстава за коришћење за прелаз преко р. Ибра, не можемо дати одређеније сугестије како да се изврши распоред јединица.

Главну пажњу треба да обратите на заузимање моста у с. Ушћу и у Пустом Пољу, ако га тамо има². Распоред јединица за напад на поједине непријатељске објекте, на заузимању мостова и на обезбеђење на цести и прузи ви извршите према јачини непријатеља и према важности појединих објеката, односно мостова.

Да бисмо знали тачно распоред и ваших и наших јединица за напад на поједине објекте, а на основу тачних података које морамо прикупити када стигнемо на сектор Рудног, биће нужно да наша оба штаба буду у с. Рудно ноћу 30—31 марта.

3. — Распоред ваших јединица у покрету 30 марта треба да буде следећи: ваша II и III бригада треба да иду правцем Чечина—Бзовик—Рудно и да се сместе једна у с. Корјени—Дражинићи—Пајевица, а друга у с. Бзовик. За

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 41—1, к. 781 А.

² Види док. бр. 57.

напад на четничке снаге у с. Рудно треба да одредите једну лаку јединицу, која треба да изврши обухват самог Рудног

ЦИЉУ да се похватају четничке банде, којих вероватно има. За ову операцију ви можете одредити и III Српску бригаду, ЈСР ће II Пролетерска вероватно имати тежи запатак на р. Ибру. Јединица која буде нападала Рудно треба поставити да јој извесни делови што пре избију источно од рудног, како би спречили бежање четника ка Ибру. Узети обзир да ће наша X КНОУ бригада истовремено појавити се у с. Бинићи и биће јој задатак да припомogne акцију ваше бригаде на свом правцу. Све заробљене четнике бригада одмах треба да даде вама, како би могли од њих прикупити податке.

Ноћу 30—31 ов. мј. треба блокирати села у којима ће бити наше јединице, како би се спречио било какав одлазак сељака ка Ибру.

Ваша IV бригада треба да остане на својој досадашњој просторији 30 марта, само треба да се обезбеди од правца Добри До—Будожељ.

4. — Ноћу 30—31 ов. мј. све наше јединице треба најхитније да прикупе све податке који су нам потребни о долини р. Ибра, како би могли разрадити и прецизирати задатке појединих бригада и како би могли најбоље поставити наше јединице за форсирање реке. Све ово ћемо заједнички разрадити у с. Рудно.

5. •— Покрет јединица за 31 март одредићемо тачно на заједничком састанку, с тим што би ваше две бригаде ишле правцем с. Рудно и колским друмом према с. Ушћу. Ваша IV бригада треба да изврши покрет 31 марта рано са своје просторије, како би после подне била на сектору с. Долац—Боровци. Она би ишла долином р. Студенице и биће потребно да ваша јединица истог дана после подне буде у висини с. Краљи—Косурићи ради контроле пута Ушће—Манастир Студеница, и ради хватања везе са IV бригадом и ради достављања детаљног наређења истој.

Било би још боље, ради брже везе, да се ваша IV бригада до ноћи 30 марта помери на просторију с. Милићи—Борика, само треба да пазе на Манастир Студеницу и да блокирају села у која долазе ради спречавања одласка сељака и других у правцу с. Ушћа.

6. — При прелазу преко р. Ибра, сектор ваше дивизије биће северно од комуникације Биљановац—Јошаничка ^{ања}, са задатком обезбеђења од правца Ушћа, односно ^{ањ} пруге и за обезбеђење од правца Александровца. Због присуства четничких банди на поменутом сектору источно

од р. Ибра потребно је да се одреде задаци појединим бригадама у циљу што бржег разбијања тих четника.

О свему овоме продискутоваћемо још у с. Рудно.

7. — Ми ћемо извршити покрет иза ваше прве јединице, која креће за Рудно. Потребно је да нас известите о времену тога покрета.

8. — Нагласите штабовима бригада и обавештајним органима да се свестрано заложу у прикупљању података о свему што нас интересује у долини р. Ибра и да што пре податке 30 ов. мј. ноћу доставе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

И. Матерић

(М.П.)

Командант, пуковник,

Мил. Морача

БР. 57

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 29 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ И ШТАБОВИМА БРИГАДА О ПРИПРЕМАМА ЗА ФОРСИРАЊЕ РЕКЕ ИБРА¹

ШТАБ V НО. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ I КОРПУСА

**Стр. ПОВ. бр. 64/44
Дне 29. III. 1944 год.**

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ,
и
ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ

1. — Због ведрог времена, чиме је омогућено непријатељској авијацији да нас ефикасно осмотри по дану и туче, затим због топљења снега, услед чега би по дану био отежан покрет, и треће да бисмо што боље изненадили непријатеља у долини р. Ибра, мењамо распоред покрета наших јединица и издајемо следеће

НАРЕЂЕЊЕ:

II или III бригада II дивизије треба да изврши покрет у 24 часа 29 ов. мј. из с. Чечина и она има стари задатак; напад на четнике у с. Рудно.

¹ Оригинал, писан на машки, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 43—1.

IV Крајишка НОУ бригада извршиће покрет 30 ов. зутј. у 0,1 час истим путем, преко Бзовика и Рудног на одређену просторију.

II или III бригада II дивизије извршиће покрет 30 ов. мј. у 2 часа ујутру на одређену просторију².

X Крајишка НОУ бригада извршиће покрет 29 ов. мј. у 24 часа, преко с. Угљари—Биничко Поље, на одређену просторију, с тим да садејствује јединици II дивизије која напада рудно, тј. да на свом сектору што успешније ликвидира четнике уколико их тамо има. Одмах по доласку штаб бригаде треба да упути патроле које ће пронаћи наше симпатизере у с. Горњи Градац и Дворигците, њих треба одмах послати штабу дивизије.

I Крајишка НОУ бригада извршиће покрет 29 ов. мј. у 24 часа одређеним правцем и на одређену просторију, с тим што главнину снага треба да пошаље преко с. Камењска на одређену просторију, а да само теже делове, тј. болницу упути на с. Рудно, у засеок Долови.

IV Пролетерска бригада треба да изврши покрет 30 ов. мј. у 0,1 час или реком Студеницом или за I Крајишком НОУ бригадом, на просторију Брезова—Долац—Божићи и друге засеоке.

Штаб V дивизије кренуће одмах цозади бригаде, која напада на Рудно.

2. — На тај начин јединице треба да стигну на одређене просторије између 7 и 11 часова пре подне. 30 ов. мј. у 14 часова кренуле би оне борбене јединице које имају задатке за напад на мостове, руднике, заседе и рушење пруге. Остали делови кренули би нешто доцније. На тај начин форсирани би реку Ибар 30—31 ов. мј., у ком би случају стварно постигли изненађење. Због тога треба сада одмах припремити све што је потребно (упознавање командног особља са задатком, организовање болнице за бржи покрет, одређивање бомбашких одељења, постављање задатка за прикупљање алата потребног за зарушавање и друго), да би сутрашњи покрет био бржи и организованији ка долини р. Ибра.

3. — Све јединице треба најхитније да доставе прикупљене податке како би се могла правилно оценити ситуација и извршити најбољи распоред јединица за напад на поједине објекте, на заседе и друго.

4. — До покрета са садање просторије треба спремити што више суве хране, јер се неће имати времена на следећој просторији нешто припремати.

5. — Штаб X Крајишке НОУ бригаде мора на време да ДОстави чамце у с. Рудно. Штаб I Крајишке НОУ бригаде

² Види док. бр. 58.

пола од расположивог експлозива предаће у с. Рудном штаб^Г II дивизије.

6. — Према најновијим подацима постоји више мостова на жел. прузи преко Ибра и то 4 моста између Биљановца и Ушћа, али сви ти мостови налазе се на месгима код тунела и прилаз њима је врло тежак. Али и ове мостове треба узети у обзир и њих ћемо узети још више у разматрање кад прикупимо још више података о долини Ибра на сектору нашег прелаза.

7. — Наређење о покрету треба у потпуности да се изврши, како не би било задоцњења у маршу на саму пругу.

Треба имати у виду да на простору од Рудног па према Ибру могу да буду извесне непријатељске снаге.

СМРТ ФАШИЗМУ СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

(М.П.)

Командант, пуковник,
Мил. Морача

БР. 58

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 29 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА НАПАД НА КОМУНИКАЦИЈУ РАШКА—УШЋЕ¹

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Стр. пов. бр. 63/44
Дне 29. III. 1944 год.

ШТАБУ I. IV и X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
^-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

Ситуација: Према наређењу Врховног штаба НОВ и ПОЈ, наша и II дивизија добиле су задатак да се пребаце у Србију и споје са јединицама и слободном територијом у Топлици и Јабланици. Војнички и политички значај ове операције објашњен је у последњим дописима и на заједничкој конференцији штабова бригада. Досада наше дивизије прешле су реку Лим и око Прибоја и Бијелог Брда разбиле знатан део четничких банди и сем тога водиле жешћу борбу

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 42—1.

са недићевцима, четницима и Немцима око еамог Прибоја. Овим борбама разбијена је прва линија одбране Србије. у даљим борбама наше јединице потпуно су разбиле два четничка корпуса и то корпус мајора Цветића и Равногорски корпус наневши четницима врло осетне губитке у мртвим, рањеним и заробљеним. Поред овога, наше јединице водиле су борбу са недићевцима и Бугарима око Ивањице, убивши, ранивши и заробљивши преко 300 непријатељских војника.

За извршење даљег задатка, потребно је да наше јединице изврше прелаз преко реке ЈЛбра, уз коју воде комуникације и то десном обалом желГ пруга нормалног колосека, а левом обалом цеста. Ово је једна од најтежих операција које је досада наша дивизија имала, ради чега је потребно да све јединице и борци уложе сву вештину и решеност да изврше овај задатак. За извршење овог задатка изабран је сектор од села Пусто Поље до села Беле Стене, и то наша дивизија прелазиће на сектору од Белих Стена до с. Баре, а лево од нас, северно, прелаз ће вршити II дивизија.

Подаци о непријатељу: уколико смо их досад могли прикупити су следећи: У с. Ушће налази се стална бугарска стража и 80 недићеваца. — У Рашкој један батаљон Бугара. Сем овога, на свима мостовима, а евентуално и на жел. станицама, налазе се мање посаде. Сви мостови су утврђени са по једним бункером са сваке стране реке. Мостови су на следећим местима: код Полумира, у с. Ушћу, код Пустог Поља, код Биљановца, код Баљевца. Сем ових, постоји још мост и код Лопатнице, северно од Пустог Цоља, у близини којег се налази један тунел који брани посада од 200 Бугара и 50 недићеваца и 2 км. јужно од Рашке **Налази** се један мост са мањом посадом.

Четници који су разбијени од наших дивизија прикупљају се у селу Рудно, где им је био штаб корпуса.

У Краљеву има око 250 недићеваца и око 2.000 Бугара.

Све јединице треба да се ангажују у прикупљању што тачнијих података о непријатељу као и о мостовима, чам-Цима, скелама и газовима на реци Ибру. Уколико подаци буду детаљнији, утолико ће прелаз реке бити лакши.

Да би извршили овај задатак преласка р. Ибра, продужили извођење даљег нашег плана

НАРЕЂУЈЕМО:

1. —"I Крајишка НОУ бригада извршиће покрет 30 ов. у 6 часова ујутру правцем с. Деспотовица—уз поток Склапјевац—преко Ломљене Главе—Лекине Стране—Омари—с. Камењска.—с. Рудно—с. Зацкуље—с. Гладнице и сместити се са два батаљона у с. Гладнице и Зацкуље, а са два

батаљона и осталим деловима у с. Рудно (заселци Долови, Врановци, Миликићи, Гузоње). Овде ће бригада преноћити а даљи покрет ће вршити 31 ов. мј.

IV Крајишка НОУ бригада кренути ће 30 ов. мј. у 7 часова ујутру са просторије Мачузићи—Арбулићи правцем—с. Бзовик—с. Рудно—с. Буче—с. Јоковићи—с. Крушевица и сместити се у села Буче, Јоковићи и Крушевица.

X Крајишка НОУ бригада 30 ов. мј. у 6 часова кренути ће са просторије с. Плочник—Коритник правцем с. Раковац—с. Гужвићи—с. Угљари—преко Биничког Поља—с. Грабовик—с. Риљин До—с. Горњи Градац, и сместити се у селима Грабовик, Риљин До и Горњи Градац. Даљи покрет вршити ће 31 ов. мј. ујутро.

1. На овој просторији бригаде ће добити детаљно наређење за даљи рад.

2. — II Пролетерска, која ће се кретати испред наше IV бригаде, разбити ће четнике у с. Рудно и сместити се у с. Пајевица—Дражинићи, Коријени, Кљуновићи, тј. северно: од наше I бригаде. Наша IV бригада, према овоме, по преласку с. Рудно неће испред себе имати других наших јединица.

Распоред осталих јединица за 30 март 1944: III Српска) бригада у с. Бзовик а IV Прол. бригада у с. Придворица—Деспотовица.

3. — Задаци наших јединица за 31 март бити ће углавном:

I Крајишка НОУ бригада заузеће мост код с. Биљановца, извршити продор и пребацивање преко истог продирући ка Јошаничкој Бањи и чистећи непријатеља у том правцу².

IV Крајишка НОУ бригада са једним батаљоном и одабраним минерима и бомбашима извршиће пребацивање око с. Баљевац и разрушити пругу, као и поставити заседу код с. Корлаће, са оне стране реке. Евентуално извесне снаге даће за појачање јединица које нападају рудник угља Јарандо. Проучити могућност заузећа моста код с. Баљевац. Даљи покрет вршиће за I КНОУ бригадом.

X Крајишка НОУ бригада даће два батаљона за рушење цесте и прављење заседе према Рашкој, код с. Шумник или на Градини, спречавајући покрет непријатеља и цестом и пругом и садејствујући са јединицама на с. Корлаће с оне стране реке. Један батаљон, по потреби ојачан јединицама IV бригаде, ликвидирати ће посаду рудника угља Јарандо. Даљи покрет вршиће за IV Крајишком НСУ бригадом пошто се створи солидан мостобран с оне стране реке.

² Види док. бр. 84.

Према свему горњем, I Крајишка НОУ бригада ће проучити и испитати све могућности заузећа моста у с. Биљановац, као и евентуалних коришћења чамаца и газова у циљу извршења предњег задатка и стварања мостобрана за прелазак свих наших јединица.

IV бригада проучити ће могућност заузећа моста у с. Баљевац, као и начин пребацивања минера и бомбаша и јединице која ће бити у заседи. Исто тако испитати непријатеља у јруднику угља, пошто се може десити да учествује у нападу.

X Крајишка НОУ бригада старати ће се да постави солидне заседе, које ће моћи водити дужу борбу, као и испитати непријатељске снаге у руднику угља Јарандо, пошто ће имати задатак да исти ликвидира.

4. — Прелаз реке Ибра вршићемо ноћу између 31 марта и 1 априла, са почетком у први сумрак.

5. — Да би се могло организовати брзо пребацивање, за давање знакова потребно је да све јединице припреме сигналне пиштоље. Известите нас благовремено колико сигналних пиштоља и колико сигналних метака (по бојама) чмате.

6. — Штаб дивизије 30 ов. мј. кретаће се са IV Крајишком НОУ бригадом и сместити се у с. Рудно.

7. — X Крајишка НОУ бригада упутиће гумене чамце штабу дивизије.

Детаљнију заповест добити ћете 30 ов. мј., по прикупљању још потребних података.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

Командант, пуковник,
Мил. Морача

Начелник, п.пуковник,
Р. Мартиновић

(М.П.)

НАПОМЕНА: 1. — У с. Дворишту (код Градца) налази се наш симпатизер Ратко (Павловић, који има везу са Копаоничким одредом, затим Ђурчић, питомац Војне академије, и бивши партизани Угљеша, Реља, Љутица и Урош (презимена ова 4 не знамо). У Горњем Градцу налази се бивши партизан Чедомир. Исте треба користити за прикупљање података, нарочито X бригада.

2. — Уколико се II батаљон I КНОУ бригаде налази у близини IV или X бригаде, исте нека га обавесте (о овом наређењу и оц! може вршити покрет до Рудног правца.)
IV бригаде једновремено. • 1

Начелник, п. пуковник,
Ратко³ 1

БР. 59

НАРЕЂЕЊА ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 29 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ БЗОВИК—ДОЛАЦ—БОРОВ- ЦИ—КАМЕЊАНИ И ОБЕЗБЕЂЕЊЕ ПРЕМА УШЋУ¹

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 38 •
29 марта 1944 г.
у 13,30 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ Н.О.У БРИГАДЕ 1

Ситуација. Према наређењу Врховног штаба НОВ и ПОЈ наша и V дивизија добиле су задатак да се пребаце у Србију и споје са јединицама и слободном територијом у Топлици и Јабланици. Војнички и политички значај ове операције објашњен је у последњим дописима и на заједничкој конференцији штабова бригада. Досада наше дивизије прешле су реку Лим и око Прибоја и Бијелог Брда разбиле знатан део четничких банди а сем тога водиле жешће борбе са недићевцима, четницима и Немцима око самог Прибоја. У овим борбама разбијена је прва непријатељска линија одбране Србије. У даљим борбама наше јединице потпуно су разбиле два четничка корпуса и то корпус мајора Цветића и Равногорски дорпус, наневши им врло осетне губитке у мртвим, рањеним и заробљеним. Поред овога наше јединице водиле су борбу са недићевцима и Бугарима око Ивањице у којима је убијено, рањено и заробљено преко 300 непријатељских војника.

⁸ Ратко Мартиновић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторијског института под бр. 30—1, к. 732.

Да би извршили даље задатке потребно је да наше јединице изврше прелаз преко реке Ибра, уз који воде две комуникације и то десном обалом железничка пруга нормалног колосека а левом обалом цеста². Ово је један од тежих задатака који наша дивизија има да изврши, па је ради тога потребно да све јединице и борци уложе сву вештину и решеност да у потпуности изврше постављени задатак. Наше две дивизије пребациће се преко Ибра на просторију између с. Пустог Поља и Беле Стене, и то наша дивизија између Пустог Поља и окуке Ибра код с. Багаше (Бојанићи) а јужно од нас V дивизија између овог села и Беле Стене.

Подаци о непријатељу. Према досада прикупљеним подацима у с. Ушћу налази се стална бугарска стража и 80 недићеваца. У Рашкој један батаљон Бугара. Сем овога на свим мостовима, а вероватно и на железничким станицама налазе се мање посаде. Мостови су утврђени са по једним бункером са сваке стране реке. На просторији где ће се пребацивати наша дивизија према обавештењима има 5 мостова и то: код Пустог Поља одмах испод гробља, и други исто код Пустог Поља на окуци Ибра северно од к. 464, код Ушћа, северно од с. Целепи (јужно од гробља) и пети јужно од с. Лозна (код гробља). Мост код Ушћа је колски а остали ру железнички. Према томе са ове стране Ибра имамо железничку пругу на два места и то: код Пустог Поља и од с. Лозна до с. Целепи. Сем ових постоји још мост код с. Лопатнице северно од Пустог Поља, у близини којег се налази једак тунел где се налази поеада од 200 Бугара и 50 недићеваца. У Краљеву има око 250 недићеваца и око 2.500 Бугара. Четници који су разбијени од наших дивизија покушавају да се прикупе у с. Рудно, где им се налазио Штаб корпуса.

Све јединице треба да се ангажују у прикупљању што тачнијих података о непријатељу као и о мостовима, чамцима, скелама и газовима на реци Ибру. Ове податке најхитније доставити овом штабу, како би се могли дати конкретни задаци за прелажење у следећем наређењу.

Да би извршили постављени задатак, тј. да би прешли "Реко реке Ибра"

НАРЕЂУЈЕМО:

1- — II Пролетерска бригада извршиће покрет са садашњих просторија сутра 30 о. мес. у 6 час. правцем Бзовик—Рудно, преко с. Ерци—Попадићи—Рудно—Зацкуље и раз-

² Види док. бр. 61.

¹¹ Зборник том I, кв. 7

местити се на просторији Пајевица—Дражинићи—Корјени и Зацкуље. Обзиром да ће се у Рудном налазити извесне четничке снаге, то ће се од с. Ерци упутити један батаљон (јачи) да преко с. Камењска изађе у с. Зацкуље најкасније у времену кад чело главнине стигне у с. Рудно, тако да се онемогући извлачење четничких банди из Рудног према Ушћу и долини Ибра. По доласку на одређену просторију обезбеђивати се од правца Ушће, затварајући цесту Ушће—Рудно, као и контролисати остале правце, који изводе од комуникације долином Ибра. Настојати да се најхитније прикупе потребни подаци о непријатељским снагама, распореду и могућностима прелаза преко реке Ибра.

31 о. мес. у 7 час. упутити два батаљона на просторију с. Краљи—Косурићи, са задатком затварања правца од Ушћа и чврстог повезивања са деловима IV Пролетерске, која ће се налазити на просторији с. Долац—Боровци—Камењани.

2. — III Српска бригада извршиће покрет сутра 30 о. мес. у 6 час. са садашње просторије правцем: Пејовићи—Перишићи "(Доњи)—Гиздавићи, одакле ће даље продужити правцем одређеним за II Пролетерску и разместити се на просторији с. Бзовик (засеоци: Попадићи—Ерци—Маринковићи—Гузоње — а по потреби и Врановци). Задатак: обезбеђење и извиђање према с. Чечини и одржавати везу са II Пролетерском бригадом.

3. — IV Пролетерска бригада извршиће покрет током сутрашњег дана, тј. 30 о. мес. са садашње просторије и разместити се на просторији с. Милићи—Борика, обезбеђујући се према Придворици—Врмбаје, као и чврсто затварати правац долином Студенице.

31 о. мес. у 7 час. извршити покрет тако да до подне бригада стигне на просторију Манастир Студеница—Долац—Боровци—Камењани, где ће се разместити односно затворити правац од Ушћа, хватајући доминантне косе. У исто време два батаљона II Пролетерске бригаде стићи ће на десну обалу Студенице на просторију с. Косурићи—Краљи, са којима одмах ухватити везу. На овој просторији сачекати даље наређење, прикупљајући податке о непријатељу и испитујући терен у долини Ибра.

4. — Штаб дивизије кретаће се иза II Пролетерске бригаде, сместиће у с. Рудно, засеок Рудно, где слати све извештаје.

5. — Поново скрећемо пажњу да јединице што пре прикупе потребне податке о непријатељским снагама и могућностима прелаза преко реке Ибра, те да нам их најхитније доставе а најкасније 31 о. мес. до 10 час., како би могли

на време издати наређење за покрет, односно прелаз преко Лбра, који ће се извршити ноћу између 31-Ш и 1-1У т.г.

6. — Пошто се време пролепшало врло је вероватно да ће непријатељска авијација бити активна, те се скреће пажња штабовима бригада да издају наређења штабовима батаљона да покрети буду што прикривенији, а за случај да будемо бомбардовани, онда гађати авионе из аутоматских оруђа. Нарочито болница и интендантуре треба да воде рачуна да њихови покрети буду што прикривенији. За случај појаве авиона борци се могу прекрити снегом, а по могућству камуфлирати снегом и (товарна грла.

7. — По доласку на одређену просторију после првог марша настојати да се блокирају села и да се онемогући одлажење сељака према Ибру, како би наш покрет што је могуће више задржали у тајности. Исто тако по доласку на просторију ближе Ибру прибавити потребни материјал за прављење чамаца, скела, тј. кланфе, даске, ексере, греде, конопце итд., пошто ћемо овај материјал користити за случај да не будемо могли прећи преко мостова, тј. ликвидирати непријатељске посаде на истим.

Вероватно да на Ибру има већ готових чамаца, односно сплавова, близу воденица или циглане, те предузети све мере да се на вријеме сазна где се ова превозна (средства налазе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.П.)

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

Начелник, мајор,
Саво Ђ. Дрљевић

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
К. ОП бр. 38
29 марта 1944 г.
у 16,30 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ И
III СРПСКЕ Н.О.У БРИГАДЕ ••

Због ведрога времена, чиме је омогућена непријатељска бвијација да нас ефикасно осмотри по дану и туче, затим због топљења снега, услед чега би по дану био отежан Покрет, и треће да бисмо што боље изненадили неприја-

теља у долини р. Ибра, мењамо распоред покрета наших јединица и

НАРЕЂУЈЕМО :

I 1. — II Пролетерска бригада треба да изврши покрет
I данас 29 о. мес. у 24 часа истим правцем и са истим за-
(дацима.

2. — III Српска бригада извршиће покрет 30 о. мес. у
2 часа ујутру истим правцем до одређене просторије.

3. — IV Пролетерска бригада извршиће покрет 30 о.
мес. у 0,1 час изјутра истим правцем до на просторију Бре-
зова—Манастир Студеница—Долац—Боровци—Камешани.

4. — Штаб дивизије кретаће се позади II Пролетерске
бригаде и сместиће се на већ одређено место (Рудно).

5. — На тај начин све наше јединице треба да стигну
на одређене просторије између 7 и 11 час. 30 о. мес. Све
јединице треба да буду спремне за даљи покрет, вероватно
истог дана у 14 час., у правцу мостова на Ибру. Наравно
у ово време кренуле би само борбене јединице, које ће
добити задатке за напад на мостове, руднике, заседе и ру-
шење пруге. Остали делови кренули би нешто доцније. На
тај начин форсирани би реку Ибар ноћу 30/31 о. мес. у ком
би рлучају стварно постигли изненађење. Због тога треба
сада одмах припремити све што је потребно (уознавање
команднот особља са задатком, организовање болнице за
бржи покрет, одређивање бомбашких одељења, постављање
задатака за прикупљање алата потребног за рушење пруге
и цеее и др. да би сутрашњи покрет био бржи и органи-
зованији ка долини Ибра.

6. — Све јединице треба најхитније да доставе прику-
пљене податке овоме штабу, како би се могла правилно
оценити ситуација и извршити најбољи распоред једришица
за напад на поједине објекте, заседе и др.

7. — До покрета са садашње просторије треба спремити
што више суве хране, пошто се неће имати времена при-
купљати храна на следећој просторији.

8. — Напомињемо да II Пролетерска бригада одмах по
доласку на одређену просторију упути своја два батаљона
на сектор Краљи—Косурићи како је то већ првим наређе-
њем предвиђено.

9. — Десно од нас налазиће се јединице V Дивизије,
прва као суседна налазиће се на просторији Буче—Јоко-
вићи—Крушевица, са којом треба II Пролетерска да одр-
жава везу.

10. — Дакле, наређење оп. бр. 38 достављено вам данас остаје у свему у важности, с тим што се само мењају часови покрета.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
ЈБубо Вучковић

Начелник, мајор,
Саво Дрљевић

БР. 60

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ, ЧЕТВРТЕ И ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА ФОРСИРАЊЕ РЕКЕ ИБРА¹

ШТАБ
V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ
Бр. служ.
30 марта 1944 г.
у 14 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ, ШТАБУ IV И
X КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ

1. — Према досада прикупљеним подацима, још непровереним, у Ушће је стигао један пук недићеваца и један пук Румуна. 29 о: мес. један батаљон недићеваца пошао је на положаје северно од реке Студенице код с. Боровци. Други батаљон Недићевог пука налази се на положајима код с. Брвеница. Главнина Румуна је у Ушћу, а није искључено да нису појачане посаде на железничкој прузи код железничких мостова и на станицама. По обавештењима од X Бригаде, Немци су довели топове из Рашке у с. Беоци. Број топова је непознат. У рудницима угља код Ушћа и у Јарандолу радило је досада 300 односно 500 радника. Рудници^С У били обезбеђени са мањом стражом белогардејаца. На железничким Мостовима држали су досада стражу белогардејци. Мостови су били обезбеђени са по једним тврдим бункером са обе стране реке. Моет на цести код Биљановца

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 42—1.

нема бункера, али њега брани бункер на железничком мосту, који је далеко од овога око 500 метара. О четничким снагама на десној обали Ибра (Кесеровић) није нам ништа познато.

2. — Према већ утврђеном плану II дивизија форсираће реку Ибар између Пустог Поља па искључно до с. Багаша.

I Крајишка бригада са два батаљона напада мост на цести код Биљановца, пребацује извесне снаге преко Ибра за лакшу ликвидацију бункера на железничком мосту, железничке станице и евентуално других посада у Биљановцу, као и рушење железничке пруге у циљу заштите мостобрана. За прелаз преко реке до ликвидације моста у циљу извршења горњих задатака штаб I бригаде треба да користи сва расположива средства на реци (чамце) а евентуално да припреми и пливачко одељење. Један батаљон држи у резерви и са његовом главнином извршиће притисак односно напад на рудник угља Јарандо, потпомажући батаљон IV бригаде у ликвидацији рудника. Један батаљон држи у заштитници.

IV Крајишка бригада² са једним батаљоном напашће рудник Јарандо са југо-западне стране. Један батаљон, ојачан са тешким оружјем и минерским одељењем, треба да се што брже пребаци на десну страну Ибра у висини с. Корлаће, који има задатак да минира и разруши пругу и да држи обезбеђење на томе месту све док се наше снаге не пребаце на десну обалу. Овом батаљону касније се могу дати појачања према потреби, Један батаљон заједно са три батаљона X Крајишке бригаде извршиће напад на непријатељске снаге на сектору с. Брвеница—Градина и протераће их са десне стране реке Брвенице. По протеривању непријатеља заједно са батаљонима X Бригаде извршиће обезбеђење на цести од правца Рашке код Градине као и на погодним положајима на котама лево од реке Брвенице. Нарочиту пажњу обратити на добро разрушавање цесте и постављање заседа, са противтенковским оруђем. Један батаљон јбиће уз болницу.

X Крајишка бригада по већ реченом задатку заједно са батаљоном IV Крајишке бригаде ликвидираће непријатеља на сектору с. Брвеница—Градина и са најјачим снагама извршиће заседу на цести код Градине, а остале снаге заједно са батаљоном IV Бригаде распоредиће на левој обали реке Брвенице, са задатком да се спречи било какав

² Види док. бр. 84.

покушај непријатеља да прелази реку или да врши противнапад. Нарочиту пажњу обратити на десни бок код к. 666.

3. — Почетак напада на све дате објекте као ЈИ за пребацивање заседа на десну обалу Ибра и рушење пруге је 22 часа. У постављеном задатку најважније је да се испољи брзина, одлучност и организованост јединица, јер ћемо само на тај начин спречити непријатеља за ма какву солиднију одбрану. Никакве неодлучности не сме да буде.

4. — Знак да је дотични објект ликвидан и да смо се поставили на одређене задатке (заседе на прузи и цести) је избацавање две црвене ракетле једне за другом и истовремено паљење неког мањег предмета. Ови знаци важе за све јединице и за сва нападна места.

5. — Пошто Ми не располажемо са довољно тачним подацима о јачини непријатеља на појединим местима као и на самим комуникацијама потребна је иницијатива штабова бригада за извршење постављених им задатака. Такође је важно да су штабови бригада, нарочито IV и X бригаде, у блиској вези, а затим ЈПтаб I бригаде са Штабом дивизије, и брза веза између штабова дивизија. Оне ће нам омогућити да брзо пребацујемо снаге на важнија места као и да знамо ситуацију код појединих јединица.

Штаб V дивизије кренуће у 16 час. из Рудног и кретаће се за јединицама I Крајишке бригаде друмом и путем, тако да ће се налазити пред почетак напада у с. Тадејње.

6. — За II дивизију не можемо послати гумени чамац пошто нема пумпе.

Све јединице добиле су подједнаку количину динамита; са којим смо располагали.

Потврдите пријем наређења.

7. — По преласку Ибра II дивизија узима сектор северно од реке Јошанице, гравитирајући ка Јошаничкој Бањи, и с. Барине.

Јединице V дивизије узимају сектор око саме цесте, за обезбеђење од правца Александровца. И батаљони IV и X бригаде за бочно осигурање на линији с. Пискања—Курићи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар³

Командант, пуковник,

Мил. Морача

⁸ Илија Матерић

БР. 61

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 30 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА НА-
ПАД НА УШЋЕ И ФОРСИРАЊЕ Р. ИБРА¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 39
30 марта 1944 г.
у 19,30 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ И
III СРПСКЕ Н. О. У. БРИГАДЕ

Ситуација. Према досада прикупљеним подацима у Ушће је стигао један пук недићеваца јачине до 1.300 војника. Ови недићевци углавном се налазе у с. Ушћу са леве и десне обале Ибра. Никакве положаје нису утврђивали. На мосту се једино налази бункер и то на левој обали. Штаб овог пука је на десној обали. Сметгени су скоро по свим приватним зградама. Поред ових налази се још око 200 Руса белогардејаца, који су распоређени на свим мостовима између Пустог Поља и Шумника.¹ Има још око 50 Немаца, који су дошли заједно са недићевцима.

На нашем сектору налазе се следећи мостови: Пусто Поље, Ушће, Целепи, Лозно и Бојанићи. Углавном на свим овим мостовима има мањих посада белогардејаца. Скоро сваки моет има по два бункера. У руднику угља у Ушћу ради до 200 радника.

Према подацима добијеним од IV Пролетерске бригаде Бугари и недићевци у јачини до 2.000 људи стигли су у, с. Будожела—Велике Ливаде.

У току данашњег дана било је 8 блиндираних кола, која су се кретала по железничким шинама и задржала су се код саме железничке станице у Ушћу. У току дана понеки блиндирани ауто прође цестом Краљево—Рашка.

Наша дивизија добила је задатак да форсира реку Ибар на сектору између Пустог Поља и с. Багаше².

Десно од нас форсира реку V дивизија.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 32/1, к. 732.

² Види док. бр. 64

Ради извршења предњег задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — IV Пролетерска бригада са два батаљона изврцаће напад на рудник угља и с. Ушће у циљу ликвидације непријатеља, који се налази на левој обали Ибра, тј. протеривања непријатеља на десну обалу Ибра. Један батаљон имати у резерви, којега евентуално према потреби употребити у самом нападу а нарочито у случају да сами оцените да је могуће пробијање и прелаз преко моста у самом Ушћу.

Један батаљон упутити на железнички мост Целепи са циљем да се на овом простору пребаци преко моста, по ликвидацији истог. Напомињемо да овде постоји један чамец, који употребљавају радници који раде на мајдану, тј. каменолому у самом с. Целепи. Један батаљон задржати за затварање правца долином Студенице и обезбеђење неборачких делова бригаде. У случају да успе пребацивање код Ушћа, односно код с. Целепи, оријентисати један батаљон на косе на десној обали Ибра на просторији Главица—Јабучевље са задатком рушења железничке пруге и солидног и чврстог затварања правца долине реке Ибра. У сваком случају један батаљон« треба одмах да изврши рушење комуникације и железничке пруге, било на сектору северно или јужно од Ушћа, и да затвара и чврсто држи положаје ради онемогућавања непријатељског саобраћаја и кретања левом обалом Ибра. Било на ком месту да успе пребацивање на тај правац оријентисати најхитније читаву бригаду, како би се што брже пребацили, но остављајући један батаљон на левој обали Ибра све док се и остале јединице наше дивизије не пребаце. У противном, тј. ако не успете извршити пребацивање на одређеном сектору са своја два батаљона затворити правац од Ушћа, тј. на положајима Трњаци—Кукавица а остатак бригаде најхитније оријентисати на правац пребацивања II Пролетерске бригаде.

2. — II Пролетерска бригада извршиће одмах покрет са садашње просторије преко с. Матовићи—Тадее, са задатком да у току ноћи ликвидира железнички мост код с. Лозно. Одмах по пребацивању бригаду оријентисати на правац Јошаничке Бање, тј. на сектор Ковачи, рушити ову комуникацију и не дозволити евентуални непријатељски прород овим правцем. Први батаљон по пребацивању оријентисати на косе Кита, како би затворили правац на десној обали Ибра у случају да IV Пролетерска не буде успела да се пребаци. Овај мост треба заузети брзим и енергичним налетом, пошто према подацима ту има врло мала посада.

Овде се налази и скела коју бригада може врло корисно употребити за пребацивање бораца пре ликвидације моста.

3. — III Српска бригада извршиће покрет већ добијеним правцем и размести се на просторију Матовићи—Гољовићи—Прогорелица, са задатком да се најхитније повеже са штабом I Крајишке бригаде и да по потреби садејствује њеном. нападу на сектору Жижовци—Лучице—Биљановац. У случају да се II Пролетерска одмах пребаци код моста код Лозно накнадно ћемо наредити III бригади да се и она истим правцем пребаци и продужи покрет до с. Покрвеник са задатком поседања положаја на левој обали реке Планска и чврстог затварања свих праваца који изводе десном обалом Ибра.

4. — Штаб дивизије налазиће се у кући на цести пола километра јужно од Водично-, где слати извештаје у току ноћи на свака два сата.

5. — Хируршка екипа налазиће се у с. Ракчићи.

6. — Почетак напада на све дате објекте као и за пребацивање, постављање заседа на десној и левој обали Ибра и рушење пруге је данас 30 III тачно у 22 часа. У постављеном задатку најважније је да се испољи брзина, одлучност и организованост јединица, јер ћемо само на тај начин спречити непријатеља да да неку солиднију одбрану и онемогућити му довлачење појачања. Никакве неодлучности у погледу извршења задатака не сме бити.

7. — Знак да је дотични објект ликвидан и да је почето пребацивање је избацивање две црвене ракетле једне за другом право увис и истовремено паљење ватре на том месту. Ови знаци важе за све јединице и сва нападна места.

8. — Питању везе мора се посветити нарочито озбиљна пажња, а у првом реду II Пролетерска и III Српска обавезне су да се што пре повежу са Штабом I Крајишке бригаде, која има задатак ликвидацију моста на Биљановцу. За случај потребе садејствовати овој бригади.

Напомињемо да се комуникација и железничка пруга мора порушити и да се прекину све телефонске везе на које се наиђе. Настојати да се пронађу железнички службеници и да се употребе за рушење железничке пруге.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар,
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

Начелник, мајор,
С. Ђ. Дрљевић

БР. 62

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О СМЕШТАЈУ БРИГАДЕ И РАСПОРЕДУ « БРОШОМ СТАЉУ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ЈЕДИНИЦА НА СЕКТОРУ БРИГАДЕ¹

ШТАБ
КРАЈ. Н.О.У. БРИГАДЕ²
Бр. 62
30-III-1944 г.
Положај

ШТАБУ V НОУ ДИВИЗИЈЕ ,

ч Положај

Наредбу бр. 64 примили смо 29 ов. мј. у 18 часова³. Са бригадом извршили смо покрет 29 ов. мј. у 24 часа и стигли на одређено мјесто 30 ов. мј. у 6 часова. Засада наша бригада смјештена је и то: један батаљон с. Г. Градац, који затвара правац југо-истока. Један батаљон у с. Грабовик, који контролише јужни правац. Један батаљон с. Бинићи, који контролише правац одакле смо дошли, а са једним батаљоном ми се налазимо у с. Риљин До. Доласком на овај сектор нисмо наишли на непријатеља.

Наша бригада располаже са ракетлама и то: 20 зелених, 6 бјелих и 3 црвене. Ракетних пиштоља имамо свега два. Гумене чамце упутили смо до вас, како је то гласило у наредби бр. 63.

Упутили смо помоћника об.[авештајног] ц.[ентра] ове бригаде са задатком да прикупи податке, као *ц* да потражи другове симпатизере са овог терена. Исто смо ставили у задатак штабу I и II батаљона, још досада нисмо добили неких података нити другова са овог терена.

По подацима об. ц. IV батаљона јуче, тј. 29 ов. мј., долазило је неколико недићеваца и љотићеваца у село Градац и затим се повратили. Ови недићевци и љотићевци дошли су назад два дана из Београда. Њихов број није познат. 28 ов. мј. четници су се повукли са овог терена и то за Когшоник. У Копаонику је бивши југословенски мајор, а

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 11—4.

² У оригиналу је изостављен бројни назив бригаде.

³ Види док. бр. 57.

садашњи п.пуковник Кесеровић, чији је одред¹ у јачини око 3.000 бораца. Ова банда досада изгледа није била у борби против партизана, вероватно с тим што није имала прилика.

По подадима штаба *III* батаљона у с. Беоци налази се 100 белогардејаца, у селу Божовцу налази се непознат број белогардејаца и Талијана који раде. 29 ов. мј. у село Г. Градац долазило је око 100 љотићеваца и недићеваца који су прикупљали податке о нашим снагама. 29 ов. мј. Немци су поставили неколико топова у с. Беоце; то је с ове стране цесте. То су засада подаци са којима располажемо.

Бригаду ћемо припремити за покрет до 14 часова и као спремни очекивати ваше наређење.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Нолиткомесар
Максим⁵

(М. П.)

Командант, мајор,
М. Срдих⁶

Р.8. 29 овог месеца дезертирала су нам два борца са Бијелог Брда.

¹ Мисли се на Расински четнички корпус, чији је командант био Драгутин Кесеровић. Овај корпус се кретао углавном по територији Крушевачког округа, одакле је мобилисао људство за своје бригаде.

⁵ Радоје Секулић-Максим

⁵ Марко Срдих

БР. 74

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 31 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ И ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ПОВЛАЧЕЊЕ НА ПРОСТОРИЈУ БРУСНИК—ВИОНИЦА—ДОБРИ ДО—ДЕСПОТОВИЦА И НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉСКЕ СНАГЕ НА СЕКТОРУ БЗОВИК¹

ШТАБ
V Н-О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Пов. бр. 65/44
Дне 31. III. 1944 год.
У 17,30^h

1. — Ситуација. Наше снаге нису успеле да *пређу р.* Ибар због организоване одбране комуникација и немања средстава за прелаз преко реке. У борби са непријатељем на положајима с леве стране реке и на сектору Ушћа наше јединице имале су дјелимичног успеха. Већи успех имала је IV Пролетерска бригада која је протерала непријатеља из Ушћа и нанела му осетне губитке. Према досада прикупљеним подацима, наше јединице заробиле су 30 непријатељских војника, заплењен је један тешки бацач, 2 лака бацача, 3 тешка митраљеза, 4 п.митраљеза и друга спрема.

Јаче непријатељске снаге *кренуле су за нашим јединицама* из Ивањице. Јачину његову не знамо. По ранијим подацима за нама је кретало око 2.000 Бугара и недићеваца. Једна неггријатељска колона ередње јачине данас у 10 часова стигла је у с. БЗОВЛС, где је један наш батаљон примио са њом борбу. По непровереним подацима, једно извиђачко одељење Бугара јутрос је стигло у с. Вучковићи. Исто смо добили непроверене податке да је једна колона Бугара и недићеваца данас кретала низ р. Студеницу ка Ушћу.

2. — у оваквој ситуацији засада отпада нови покушај; форсирања р. Ибра на *истом сектору*. Друго, *распоред* наших јединица не одговара садашњој ситуацији, јер смо на уском простору а непријатељ изгледа тежи да са обе стране, ¹ од правца Бзовик—Студеница и од правца Рашка—Ушће изврши јачи притисак на наше снаге.

Да би непријатељу онемогућили његове намере, да би наше[^] јединице разбиле појединачне, односно одвојене не-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 4г—2.

пријатељске колоне и да би наше јединице поставили на ширу просторију на којој би се омогућио дужи одмор борцима, одлучили смо да учинимо следеће:

1. — Три батаљона I Крајишке НОУ бригаде и три батаљона II Пролетерске бригаде имају задатак да разбију и што више униште непријатељску колону која се сада налази на сектору с. Бзовик. План за напад израдиће штабови бригаде. Ову нашу групу појачаћемо са два батаљона X Крајишке НОУ бригаде који ће имати задатак да изврше бочни и леђни обухват непријатељске колоне и кретаће се правцем с. Угљари—Крњани и тежиће да пресеку отетупницу непријатељу ка с. Вионици. Почетак напада батаљона I и II бригаде треба да буде око 24 часа 31 ов. мј.

2. — IV Крајишка НОУ бригада са два батаљона X бригаде и болница I Крајишке бригаде са једним батаљоном кренути ће одмах, у први мрак, правцем с. Риљин До—Бинићи—Биничко Поље—Угљари—Ратари и правцем Гладнице—Рудно—Цоде—Биничко Поље—Ратари. На просторији с. Брусник—Коритник остаће X Крајишка бригада. IV Крајишка бригада из с. Ратари кренуће преко с. Плочник—Арбулићи—Перишићи и сместити ее на просторији села Вионице, с тим што треба да узме и заселак Илинчићи. IV Крајишка бригада треба што пре да дође у с. Вионицу, јер постоји могућност да ту буду неке непријатељске снаге, бар оне које се буду повлачиле из с. Бзовик ако их разбију I и II бригада.

3. — III Српска бригада и IV Пролетерска бригада треба да изврше покрет са досадање просторизе у току ноћи 31—1 априла,² заједно са болницом II Прол. бригаде и једним њеним батаљоном у заштити исте, правцем с. Гобеља—Ломљена Страна—с. Деспотовица. У с. Деспотовици постоји могућност да буду неке непријатељске снаге и с тим треба рачунати. По доласку у Деспотовицу једна бригада треба да узме сектор с. Добри До—Врмбаје са обезбеђењем од правца Будожела и Осонице, а друга бригада треба да узме сектор Деспотовица—Јечмиште—Гарина, обезбеђујући се од правца Ушћа.³

4. — Ако I Крајишка и II Пролетерска бригада разбију и потисну непријатеља из с. Бзовик, чему свакако треба да теже, II Пролетерска бригада треба да се натовари на леђа непријатељу и да му се не да задржати у с. Чечини—Вионица. У том случају I Крајишка бригада са три батаљона остала би у с. Бзовик—Рудно да ту одмори људство и да

² Ноћу између 31 марта и 1 априла

³ Види док. бр. 65.

активно извиђа правце од долине р. Ибра и да прикупља податке о непријатељу. Уколико не буду могле разбити непријатеља, II Пролетерска бригада треба да крене за својом главнином, као заштитница исте, а I Крајишка бригада за главнином У-те дивизије, по истом задатку. У овом случају штабови бригада морају најхитније обавестити свој штаб дивизије да би се предузеле хитне мере на левој обали Студенице.

5. — Штаб У-те дивизије кренуће вечерас из Рудног, преко Биничког Поља, заједно са IV бригадом — означеним правцем. Уколико буде ситуација дозвољавала, штаб дивизије сместиће се у Пејовићима или Перишићима. Штаб II дивизије кретаће са својом главнином.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар⁴

Командант, пуковник,
Мил. Морача

БР. М

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 31 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
О БОРБАМА ПРОТИВ НЕМАЦА, БУГАРА, БЕЛОГАРДЕ-
ЈАЦА И НЕДИЋЕВАЦА КОД УШЋА¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Оп. Бр. — служб.

31. марта 1944 г.

у 13,30 час.

ШТАБУ V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

Наша IV Пролетерска бригада током борби 30/31 о. мес. успела је да овлада с. Ушће, тј. да протера непријатеља на Десну обалу реке Ибра и да га са доминантних положаја Кукавице и положаја северно од Ушћа одбаци и даље из с-Доње Жарче према масиву Рудно. Јутрос су осмотрене непријатељске колоне, које су у приличном нeredу отсту-

⁴ Илија Матерић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 12/4, к. 782.

пале, уз Рудно према к. 1052. Оклопни воз остао је током целе ноћи одмах поред моста код ушћа, где се задржао и током дана, тако да је онемогућено пребацивање наших делова преко моста. Један батаљон IV Пролетерске вршио је напад на жељезнички мост код с. Целепи, али му није успело да овлада мостом.

Јединице II Пролетерске бригаде током ноћи биле су у с. Лозну, где су према непровереном извештају делимично порушили жељезничку пругу. Преко моста наши делови нису могли прећи пошто је мост брањен из врло утврђеног бункера.

Један батаљон наше III Бригаде упутили смо преко с. Прогорелице — к. 827 према Вељем Брху са задатком да ликвидира ово непријатељско упориште заједно са деловима једног батаљона I Крајишке бригаде. Овом батаљону успело је да привремено потисне непријатеља са Вељег Врха, али непријатељ је накнадно са јачим снагама извршио противнапад, тако да се наш батаљон морао повући.

Пошто прелаз преко Ибра није успео, а након повлачења наших делова од Бојанића и Лучице наредили смо нашим јединицама да се током дана помере и то: III Бригада на просторију с. Слатина—Краљи—Косурићи, II Пролетерска у с. Пајевица—Дражинићи—Кљуновићи—Железница—Корјени и IV Пролетерска бригада на просторији Боровци—Долац—Брезова—Борика.

II Пролетерска бригада извршила је покрет према одређеној просторији као и III Бригада, осим што је један батаљон задржала на положајима изнад с. Матовића (к. 758/; као бочно осигурање IV Пролетерској бригади. IV Пролетерска бригада извршила је само делимично померање, пошто је терен откривен и тучен артиљеријом, и митраљезима из оклопног воза код Ушћа. Тако се делови IV Бригаде још увек налазе непосредно изнад Ушћа, које непријатељ туче артиљеријом и бацачима, а малочас је ове положаје бомбардовао један извиђачки авион.

У борбама ноћу 30/31 о. мес. и дакас до подне наша дивизија имала је, према првим извештајима, приличне губитке. Погинуо је један командант батаљона из наше III Бригаде. IV Бригада је имала осетне губитке у мртвим и рањеним. "Непријатељ је претрпео теже губитке у мртвим и рањеним, а поред овог заробљено је око 10 непријатељских војника. Заплењен је један тешки бацач, 2 лака бацача, 2 пушкомитраљеза, м још друге спреме. (Немамо потпуно тачне податке).

Ми се сада налазимо у с. Слатини.
Очекујемо ваша даља наређења као и обавештење о току борбе, која се сада чује на вашем правцу тј. Рудно—Взовик.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Јилосав Милосављевић

Командант, пуковник,
Љуб. М. Вучковић

БР. 65

**ЦАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 31 МАРТА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ ДЕСПОТОВИЦА—ВРМБАЈЕ—
ДОБРИ ДО И НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉСКЕ СНАГЕ НА
СЕКТОРУ БЗОВИК¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 40
31 марта 1944 г.
у 21 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ

Ситуација. Наше снаге нису успеле да пређу реку Ибар због организоване одбране комуникација и немања средстава за прелаз преко реке. У борбама са непријатељем на положајима са леве стране реке и на сектору Ушће наше Јединице имале су делимичног успеха. Већи успех имала је IV Пролетерска бригада, која је протерала непријатеља из Ушћа и нанела му осетне губитке. Према досада прикупљеним подацима наше јединице заробиле су око 30 непријатељских војника, заплењен је један тешки бацач, 2 лака бацача, 3 тешка митраљеза, 4 пушкомитраљеза и друге спреме.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 33/1, к. 732.

Јаче непријатељске снаге кренуле су за нашим јединицама из Ивањице. Јачину непријатеља још не знамо. По ранијим подацима за нама је кренуло око 2.000 Бугара и недићеваца. Једна непријатељска колона данас у 10 час. стигла је у с. Бзовик, где је један батаљон (V дивизије) примио са њом борбу. Такође је једна непријатељска колона у јачини од једног батаљона Бугара у покрету долином Студенице према манастиру. Предњи делови IV Пролетерске бригаде имали су борбу са овом колоном изнад с. Избице (код Борика), а током ноћи вероватно ће извршити јачи напад на ову колону. Данас после подне непријатељски тенкови од Ушћа ишли су према манастиру и вратили се натраг.

При оваквој ситуацији наша и V дивизија неће засада покушати нови прелазак преко Ибра, већ ће извршити покрет на нове просторије.

У вези добијеног наређења наша дивизија ће извршити покрет на просторију Деспотовица—Јечмиште—Гарина—Добри До—Врбаје.²

У циљу извршења постављеног задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — II Пролетерска бригада извршиће покрет и напад са три своја батаљона у садејству I Крајишке бригаде на непријатеља у с. Бзовику, а према већ добијеном задатку од Штаба V дивизије. У случају да протерају непријатеља бригада ће и даље гонити непријатеља преко с. Чечина и Вионице.

Један свој батаљон, болницу и интендантуру упутити у састав главнине, тј. са III Српском бригадом. III Српску бригаду сачекати на просторији с. Пејовићи—Дражинићи.

У случају да II Пролетерска бригада заједно са деловима V дивизије не успе да разбије непријатеља у с. Бзовику, она ће се кретати позади главнине дивизије образујући заштитницу. У том случају најхитније извести овај штаб да би јој још у току покрета издали наређење за смештај.

2. — III Српска бригада извршиће покрет са садашње просторије данас у 24 часа правцем Слатина—Пајевићи—Дражинићи—Река—Гобеља—Деспотовица—Врмбаје и да се смести на просторији с. Добри До и засеока Врмбаје. Задатак ове бригаде је да растера успут непријатељске делове

² Види док. бр. 84.

којих може бити вероватно у Деспотовици, а по доласку на одређену просторију да затвара правац од Ивањице преко Будожеле и Комадина. При пролазу кроз с. Пајевићи и Дражинићи бригади ће се придружити један батаљон II Пролетерске бригаде са интендантуром и болницом. Батаљонима из с. Краљи и Косурићи, уколико имају погоднији правац до с. Река, да не иду преко Пајевића, то наређењем предвидети да могу користити те погодније правце, с тим да се бригада прикупи у одређено време на просторији с. Река, одакле продужити предвиђени марш.

3. — IV Пролетерска бригада уколико је предузела напад на непријатеља у долини Студенице, а у изгледу је да га може разбити, нека то и учини, а затим продужити гоњење и покрет долином реке Студенице. У противном, тј. ако би разбијање непријатеља изискивало много жртава и дуже времена, онда са-бригадом извршити покрет правцем Долац—Гобеља—Деспотовица и разместити се на просторији Деспотовица—Милићи—Јечмиште—Гарина. Задатак: затварање правца, како од Ивањице тако и долином Студенице од Ушћа. Одржавати чврсту везу са III Српском бригадом.

Покрет извршити у 24 часа данас, уколико непријатељ не буде разбијен и Штаб одлучи да се креће долином Студенице, односно косама њене десне обале. Уколико непријатељ буде разбијен прогонити га што енергичније и по протеривању разместити се на одређеној просторији, иначе у предвиђено време главнину бригаде са свим неборачким деловима упутити одређеним правцем.

4. — Штаб дивизије кретаће се са III Српском бригадом и сместиће се у засеок Врмбаје, где слати све извештаје.

СМРТ ФАШИЗМУ СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
М. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

Начелник, мајор,
Саво Ђ. Дрљевић

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ НОУ КРИГДП-
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 31 МАРТА 1944 ГОД ТТДК ^
ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉА измрћлг
БРВЕНИЦЕ И БЕЛЕ СТЕНЕ¹**

ШТАБ
X КРАЈ. Н.О.У. БРИГАДЕ
Бр. 64
31-111-1944 г.
Положај

ШТАБУ V НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Извештавамо вас да смо са бригадом стигли на просторију на којој смо се налазили прије напада, тј. бригада је смјештена: с. Риљин До, с. Грабовик, с. Бинићи, штаб бригаде налази се у с. Риљином Долу.

Извештавамо вас о синоћној борби. Наша бригада имала је задатак да ликвидира непријатеља који се налазио на лијевој обали ријеке Ибра, на косама Брвеница—Бела Стена, и да га протјера с лијеве стране ријеке Брвенице, у правцу Рашке. Наше јединице успјеле су да протјерају непријатеља и да поставе засједу. Непријатељ је пружио доста јак отпор на косама више цесте, гдје је пошао да врши јуриш, али наши су га, увијек одбацили назад, и у саму зору непријатељ је био присиљен да се повуче у правцу Рашке. У току те борбе убијено је 13, а заробљена су 4 непријатељска војника. Од оружја заробљен је 1 тешки француски митраљез са муницијом, такође је заробљено нешто бацачке муниције, десетак пушака и нешто талијанске пушчане муниције. Такође је заробљен један талијански пушкомитраљез. Наши губици били су: један мртав, један тешко рањен и један лакше рањен. У току повлачења, које је извршено јутрос у 6.30, нестало је четворице другова, међу којима се налази командир III чете III бат. п.поручник Дошен Петар, као и десетар Шкорић Вицо и још двојица бораца, од којих је један био пушкомитраљезац. Претпоставља се да су ДРУ" гови залутали, уколико нису погинули од ватре блиндираног воза, пошто су они били највише заостали. Исто тако

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 12—4.

теже је рањен из авиона јуче прије акције поручник Баук Душан, коме је пребијена нога више кољена, док је један друг лакше рањен.

Исто тако извјештавамо да имамо везу са IV Крајишком бригадом.

Известите нас о даљем нашем раду. Уколико буде код нас каквих промјена ми ћемо вас извјестити.

Напомињемо да је друг командир који је нестао имао код себе знаке распознавања за 3 дана.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.у Начелник, поручник,"

БР. 67

ПИСМО ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЛАДЕНОВАЦ ОД МАРТА 1944 ГОД. ШТАБУ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА О ПОТРЕБИ ПОЈАЧАНЕ АКТИВНОСТИ ПРО- ТИВ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ЈЕДИНИЦА У ШУМАДИЈИ¹

За Душана,² штаб одреда

Драги друже,³

На последњем састанку са друговима Ср.⁴ и Ш.^а ми смо дискутовали о ситуацији код нас и мерама које треба предузети. Сложили смо се на томе да се налазимо у условима општег полета борбе, како код нас тако и у Србији уопште. Напредовање Црвене војске^б и борбе јединица наше Н.О.В.^в нарочито у Србији, стварају нарочито повољне прилике за нас за проширење наше борбе. На основу такве ситуације ми смо били одлучили да се још 10—15 дана остане распо-ређено по четама, али да се активност наша још сада повећа.

² Бранко Куна

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 9191.

² Драгутин Павличић

³ У оригиналу нема датума, али судећи по садржини документа, вероватно је писан крајем марта 1944 године.

⁴ Иван Стефановић-Срба. Умро 1948 године.

⁵ Љубомир Ивковић-Шуца

⁶ Црвена армија

⁷ Народноослободилачка војска Југославије

Међутим ситуација је унеколико измењена. На територији нашег округа, сем чупаваца, непријатељске снаге су минималне. Највећи део снага је отишао на Ибар, на Дрину.⁸ А пролеће је већ ту. Расположење народа је још борбеније, још одлучније, а ми морамо учинити све да олакшамо борбе наших јединица, на југу да помогнемо нашим савезницима. У вези са тим друг Тито је позвао народ Србије у борбу, на устанак, а свим партизан[ским] одредима и јединицама Н.О.В.-е издао наређење да пређу у одлучан напад на ослабљеног непријатеља, како би помогли нашој Н.О.В. у Србији, како би помогли нашим савезницима.

Јасно је да и ми, према томе, морамо предузети мере. Прво, наше је мишљење да се на састанку одреда, који је заказан, формира један батаљон, а поред њега оставе 2 добре десетине за ситније акције и прикупљање бораца. Друго, да се одмах пређе у офанзиву на непријатеља на свим тачкама (саобраћај, заседе, транспорт, ликвидација четника у Космају, Млад.[еновцу] и Гроцкој за шта има одмах услова). Треће, да се приступи одмах мобидизацији и широком политичком раду у народу, зборовима, митинзима и др.

О свим овим стварима не пишемо ти опширније, пошто ће свакако један члан О. К.⁹ доћи на формирање батаљона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Друг. поздрав
О. К. Млад.

⁸ Средином марта 1944 год. један део четничких и недићевских снага из Србије био је упућен на Дрину и Ибар да спречи прелазак јединица НОВЈ у Западну Србију, Топлицу и Јабланицу. И поред тога, Друга пролетерска и Пета НОУ дивизија успеле су да продру у Западну Србију, где су више од 2 месеца водиле тешке борбе против окупаторских и издајничких јединица.

⁹ Окружни комитет Комунистичке партије Југославије за Младеновац

БР. 68

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА РАЗМЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ ВИОНИЦА—БРУСНИК—ГРАДАЦ—СРЕДЊА РЕКА И ПРИКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА О НЕПРИЈАТЕЉУ¹

ШТАБ
V Н-О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Пов. бр. 66/44
Дне 1. IV. 1944 год.

ШТАБУ I, IV и X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
^-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. — Данао> 1 ов. мј. непријатељ са Бзовика кренуо је у правцу села Лазе—с'. Цртењ. Ову колону су изненада напала два батаљона X Крајишке НОУ бригаде и разбила је наневши им осетне губитке. Непријатељ се повукао на Шанац једном колоном а другом на с. Ерци (све Бзовик) оставивши заштитницу на коти 1201 и 1289.

Непријатељ са којим је наша I Крајишка бригада водила борбу у с. Бзовику дошао је од Ивањице преко с. Придворице—Чечине и био је јачине једног батаљона Бугара. У овој колони био је још један батаљон Бугара, који се од с. Придворице одвојио и отишао низ долину р. Студенице у правцу с. Ушћа.

Да би одморили наше јединице, прекинути ћемо борбени контакт са непријатељем, ради чега ће јединице сутра 2. ов. мј.²

ЗАУЗЕТИ СЛЕДЕЋИ РАСПОРЕД:

IV Крајишка НОУ бригада сместиће се на просторији с- Вионице (засеоци Перишићи—Пејовићи—Брковићи—Илинчићи). Задатак IV бригаде јесте да осматра правац ка с. Бзовик—Рудно, ради чега батаљон који буде у Перишићима мора бити опрезан и нарочито у случају магле мора иступати што даље патроле према непријатељу. IV бригада

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 1/2.

² Види док. бр. 74.

треба да успостави везу са II дивизијом, чије јединице треба да дођу у с. Придворицу, да исте обавести о ситуацији код нас. Пошту II дивизије упућену нама достављајте.

I Крајишка НОУ бригада оставиће један батаљон у с. Ђопићи, који батаљон има задатак да осматра косе на десној обали р. Студенице, тј. Планиницу и Оштри Врх. Све остале јединице I бригаде треба да се сместе на просторији с. Градац—с. Средња Река—с. Кулизино. Прикупљати податке о стању у селима што дубље на запад.

X Крајишка НОУ бригада један батаљон сместиће у с. Котлови и са згодних положаја око с. Котлова осматрати ће правац ка Гужвићима и даље, одакле смо се повратили са Ибра. Остала три батаљона и остали делови сместиће се у с. Ђукићи—Брусник. Осматрати и прикупљати податке о селима јужно и западно.

Батаљони који остају на првој линији треба да буду опрезни и у случају наилаaska непријатеља, да истога пусте у долину р. Студенице и да га у долини туку. Треба о свакој промени или о свему што примете штабови батаљона обавештавати штабове бригада.

Уколико ситуација буде дозвољавала, на овој просторији би одморили јединице 2—3 дана.

Штаб дивизије ће се налазити у с. Бела Стена, око 3 км северно од с. Градац.

Уколико буде добро време, све јединице треба да се пред зору извуку из долине р. Студенице, преко првих коса.

Штаб I Крајишке бригаде одредиће једну чету која ће остати у заштити штаба дивизије и иста треба да дође у с. где ће бити штаб дивизије до 12 сати. Ово утолико важи ако би ваш I батаљон оетао у с. Ђопићи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

Командант, пуковник,
Мил. Морача

БР. 69

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 1 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
РДЗМЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ ДЕСПОТОВИЦА—АЈ-
ДУЧКО БРДО—ДОБРИ ДО—ПРИДВОРИЦА И ЗАТВАРА-
ЊЕ ПРАВЦА ПРЕМА ИВАЊИЦИ И УШЋУ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Оп. бр. служ.
1 априла 1944 г.
у 12 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ И
III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ

Наше наређење² о размештају бригада допуњујемо у следећем:

1. — IV Пролетерска разместиће се на просторији с. Паскаш—Борково—Деспотовица—Милићи—Јечмиште—Гарина—Мланча—Рудине (источно од к. 967). Задатак: затварање правца од с. Бзовика и Рудног преко планине Радочело, затварање правца долином Студенице од Ушћа и правца долином Грајићске реке од с. Осоница, односно правца од Ивањице.

2. — II Пролетерска бригада разместиће се на просторији Ковачевићи—Придворица—Неранцићи—Милуновићи—Запоточе. Задатак: затварање правца према Рудном и Бзовику долином Студенице и одржавање везе са јединицама V дивизије, које ће се налазити на просторији с. Вионица, као и правца од Ивањице преко Будожеле и Комадине.

3. — III Српска бригада разместиће се на просторији с. Брковићи—Богићевићи—Алексићи—Ајдучко Брдо и Добри До (Којиновићи). Задатак: затварање праваца који изводе из Ивањице и одржавање чврсте везе са деловима II и IV Пролетерске бригаде.

Напомињемо да смо овог часа обавештени да је једна колона Бугара током јучерашњег дана била у селима Алексићи и Богићевићи, али још нисмо дознали дали се та колона и сада налази у поменутиим засеоцима или је пошла даље и куда.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института, под бр. 34/1, к. 732.

² Види док. бр. 65.

Све јединице морају бити врло опрезне, јер постоји вероватноћа да ће се непријатељске колоне које су пошле према нама сада враћати из Бзовика и долином Студенице према Ивањици, а уколико је непријатељски гарнизон у Ивањици појачан, можемо и са те стране очекивати испад непријатеља.

Извиђати што дубље, како би се на време опазио непријатељски покрет, а обзиром на магловито време могу се непријатељу направити добре заседе на погодним положајима и нанети му теже губитке.

Развити што потпунију об.[авештајну] службу и најхитније нам доставити све прикупљене податке о непријатељским снагама и намерама на додељеним правцима бригаама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пачелник, мајор,
С-аво Ђ. Дрљевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

БР. 70

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 2 АПРИЛА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О НАПАДУ НА ЖЕЛЕЗНИЧКИ
МОСТ НА ИБРУ КОД С. Д. ЛОЗНО¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. службено
2 април 1944 год.
у 9 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Извештај о нападу на железнички мост преко реке Ибра код с. ГД.] Лозно, ноћу 30—31 марта 1944 г.

Према добијеном наређењу ми смо направили план за ликвидацију железничког моста тако да смо један батаљон упутили директно на непријатељску посаду код моста, и један батаљон да поруши пругу северно од моста и постави заседу код истог, и један батаљон смо држали као резерву.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 5—4, к. 732.

Напад нисмо отпочели у заповешћу заказаном времену, већ тек око 2.30 часова.

Задатак *нисмо могли* извршити јер непријатељски бункери који бране мост су направљени од врло тврдог материјала и на три спрата тако да ако бомбаши, уз помоћ противколске пушке и топа, би успели ликвидирати приземље, не би то успели са спратовима. Мост је ограђен и бодљикавом жицом. Сви *покушаји, и за* оно кратко време су остали безуспешни и ми смо мишљења, да смо имали и више времена на расположењу, да са средствима са којима смо располагали није било могуће ликвидирати ова утврђења.

Батаљон који је био у заседи са задатком да поруши пругу извршио је задатак и на једном месту порушио пругу и држао заседу.

С обзиром на општу ситуацију на осталим секторима око 5 часова добили смо наређење од п.пуковника Љубо-драга Ђурића да се повучемо што смо и учинили.

Овом приликом избачених из строја нисмо имали, а мислимо да ни непријатељ није имао.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар (М. П.)
Миливоје Радовановић

Командант, мајор,
Средоје Урошевић

БР. 76

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 2 АПРИЛА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О НАПАДУ НА НЕПРИЈАТЕЉ-
СКЕ ЈЕДИНИЦЕ У С. ЕРЦИМА У САДЕЈСТВУ СА ЈЕДИ-
НИЦАМА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ'**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр. службено
2 априла 1944 год.
у 10.30 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Извештај о акцији 31 [марта] — 1 априла (ноћу) 1944 г.

Према добијеном задатку са наша три батаљона и три батаљона I Крајишке бригаде извршили смо напад на непријатеља који се налази са главнином на положају села Ерци.

План за напад смо направили тако да непријатеља обухватимо са две нападне колоне и тако опколимо и уништимо. Три батаљона наше бригаде су била десна колона, а три батаљона I Крајишке бригаде лева колона.

Према плану ми смо извршили покрет са три батаљона преко села Камењске, изнад села Маринковићи и Божовићи и готово зашли непријатељу за леђа и одатле у две колоне напали непријатеља и то са једком јачом колоном ка Маринковићи—Ерци к. 1201, а другом Божовићи—Драгојловићи—Ерци.

И поред тога што су наши борци били уморни и преморени уложили су и последње напоре да се задатак изврши, односно непријатељ протера и уништи. Но све ово није помогло, јер је непријатељ био организовао своје положаје тако да их је бранио са свију страна те је сваки маневар остао узалудан. Упорно брањење положаја, чистина и снег, као и фортификациски израђена одбрана онемогућили су да непријатеља ликвидирамо иако је он био бројчано слабији. Наши борци су се привлачили до непријатељских ровова до на домет ручне бомбе али су били засипани непри-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 19/4, к. 782.'

јатељским ручним бомбама. После неколико неуспелих покушаја да се непријатељ ликвидира ми смо повукли наше јединице јер је већ и свитало а такав је терен да би незгодно било да нас дан затекне у непосредној близини непријатеља.

Садејства између нас и Крајишника је било.

Ми смо имали избачених из строја 6 другова и другарица. Једна другарица тешко рањена после неколико часова подлегла је ранама и сахрањена.

Број непријатељских жртава није нам познат.

На дан 31 прошлог месеца при покрету нашег 4 батаљона за горњу акцију непријатељски авион је приметио колону и бацио неколико бомби на њу, којом приликом је батаљон имао 4 лакше рањена друга.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Миливоје Радовановић

(М. П.)

Командант, мајор,
Средоје Урошевић

БР. 72

РАДИОГРАМСКИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 3 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ КОРПУСА НОВЈ О БОРБАМА НА КОМУНИКАЦИЈИ РАШКА—УШЋЕ¹

Нисмо могли прећи Ибар. Мостове и комуникације брањено пук недићеваца плус белогардејска и Српска стража као и батаљони немачких жандарма. Одбрана ојачана тенковима и блиндираним возом. Истовремено по дану водили смо борбу са пуком Бугара који је ишао за нама од Ивањице.

Сада смо у долини Студенице.

Јавите ситуацију код Вас.

3-1У-1944 год.
Колашин²

• **Морача**

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 2/4.

² Место где је примљена депеша

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 3 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА БОРБЕНА ДЕЈСТВА ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ЈЕДИНИЦА НА СЕКТОРУ ИВАЊИЦА—ГУЧА—АРИЉЕ¹

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Пов. бр. 68/44
Дне-3. IV. 1944 год.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ²

Положај

1. — Наше јединице нису успеле да изврше свој задатак у долини реке Ибра из већ познатих разлога. Услед тога ми се морамо што боље поставити на територију западно од р. Ибра, па према Ариљу, Ивањици и Ужицу, па северно од комуникације Нови Пазар—Сјеница. На тај начин ћемо проширити своје дејство на широком простору, угрозићемо непријатељу важне комуникације и онемогућити му да концентрише своје снаге на уском простору против нас.

2. — У том циљу вршимо следећи распоред наших јединица:

Ваша дивизија поставиће се на сектор западно од р. Ибра—Ивањица—Ариље—Драгачево.³ Распоред ваших бригада за прво време требало би да буде следећи:

а) II Пролетерска бригада, ослобођена носила, треба да се одмах активизира на сектору Драгачева са задатком разбијања четничких банди у Драгачеву и партизанског дејства на комуникацији Краљево—Чачак и Краљево—ка Ушћу. Задатак бригаде би био да врши мобилизацију у Драгачевском срезу за бригаду и да што пре формира партизански одред, У ту сврху већ су одређени другови који ће радити на мобилизацији, стварању одреда и наше мобилизације у Драгачеву.

б) IV Пролетерска бригада треба да буде активна на сектору Ивањице, па према Ариљу. Истовремено на њу би се наслањала II Пролетерска бригада, као и III Српска.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 3/2.

² Ово наређење било је намењено и бригадама Пете НОУ дивизије.

³ Види док. бр. 87.

в) III Српека бригада треба да се задржи на сектору Придворица—па према Ман. Студениди и да буде активна у извођењу мањих акција на сектору Ушће—Полумир и да организује об.[авештајну] службу и прикупља податке о долини Ибра. Она би дакле обезбедила леђа IV Пролетерској бригади од правца Ушћа.

Све три бригаде треба да организују и развију што бољу об. службу и да створе обавештајне центре на терену, помоћу којих ће добијати обавештења не само са овог сектора него и са читаве територије Србије.

3. — Истовремено распоред јединица У-те дивизије био би следећи:

а) IV Крајишка НОУ бригада била би на сектору Вионица—Рудно—Остатија са задатком да својом појавом на сектору Рудно узнемирује и веже непријатељске снаге у долини р. Ибра и да организује об. службу на секторз? Ушће—Рашка—Нови Пазар.

б) I Крајишка НОУ бригада задржала би се на сектору Средња Река—Глеђица и имала би задатак да дубљим извиђањем и организованом об. службом не дозволи непријатељу да нас изненади са правца Дуга Пољана—Сјеница. Она би такођер обезбедила место за примање материјала.

в) X Крајишка НОУ бригада поставиће се на просторију Кушићи—Равна Гора—Опаљеник—Катићи и имаће задатак да спречи ма какав четнички рад на томе терену и да затвара правце од Сјенице, Нове Вароши и контролу правца од ЈБубиша.

Овакав распоред јединица ^-те дивизије привремено мора да остане због великих потреба материјала, који смо тражили. Чим њега добијемо, ми ћемо најмање једну бригаду послати на сектор између Ужица—Ариља и Ивањице. Наше тежиште по садашњем стању ствари требало би да буде што веће на линији Ужице—Краљево, али због недостатка материјала кбји смо тражили то не можемо сада извести док материјал не добијемо.

4. — Ви би требало одмах да испитате јачину гарнизона у Ивањици, и ако буду повољни услови, Ивањицу треба заузети, што би било од велике војничке и политичке користи. У том елучају наше дејство би могло пре да се испољи више ка сезеру. Даље, велики ће значај бити брза појава II бригаде на сектору Драгачева и она треба да буде активна У њеним задацима.

5. — На читавом овом простору, који ће контролисати наше јединице, треба да се испољи што пре наш војно-политички рад и да на њему поставимо чврсте темеље за јачање Народно-ослободилачког покрета у народу. По се-

лима треба одржавати у свакој прилици зборове и конференције и објашњавати народу данашњу војно-политичку ситуацију и позивати га у НО борбу.

6. — Ово су задаци које је пред нас поставио Врховни штаб.

7- — У оваквом распореду наших јединица не смемо дозволити непријатељу да било на ком сектору изненади наше јединице јачом концентрацијом својих снага. Штабови бригада морају на време осетити ту концентрацију путем обавештајне службе, као и својим акцијама у правцима непријатељске концентрације, како би се благовремено могле донети правилне одлуке о нападу на ту непријатељску концентрацију или избегавање тежих борби са јачим непријатељем путем маневара. Већ сада треба имати у виду да непријатељ може скрпити извесне јаче снаге и покушати да нас одбаци са поменуте територије. Зато треба читав наш рад да буде сконцентрисан на осујећивању непријатељских намера.

8. — У случају да непријатељ изврши неку концентрацију својих расположивих снага на наше дивизије, ми ћемо настојати да поједине одвојене групе тучемо и разбијамо са тежиштем да изманевришемо непријатеља и да избегнемо одбацивање наших снага према западу. Основно тежиште за продирање наших јединица је према истоку, тамо где смо требали по прелазу Ибра стићи, и од тога задатка уопште не отступамо.

9. — Да би садејство наших бригада, односно дивизија, било што боље, треба да се навреме шаљу обавештења и предлози, што нам је омогућено радио везом. Док је овакав распоред јединица моћи ћемо имати и курирску везу, коју свакако треба користити.

10. — Наш штаб налазиће се са I Крајишком бригадом на реченој просторији.

11. — Засада немамо сигурних података о кретању непријатеља. Према непровереним подацима, прикупљеним преко сељака, непријатељ врши пребацивање својих снага од правца Митровице на линију Нови Пазар—Дуга Пољана—Сјеница. Досада у овим гарнизонима биле су мале снаге арнаутске милиције и жандарма, са по 50—100 Немаца. Вероватно је да непријатељ појачава сада ову линију услед присуства наших снага и због бојазни о нашем покрету према поменутиим гарнизонима. Настојаћемо да што ире дознамо тачно стање на овој линији. Имамо податке да је једна група од око 1000 стигла на сектор Кушићи. Сељаци говоре да су то партизани. Ово су сигурно-четници са сектора Нове Вароши, а можда и недићевци који се враћају

из Прибоја. Поставили смо Х бригади да ову банду разбије и она је већ у покрету ка Кушићима.

12. — Шаљемо вам радио станицу, која је испробана и исправна је, за вашу II бригаду. Но уколико су ослабиле батерије вашој станици, боље је да ви ове батерије задржите за вас, а да станица остане уз вас док не добијемо нових батерија.

Потребно је да пошаљете одмах друга Ољачу,⁴ радио-механичара, да поправи неке радио станице.

13. — Штаб II корпуса нам је јавио да друга Бранка,⁵ политкома батаљона, који је био одређен за политкома IX Црногорске бригаде, извучете из батаљона и да га одредите за политички рад при Полит. одјелу. Такођер је потребно да другове који су прерасли своје садање дужности V јединицама извучете и да их поставите за заменике команданата бригаде, начелнике штабова и т.сл., како смо већ раније о томе говорили.

14. — Потврдите пријем овог наређења. Јавите нам о свему на вашем сектору, а нарочито нас обавештавајте о подацима о непријатељу.

Шаљемо вам у прилогу 4 писма од Главног штаба.⁰

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

(М. П.)

Командант, пуковник,
Мил. Морача

⁴ Здравко Ољача

⁵ Бранко Тацовић

⁶ Главни штаб Народноослободилачке војске и партизанских одреда Србије.

БР. 74

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 3 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА РАЗМЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ БЗОВИК—ГРАДАЦ—СРЕДЊА РЕКА—ГЛЕБИЦА—РАВНА ГОРА—КУШИЋИ—БРЕЗОВА И ПРИКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА О НЕПРИЈАТЕЉУ¹

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Пов. бр. 69/44
Дне 3. IV. 1944 год.

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
^-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. — Уелед тога што нисмо могли прећи р. Ибар, пред нас се постављају нови задаци и војни и политички, и то развијање што јачег политичког рада, формирање народних власти,- одржавање зборова и конференција по селима.
- У војничком погледу треба развити што већу активност за потпуно и дефинитивно разбијање четничких банди на овом сектору, као и добро осматрање и прикупљање података на секторима бригада, како би могли све евентуалне покушаје окупатора и његових слугу разбијати и не дозволити му да нас изненадним и брзим акцијама са мањим снагама'избаци са овог сектора. Ради овога потребно је, поред редовног војничког извиђања, самосталним извиђачким одељењима или четама развити об. службу до максимума, како би сваког момента имали податке о кретању и јачању непријатељских, снага као и о њиховом саставу. Да би извршили предње задатке,

НАРЕЂУЈЕМО:

IV Крајишка НОУ бригада извршиће следећи распоред својих снага: два батаљона на сектор Бзовик—Рудно, ст» контролом и извиђањем праваца ка реци Ибру и Рашкој) Један батаљон око с. Ратара са контролом правца ка Рашкој и цести која води за Нови Пазар; у ствари овај батаљон би играо улогу осигурања десног бока. Са једним батаљоном и

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 4г—2.

болницом штаб бригаде сместиће се у с. Пејовићи и Перишићи.²

I Крајишка НОУ бригада извршиће следећи распоред: један батаљон у с. Градац—Средња Река, који ће контролисати стазе које воде преко Голије, тј. у правцу Дуге Пољане и цесте Дуга Пољана—Нови Пазар.³ Један батаљон, болница и штаб бригаде сместиће се у с. Кулизино, који батаљон такође треба да извиђа стазу преко Голије ка с. Бршица. Један батаљон сместиће се у с. Јасеновица са контролом стаза које воде преко Голије, тј. Хајдучке Воде—с. Брњица. Један батаљон у с. Драмичане (Бабићи, Дишићи, Газдовићи), са контролом стаза које воде преко Голије ка цести Дуга Пољана—Сјеница. На овај начин цела I бригада контролише све стазе које воде преко Голије ка цести Сјеница—Дуга Пољана, па и даље, за Нови Пазар. У овоме смислу треба развити и об. службу.

X Крајишка НОУ бригада добија маневарски задатак кретања на просторији Глеђица—Равна Гора—Кушићи—Брзова, с тим да што пре избије на Кушиће, где према непровереним подацима, по причању сељака, изгледа да се налази четничка банда, њих око 600, који би једино могли доћи од правца Прибоја. Своју извиђачку активност као и об. службу треба да развија у правцу Сјенице, Ивањице, Јбубиша и Мочиоца и према конкретној ситуацији на тим правцима ангажовати своје батаљоне. Водити рачуна да се не удаљујете, тј. да не остајете дуже времена преко комуникације Сјеница—Ивањица, већ само по потреби, тј. конкретној ситуацији, да тамо упућујете своје јединице у циљу разбијања четничких банди.

2. ↔ Јединице II дивизије налазиће се на сектору око Ивањице, у Дратачеву и према р. Ибру са главним дејством на комуникацији Краљево—Чачак—Ивањица—Ариље.

3. — Пошто су потпуно ведри дани, све јединице покрете ће вршити ноћу тако да непријатељска авијација не може открити покрете наших јединица.

4. — Није потребно да X бригада прелази планину Јавор ка Сјеници, већ тамо по потреби слати само извиђачке делове.

5. — Веза: са штабом дивизије потребно је да све јединице одржавају редовну везу и нарочито хитно да нас обавештавају о јачини непријатеља, покретима непријатеља, о комуникацијама и уопште испред сектора своје јединице.

² Види док. бр. 81.

³ Види док. бр. 75.

6- — Обавештајној служби поставити конкретне задатке и створити могућност да се у што краћем року и правовремено добијају извештаји о непријатељу са тачним подацима. Друг поручник Дефранчески (професор) нека пође са X Крајишком бригадом.

7. — Бригаде ће одмах отпочети са покретима на одређене им секторе у циљу извршења горе постављених задатака.

Ми ћемо се налазити у с. Дајићи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

Командант, пуковник,
Мил. Морача

Начелник, п.пуковник,
Рат. Мартиновић

БР. 75

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 3 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ БЕЛА СТЕНА—КУЛИЗИНО—Д. ГЛЕЂИЦА¹

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ -
I КОРПУСА
Бр. сл.
Дне 3. IV. 1944 год.

ШТАБУ I КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ У-те. ДИВИЗИЈЕ
Положај

1. — Према подацима, које смо добили од штаба X бригаде, непријатељ пребацује неке снаге од правца Митровице, преко Рашке и Новог Пазара за Дугу Пољану и Сјеницу. Помињу се Немци, Арнаути и недићевци. Ово су непроверени подаци, али може се претпоставити да су могући с обзиром на осетљивост непријатеља на све правце куда би ми евентуално могли да пређемо.

Од штаба IV бригаде добили смо извештај да се једна група, јачине око 1500 људи, креће преко Јавора планине у правцу нас. Сељаци у Вионици су говорили нашим да су

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 2/2.

то партизани. Не знамо колико овде има истине, али уколико има неких снага на Јавору то могу бити само четници или недићевци, односно непријатељска војска.

По провереном извештају, бугарски батаљон који је био у Бзовику отишао је за Рашку. Међутим, по јутрошњој депеши од штаба II дивизије, други бугарски батаљон који је ишао низ р. Студеницу, до јуче се налазио у селима око Манастира Студенице. Штаб II дивизије не јавља нам друге податке о непријатељу.

По извештају од штаба IV КНОУ бригаде, по подацима које су добили од сељака, у Ивашици се налази око 200 Бугара и 80 немачких жандарма.

2. — С обзиром на реакцију непријатеља, на коју смо наишли на нашем путу за Србију, а нарочито на р. Ибру, може се претпоставити да ће непријатељ ангажовати довољно својих снага да нам онемогуће дуже задржавање на појединим секторима, а вероватно са основним задатком да нас одбаце у Санџак.²

Према томе, наш сав рад мора да се одвија са извесним планом који треба да се карактерише опрезношћу и далековидошћу, како би осујетили непријатељске намере.

О нашем раду и задацима појединих бригада даћемо шири упутства у следећем допису.

3. •— Да би ваша бригада била на повољнијој „просторији, издајте одмах наређење вашим батаљонима који су у Арбулићима и Ђопићу да са болницом изврше покрет за с. Доњу Глеђицу. Вашој болници и батаљону који је уз њу јавићемо сада да изврше вечерас покрет за Белу Стену и заселке где смо ми јучер били, а вашем батаљону који је у Ђопићу јавићемо да у току ноћи дође у Перуничиче—Вуловиће. Ако диатрате да се може сместити у Кулизину, можете му послати курире у Белу Стену са наређењем, јер не знамо да ли има ваших делова у поменутих заеоцима.

4. •— X Крајишка бригада извршиће покрет 4. IV. о.г. за с. Братљево—Подковиље. Вероватно је да ћемо њу померити на комуникацију Ивањица—Сјеница.

5. •— Потребно је да организујете об. службу према Дугој Пољани и Сјеници. Можда би се могли наћи цивили који би отишли у последња српска села према наведеним местима, па макар их и платили за овај посао.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
(отсутан)³

(М. П.)

Командант, пуковник,
Морача

² Види док. бр. 82.

³ Илија Матерић

БР. 76

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 3 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
О РЕЗУЛТАТИМА БОРБИ НА ИБРУ 30/31 МАРТА 1944
ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Пов. бр. 49
3. априла 1944 г.
у 15 час.

ШТАБУ V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

1. Од Штаба наше IV Пролетерске бригаде нисмо још примили потпуне податке о резултатима борбе ноћу 30/31 прошлог мес. и 31-Ш. Према досада примљеним извештајима IV Бригада нанела је врло осетне губитке непријатељу, тако да се рачуна да је било преко 100 мртвих, а сигурно толико ако не више рањених. Заробљено је 12 недићеваца, од којих су тројица стрељани а остали су у јединици. Ова бригада запленила је један тешки бацач, 2 лака, 2 пушкомизраљеза, прилично муниције и друге спреме. Наши губици код IV Бригаде износе 18 мртвих и 40 рањених.

Један батаљон наше III Бригаде, који је вршио јуриш ноћу 30/31 прош. мес. на непријатеља на Вељем Врху, имао је 3 мртва и 3 рањена. Међу погинулим налази се и командант 3 батаљона друг Реља Полић. Овај батаљон нанео је више губитака непријатељу пошто је на терену нађено 7 мртвих, а вероватно да их је било још, као и већи број рањених. Заплењена су 2 пушкомизраљеза и прилично муниције за пушкомизраљезе.

II Пролетерска бригада у борби са Бугарима ноћу 31-111/1-1[^] код с. Бзовика имала је 6 рањених другова, од којих је један накнадно подлегао ранама. Непријатељски губици нису нам познати, пошто је непријатељ остао на положајима.

2. После ових акција наше болнице су се знатно повећале а нарочито болница IV Пролетерске бригаде, која сада броји 140 рањеника и болесника међу којима 7 тешких на носилима. Ради овако гломазних болница наша се покретљивост прилично смањује.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 19/4, к. 782. '

3. Јуче смо добили извештај од Штаба IV Пролетерске бригаде да се батаљон Бугара и даље задржао на просторији с. Борика—Долови. Наредили смо да стално прате покрете непријатеља и да нас извести у случају да непријатељ крене нашим правцем или према Ушћу.

4. Током јучерашњег дана наша III Бригада имала је борбу са једном колоном Бугара јачине око 150 војника, која је имала задатак да дотера храну и муницију за непријатељске снаге, које су се налазиле на Бзовику и Студеници. Комора је бројала око 50 товарних коња. После дуже борбе, а и услед приличног несналажења једног батаљона III Бригаде, непријатељ је успео да се врати према Ивањици и да поведе са собом и комору. У овој борби непријатељ је имао 4 мртва, нађена на месту борбе, и више рањених. Убијено је неколико коња и заплењено нешто хране, муниције и друге спреме. Заплењена су и 2 сандука топовске муниције за топ 75 мм. Наши губици износе 3 мртва и 3 рањена. Заробљен је један бугарски војник, кога вам упућујемо.

5. Према подацима, које смо добили од овог заробљеног бугарског војника а и од других сељака, који су дошли из Ивањице, бугарски гарнизон у Ивањици је свега један батаљон, појачан са око 200 недићеваца.

6. Све наше бригаде стоје врло слабо са муницијом, а нарочито за пушкомитраљезе и пушке. У том погледу најгоре стоји наша III Српска бригада, која нам је данас послала извештај да по борцу нема више него по 5 метака, а за пушкомитраљез 15. Према горњем неопходно нам је потребно да се што прије тражи да нам савезници пошаљу поред осталог и муниције, што нам је најпотребније.

7. Наше бригаде су сада размештене и то: IV Пролетерска на просторији с. Деспотовица—Јечмиште—Гарина—ј Рудине—Мланча. III Српска бригада на просторији Богићевићи—Алексићи—Врмбаје—Добри До, и II Пролетерска бригада на просторији Придворица—Неранцићи—Милуновићи—Запоточе. Ми се налазимо у заселку Врмбаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник, мајор,
Саво Ђ. Дрљевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

Р.8. Молимо известите Главни штаб да је друг Ољача, кога траже, болестан. Он се налази на лечењу у болници, чим оздрави послаћемо га.

Такође извештавамо да је наша II Прол. бригада учествовала у нападу на Бугаре код с. Бзовика, али је напад извршила раније него што су то учинили батаљони ваших бригада. У овој борби имало је 6 рањених.

С. Ф. — С. НЛ

I

Начелник
С. Ђ. Дрљевић

Овај моменат добисмо извештај од IV Прол. да су Бугари из с. Брезова пошли за Ман. Студеницу. Једна наша извиђачка чета одмах је стигла у с. Брезову.

Непријатељ је врло лоше поступао са народом. Бугари су врло заплашени, очекују стално наш напад и увијек чуче на положајима. Било их је око 1.000.

Саво

БР. 77

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 3 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О НАПАДУ НА РУДНИК ЈАРАНДО¹

ШТАБ
IV КРАЈИШКЕ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
УДАРНЕ БРИГАДЕ
Ст. Пов. Бр. 50
дне 3-1[^]-1944 год.

ШТАБУ [^]-те НОУ ДИВИЗИЈЕ I КОРПУСА

Достављамо вам извештај о акцији која је вођена 30—31 прошлог мјесеца ов. године.

Наша бригада добила је задатак² да са једним батаљоном заузме рудник угља,³ а са једним батаљоном да се пребаци преко ријеке Ибра на десну обалу. По пребацивању батаљон је имао задатак да постави засједу према Рашкој и на косама Кураћи и у исто вријеме да покида пругу Рашка—Ушће, док би један батаљон испомагао X Крајишку НОУ бригаду према Брвеници.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 16/4, к. 782.

² Види док. бр. 60.

³ Јарандо

Са бригадом смо извршили покрет 30 прошлог мјесеца у 5,30 сати на одређени нам задатак.

I батаљон као бригадна претходница наишао је на непријатеља који је запосјео коте изнад Рудника, као и путеве који воде Рудник—Баљевац.

Борба је почела у 20 часова: Две чете I батаљона извршиле су јуриш и потиснуле непријатеља са првих положаја, а послвије заузимања првих положаја повукли смо једну чету у састав батаљона док је једна чета приступила даљем прогону непријатеља. Читава бригада кренула је сем једне чете која је остала да очисти одређене јој коте.

Доласком у с. Паклење I батаљон кренуо је за с. Побрђе, а II батаљон за с. Баљевац на одређени задатак.

I Батаљон у с. Побрђе дошао је до непријатељских положаја и чекао један сат чету која је остала на котатама поврх с. Паклења. Иста је требала да нападне коте поврх Рудника и сам Рудник и добила је правац пута куда треба да иде и гдје да дође. Са истом четом су била 3 члана штаба батаљона. Чета није дошла до одређеног времена и одређеним правцем већ отишла десно с тим што је послала патролу у село гдје је требала да ухвати везу. Иста патрола није нашла патролу која је остала у с. Побрђе да сачека чету.

Две чете I батаљона напале су коту Луковик—Вељи Врх, косу поврх Грађевина. У првом налету заузели су коеу поврх Грађевина и чуку Луковик, док се ката Вељи Врх још држала.

Заузимањем косе Луковик и гребена Грађевина запаљена је слама и тиме је дат знак да је иста заузета. У исто вријеме упутили смо везу чети која је остала у чишћењу терена поврх Паклења и са истом нисмо ухватили [везу]. У том времену политкомесар бригаде, зам. команданта и интендант бригаде изашли су на коту гдје је паљена слама и посматрали тенкове који се крећу од Рашке према Ушћу. Истог времена чета која је остала на чишћењу ката напала је на косу гдје се је налазио политкомесар, зам. команданта бригаде и интендант бригаде. Доласком на косу побацали су бомбе и отворили митраљеску ватру мислећи да је на истој „ непријатељ. У тој борби убијен је политкомесар бригаде, и ! рањен индендант бригаде.

II батаљон доласком до ријеке Ибра покушао је да се пребаци преко ријеке Ибра и успео је пребацити једну десетину са аутоматским оруђем.

Непријатељ је запосјео десну обалу ријеке Ибра и извршио контранапад на нашу десетину и натјерао их на

ријеку Ибар. Исти су поскакали у ријеку, прегазили је превши са собом своје оружје. Послије наше јединице нису се могле пребацивати. Истог времена упутили смо везу штабу дивизије и 1 Крајишкој бригади и са истим нисмо ухватили везу.

Бригаду смо повукли према с. Крушевици. Непријатељ је још држао косе на десној страни Паклења, као и поврх самог Рудника. При самом повлачењу терен је био по нас врло гадан с обзиром да је непријатељ држао све доминирајуће коте и исти је отворио ватру на наше јединице које су се повлачиле из долине ријеке Ибра.

Бригаду смо повукли на просторију с. Крушчице, док је један батаљон затварао правце према непријатељу и водио борбу читав дан.

За време ове борбе заробљено је 15 пушака разног калибра, 200 метака, 4 Недићева наредника, 1 ђак тј. љотићевац који је по чину наредник. Исти су испитани и на лицу мјеста постријељани. Убијено је 22 и већи број рањен.

Наши губици су 1 мртав тј. политкомесар бригаде и 7 рањених од којих је 1 теже.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Зам. политкомесара

М. Трнинић⁴

(М.П.)

Зам. команданта, мајор,

В. Бодирожа⁵

⁴ Милан Трнинић

⁵ Народни херој Вид Бодирожа. Погинуо на Сремском фронту 1945 год. као командант Четврте крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије.

БР. 78

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 3 АПРИЛА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ОКО УШЋА¹

ШТАБ
IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 85
3 априла 1944 г.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

По наређењу тога Штаба од 29 марта т.г.² наша бригада је извршила покрет са просторије: Алексићи—Врмбаје—Придворица—Деспотовица на просторију: Брезова—Манастир Студеница—Долац—Боровци—Камењани. Пошто смо били обавијештени да се у Манастиру Студеници 27 и 28 марта налазила једна група недићеваца, покрет је извршен у наступном маршу.

По доласку на ову просторију извршили смо све припреме у циљу преласка реке: прикупљање алата за рушење комуникације, извођење људства ради упознавања терена итд. Око 16 часова истога дана добили смо авизо наређење тога Штаба према којему смо требали да нападнемо један батаљон недићеваца који се налазио код мјеста Склапнице, у долини Студенице. У разбијању ових недићеваца садејетвовали би батаљони II Пролетерске бригаде који су се налазили у с. Косурићи и Краље, и одмах по разбијању ових недићеваца извршити напад на с. Ушће и то више са северо-западне стране тежећи да их протјерамо преко ријеке Ибра и заузмемо моет, а извјестан дио снага да оријентишемо према Пустом Пољу ради рушења комуникације; и по могућности пребацити један дио на десну обалу и узети положај Главицу.

Пошто је ово било „авизо“ наређење које је везано за рад наших јединица у случају да дођу у контакт са непријатељем, то ово наређење није изведено пошто се непријатељ није налазио изван с. Ушћа.

Ноћу између 30/31 марта добили смо наређење од тога Штаба да са два батаљона очистимо с. Ушће, са једним ба-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр[^] 2—3, к. 738.

² Види докуменат бр. 59.

таљоном покушамо прелаз на мост Целепи, један батаљон оријентишемо на правцу долине ријеке Студенице у циљу затварања тога правца пошто је непријатељ у току 29/30 избио у с. Алексићи; један батаљон да држимо у резерви у циљу ангажовања гдје устреба. Наш поступак је био слиједи: 4 батаљон из с. Камењана преко Стевановића—Крцића да нападне к. 471 гдје³.....непријатељ био утврдио у циљу одбране комуникације долином Ибра. 3 батаљон је преко с. Трњаци да заузме Кукавицу к. 626 а потом да се спусти.....2 батаљон правцем Трњаци—Ерићи да избије на Целепи освоји мост и пребаци се на Јабучевље, 1 батаљон као резерва и у случају освајања Ушћа да изврши прелаз преко моста, поруши комуникацију и створи мостобран са десне стране ријеке. 5 батаљон у с. Долац у циљу извиђања и обезбјеђења долином ријеке Студенице.

Јачина непријатеља је била један батаљон добровољаца, 50 Њемаца, 80 бјелогардејаца. Поставили су се били с лијевој стране ријеке Ибра к. 471, к. 345 изнад с. Ратари, Кукавица к. 626. На овим положајима су се били на брзу руку утврдили. Од тешког оруђа имали су 4 бацача, један пешадијски и један брдски топ. С десне стране ријеке Ибра на жељезничкој прузи постављен је био оклопни воз. 4 борна кола, која су патролирала дуж комуникације. Напад је отпочео у 2 и 30 часова. Непријатељ се је упорно држао, одбио је три узастопна јуриша нашег 4-тог батаљона на к. 471 тако да је то брдо три пута прелазило из непријатељских руку у наше. У свануће једна и друга страна морале су се повући и то наши изнад с. Крцића а недићевци преко ријеке Ибра. 3. батаљон брзо је ликвидирао непријатеља на к. 345 и Кукавици и покушао да се пребаци преко моста али пошто је већ био дан, без успјеха. У борби на положајима око Ушћа непријатељ је разбијен и у паничном бјекству 1 априла око 6 часова бјежао је уз косе Рудњака гдје се организовао под заштитом оклопног воза и борних кола који су га штитили са комуникације. У случају да је ноћ потрајала још један сат на "леђима непријатеља бисмо се пребацили преко ријеке Ибра и створили мостобран. 2. батаљон који је ишао на мост Целепи протјерао је посаду која је бранила мост са лијеве стране. Преко моста није могао прећи јер се на десној страни налазила добра утврђења која су штитила прелаз а поготову по дану пошто је батаљон у свануће и стигао.

³ Тачкицама су означене речи које се у оригиналу нису могле прочитати, пошто је докуменат на тим местима оштећен.

Непријатељ је у овим борбама имао нађених на положајима: 70 до 80 мртвих, 11 заробљених и рањених много више. Од оружја смо запленили: два пушкомитраљеза, два лака бацача, дјелове једног тешког бацача и двије непотцуне бреде. Остале ратне спреме било је доста, као и муниције. Муницију и спрему нијесмо могли извући због изнохпења рањеника и ватре са комуникације из тенкова и воза. Утрошак муниције са наше стране био је велики, дђа пушкомитраљеза су оштећена од ватре.

Наша настојања за извршење задатка била су у духу поставки на конференцији штабова бригада, које смо ми били пренијели на наше батаљоне што се види из извршења задатка. Основни недостатак је био закашњење у извођењу задатка.

Под контролом наше ватре држали смо мост и Ушће до 9 часова, када смо добили наређење да се извлачимо у правцу долине ријеке Студенице и смјестимо на просторију Брезава—Долац—Камењани, затворимо правац од Ушћа и од с. Милића. Док смо се ми извлачили добили смо обавјештење да се једна колона Бугара из с. Милића кренула према Манастиру Студеници. Одмах смо наредили нашем 1-ом батаљону да што брже иде долином ријеке Студенице, извиди и спречи непријатеља у његовом даљем покрету. 2. батаљон смо упутили правац Склапнице—Обарак да посједне Мрамор к. 1220. 3. и 4. батаљон оријентисали смо према с. Ушћу. По' хватању контакта са непријатељем нашег 1-ог и 2-ог батаљона довели смо и наш 5. батаљон, и са сва три батаљона напали непријатеља који се био утврдио на положајима Бијела Брда,⁴ Тичија Глава и с. Борика. Јачина непријатеља је била један батаљон Бугара, један „Пито“ и један брдски топ и два бацача. Ми смо их нападали са мањим снагама фронтално, јер се непријатељ поставио на косе којима се није хогло прићи, док двије чете 5-ог батаљона су заобишле преко Беле Стене и Тичије Главе са леђа. Бугари су [се] држали упорно и нијесмо могли да их са утврђених положаја помакнемо. Недостатак је био што није било садејства са јединицама. Наше л^удство је било -прилично изморено што је допринијело да се непријатељ тако упорно држао.

Пошто непријатеља нијесмо могли да ликвидирамо и да прођемо правцем који нам је био одређен то смо јединице прикупили на просторији с. Гобеле и одатле за с. Деспотовицу гдје смо се и смјестили.

⁴ Бијела Брда се не налазе на карти, вероватно се мисли на Вел. Брдо (к. 1257).

У свим овим акцијама наши су губици слиједећи: Погинутих 14, несталих у борби 2, рањених 39, преминулих од рана 3. Послије акције дезертирало 6 бораца.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник, мајор, (М. П.) Командант, п.пуковник
Стојад. М. Солдатовић Саво Бурић

БР. 79

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 6 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДРУГЕ И ЧЕТ-
ВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА РАЗБИЈАЊЕ ЧЕТ-
НИЧКИХ ЈЕДИНИЦА НА СВОЈИМ ПРАВЦИМА ПО-
КРЕТА¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Бр. служ.
6 априла 1944 г.
у 18 час.

ШТАБУ II И IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

1. — Током сутрашњег дана II Пролетерска бригада треба да стигне на одређену јој просторију. Обзиром да је данашњи марш био тежак, а уколико би било тешко да стигне до најудаљенијег села онда се размести према ситуацији у ближим селима, имајући у виду постављени задатак, и да се следећег дана помери на предвиђене просторије, где ће добити даљи задатак. Одржавати чврсту везу са IV Пролетерском бригадом и за случај да наиђе на *јачег непријатеља* тражити њено садејство.²

2. — IV Пролетерска бригада остаће током сутрашњег дана на просторији Горњи и Доњи Дубац са три батаљона, а* два батаљона и остале делове задржаће на просторији с. Осоница—Мечке, са задатком затварање правца од Ивањице.

3. — По доласку на одређене просторије најхитније нам доставите извештај о ситуацији на правцу нашег даљег покрета, како би могли извршити померање и осталих делова.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 35—1, к. 732.

² Види док. бр. 87.

4. — Ми ћемо током сутрашњег дана остати у с. Осоници, где слати све извештаје.

5. — Обе бригаде на својим правцима покрета предузеће ликвидацију четничких банди, водећи рачуна да једна другој садејствују у случају потребе. Уколико процене да поједине четничке банде макар биле и удаљеније могу изненадити и ликвидирати, онда не чекати наређење већ радити иницијативно.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
ЈБубо Вучковић

БР. 80

ПИСМО ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 7 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О НЕПРИЈАТЕЉСКИМ СНАГАМА У СТУДЕНИЧКОМ, МОРАВИЧКОМ И ДРАГАЧЕВСКОМ СРЕЗУ¹

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ •
I КОРПУСА
Пов. бр. 72/44.
Дне 7. IV. 1944 год.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. У току 5 и 6-ог априла непријатељ је дошао у Рудно и Бзовик из долине Ибра. По провјереним подацима ту је стигао батаљон Бугара, два батаљона недићеваца, око 150 белогардејаца и нешто Цветићевих четника.² Раеполажу са три брдска топа и 4 бацача. Једна непријатељска побочница налази се у Биничком Пољу, непознате јачине. Данас се на правцу Бзовика чује бацачка и митраљеска ватра. Вјероватно је да ове непријатељске снаге имају намјеру да очисте долину Студенице, а није искључено да је овај покрет у циљу чишћења терена Рудно—Ивањица.

По данашњим провјереним подацима у Сјеници се налази 180 банатских Немаца-шупцополиција око 100 сјеничке

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 9—2.

² Четници Јаворског корпуса

милиције и око 100 жандарма (Арнаути и Срби). Располажу са два т.[ешка] б.[ацача]. У Дугој Пољани око 300 муслимана (шуполиција) и 30 Њемаца-граничара. Комуникација Нови Пазар—Сјеница сада се чисти од снијега.

О Рашкој и Н. Пазару још немамо тачних података.

У Кушићима, по, изгледа, тачним подацима налазило се око 600 Калаитових четника.³ Изгледа да су ту и четници Ђуришића.

По провјереним подацима у Ивањици се налази бугарски митраљески батаљон, око 800 и 200 недићеваца, са нешто мало Њемаца. Бугари су извлачили муницију и храну у бункере, да се у случају нашег упада у град боре из бункера. Рудник код Ивањице чувају 100 белогардејаца. У Ариљу једна чета Бугара и 50 недићеваца. Цесту Ивањица—Ариље контролише 8 тенкова који долазе у Ивањицу и враћају се. Ово могу бити и бугарски тенкови.

Непријатељски извиђач сваког дана контролише сектор Голије. Данас је нешто активнији.

2. Штаб IV Крај. бригаде данас нас извјештава да непријатељ од Бзовика има намјеру да изврши напад на сектор Вионице. Данас се чује бацачка ватра од правца Бзовика.

По нашем мишљењу ова непријатељска група тежиће да се повеже са бугарским гарнизонем у Ивањици и није искључено да појачају гарнизон у Ивањици, јер бугарски батаљон има своју базу у Ивањици. Такође је могуће да крене у правцу Ивањице и други бугарски батаљон који се по нашем извјештају задржао у Манастиру Студеници.

Још немамо података о комбинованој акцији непријатеља и од правца Рашке, што морамо провјеравати. Очекујемо податке за Рашку и Н. Пазар, па ће нам ситуација бити јаснија.

3. Моментално за нас је најважнија она непријатељска група-на сектору Бзовик—Рудно—Биничко Поље. О овој непријатељској групи и ви морате водити рачуна, јер ако крену ка Ивањици наћи ће вам се на боку и за леђима. Ми ћемо издати наређење IV Крај. бригади да се супростави и да туче непријатеља у долини Студенице, као и да на вријеме извјести нашу III бригаду о свему. У случају да непријатељ пође ка Ивањици и вашим снагама, ми ћемо активно дејствовати бочно и са леђа непријатељу. У сваком случају морамо предузети све мјере да на овом сектору тучемо непријатеља.

³ Четници Другог милешевског корпуса

4. Ви обратите највећу пажњу због ове ситуације и водите рачуна о свим правцима са којих би непријатељ могао да нешто упути на вас. За њега је сектор Драгачева осјетљив и тежиће да нас одатле потисне.

5. Од Штаба X Кр.јајишке] бр.[игаде] немамо још извјештаја о сектору Кушића. Она ће напасти ону четничку банду и држаће контролу Кушића. I Кр.[ајишка] бр.[игада] налази се на старој просТорији.

6. Наша станица има неки квар и зато се не јављамо јуче и данас. Ако нам и даље станица не буде радила, онда ћемо радити са вама преко станице Г. Ш.⁴ Ви нас редовно слушајте, а ми ћемо вас редовно слушати било на којој станици. Пошаљите нам друга Ољачу, па макар и да није сасвим оздравио, јер нам треба за оправку станице.

7. Примили смо вашу пошту коју сте поелали, као и бугарска два војника.

Преко Ариља треба да се успостави веза са једним бугарским официром, што би нам много помогло, а послаће Ј. Г. Ш. и летке за Бугаре у Ивањици.

Јавите нам ситуацију код вас.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

(М. П.)

Командант, пуковник,
Мил. Морача

⁴ Главни штаб Народноослободилачке војске и партизанских одреда Србије.

БР. 81

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 7 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ Г. ПЕРИШИЋИ—ПЕЈОВИЋИ—ЛЕПОСАВИЋИ¹

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА

Бр. сл.
Дне 7. IV. 1944 год.

ШТАБУ IV КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ПЕТЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. — Добили смо ваш извенггај, писан јутрос у 8 часова.

2. — Ми смо чули митраљеску палбу и неколико бачача од правца Бзовика ка вашим батаљонима у Чечини. Нама изгледа да је непријатељ кренуо према вама.

3. — Јединице II дивизије дејствују у Драгачеву, на правцу Гуча—Чачак: и око Ивањице. Њихова III Српска бригада обезбеђује им леђа од правца Студенице.

Постоји могућност да тај непријатељ са Рудна овлада долином Студенице и истури побочницу у Перишићима а да се са својом главнином упути за II дивизијом, како би је набацио на комуникацију Ивањица—Чачак—Краљево.

Ми морамо пратити будно рад те непријатељске групе и тачно оценити њене намере. У случају да непријатељ испољи намере у правцу II дивизије, задатак ваше бригаде је, коју би евентуално појачали и неким батаљоном I бригаде, да крене за непријатељем тј. да ту непријатељску групу ми нападнемо са леђа.

Ради тога ви треба, по нашем мишљењу, да извршите следећи распоред ваших јединица:

а) Један батаљон са две чете сместити у Гор. Перишићима, а једну чету оставити у Д. Перишићима, која би контролисала правац од Чечине и поставила заседе непријатељу.

б) Један батаљон сместити у с. Пејовићима као резерву.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 7—2.

* Види док. бр. 82. .

в) Батаљон у Ђопићима треба и даље да остане за контролу правца од с. Угљари—Ратари. Код с. Ратари потребно је држати, као извиђачко одјељење, најмање један вод. Преко об. службе треба контролисати правац Остатија—Шереметовица—Трнава—Рашка.

г) Болницу са батаљоном из с. Пејовића одмах упутите правцем Пејовићи—Врлетнице—Куманица и да се смести у засеок Лепосавићи. Задатак овог батаљона код болнице је извиђање правца низ р. Моравицу ка Ивањици, хватање везе са јединицама Х бригаде, које се налазе на правцу Кушићи—Равна Гора. Јужно од Лепосавића 3 км. налазиће се болница I Крајишке НОУ бригаде са једним батаљоном, у засеоку Нешовићи. У случају каквог непријатељског испада уз р. Моравицу од правца Ивањице, овај батаљон треба обавестити батаљон I КНОУ бригаде у Нешовићима, као и вас.

д) Интендантуру можете сместити у с. Брковићима, а штаб бригаде у Пејовићима или Гор. Перишићима.

4. — Од правца Сјенице и Дуге Пољане засада непријатељ нема неке офанзивне намере према нашој просторији, пошто за то нема ни снага према досада добивеним подацима. Од Х бригаде још нисмо добили извештај. Она је требала напасти четничку групу у с. Кушићима.

5. — Одржавајте везу са III Српском бригадом и извештавајте је о кретању непријатеља од правца Рудно, а тражите од њих извештај о ситуацији од правца Ушћа и Ивањице. Везу са III Српском бригадом морате одржавати, у случају да не могнете долином р. Студенице, онда правцем Брковићи—Гвозденовићи—Неранцићи—Придворица.

6. — О свему нас извештавајте и доставите нам распоред ваших јединица.

7. — Настојте да постављањем заседа или дејством на неки истурени непријатељски део или колону дођете до муниције.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

И. Матерић

(М. П.)

Командант, пуковник,

Мил. Морача

А

БР. 82

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 7 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА САДЕЈСТВО ПРВОЈ КРАЈИШКОЈ НОУ БРИГАДИ ПРИ НАПАДУ НА НЕПРИЈАТЕЉА НА ПРОСТОРИЈИ БРУСНИК—КОТЛОВИ—ОСТАТИЈА³

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Бр. сл.
Дне 7-IV-1944 год.
22.45 час.

ШТАБУ IV КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ^-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. — Непријатељ је од правца Рудно и Биничко Поље кренуо у више колона у правцу наше просторије и до вечерас стигао на линију с. Маринковићи (Чечина)—Ђопићи (Тодово Брдо)—Јаворовица—Остатија—Котлови.

Из оваквог непријатељског распореда види се да је непријатељ кренуо широким фронтом према нашим јединицама.

Од правца Сјеница—Дуга Пољана нема никаквих непријатељских покрета. Од Ивањице такође нема покрета. На Кушићима непријатељских снага није било.

2. — Како се досада испољило непријатељски покрет само са овога правца, то смо решили појединачно тући непријатељске делове и колоне и тиме онемогућити непријатеља у његовом даљем надирању у правцу нас као и спречавање одвајања наше дивизије од II Пролетерске дивизије.

У том циљу I Крајишка НОУ бригада ноћас, 7/8 ов. мј. напада непријатеља на просторији с. Брусник—Котлови—Остатија. По успешном разбијању овог непријатељског крила I бригада ће наставити даље разбијање и прогоњење непријатеља правцем Брусник—Ђопићи и Брусник—Остатија, забацујући се непријатељу за леђа.

Ми не смемо отступати испред недићеваца и Бугара, већ им задати што жешће ударце и напослету разбити непријатељске планове. За то имамо могућности, а и довољно снага.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 8—2.

² Види док. бр. 94.

Ради садејстза I Крајишкој бригади, ваш батаљон (III) из Беле Стене послати ће одмах — у току ове ноћи, две чете правцем Бела Стена—Грижићи—Ракаси, са задатком да из с. Ракаса хватају везу са јединицама I бригаде, које ноћас нападају непријатеља и својом појавом у с. Ракасима привезу непријатељске снаге са Годова Брда, а затим да пређу у напад на овај непријатељски положај, садејствујући јединицама I Крајишке бригаде. Са ове две чете поћи ће командант батаљона и оценити развој борбе код I бригаде, чији напад треба да почне у 2 часа после пола ноћи и, ако напад успе, да се са ове две чете енергично заложу нападајући непријатеља било на правцу Ракаси—Ђукићи—Ратари, или у правцу с. Плочник. Зато одржавати чврсту везу са I бригадом.

Једна чета овох⁴ батаљона остаће на положајима Дујевица, изнад с. Арбулића, са задатком затварања правца ка Белој Стени и пута који води од Мачужића у правцу с. Јаховића.

Овај батаљон ће извршити овај покрет не чекајући наређење од свога штаба бригаде, а чета са Дујевице одржавати ће везу са штабом бригаде.

3. — Штаб бригаде са остала своја два батаљона мора пратити у току сутрашњег дана покрет непријатеља од с. Маринковића па даље и не дозволити да непријатељ овлада селом Перишићима, а нарочито Горњим Перишићима и котама између Доњих Перишића и Пејовића, без борбе, већ непријатеља вешто сачекати и задати му ударце. • На том сектору мора бити ангажован бар један батаљон.

" 4. — Са нама одржавати чврсту везу, о свему нас извештавати.

5. — Штаб дивизије остаје и даље на досадашњем месту. У случају промене бити ћете обавештени.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант, пуковник,
Мил. Морача

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 7 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДРУГЕ И ЧЕТВР-
ТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА МАРШ НА ПРОСТО-
РИЈУ КАОНА—ЖИВИЦА—ВУЧКОВИЦА И ЧИШЋЕЊЕ
ТЕРЕНА ОД ЧЕТНИКА¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 42
7 априла 1944 г.
у 19 час.

ШТАБУ II И IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

Према подацима које смо добили од бригада на правцима нашег покрета досада наилазимо само на четнике. Више бригада до сада је разбијено, приличан број убијен, а има их и заробљених. Из извештаја IV Пролетерске видимо да је једна непријатељска колона, вероватно Бугара или недићеваца, у току данашњег дана извршила покрет из Ивањице према с. Осоница. Делови IV бригадае данас после подне воде са њима борбу.

Да би извршили даље померање у вези добијеног задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — II Пролетерска бригада ће одмах по пријему овог наређења извршити покрет до на просторију Каона—Властелице—Брезовица—Цекчаница, са задатком затварања правца према Ибру, према Краљеву и према Чачку. Све четничке групе на које буду наишли ликвидирати, без задржавања.²

2. — IV Пролетерска бригада ће у току 8 о.мес. извршити померање бригадае и то са три батаљона на сектор Вучковица—Пшаник—Кривача—Живица, оријентишући се према Гучи и према Ивањици. Један батаљон оставити на цести Ивањица—Горњи Дубац, а један у с. Осоница—Мечке. Задатак ових батаљона је затварање праваца од Ривањице, а у случају да непријатељ јачим снагама пође у овом правцу повлачити се у правцу главнине.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 36/1.

² Види док. бр. 87.

Уколико се добију подаци да у Гучи нема нико сем четника, приступити одмах ликвидацији, а одмах после тога затварати правце према Чачку и Ариљу. Испитати могућност дејства на комуникацију Ивањица—Ариље па у том смислу дати предлог да један батаљон оде ради рушења комуникације и прављења заседе. Најпогодније место за заседе је [Ман.] Клисуре. Све ово испитати преко об.[авештајне] службе као и то, да ли се може и где на сектору Ивањица—[Ман.] Клисуре—Ариље газити Моравица (односно где има мост).

3. — Ми ћемо у току сутрашњег дана извршити покрет и сместити се у Доњи Дубац.

4. — Све заробљене четнике IV Пролетерска бригада, после саслушања, не треба да пушта кућама, већ да их упућује Штабу II Пролетерске бригаде, који ће их распоредити у своје јединице. Оне четнике који би могли дати важније податке упућивати' нама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 7 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ОД 24—31 МАРТА 1944 ГОДИНЕ¹**

!

ШТАБ
I К.Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ
Стр. пов. бр. 6/44
Дне 7/IV 1944 год.

Извештај о акцијама
вођеним од 24—31/III-44.

ШТАБУ V ДИВИЗИЈЕ

Положај

Дана 25 марта т.г. у 16 часова наша бригада извршила је покрет из с. Шареника у намјери пребацивања преко ријеке Моравице у с. Приликама. Ради осигурања покрета бригада се је развила у три колоне: десна (II бат.) која се кретала од с. Шареника преко Преседла за мост на Моравици, лијева (IV бат.) која се је кретала од с. Шареника преко с. Добраче држећи се висова ка лијевој страни моста, и средња колона као главнина (I и III бат. болница, и комора) која се кретала низ поток Љубча Р. према моету.

У 17 сати II бат. се сукобио са непријатељем на путу испред заселка Клепани на висовима Преседла. Да би се потпомогао II бат. и непријатељ уништио, дејствовао је наш I бат. са нашега лијевог крила и својим брзим налетом успио заузети висове изнад Љубча Ријеке тј. изнад Преседла. Наш III бат. својим дејством из митраљеза са висова на лијевој страни Љубча Р. омогућио је излазак нашем I бат. на висове код Преседла и да са истих непријатеља потисне и да их запосједну јединице I бат. II бат. дејствовао је са десног крила. Борба је трајала 10 сати у којој је непријатељ натјеран у бекство. Непријатељ је претрпио слиједеће губитке: 77 мртвих и рањених војника¹ и официра, 2 заробљена; а од спреме заробљено је: 1 т.митраљез, 1 п.митраљез, 1 стројница, 1 пиштољ, неколико бомби, 6 пушака, 30 шаторских крила и ћебади, извјестан број ранаца, 5—6 хиљада пушчане и митр. муниције, 50 мина за мали

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 12—4.

баач, 10 до 15 оквира за митраљезе и три коша са спремом. Остатак непријатељске спреме разбацан је на све стране по бојишту, али услијед дубокога снијега и ноћи није се могло све прикупити.

Јачина непријатеља: 1 батаљон недићевих добровољаца (II бат. II пука).

Задатак непријатеља: да нас нападне ноћу 25-III у с. Шаренику.

Наши губици: 2 погинула и 9 рањених већином лакше.

У овој борби непријатељ је био врло упоран и тврд, али наше јединице (нарочито I бат.) успјеле су непријатеља разбити тако да су непријатељски војници бјежали на све стране и скривали се у групицама по потоцима и јаругама.

Дана 26-III у три сата ујутру једна чета III бат. напала је непријатеља који је заузео положај са једне и друге стране моста на р. Моравици. Борба је била врло кратка у којој је непријатељ изгубио 25 мртвих и рањених војника и официра као и једног заробљеног. Јачина непријатеља је била око 200 Бугара са задатком да бране прелаз преко моста. У овој борби наше јединице нису претрпјеле никаквих губитака.

Наше су јединице успјеле у овој борби потпуно изненадити непријатеља и својим брзим налетом задати му високе губитке.

Дана 26-III у 7 сати ујутро наишао је наш I бат. на непријатеља у с. Добраче. Пошто се нисмо могли поебацити преко р. Моравице ради сванућа и јаког непријатеља на обали ријеке Моравице, главнина наших снага кренула је у с. Добраче ради одмора, док је II бат. заузео положај у с. Шаренику, а III бат. кретао се преко Преседла заузимајући висове изнад ЈБубча Р. у ствари са десне стране ријеке. Претходница главнине била је I бат.

Пошто је непријатељ стигао још за вријеме ноћи у с. Добраче, а ми нисмо имали тачних обавјештења, наше патроле су ушле у село и тек тада смо сазнали о непријатељу. Наш I бат. сукобио се са непријатељем у селу те у борби која је трајала 2 сата, тј. од 7—9 ујутру, непријатељ је натјеран у бјекство претрпјевши: 60 мртвих и 70 рањених војника и официра. Наши губици су: 9 мртвих и 11 рањених другова. У овој борби није заплијењено ништа материјала.

Непријатељ је био јачине од једног батаљона Бугара. чији је задатак био да нас нападне у с. Шаренику.

Ноћу 30/31 марта бригада је добила задатак да нападне На жељ. ст. Биљановац на р. Ибру и да осигура мостобран за п)елаз осталих јединица. Непријатељ је сазнао за наше

намјере прије на два дана те се осигурао рововима и своја одјељења од по 20 војника на свим висовима са стране р. Ибра, а у дубину од 5—8 км. Наш II и IJJ сукобио се са непријатељем у 23 сата на старој цести³! с. Тадењу. Борба је вођена са непријатељем на вио^увим све до цесте и села Биљановац до 5 сати ујутро. У овој боб^а наши батаљони су успјели заузети све коте до с. Биљ^а и до ријеке Ибра, али са десне стране р. Ибра као и ^и мосту и на жељ. ст. непријатељ је сакупио остатке своје војске и поставио сва аутоматска оруђа уз помоћ т^а ради одбране прелаза преко моста. С обзиром на дан, наши батаљони нису могли заузети мостобран код Биљановца него су се повукли у правцу с. Рудна.

Дана 3Т-Ш од 5—10 сати ујутро једна чета нашег I бат заједници са батаљонима III Српске бригаде и батаљоном IV Крајишке бригаде водила је борбу са непријатељем на котатама изнад рудника Јарандо. У овој борби наше јединице су заузеле коте и избациле непријатеља са истих.

У борби са II и III бат. непријатељ је имао 17 мртвих војника и официра, а број рањених не зна се колики је, заробљено је 12 непријатељских војника. Осим тога заробљен је слиједећи материјал: 4 коња, 1 т.митраљез „Максим“ који је био покварен, 1 лаки и 1 п.митраљез, 1 стројница, 1 парабелум и приличан број пушчане муниције, 2 догледа и један сигнални пиштољ. Непријатељ је био њемачка фелдјандармерија састављена од разних народности (белогардејци, Мађари, Румуни Бугари, Пољаци итд.).

Наши губици у овој борби износе: један мртав и 3 рањена друга.

У борби са једном четом I батаљона око рудника Јарандо непријатељ је претрпио 3 мртва и неколико рањених војника. Заробљено је: 2 п.митраљеза (један исправан а један неисправан), и нешто пушчане муниције. Ова чета није имала никаквих губитака са наше стране.

31. III. у 15 сати у с. Бзовику, а код засеока Ерци, сукобио се наш II батаљон са непријатељем. У овој борби учествовао је и наш III батаљон. Борба је трајала до 19 сати, а затим се продужила са истих положаја око 24 сата са нападом од наше стране. У овој борби учествовали су наш I, III и IV батаљон. Осим тога три батаљона II пролетерске као и два батаљона X Крајишке бригаде, који су требали да дејствују са бокова на непријатеља, али су са својим нападом закаснили (напад су почели у 5 сати у јутро 1. IV.)- Наши батаљони су отступили у 5 сати у јутро.

У овој борби непријатељ је претрпио 40 мртвих и рањених војника и официра. Наши губици су 5 мртвих и 10 рањених другова.

Јачина непријатеља је била један батаљон Бугара.

Ова борба је била врло тешка, услед дубоког снијега и великог замора бораца.

31. III. у с. Рудно (засеок Долови) око 16 часова непријатељски извиђачки авион је бомбардовао наш I батаљон и том приликом имали смо 4 рањена дјруга.

У свим овим акцијама непријатељ је имао око 320 мртвих и рањених војника и официра, као и 15 заробљених, а наши губици су били 17 мртвих и 37 рањених другова.

У овим борбама наши борци су поднијели велики напор, умор, неспавање стално се крећући, а уз то имајући слабу исхрану, те вјероватно да до овако високих губитака са наше стране не би дошло, да није било предњег. У свима акцијама би се непријатељ потпуно уништио, да су покрети били краћи и да су имали прилике борци да се више одморе. Нарочите сметње задавао нам је дубоки снијег.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Младен³

Командант, п. пуковник,

Стево³

Начелник, капетан,

Вражалић⁴

(М. П.)

³ Младен Марин

⁵ Стево Рауш

⁴ Ешреф Вражалић

БР. 99

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 8 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ЗА НАПАД НА ЧЕТНИКЕ У С. КАОНИ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Бр. служ.
8 априла 1944 г.
у 21 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

Ми смо већ били стигли када сте ви тражили појачање од IV Пролетерске бригаде. I батаљон IV бригаде са начелником штаба² отишао је у правцу вас ради директног садејства са вашом бригадом у вечерашњем нападу на непријатељске положаје код Каоне. Начелник штаба ће вас известити о његовом задатку као и о нашој сугестији за ваш напад. Добро сте урадили што сте сами предвидели напад за вечерас, пошто ће два батаљона IV Бригаде истовремено садејствовати. Један њихов батаљон напада у правцу Милатовића.

Два батаљона IV бригаде предвече су извршила напад на недићевце који су били изашли из Ивањице друмом у правцу Дупца и вратили их натраг према Ивањици. Један батаљон је већ ушао у један засеок с. Луке, док је други ушао у с. Вучковицу. Овај други батаљон ће се оријентисати више према Гучи. Немамо још тачних података о непријатељским губицима.

Један батаљон IV бригаде остао је у с. Осоници, где је непријатељ такође извршио напад у току данашњет дана. Не знам резултат са овог сектора.

Код III Српске бригаде нема никаквих новости.

Настојте да вечерас свакако ликвидирате и протерате непријатеља и са коса изнад Каоне,³ како би на овом терену могли дуже остати и извршити добивени задатак.

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 37—1, к. 732.

² Стојадин Солдатовић.

³ Види док. бр. 87.

Ми ћемо се вечерас налазити у Доњем Дупцу, засеок Марковићи.

Извештавајте нас у току ноћи, што чешће, како би знали ситуацију код вас.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар,
Јулиј Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

(Р.8. Руси избили на чехословачку границу; околели још 5 њем. дивизија на проетору Раздољно—Одеса. Руси су на 15 км. од Одесе.

Љубо)*

БР. 86

ИЗВЕШТАЈ ЗАМЕНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА КОСМАЈСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 8 АПРИЛА 1944 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЛАДЕНОВАЦ О ФОРМИРАЊУ ЧЕТВРТЕ ЧЕТЕ И САСТАВУ КОМАНДИ ЧЕТА У ОДРЕДУ¹

О. К-у

Младеновац

Драги другови,

На састанку штаба одреда на дан 7 априла 1944 год. с обзиром на ситуацију као и прилив бораца одлучено је да се формира четврта чета, као и да се измене четна руководства у четама ради бољег рада. Исто > тако с обзиром на ситуацију одлучено је да се за један кратак период времена не изврши формирање батаљона, него да се остане овако са четама ради очувања људства. Као разлог који је руководио штаб јесте у томе када би сада извршили формирање навукли би реакцију, тј. концентрацију непријатељ. снага — а'засада још није тако повољно да пређемо у офанзиву, имајући у виду очување људства. Четна руководства су добила директиве за овај период времена какве акције треба да врше, тј. ликвидирање петоколонаца, уништавање позадине дражиноваца, уништавање група чу-

⁴ Текст у загради у оригиналу дописан руком.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под бР- 6272, IX, к. 65.

паваца и прављење заседа. Исто тако пол.Литичкк] рад у четама уздизање пол. свести код бораца. У народу одржавати свакодневно пол. конференције ако се има могућности.

Бројно стање износи око 132 борца са руководством укључујући ту и групу Пожаревљана, којих има око 17. Формирана је четврта чета. Руководства чета су ова.

I чета

Космајска:

командир друг Опачић²
зам. командира Рајко³
пол. комесар Кицош (Гаврић Драгомир)
зам. пол. комесара Божа омладинац⁴

II чета

Младеновачко-грожанска:

командир друг Мића⁵
зам. друг Божа (Посавац)⁶
пол. комесар Војислав⁷
зам. ком. Родољуб Андрић

III чета

Јасеничка:

командир Драга Петријевац⁸
зам. командира Сима⁹ (командир Пожар. чете)
пол. комесар Драга¹⁰ из Осипаонице
зам. пол. комесара Дола¹¹

IV чета

Подунавска:

командир Светислав Костић-Брка
заменик Посавац¹²
пол. ком. Живадин¹³
зам. комесара Богољуб¹⁴

С. Ф. — С. н.!

8./IV, 1944 г.

Зам. пол. комесара Космај. одреда

Драг. Павличић—Душко

² Богдан Опачић
³ Рајко Ђаковић
⁴ Стева Стојић-Божа
⁵ Мића Ранковић
⁶ Божа Станковић
⁷ Војислав Вучковић
⁸ Драга Стефановић
⁹ Риста Каровић—Сима
¹⁰ Драгомир Савић
¹¹ Добросав Михаиловић
¹² Живота Маринковић
¹³ Живадин Радојевић
¹⁴ Богољуб Милићевић

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 9 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА И ЉОТИЋЕВАЦА НА
ПРОСТОРИЈИ КАОНА—ГОРЊИ ДУБАЦ¹**

ШТАБ -
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Пов. Бр. 50
9. априла 1944. г.
у 9 час.

ШТАБУ V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

Чим смо добили наређење за покрет односно нови распоред дивизије, ми смо као прво очистили села Понори, Орниче—Савово, где су се налазиле неке четничке бригаде. Истовремено II Пролетерска бригада ишла је на с. Толишница—Пропљеница, док је IV Пролетерска очистила Осоницу—Мечке и Горњи Дубац. На овој просторији био је други четнички Равногорски корпус. Ликвидација овог корпуса била је врло лака, пошто четници нису давали никакав јачи отпор, тим прије што смо их и изненадили нападом ноћу. Један део ових четника отступио је ка долини Ибра, док је други отступио у правцу Каоне.

Издали смо наређење да II Пролетерска бригада ликвидира Каону, док је IV Бригада требала да се оријентише више према с. Вучковици и Гучи. Због неједновременог изласка на одређене положаје II Пролетерска није успела да ликвидира Каону, мада је борбу водила читавог јучерашњег дана. На овај простор четници су били довукли јаке снаге, према процени 3000—4000, јако наоружане нарочито са аутоматским оружјем. Борба се углавном водила читавог дана на положајима јужно од Каоне. Предвече четницима као појачање стигла је једна колона (до 400 људи) добровољаца, са неколико бацача. Исто тако у току јучерашњег Дана долазила су два камиона из Краљева до школе у Каони, вероватно доносили муницију четницима.

При оваквој ситуацији, знајући значај разбијања дражиноваца, ми смо II Пролетерску ојачали са два батаљона IV Пролетерске и синоћ у 10 час. извршили напад на њих. Напад је успео, четници разбијени, отступили су у правцу Краљева и Чачка, док је већина мобилисаних сељака оти-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 37/4, к. 782.

шла **СВОЈИМ** кућама. До овог момента наше јединице су избиле на косе северно од Каоне, затвориле правац од Краљева; у с. Милатовићи—Брезовица избили су батаљони IV Бригаде, који су садејствовали II Пролетерској.

Два батаљона IV Пролетерске бригаде водила су јуче читав дан борбу са добровољцима, који су били извршили испад из Ивањице и Гуче у правцу Горњег Дупца. Ови батаљони су сачекали ове колоне, које су биле јаке преко 600 људи (вероватно један батаљон) са једним топом и више тешких бацача. Преласком у противнапад ови батаљони су успели да добровољце приморају на повлачење натраг у Ивањицу. Том приликом ови батаљони су убили око 20 недићеваца, заробили око 10, запленили један тешки бацач, делове од другог тешког бацача, 4 пушкомитраљеца са око 1.500 метака, нешто бацачке муниције и друге спремб.

Једна колона која је јуче ишла у правцу с/Осонице наишла је на 5 батаљон IV Бригаде, који се тамо налази, али досада резултат ове борбе не знамо. Углавном не могу имати ни ту успеха, када је један батаљон после протеривања непријатеља синоћ упао у северне засеоке с. Луке, док је други ушао у с. Вучковицу.

Још нисмо примили потпуно тачне податке од наших јединица о резултату борбе са четницима и добровољцима, али према досадашњим подацима број мртвих непријатељских војника (нађених на бојишту) прелази 50, док је број заробљених близу 100. У с. Осоници заробили смо читаву чету (четничку) са командиром.

Немамо такође још тачне податке о томе које су све четничке јединице биле на овом сектору, али углавном налазили су се поред мештана још и Таковци, Краљевчани (Жичка бригада) итд. Према још непотврђеним вестима Дража је био пре два дана у Гучи. У Гучи се налазе недићевци, који су дошли прекјуче, док се број непријатељских војника, нарочито добровољаца, у Ивањици стално повећава са правца Ариља и Гуче.

Ми ћемо и даље продужити да по могућству очистимо читав Драгачевски срез од четника, пошто ћемо једино тако моћи извршити постављени нам задатак. У овом циљу морамо употребити и један дио IV Бригаде, пошто II Пролетерска то сама није у стању, обзиром на велику концентрацију четника. Уколико оценимо ситуацију предузећемо ликвидацију Гуче а и даље активно дејствовати према Ивањици и сектору Ивањица—Ариље. Добро би било кад би ви вршили јачи притисак у правцу Ивањице, нарочито са правца Кушића, пошто би тиме умногоме олакшали нашој дивизији, пошто су непријатељски испади из Ивањице у правцу

наше дивизије свакодневни. Засада нема услова да приступимо ликвидацији Ивањице.

III Српска бригада и даље се налази на одређеној просторији и према њиховом извештају на њиховом сектору нема никаквих промена, нити има непријатеља долином Студенице. Бугари су и даље у Рудном.

У свим овим борбама и ми смо имали прилично губитака. Тачне податке о овоме још немамо сем то да је II Пролетерска у току јучерашњег дана имала 2 мртва и 12 рањених. За IV Бригаду знамо да је имала 6 мртвих, међу којима и комесар 4 батаљона, док број рањених не знамо.

Према извештајима штабова II и IV Бригаде и ове две бригаде после ових борби су остале са врло мало муниције. Питање муниције је од велике важности за нас и за даље вођење борби. Да је II Пролетерска бригада имала довољно муниције она би успела и сама у току јучерашњег дана да ликвидира непријатеља на том правцу. Један батаљон* IV Бригаде пише да су остали тако рећи без муниције. Неопходно је потребно да тражите најхитније да нам пошаљу муницију и санитетски материјал.

Према једном извештају који сада примисмо један батаљон IV Бригаде који је садејствовао нападу II Пролетерске бригаде, запленио је постоље од бацача, постоље од тешке бреде, и 4 пушкомитраљеза. Још немамо тачне податке о резултату борбе II Пролетерске, мада ће и тамо бити сигурно плена. Чим добијемо тачне податке о свему известићемо вас.

У погледу радио-везе јављамо вам следеће: ми сваког дана у одређено време позивамо и слушамо, док вас уопште не чујемо. Данас у 8,15 час. ваша станица се чула, али одмах је продужила рад са неком другом станицом, пошто изгледа нашу станицу није чула. Молимо вае да наредите да у одређено време добро слушају и покушају да нас ухвате, како би имали везу. У сваком случају ви своје телеграме дајте, без обзира да ли нас чујете или не, пошто како нам каже наш телеграфиста он вас може врло добро слушати.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб дивизије
Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 9 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДРУГЕ И ЧЕТВР-
ТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА РАЗМЕШТАЈ НА ПРО-
СТОРИЈИ БРЕЗОВИЦА—КАОНА—ГУБЕРЕВАЦ—ЖИВИ-
ЦА—ВУЧКОВИЦА И ЗАТВАРАЊЕ ПРАВАЦА ПРЕМА
КРАЉЕВУ, ГУЧИ И ИВАЊИЦИ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

* Оп. бр. сл.

9 априла 1944 г.

ШТАБУ II И IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

Ситуација: Током јучерашњег дана и прошле ноћи наше јединице имале су јаче борбе са знатним снагама недићевско-четничких банди. Наше јединице успјеле су да током прошле ноћи разбију непријатеља који је у паници отступио у главном према Краљеву и Гучи. На мјесту борбе остао је велики број мртвих непријатељских војника како на сектору II Пролетерске бригаде тако и на сектору IV Пролетерске бригаде. Велики број их је рањено а има их доста и заробљених. Према досада прикупљеним подацима има прилично и плијена, између осталог један тешки бацач, око 10 аутоматских оружја и разне друге спреме.

Да би се наше јединице прикупиле, одмориле и нахраниле, затварајући све правце од непријатељских гарнизона и комуникација²

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — II Пролетерска бригада размјестиће се на просторији с. Брезовица—Властељице—Каона—Пекчаница са задатком затварања правца од Краљева, као и свих праваца који изводе од комуникације Краљево—Чачак. Што дубље извиђати масивом према врху Јелице како би на вријеме дознали да ли на том правцу има јаких четничких банди које би покушале испад на садашњу нашу просторију. Извиђати и развити об. службу правцем долином ријеке Лопатнице према с. Богutowцу као и према с. Толишници. Одржавати

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 38—1, к. 732.

² Види док. бр. 90.

везу са дјеловима IV Пролетерске бригаде на просторији с. Губереваца.

2. — IV Пролетерска бригада размјестиће се на просторији: с. Губеревац—Живица—Кривача—Пшаник—Вучковица—Лучко Брдо (к. 895). Задатак затварање праваца који изводе од Гуче, Ивањице, односно комуникације која везује та два града. Један свој батаљон задржаће до даљег наређења на просторији Мечке—Осоница са задатком затварања праваца од Ивањице и одржавања везе са III Српском бригадом. Развити што потпунију обавештајну службу и испитати непријатељске снаге у Гучи и Ивањици као и дуж комуникације Ариље—Ивањица и Гуча—Ивањица. Уједно испитивати правац који изводи од Чачка преко Јездине и Лознице према Губеревацу.

3. —• Батаљонима дати у задатак да самоиницијативно дејствују на својим правцима, тј. да сами предузму разбијање и гоњење четничких банди на свом сектору како би се непријатељу онемогућило прикупљање, односно да он изврши напад на наше снаге.

4. — Штабови бригаде ће чим буду прикупили податке о резултатима вођене борбе током задња три дана најхитније нам доставити извјештај. У извјештајима навести поред наших и непријатељских губитака и ратни плијен, оружје, муницију, санитарски материјал, храну и све остало. Исто тако настојати да се што прије достави извјештај о бројном стању и наоружању људства према формуларима које сте већ добили.

5. — Штаб II Пролетерске дивизије налазиће се у с. Зечевићима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник, мајор,
Саво Дрљевић

БР. 89

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ НЕМАЦА, БУГАРА И НЕ-
ДИЋЕВАЦА У С. КОРИТНИКУ НА Р. СТУДЕИЦИ¹**

ШТАБ
I К.Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

Бр. сл.
Дне 9/IV Ш 4 год.
у 12.40^h

ШТАБУ У-те НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Пошту коју сте послали 8. IV. ов. мј. у 18^h примили смо је 9. IV. ов. мј. у 10 сати, као и пошту која је упућена 8. IV. ов. мј. у 21.30^h.

У борби коју *смо* јуче водили, непријатељ је имао следеће губитке: 12—15 мртвих, од којих су неки нађени, а неке је успио одвући. Рањених су имали око 25—30 војника. Ове губитке непријатељ је претрпио само на десном крилу од нашег III бат. и једне *чете* I батаљона. На лијевом нашем крилу од IV бат. непријатељ је имао око 15—20 мртвих и више рањених војника. Заробљен је један недићевац, кога вам шаљемо.

Наши губици у овој борби су: 2 мртва и 3 рањена, од којих су 2 лакше и један теже рањен.

Везу са IV Бригадом нисмо могли ухватити никако, једино смо чули на њиховом сектору борбу.

Непријатељске снаге пред нашим батаљонима биле су: два *недићевска батаљона*, од којих је један бројио око 600 људи, а други око 450, а поред ових снага био је још један бугарски батаљон, а позади свих ових снага налазио се један батаљон Њемаца у селу Коритнику (засеок Радоњићи). *Њемачки батаљон није учествовао у борби*, већ се повукао чим је примјетио повлачење недићеваца и Бугара и наше] продирање на десном боку. Овај батаљон Њемаца састављен > је од: Пољака, Румуна, белогардејаца и извесног броја I правих Њемаца (•фелдјандармерија).

¹ Оригинал, писан **руком**, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 25/4, к. 782.

Како смо вам синоћ писали, бочним маневром око 8 сати изјутра покренули смо непријатеља са положаја и наставили његово прогањање.

Непријатељ се повлачио правцем: Црна Река—Водице—ЈБесковица—Котлови—Остатија. Једна њихова колона од тколе у Остатијама кренула је низ ријеку Студеницу—преко Коритника—Глибови—Рудно, а одатле путем према рјбру. Друга колона од Котлова кренула је овако: Ратари—на Цртењ—Гузоње—Рудно. Трећа њихова колона кретала се правцем: Остатија—Требеж — кота 1270 — јужно од коте 1172 — на с. Ржана, пошто им је ту била комора и одатле су продужили према Рашкој и долини Ибра.

Ове непр. снаге, које су се са нама тукле, нису имале кикаких комора, већ су њихове коморе остале у првим селима око Рашке.

Наши батаљони натоварили су се непр. на леђа и без одмора гонили су га до с. Котлови—Остатија. Ту смо мало одморили и борцима дали нешто да једу, а одатле у 21^h на-с/лазили прогањање непријатеља. Одавде смо се кретали у три колоне: десна колона кретала се правцем: Остатија—Раковац—Коњски Поток—Рудно." Средња колона кретала се: Остатија—низ ријеку Студеницу—Цртењ—Гузоње—Рудно, а лијева колона кретала се: Остатија—низ Студеницу—Цртењ—Лази—Крљани — Бзовик—Маринковићи—Рудно. Овакав распоред учинили смо да на тај начин нападнемо непријатеља, претпостављајући да је у Рудном заноћио.

Успут крећући лијево крило десне колрне и десно крило средње колоне захватили су с. Коритник, у којем смо претпостављали да би непр. могао оставити извесне снаге и баш у с. Коритнику (засеок Радоњићи) и на коти 1439 и 1165 налазио се четнички корпус у јачини од 600 људи, наоружани са 1 т. бацачем, једном „Бредом" и око 25 п.митра-љеза и „шараца". За ове четничке снаге нисмо знали док нисмо наишли на њихове страже. Чим смо наишли на њихове страже, чете су се брзо развиле и извршиле напад на њих, али су четници били бржи, те су успјели побјећи куд ко без икакве команде и организованог повлачења док смо успјели заробити 7 четника и команданта бригаде (II Студеничке), али к-т бригаде био је први заробљен и кад су наши даље водили борбу, покушао је да побегне, и наши су га убили. Међу овим осталим четничким заробљеницима налазе се 2 Пољака, које су Њемци држали у рудницима на присилном раду, те су успјели побјећи у четнике, један Рус, који је заробљен на Источном фронту, био код Њемаца и побјегао четницима. Остали су сви новомобилисани.

То разбијању ове четничке групе, батаљони су¹ продужили наступање у правцу Рудног према наведеном распореду.

У продужењу овог покрета, наша лијева колона нашла је на непријатеља изнад с. Крљана, на коти 1313 и 1116 изнад Бзовика.

Средња наша колона дошла је непријатељу за леђа и заузела положај јужно од коте 1116, на којој се налази непријатељ.

Десна наша колона спустила се до близу Рудног, између Долова и Рудног до засека Андрићи—Миликићи и тамо смо га зауставили услед ове ситуације пред III бат. Јачину непријатеља не знамо, а састав његов су Бугари.

Настојаћемо да и ову групу Бугара присилимо на повлачење, а усто да их што више побијемо и заробимо.

Требала би IV бригада, како сте већ наредили, да што пре избија на Маринковиће (Бзовик).

По завршеној борби извијестићемо вас о резултатима.

Ми са штабом налазимо се у с. Коритнику засеок (Радоњићи) јужно од коте 1453 — Оштри Врх.

Настојте да нам пошаљете једну добру радио станицу са телеграфистом, те да тако одржавамо везу, пошто курirsка веза иде врло споро.

Пук недићеваца и бат. Бугара изгледа да су се повукли у правцу Рашке. Ово још нисмо провјерили, само се у Рудно нити у околним селима око Рудног нису задржали.

Шаљемо вам ове заробљенике да их ви испитате и одлучите са њима. Два Пољака и Руса пошаљите нам пошто их испитате да их распоредимо у наше чете.

Немамо ништа пушити, те уколико имате дувана пошаљите нам.

О даљњем нашем раду добићете извештај накнадно.¹

Уколико успијемо протјерати непријатеља са ових положаја, ријешили смо да распоредимо наше снаге на просторију Рудно—Бзовик, ради одмора и исхране, пошто су нам борци врло уморни.

Са овим извештајем упознајте Рају и начелника Рагиба.

С. Ф. — С. Н!

Политком
Младен Марив

(М. П.)

Командант, п. пуковник,
Стево²

² Стево Рауш

БР. 90

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 10 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДРУГЕ И ЧЕ- ТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА ПОВЛАЧЕЊЕ СА ПРОСТОРИЈЕ КАОНА—ВУЧКОВИЦА НА ЛЕВУ ОБАЛУ РЕКЕ БЈЕЛИЦЕ¹

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Бр. служ.
10 априла 1944 г.
у 10 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ И IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

Непријатељ непознате јачине направио је данас испад од правца Гуче према с. Вичи и Живици, као и од правца Крајева према с. Каони. По свему изгледа да има нешто Немаца, а остало да су недићевци и Бугари. Непријатељ има изгледа намеру да нас потисне са територије Драгачева па је у том циљу данас правио насилна извиђања а сутра вероватно да ће предузети један јачи и озбиљнији напад. Непријатељска колона из Виче се вратила нешто уназад према Гучи док је колона која је надирала од Крајева, праћена са неколико тенкова, успела да пробије нашу одбрану и да падом мрака уђе у с. Каону.²

Да не би се упуштали у неке теже одбранбене бојеве ми ћемо се током ове ноћи и сутрашњег дана померити на нове просторије и оријентисати на правац Мечке—Осоница.

Ради извршења горњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — II Пролетерска бригада пребациће главнину својих снага на леву обалу реке Бјелице и то најдаље сутра 11 т. мес. до 3 сата ујутру. Задатак затварање правца од Каоне као и других праваца откуда би непријатељ могао доћи и онемогућити нам' извлачење одређеним правцем. Један свој батаљон са неборачким деловима одмах упутити правцем Горњи Дубац и разместити се на просторији Мечке. На положајима З&барјачко брдо—[к. 961] Јавор—[к. 812] коса Лукавица непријатељ се мора задржати док се извуку сви

¹ Копија оригинала писана на машини, налази се у архиви Војноисторијског института, пбд бр. 39—1, к. 732.

² Види док. бр. 91.

наши неборачки делови, тј. обадве бригаде и батаљони који су више истурени а којима морамо омогућити да се несметано извуку.

2. — IV Пролетерска бригада пребациће главнину својих снага такође на леву обалу реке Бјелице и на десну страну Стењевачког потока и то најдаље до 3 сата изјутра 11 о. мес. Своје неборачке делове одмах упутити правцем за с. Осоницу, с тим што ће се одмах оријентисати и један батаљон који ће имати задатак да заједно с 5 батаљоном чВршће за->твори правац од Ивањице према с. Мечјкама] и Осоници и омогући даље несметано извлачење наших делова правцем куда смо дошли на ову територију.

Водити строго рачуна да батаљони буду чврсто повезани и да омогућују један другоме извлачење на погодније прихватне положаје.

Штабови бригада ће предузети потребне мере да се противколска оруђа поставе на погодне позиције и да се онемогући евентуално продирање непријатељске моторизације од правца Каоне, као и од Ивањице, уколико је цеста способна за промет.

3. — Штаб дивизије ће извршити покрет са садашње просторије у 3 сата за Горњи Дубац, где слати све извештаје, а даље правцем за с. Мечке.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

•⁴ За Штаб дивизије
начелник, мајор

БР. 91

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 10 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА НАГЛАД НА НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ПОЛОЖАЈЕ НА СЕКТОРУ ВИЧА—КАОНА¹

ШТАБУ II ПРОЛ. БРИГАДЕ

Примили смо ваш извјештај² од 17.10^h

Према подацима које смо примили од IV Прол. бригаде њихова два батаљона од јутрос воде борбу са непријатељем који наступа са правца Гуче. Непријатељ је успио да дође до школе у с. Вича и на Љуту Крушку (к. 576).

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војкоисториског института, под бр. 40/1, к. 732.

² Редакција не располаже овим документом.

Тамо је отишао нач. штаба дивизије³ да види ситуацију у повољним условима да вечерас предузме противнапад.

Ви добро оцените ситуацију, па уколико сте у могућности добро би било да непријатеља вечерас разбијете. У том случају издајте наређење за напад⁴ и предузмите гоњење.⁴ у противном, тј. ако је ситуација таква да нисте у стању неприј. ликвидирати, или ако напад не успије, повуците се на линију коју сте у писму назначили затварајући правац цестом. Ово из разлога да би имали времена извући IV бригаду и остале цеборачке дјелове.

Одмах нас извјестите о вашој одлуци као и о исходу напада, ако га предузмете. Морате нас што чешће извештавати да би нам била што јаснија ситуација код вас.

С. Ф. — С. Н.!

10-1У-43
у 19.15

За штаб,
кт. пуковник,
Љубо Вучковић

Друже Јлуне⁵

Шаљем ти писмо дивизије. Види да се непријатељ што даље протера у току ноћи како би сутра ситуација била повољнија по нас.

С. Ф. — С. Н.!

Средоје®

Р.8. Извести нас докле су наши дошли. Издај наређење 1 и 3 бат. да се пут-цеста — руши и то још у току ноћи.

Команда 1 бат. је отишла од школе и док је пронађемо послаћемо је тамо.

У 21.45 час.

Средоје

Ми се налазимо на старом месту.

³ Саво Дрљевић

⁴ Види док. бр. 92.

⁵ Миодраг Миловановић, народни херој

⁶ Средоје Урошевић

БР. 103

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 10 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
О РАСПОРЕДУ БРИГАДА И РЕЗУЛТАТИМА БОРБИ НА
ПРОСТОРИЈИ КАОНА—ГОРЊИ ДУБАЦ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Пов. Бр. 53
10. априла 1944 г.,
у 12 час.

ШТАБУ V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

1. У времену откако смо извршили покрет са раније просторије тј. из с. Врмбаје—Деспотовица—Јечмиште па до 9 т. мес. наша II и IV Пролетерска бригада водиле су јачу борбу са непријатељем — четницима, недићевцима и Бугарима. У овим борбама успели смо да Бугарима онемогућимо дубље испаде према нама, а да четнике и недићевце разбијемо и натерамо у панично бекство. Са нама су се бориле 8 четничких бригада и то: двије Таковске, двије ЈБубићке, двије Драгачевске, једна Жичка и једна Трнавска, један батаљон III пука недићеваца, и један батаљон Бугара, који је покушао испад од Ивањице према Осоници и Горњем Дупцу. Осим ових налази се и један батаљон недићеваца (не знамо којег пука) дуж комуникације Гуча—Ивањица, са којим смо такође водили борбу. У овим борбама непријатељ је претрпио губитке и то 97 мртвих нађених на месту борбе, од којих један поручник, 2 п.поручника, неколико подофицира и окорелих четника брадоња. Заробљено је 98 непријатељских војника, од којих један п.поручник и неколико подофицира и старих четника (брадоња). Од заробљених непријатељских војника највећи део је пуштен кући, мањи део задржан у јединицама, а злочинце смо ликвидирали. У овим борбама заплењено је: један исправан тешки бацач, 2 постоља и једни ногари за тешки бацач, 10 пушкомитраљеза разног типа, око 80 пушака, 2.000 метака, нешто санитетског материјала и разне друге спреме.

У овим борбама као и од непријатељске авијације, која је била активна, а нарочито 8 т. мес. ми смо имали губитке и то 10 мртвих и 31 рањен, од којих 8 на носилима.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 39/4, к. 782.

2. Наше јединице су распоређене сада овако:

VI Пролетерска бригада на просторији Пекчаница—Каона—Властељице—Брезовица; IV Пролетерска на просторији Губеревац—Живица—Кривача — Тоцилова Глава. — Лучко Брдо к. 895—Осоница и III Српска бригада Врмбаје—Савово. Према извештају IV Пролетерске бригаде, који смо сада добили, непријатељ у три колоне је у покрету од Гуче према нама и већ се чује борба на просторији с. Живице. Дуж комуникације Гуча—Ивањица контролишу пут 6 непријатељских тенкова.

3. На овој просторији народ нас је прилично пријатељски дочекао, но ипак нема одзива за ступање у нашу војску, мада је упознат са општом ситуацијом. Када би се на овом терену дуже времена задржали постојала би могућност да се мобилише приличан број људи за наше јединице као и да се формира партизански одред на терену. Но сада не би могли са сигурношћу рећи да ћемо се нешто дуже задржати на овој просторији, обзиром на све околности.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

Начелник, мајор,
Саво Ђ. Дрљевић

(М. П.)

БР. 93

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 11 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ ОСОНИЦА—САВОВО—ДОБРИ
ДО—ВРМБАЈЕ И ЗАТВАРАЊЕ ПРАВАЦА ПРЕМА ИВА-
ЊИЦИ И УШТХУ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Оп. бр. 46

11 априла 1944 г.

у 8 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ

Наша дивизија добила је задатак да се' што пре пребаци
на просторију с. Савово—Добри До—Врмбаје.

У циљу извршења горњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — II Пролетерска бригада ће одмах извршити поме-
рање својих батаљона, како је претходним наређењем пред-
виђено, с тим што ће у току дана преузети положаје бата-
љона IV Пролетерске бригаде, са задатком затварања правца
од Гуче и Ивањице према Горњем Дупцу. У току дана бри-
гада ће се разместити и оетати на просторији Горњи Дубац
—Мечке. Током сутрашњег дана бригада ће се са главни-
ном разместити на просторији с. Осонице, с тим што ће по
потреби оставити један батаљон у с. Мечкама.

2. — IV Пролетерска бригада у току данашњег дана из-
вршиће покрет и разместити се на просторији с. Осоница—
Дебели Јасен [к. 995] са задатком затварања правца од
Ивањице и повезивања са III Српском бригадом, која се на-
лази на просторији с. Савово—Ободине.

У току сутрашњег дана бригада ће извршити покрет и
разместити се на просторији с. Савово (сви заселци)—Шо-
лач—Мланча и Гарина. Задатак затварање правца који
изводе од Ушћа долином Студенице и према Бзовику.

3. — III Српска бригада извршиће покрет са садашње

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института, под бр. 41/1, к. 732.

проеторије сутра 12 т. мес. и размести се на просторији с. Добри До—Врмбаје, са задатком затварања праваца према Ивањици, Бзовику и одржавање везе са IV Крајишком бригадом.

4. — Штаб дивизије извршиће данас покрет у с. Осоницу, а сутра у с. Рудине, где слати све извештаје.

III Српска бригада је обавезна да прикупи што потпуније податке о непријатељу на правцу према Ивањици, а нарочито долином Студенице и према Рудном и Бзовику, Ове податке доставити нама најдаље 12 т. мес. до 24 часа, а уједно са истим упознати и IV Пролетерску бригаду.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

(М. П.)

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

БР. 94

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 11 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉА НА
СЕКТОРУ РУДНО—БЗОВИК¹**

ШТАБ
I К.Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ
Бр. сл.
Дне 11/IV 1944 год.

ШТАБУ ^-те НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Ми са овим снагама и даље се налазимо на секторз^ Коритник—Крљани—Бзовик и Планиница. Непријатељ се постепено повлачи. Његове извесне снаге повукле су се у правцу Манастира Студенице и Ушћа. Њихова заштитница, која је била на коти Јечмиште (1084), под нашим притиском пребацила се преко потока Изубра и заузела положај на брду Изубра (кота 1098). Непријатељ који се налазио у с. Рудине—Драгојловићи повукао се у Рудно.

² Види док. бр. 103.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 8—5.

Наш I батаљон користећи повољно вријеме за напад (маглу) напао их је јутрос у 6 сати. Резултате о тој борби не знамо.

Ми непрекидно вршимо притисак на непријатељске снаге с леђа, али се непријатељ добро утврдио и не да се тако лако избацити са заузетих положаја.

Снаге које се налазе пред непријатељем, тј. IV КНОУ j/бригада, морала би бити активнија и требало би да врши јачи притисак на непријатеља преко Пејовића—Перишића и да што прије избије на Рудине и Раденковиће, те ту да се повезује са нашим снагама.

На овом сектору, тј. пред нама и IV бригадом, налази се читав бугарски пук, изузев дјелова који су се повукли у наведеном правцу. Командант овог пука, према обавештењима којим располажемо, тражио је појачања на своје лијево крило, тамо гдје су биле снаге које смо ми разбили. То појачање још му није стигло и изгледа да услед тога врше повлачење, али врло споро и организовано.

Ми ћемо и током ноћашње ноћи нападати непријатеља на сектору Рудно—Изубра, али у вези нашег притиска такође снаге са чела треба да врше притисак на непријатеља, па ако не стигну током ноћи, нека га врше сјутра по дану.

Ми у овим борбама доста добро пролазимо и не трпимо жртве, а непријатељу наносимо приличне губитке, само не > можемо ништа заробити из овог бугарског пука.

Наш II батаљон, према вашем допису који смо добили, синоћ је требало да стигне на просторију Котлови—Љесковица, са задатком затварања правца према Рашкој и Д. Пољани. Овај батаљон узећемо под нашу команду и према ситуацији и снагама непријатеља распоредити га тамо гдје буде најпотребније.

I Друг Мујо² није стигао код нас, а у допису сте навели да сте га поелали.

По процјени непријатељских снага које су вршиле напад на нас и које су се повукле и још се повлаче, а и по причању сељака, да су сада моментално у долини Ибра доста јакe непријатељске снаге. Ми ћемо настојати да добијемо тачне податке о тим снагама, као и о свему осталом што нас интересује и о томе ћемо вас извијестити.

Јавите нам има ли каквих новости и промјена код вас, као и код II дивизије.

Рус којег смо ослободили од четника изгледа да може дати доста добре податке о распореду непријатељских снага

² Митар Ковачевић—Мујо

које су кретале у нападу на нас и које се још и данас налазе пред нама. Он нам је рекао да је један пук недићеваца отишао сјеверно од Ушћа у правцу II дивизије са намјером да дође у састав њихових снага у Ивањици. Кад га испитате пошаљите нам га у бригаду, као и Пољаке.³ Шаљемо вам писмо које је исти црвеноармејац писао и дао га једном сељаку да га преда нама. Ово писмо он је писао још кад смо ми први пут били у Рудном и према Ибру. Изгледа да је добар младић.

О свим новостима и промјенама извештаваћемо вас редовно.

СМРТ ФАШИЗМА — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар ¹ Младен⁴ (М. П.) Командант, п.пуковник, Стево⁶

Р.8. Шаљемо вам бугарску пошту коју смо нашли.

БР. 95

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 12 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА НАПАД НА БУГАРСКЕ СНАГЕ У ДОЛИНИ Р. СТУДЕНИЦЕ НА СЕКТОРУ КОВАЧЕВИЋИ—ДЕСПОТОВИЦА¹

ШТАБ
Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Пов. бр. 76/44
Дне 12. IV. 1944 год.
У 14^h

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Положај

1. — Ситуација код нас је следећа:
наша Гбригада налази се на сектору Брусник—заселак Коритник—Угљари—Планиница (коса Јечмиште)—Крљани. После разбијања IV Недићевог пука, батаљона Бугара и

³ Мисли се на неколико припадника немачке војске пољског порекла заробљених у борби.

⁴ Младен Марин

⁵ Стево Рауш

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 11—2.

Цветићевог четничког корпуса² и њиховог одбацивања ка Ибру, непријатељ није вршио покрете према I бригади. 10 ов. мј. изјутра наши су, испитујући Рудно, нашли у месту једну бугарску колону јачине 300, са 100 коња и осули на њу јаку митраљеску ватру из непосредне близине. Непријатељ је имао много мртвих. Још немамо детаљан извештај о овоме. Бугарска колона кретала је ка Ибру. Извесне бугарске снаге под притиском I бригаде напустиле су с. Рудине и Драгојловиће.

На сектору IV бригаде је ситуација оваква:

у с. Чечина налазе се два бугарска батаљона 61 пука 24 дивизије, којој је седиште у Ужицу. Ови Бугари располажу батеријом брдских топова. Они су ископали ровове према I и IV бригади. Нису активни, сем што туку артиљериским ватром наше положаје и са мањим одељењима покушавају да пређу на леву обалу р. Студенице у циљу извиђања и тражења хране.

10 ов. мј. у 17 часова дошла су два батаљона Бугара северном падином планине Радочела у с. Долови—Ковачевићи—Милутиновићи. Не знамо из кога су пука.

На читавој дужини, закључно од с. Мачужића па до с. Деспотовице, Бугари контролишу из ровова све мостове на р. Студеници. (Студеница се сада не може газити).

10 ов. мј., ноћу, једно одељење Бугара покушало је да пређе у с. Придворицу преко моста код цркве. Наша заседа их је дочекала и одбила. Заробљено је 6 Бугара, док су неки поскакали у воду. Заробљени Бугари кажу да немају хране и да је пошао један батаљон, али не из њиховог пука, према долини р. Ибра да донесе следовање. Ови Бугари припадају III батаљону 61 пука. Изјављују да се код њих налази и један батаљон 72 пука и да су његови делови са комором пошли за следовање. Даље кажу, када су дошли у Рудно (5 или 6 ов. мј.) да су тамо нашли 70-и бугарски пук, који је отишао према Ибру, наводно да је добио смену и да иде за Бугарску, што не мора да буде тачно.

Наша IV бригада контролише терен према овим бугарским снагама до Придворице.

Наша X бригада налази се на сектору Кушићи—Куманица—Глеђица. Она је разбила Калаитову четничку бригаду у Штиткову и још једну четничку бригаду у с. Катићи, које су биле јачине по 150 људи.

Штаб X бригаде нас је известио да је у току 7 и 8 ов. мј. дошло у Ивањицу око 50 камиона Немаца и Арнаута од правца Пожеге, праћена са 6 тенкова и 10 танкета-

² Јаворски четнички корпус

Такође нам јављају да су чули оштру борбу код с. Бедине Вароши и с. Вијенца — 8 о. мј.

У Сјеници се до 7 ов. мј. налазило 180 Немаца-шуц-полицеја, 100 Арнаута-мештана и 100 жандарма. У Дугој Пољани 300 Муслимана у немачким униформама и 30 Немаца-полицејаца. Новијих под&така о Сјеници, Дугој Пољани и Новом Пазару немамо. Такође још нисмо добили податке где се сада налазе IV Недићев пук и батаљон Бугара који су се повукли заједно ка Ибру. Имамо непроверене податке да непријатељ копа ровове око Новог Пазара и да је у Дугу Пољану стигло 1000 непријатељских војника.

2. — Нашим јединицама поставили смо следеће задатке:

— да и даље врше притисак на бугарске снаге у долини р. Студенице. Ово нарочито због тога што смо вама писали 9 ов. мј. да извршите напад на ову бугарску групу у с. Чечини са правца планине Радочело; уколико ове бугарске снаге изврше продор ка Добром Дољу и даље према вама, наше ће јединице вршити нападе са бока и леђа на њих;

— да извиђачким одељењима и преко об. службе испитују ситуацију у долини р. Ибра, затим линију Нови Пазар—Дуга Пољана—Сјеница; ово у циљу да нас непријатељ не изненади са тих праваца и да благовремено прегрупишемо наше снаге тамо где је најпотребније; да X бригада пажљиво осматра и испитује терен према Ивањици у циљу да нас непријатељ не изненади са те стране и да хвата везу са вашим јединицама у правцу Будожела;

^x — да се нашИм операцијама задржимо што дуже на маневарској просторији Јавора и Голије у циљу да садејствујемо са вашом дивизијом и да у повољном моменту форсирамо р. Ибар.

3. — С обзиром на ову ситуацију код нас, затим на борбе које ви сигурно водите на сектору Ивањица—Драгачево, а да би ситуацију код бугарских снага на сектору¹ Чечина—Ковачевићи решили у нашу корист и да би наше јединице поставили у повољнији положај

НАРЕЂУЈЕМО:

а) Читаву вашу дивизију прикупите на просторији између Ивањице и Манастира Студенице.

б) Извршите одмах напад на бугарску групу у долини Р- Студенице, на сектору Ковачевићи—Деспотовица и према тадањој ситуацији где их још буде, тежећи да извршите обухват преко пл. Радочело и да се са те стране спојите са нашим јединицама на сектору Бзовик.³ Основни задатак је

³ Види док. бр. 99.

да се ова бугарска група што више уништи и да је приморамо на повлачење у правцу Ивањице.

в) У времену до извршења овог задатка према Ивањици оставите потребне снаге које *ће да задржавају непријатеља са правца Ивањице и вршити на њих притисак.

г) Ову операцију сматрати као неодложну и најхитније је извршити.

д) Најхитније успоставите везу са нама, па макар морала једна чета одржавати ту везу, и да нам сваког другог дана шаљете исцрпан извештај о ситуацији код вас.

ђ) Ваш штаб дивизије у овим операцијама треба да се што више приближи нама, да би имали што бржу везу.

е) Водите рачуна о томе да је Студеница надошла и да свуда нема могућности за прелаз. Користите мостове за прелаз.

4. —• Водите рачуна о томе да снаге из Ивањице могу да крену према Куманици и у тој ситуацији наше би болнице биле изложене, о чему и ви морате водити рачуна.

5. —• Не разумемо ваш поступак што нам не пишете о ситуацији код вас, јер тиме доводимо обе наше дивизије у незгодну ситуацију, не можемо да координирамо рад обеју дивизија и непријатељ нам може правити разна изненађења.

6. — Ми се налазимо у с. Дајићи. Уколико се ситуација измени, налазићемо се са IV бригадом.

Послали смо вам један **Извештај** 9 ов. мј. о ситуацији код нас, где смо вам такође писали да извршите напад на непријатељске снаге у Чечини од правца Радочела. Све важније у писму било је шифрирано нашом шифром за везу. Јавите нам јесте ли ово писмо добили. Њега су **требали** наши курири са десетином директно да донесу код вас. Јавите нам да ли су етигли. Наша радио-станица не ради, али ми вас слушамо на станици Г. Ш.⁴ Да ли ради ваша станица?

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

(М. П.)

Командант, пуковник,
Мил. Морача

⁴ Главни штаб НОВ и ПО Србије

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 12 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ИЗВИЂАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ПОЛОЖАЈА НА РЕЦИ СТУДЕНИЦИ И ОБЕЗБЕЂЕЊЕ СА ПРАВАЦА РАШКА, УШЋЕ, ИВАЊИЦА И СЈЕНИЦА¹

ШТАБ
V Н-О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРГГУСА
Пов. бтз. 75/44
Дне 12-1У-1944 год. " :
14^h

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
^-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. — Примили смо ваше извештаје од 11 ов, мј.² По овим извештајима ситуација на сектору с,- Чечина—Деспотовица—Рудно је оваква:

По извештају IV КНОУ бригаде, два батаљона Бугара стигла су 10 ов. мј. око 17 сати на проеторију с. Долови—Ковачевићи—Милутиновићи, северним падинама пл. Радочела и Црепуљника. Да ли су стигли од Ушћа и Ман. Студенице, штаб бригаде не јавља. Највероватније да су стигли са тог правца. Бугари су запосели све ^остове на р. Студеници, управо контролишу их из непосредне близине са десне стране Студенице. Мостове контролишу од с. Перишића па све до Деспотовице. Мост код Мачужића на Студеници су порушили. Мања бугарска одељења покушавају да пређу преко мостова на леву обалу Студенице у циљу извиђања и пљачке хране. Тако су 10 ов. мј. рано, у групи од 30, покушали да пређу мост у с. Придворици. Одељење IV бригаде их је дочекало и заробило 6 Бугара, док су се остали разбежали, неки су рањени, а *цек* се потопили V реци.

Заробљени Бугари припадају III батаљону 61 пука, 24 дивизије (која има -седиште у Ужицу). На простору Чечина налазе се два батаљона њиховог пука, док за трећи

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 10/2, к. 781А.

² Редакција располаже само извештајем Прве крајишке бригаде. Види док.гменат бр. 94.

точно не знају где је. Затим, кажу да се овде налази и један батаљон 72 пука и да су делови овог батаљона заједно са батаљонском комором отишли према р. Ибру за следовање. Даље, помињу да је на сектору Рудно, кад су они наишли, био 70-и бугарски пук, који је, пошто су они дошли у Рудно отишао према р. Ибру. (Вјероватно да је ово пук који је ишао за нама из Ивањице по нашем доласку на Ибао). Затим кажу да је у Ушћу остало до 10 немачких официра, који командују операцијама. Ове ћемо Бугаре још детаљније саслушати.

По извештају I КНОУ бригаде, наши се и даље налазе на сектору засеок Коритник—Крљани—Бзовик и Планиница. Њихов II батаљон је у с. Љесковица—Котлови. Бугарска заштитница која је била на коси Јечмиште (1048) под нашим притиском повукла се на Изубру (к. 1098). Бугари који су били у с. Рудинама и Драгојловићима повукли су се у Рудно. Исто тако штаб I КНОУ бригаде јавља да су се извесне непријатељске снаге повукле у правцу Ман. Студенице и Ушћа (можда је ово један од батаљона који је, по исказу заробљених Бугара, пошао са комором по следовање). I батаљон I КНОУ бригаде напао је 10 ов. мј. у 6 сати једну колону Бугара, јачина око 300, у селу Рудну, који су се постројавали за покрет према р. Ибру. Наши су, користећи маглу, из непосредне близине отворили ватру на етрој. Непријатељ је имао доста губитака, коначни резултат се очекује. I бригада још није осетила непријатељске покрете из долине р. Ибра према њима. По причању сељака, у долини Ибра налазе се јаке непријатељске снаге.

На -сектору X КНОУ бригаде (Јасеновица—Братљево—Кушићи) нема промена. Извиђачка арнаутска одељења, јачине 100—150 војника, од правца Сјенице и Дуге Пољане извиђају свакодневно и дубоко према нашим јединицама (до Газдовића). Две четничке бригаде, јачине по 150 војника, налазиле су се у с. Катићи и Трудову. Батаљони X бригаде су их одавде протерали. Нове податке о Сјеници и Дугој Пољани немамо.

По провереним подацима, добијеним од штаба X КНОУ бригаде, у Ивањицу је стигло у току 7 и 8 ов. мј. око 50 камиона Немаца и Арнаута са 6 тенкова и 10 борних кола. Непријатељ је копао нове ровове са свих страна око Ивањице. 8 ов. мј. чула се јака борба код с. Вијенца (према Гучи) и код с. Бедина Варош, у којим правцима су отишла поменута непријатељска појачања.

Од Штаба II дивизије већ недељу дана немамо никаквог извештаја и не знамо каква је ситуација код њих.

2. — Према горе наведеној ситуацији, наше је мишљење да је непријатељ предузео озбиљну припрему са задатком да наше снаге потисне са простора Ивањица—Толија—Ибар—Драгачево. То показује њихово нагомилавање снага у долини р. Ибра, затим појачавање гарнизона у Ивањици и задржавање јаке бугарске групе у долини р. Студенице и после нашег разбијања и одбацивања Недићевог пука и једног батаљона-Бугара заједно са четничким корпусом мајора Цветића са сектора Брусник—Коритник у долину р. Ибра.

Пошто још не располажемо са подацима на сектору II дивизије, као ни са подацима о непријатељским снагама у долини р. Ибра од Ушћа до Рашке и о најновијој ситуацији на линији Нови Пазар—Дуга Пољана, не можемо довести детаљан план о раду наших јединица и наше даље садејство са II дивизијом. Истовремено, ми смо 9 ов. мј. послали наређење II дивизији да она дејствује са две бригаде према бугарској групи на сектору с. Чечина, о чему* сте ви већ упознати. Очекујемо овај покрет II дивизије или бар њихов извештај као одговор на наше наређење.

3. — Према садањој ситуацији, задаци наших јединица су следећи:

а) I Крајишка НОУ бригада треба да и даље врши притисак са бока и леђа на непријатеља у с. Чечини, јер смо са те стране у повољном положају а у исто време држимо под нашом контролом сектор Планиница—Ђопићи, што је од важности за I бригаду.³

Да извиђачким одељењима контролише сектор Рудно—Ржана—Шереметовица—Маргарита (према Дугој Пољани), тј. главне путеве којим би непријатељ могао да шаље своје снаге из долине Ибра, Рашке, Новог Пазара и Дуге Пољане на бок и леђа I бригади. Преко ових извиђачких одељења организовати што бољу об. службу за испитивање поменуте линије.

Обавештајна и извиђачка служба мора правилно да функционише, како нас не би ништа изненадило са поменуте линије.

б) IV Крајишка НОУ бригада треба да и даље контролише покрете и рад бугарске групе на сектору с. Чечина—Долови—Ковачевићи и да извиђачким одељењима и ноћним заседама уништава непријатељска одељења која покушавају да пређу на леву обалу реке Студенице.

Да што пре успостави везу са јединицама II дивизије које су њој најближе. У ту сврху послати одмах једну чету која ће однети нашу пошту за штаб II дивизије. Овој чети Дати најбољи правац којим ће најсигурније стићи до једи-

² Види док. бр. 111.

ница II дивизије. Ова чета треба да нађе штаб III Српске бригаде и да код глаба III Српске сачека одговор, са којим ће се вратити назад. Ова чета најближим путем најхитније треба да иде. Потребно је да се добро контролише сектор Мачужићи—Бела Стена.

в) X Крајишка НОУ бригада има задатак да обезбеди болнице широким испитивањем терена према Сјеници и Дугој Пољани и Ивањици. По овоме задатку треба да изврши распоред својих батаљона, водећи рачуна о томе да је сада правац од Ивањице врло осетљив и то према с. Косовици и с. Куманици.

Батаљон према Ивањици треба исто да хвата везу са јединицама II дивизије према Будожели и борбом на сектору Ивањице може да оцени где се налазе снаге II дивизије.

Овај распоред X бригада мора да изврши одмах.

4. — У случају да бугарске снаге са сектора Чечина—Ковачевићи изврше продор према Добром Долу, задатак IV и I бригаде је да врше што јачи притисак са бока и леђа непријатељу. Тиме директно помажемо II дивизији и сузбијамо непријатељско надирање у правцу нас.

У случају да непријатељ крене са јачим онагама од правца Рудног, Ржана и Шереметовице, I бригада треба да се повуче, оцењујући борбом јачину непријатеља, на сектор Брусник—Ђопићи, остављајући обезбеђење од правца Дуге Пољане.

У случају да непријатељ крене са јачим снагама из Ивањице према Кушићима и Куманици, X бригада има задатак да сузбија ово непријатељско надирање и да нас о томе најхитније извести. . . .

У свим овим случајевима, као и другим који се не могу моментално предвидети, треба најхитније известити штаб дивизије да би извршили потребно померање и нови распоред наших снага.

5. — Обавештајна служба мора најхитније да прикупи податке о следећим непријатељским јединицама које се налазе у нашој близини: где се налази II и IV Недићев пук? Где се налази 70 и 72 бугарски пук? По досадашњој оцени ови пукови морају бити негде на линији Ушће—Рашка—Нови Пазар—Дуга Пољана, или бар њихови делови. У извештајима треба нагласити од кога су подаци добијени и дз ли су тачни.

6. — Такође VI даље јављати о променама у гарнизонима око нас.

7. — Из свега горе реченог, наш је основни задатак да не дозволимо непријатељу да нас било каквим маневром

изненади, а да нашим операцијама садејствујемо са II дивизијом. Даље нам је задатак да се што дуже задржимо на маневарској просторији Јавора, Голије, Чемерне са циљем да у повољном моменту форсирамо р. Ибар.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Цолиткомесар
ц. Матерић

Командант, пуковник,
Мил. Морача

БР. 97

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 12 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О НЕПРИЈАТЕЉСКИМ СНАГАМА НА ПОДРУЧЈУ МО- РАВИЧКОГ И СТУДЕНИЧКОГ СРЕЗА¹

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Пов. Бр. 57
12. априла 1944 г.
у 18 час.

ШТАБУ V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

У циљу извршења вашег наређења стигли смо са IV Пролетерском бригадом на просторију Савово—Рудине—Мланча. Ради прикупљања што тачнијих података о непријатељу који се према једним подацима налази у Придворици упутили смо једну мању јединицу у с. Врмбаје, као и ради тога да би се повезали са вашом IV Бригадом.

Пре нашег наређења, које смо били упутили III Српској бригади, они су са два батаљона отишли 9 о. мес. на комуникацију Рашка—Краљево и то на просторију око Полумира са задатком да на тој просторији поруше цесту и пругу да остану извесно време у заседи. Према извештају који смо добили од начелника Штаба бригаде, они ће се вратити са овог задатка вечерас или сутра. Чим се ова два батаљона Rate бригада ће бити оријентисана одређеним односно

¹ Оригинал, писан на машинк, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 2/5, к. 782.

предвиђеним правцем, у циљу обезбеђења бок,¹ ваше дивизије.

Засада II Пролетерска налази се на просторији Осоница—Мечке.

Према подацима са којима досада располажемо о непријатељу, ситуација је оваква: један батаљон Бугара у току данашњег дана кретао се долином Студеице од манастира и стигао је вечерас до с. Милићи, где се задржао односно поеео положаје, пошто је осетио наш батаљон који се налази у с. Мланча. Према подацима које смо добили од сељака у току јучерашњег дана једна ваша јединица во[^]ила је борбу сигурно са Бугарима, око с. Марковића где је непријатељ претрпио губитке и повукао се. Никаких тачних података засада немамо о јачини непријатеља односно о његовом присуству на просторији Бзовик—Рудно. Одмах смо предузели све да до ових података што прије дођемо, како би могли правилно извршити постављени нам задатак.

Непријатељ т.ј. недићевци, који су ишли са правца Краљева ка Каони били су враћени од стране II Пролетерске бригаде и више' нису покушавали у том правцу. Исто тако недићевци са правца Гуча задњих дана уопште нису били активни. У Ивањицу је стигло извесно појачање, вероватно да су то ови недићевци т.ј. њихова два батаљона о којима смо вам већ раније јавили (1 и 3 батаљон III пука). У самој Ивањици налази се око 40 камиона и нешто тенкова, који су стално патролирали комуникацијом Ивањица—Ариље и Ивањица—Гуча. У правцу Осонице задњих дана нису вршили никакве испаде.

Овог момента сазнајемо да се Бугари налазе на положају око с. Боркова јужно од Милића и да се око 200 Бугара налази у с. Будожели.

Ми ћемо са IV Пролетерском вршити притисак, како сте нам већ то наредили, док ћемо III чим стигне оријентисати предвиђеним правцем.

Извештавамо[^]вас да су из IV Пролетерске бригаде дезертирала око 24 Васојевића (из 4' батаљона) у времену од борбе на Ибру до данас. Углавном ово су били заробљени четници из одреда Лашића који су присилно мобилисани после борбе код Андријевице односно пред сам долазак IV Бригаде у наш састав. Изгледа да су се били повезали са неким четничким фамилијама са овог терена у циљу да их повежу са четницима како би се преко њих вратили натраг у Црну Гору. У задњих неколико дана није се десио ниједан случај.

Овај извештај достављамо вам са вашим куририма, који су се били задржали код једног нашег батаљона, док смо ми одговор на»-вашу пошту већ раније упутили преко наших курира.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ'

Полит. комесар
ђил. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

р.8. Да ли сте примили што материјала, пошто нас то много интересује у вези са оним проблемом о коме смо вам већ писали.

Овог момента сазнајемо да ова колона која је данас дошла долином Студенице нису Бугари већ Арнаути у немачким униформама.

Батаљони III бригаде вратили су се са Ибра. У засједи су били јутрос. у времену од 5^h—8^h. У то вријеме наишао је само један цивилни ауто у коме су били немачки трговци-лиферанти, њих четири. Ови су заробљени и доведени, само још нису егигли код нас.

За ово кратко вријеме колико су били у засједи прошле су три композиције пуне бугарске војске и то од Рашке у правцу Краљева. Наши су их гађали митраљезима, али се возови нису заустављали.

Према изјави ових заробљеника врши се концентрација недићеваца у Краљеву у циљу офанзиве на нас.

Такође према њиховој изјави наши су прије извесног времена нападали Крушевац и уништили жељ. ложионицу. Том приликом су срушили један мост на прузи Краљево—Крушевац.

У Матарушкој Бањи налази се око 800 Њемаца.

Пук. Вучковић

БР. 99

**ПИСМО ДЕЛЕГАТА ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПОЈ ОД
13 АПРИЛА 1944 ГОД. КОМАНДАНТУ ГЛАВНОГ ШТАБД
НОВ И ПО СРБИЈЕ У ВЕЗИ СА ДОЛАСКОМ ДРУГЕ ПРО
ЛЕТЕРСКЕ И ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ У ТОПЛИЦУ И
ЈАБЛАНИЦУ¹**

Друже Перо,²

По наређењу друга Тига био сам се упутио за Јабланицу и стигао до Мораве. На Морави су били порушени сви мостови а Морава је била непрелазна те сам се морао вратити. Титово наређење је гласило да одмах идем за Јабланицу гдје ћу се састати са делегатом ВШ генералом Вслком³ који треба да стигне са двије дивизије⁴ у Јабланицу. Даље, да заједнички се договоримо о стварању слоб.[одне] територије у захвату Мораве, Ибра, Косова и Овчег Поља. Зато сам био пошао и дошао до Добротина али ту се Морава није могла газити. При повратку опколили су нас Немци, Бугари, недићевци и дражиновци и борба се водила цео дан од Сејанице до Бистрице. Били смо у врло критичној ситуацији у каквој нијесам био досада. Са мном је био Озренски батаљон⁵ који је изгубио 6—1 другова које поинулих а које изгубљених. Сада одлазим поново-код Врања па ћу покушати тамо да пређем Мораву и да преко Кукавице продрем до Јабланице.

Твоја писма нијесам примио јер су се размимоишла са мном на путу. Но ја сам обавијестио Тита о целој ситуацији и на основу мојих извјештаја ВШ је донио одлуку да пошље двије дивизије у чијем, саставу се налази и Прва јужноморавска бригада.

Сада мени је најважније шта је са дивизијама? Ја ћу знати шта је са њима чим стигнем до нач. штаба код којег

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, *под бр. 5777.

² Петар Стамболић, командант Главног штаба Народноослободилачке војске и партизанских одреда Србије.

³ Павле Илић

⁴ Мисли се на Другу пролетерску и Пету НОУ дивизију, које су, по наређењу Врховног штаба, НОВ и ПОЈ имале да се пребаце почетком априла на територију Топлице и Јабланице. Међутим, ове две дивизије нису успеле тада да форсирају р. Ибар и њихов долазак у овај део Србије био је одложен за касније.

⁵ Овај батаљон -из састава Девете српске НО бригаде^ по наређењу Главног штаба НОВ и ПО Србије, био је упућен у Цр ^ Траву по оружје и муницију за потребе наших јединица у Јабланици, Топлици и Расини.

е налази станица. Ако дивизије буду стигле онда ћу се лако договорити са вама преко станице. Али ако не стигну дивизије онда ћу вам послати станицу са Новицом⁶ и Озренским батаљоном преко Кукавице.

Ваше гледиште по питању Криве Феје и Власине није исправно. То није локално питање већ питање од првостепене важности за разбуктавање устанка у Бугарској и давање наше помоћи њима што нам је Тито поставио као први задатак.

У Црној Трави је очајна ситуација. Ви ћете изгубити овај крај ако хитно не пошаљете доброг војничког и политичког руководиоца у војсци. Но о овоме ће вам писати Бата⁷. Напомињем да је овом народу потребна хитна, помоћ у храни или пребацивање погорелих породица за Јабланицу. Војску немојте никако повлачити са овог терена за Јабланицу (V бригаду⁸ и др.).

Муниције овдје нема. Транспорти који долазе иду за Бугарску и ви неправилно радите кад остављате Пету бригаду без метака и шаљете је на терен без муниције тако да није способна да прими борбу и да заштити села од паљења.

Озренски батаљон одлази са мном за врањски терен да га тамо наоружамо и обучемо и да га упутимо преко Кукавице за Јабланицу. Ово смо учинили зато што је немогуће са овог терена прећи преко Мораве. Штаб озренског батаљона сам је одлучио да пође даље а ја сам прихватио њихову одлуку.

Писаћу вам опширно поелије уколико не дођем тамо.

Црна Трава
13 априла 1944 г.

Поздрав свима
Темпо⁹

^{4 8} Новица Поповић

⁷ Видоје Смилевски

⁸ Пета јужноморавска НО бригада, касније преименована у Седму српску НО Бригаду.

⁹ Светозар Вукмановић.

БР. 99

РАДИОГРАМСКИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 13 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ КОРПУСА НОВЈ О БОРБАМА ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА НА СЕКТОРУ СТУДЕНИЦА—РУДНО¹

Водимо борбу на секторз¹- Ивањица—долина Студенице—Рудно са два пука Бугара, са преко 1000 Немаца и Арнаута који су дошли од правца Пожеге и са четницима. Разбили смо 4 недићевски пук, батаљон Бугара и четнички корпус, у свему 2000 војника.

Непријатељ довлачи појачања. Резултате борби јавићемо.

Наша станица не ради. Радимо на станици Г. штаба¹.
13-IV-1944 год. ' ч Морача

БР. 100

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 13 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА НАПАД НА БУГАРСКЕ ЈЕДИНИЦЕ У ДОЛИНИ Р. СТУДЕНИЦЕ НА СЕКТОРУ МИЛУТИНОВИЋИ—ДОЛОВИ—ДЕСПОТОВИЦА¹

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Пов. бр. 77
Дне 13. IV 1944 год.
1.45^h

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ
ЈУГОСЛАВИЈЕ

Положај

1. — Примили смо ваше извештаје пов. бр. 50, од 9 априла, пов. бр. 51 и 53 од 10 априла и пов. бр. 55 од 11 априла о.г.² Све ове извештаје примили смо 12 ов. мј.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 3/4, к. 783.

² Главни штаб Народноослободилачке војске и партизанских одреда Србије

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 13—2.

² Редакција располаже извештајем бр. 53 од 10 априла 1944 год. Види докуменат бр. 92.

у 18 часова. По пријему ових извештаја упознати смо са ситуацијом код вас.

2. — Да бисмо што боље извели нашу операцију на сектору^с Чечина—Деспотовица, а с обзиром да смо упознати са приликама на[^] вашем сектору, мислимо да је најбоље да учинимо следеће:

а) да вашу IV бригаду ангажујете у операцијама на бугарске снаге на сектору Милутиновићи—Долови—Ковачевићи—Деспотовица, с тим што би упутили лаке батаљоне да изврше обухват непријатеља преко Радочела, а један батаљон треба поставити северно од р. Студенице ка Ман. Студеници да дејствује у том правцу и да осигурава од правца Ушћа³;

б) вашу III и II бригаду распоредите према вашем нахођењу како је најбоље за осигурање од правца Ивањице, Гуче и Каоне и у ието време да воде не само дефанзивну борбу, него и да туку непријатеља. На тај начин имали би Пл. Чемерно у нашим рукама, коју можемо[>] у сваком случају да користимо;

в) пошто се покажу први успеси дејства наших јединица против Бугара у долини р. Студенице, ви можете одмах оријентисати и друге ваше јединице ка долини р. Студенице и према Рудном. Дакле, ми мислимо да овим нашим маневром најоштрије ударимо по бугарским снагама у долини р. Студенице и да их борбом приморамо да беже са тога терена.

3. — Операцију на бугарске снаге на сектору Чечина—Деспотовица треба да извршимо ноћу 14—15 ов. мј. и то са почетком од првога мрака на евим нападним правцима.

План напада:

са три батаљона ваша IV бригада да нападне сектор Деспотовица—Долови—Милутиновићи закључно са чишћењем косе Прегорелица (к. 1533). Према ситуацији код непријатеља тога дана пред напад, можете употребити и неке мање делове и од правца Деспотовице и т. сл. Истовремено обезбедити акцију ових батаљона контролом извиђачких одељења сектора око М. Студенице.

Три батаљона Наше I бригаде извршиће напад са леђа непријатељу који се налази у с. Чечини, закључно са Асановим Селом. Извиђачка одељења бригаде осигураваће^{од} правца Рудног.

Са два батаљона наша IV бригада вршиће притисак на непријатеља са сектора Брковићи—Пејовићи—Мачужићи и неће му дозволити да заузме с. Вионицу.

² Види док. бр. 111.

Према томе, непријатељу се даје отворен пролаз преко с. Усиље—Ковачевићи за Ивањицу.

Настојати да јединице што више побију непријатеља и да га оштром и дрском борбом приморамо на повлачење еа поменутог сектора. Природно је, и што треба нарочито нагласити командном особљу, да у овој борби искористимо све наше вештине и искуства у ноћним борбама, како би се имало што мање жртава. Кад приморамо непријатеља на повлачење, треба да га јединице прате у стопу. Може се десити да непријатељ покуша да се повлачи и према Ушћу и у том случају треба га у **Стопу** пратити.

4. — У случају да се непријатељ до времена нашег напада почне померати са садање просторије било у ком правцу, треба све поменуте снаге да се ангажују у борби против њега. Све те могућности и промене до напада треба одмах узимати у обзир и према њима постављати јединице.

Према томе, и у вези са овим нашим нападом, ми треба дрско да маневришемо на овом терену и да се појављујемо тамо где се непријатељ не нада, како би га што више збунили, а нама самим створили време да на овом сектору што дуже се задржимо и да овде примимо материјал, КОЈИ ће нам сигурно доћи. Према томе, све наше операције на овом сектору тако треба схватити, па и само ново форсирање р. Ибра, о чему смо вам већ писали.

5. — Два батаљона наше X бригаде вршиће притисак на Ивањицу од правца Кушића и Косовице и то активно. Остале расположиве снаге дубљим извиђањем, контролисаће правце од Сјенице, Дуге Пољане и Рашке. Ио најновијим подацима тамо непријатељ нема снага за офанзивне операције.

6. — Активизирајте што боље ваше обавештајне органе на прикупљању података на свим правцима који нас инте-Ресују.

7. — Оне другове које вам је тражио Главни штаб⁴ не морате све слати, сем једног искусног руководства за једну герилску чету. У свим другим случајевима ми ћемо се споразумевати са Г.Ш., премда и ми увиђамо, да је незгодно извлачити људе из бригада када нема никаквог прилива нових бораца.

8. — Видимо из извештаја да сте их доста често слали, изгледа да је кривица до-Штаба III бригаде што извештаји нису долазили на време и скрените им пажњу на те^{Исто}

⁴ Главни штаб Народноослободилачке војске и партизанских одреда Србије

тако они су одржавали слабу везу са нашом IV бригадом, а могли су чути и борбу, па да вас о томе известе.

Шапирограф који сте послали за Г.Ш. није дошао до нас. Ми ћемо питати штаб наше IV бригаде да није случајно остао код њих.

Известите нас по овом последњем писму што ћете све предузети, да ли ћете извршити напад у одређено време и све нове податке о непријатељу пошаљите, као и о борбама које сте водили. Потребан нам је хитан одговор за операцију на Бугаре, како би благовремено могли обавестити наше бригаде, уколико би било каквих измена.

У хитним и важним случајевима ваши курири директно треба да долазе код нас, а не да се пошта шаље преко штабова бригада. Курире шаљите са довољним обезбеђењем ако то ситуација захтева.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

И. Матерић

Прилог: об. подаци

Командант, пуковник,

Мил. Морача

БР. 101

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 13 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ДЕЈСТВА ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА ПРЕМА ИВАЊИЦИ И КОМУНИКАЦИЈИ РАШКА—УШЋЕ¹

ШТАБ V НО. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ I КОРПУСА

Пов. бр. 78

Дне 13-IV 1944 год.

15^h

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ^-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. — Ситуација: непријатељ са сектора Чечине, услед дејства наше I бригаде за леђима непријатеља и губитака који су му нанесени у борбама 11 и 12 ов. мј., као и упорне и одлучне одбране од стране IV бригаде, која је спречила прелазак непријатељу преко Студенице, те и услед појаве

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 14—2.

снага II дивизије према Студеници, отступио је у правцу Ман. Студенице и његови заштитни делови примећени су 13 ов. мј. на пл. Радочелу—Милицком Крсту (к. 1441) и с. Милићима. Није нам познато шта је са непријатељем који је био на Рудном.

II дивизија са својом IV бригадом дејствоваће према Ман. Студеници тежећи да непријатеља протера са тог сектора и продужи дејство активно према комуникацији у долини р. Ибра.

2. — Услед овакве ситуације, наше јединице добијају следеће задатке:

I Крајишка НОУ бригада да и даље дејствује на Рудно, тежећи да непријатеља протера са Рудног и да се повеже са IV Прол. бригадом, према Ман. Студеници и да активно дејствује према комуникацији Рашка—Ушће. Бригада треба да се налази на сектору Брусник—Ржана—Рудно, одакле ће контролисати све правце према долини р. Ибра—Рашка, као и планини Голији.²

IV Крајишка НОУ бригада извршиће покрет сутра на просторију Смиљевац—Драмичани—Кулизино, с тим што ће један батаљон са болницом бити око Потковиља или Нешовића, а штаб бригаде са једним батаљоном у с. Кулизино. Задатак IV бригаде је да контролише све правце према Сјеници и Дугој Пољани, одржавајући у Бруснику везу са I КНОУ бригадом.

X Крајишка НОУ бригада отпратиће одмах са једним батаљоном болницу I бригаде за с. Котлови, после чега ће се батаљон вратити у састав бригаде. Бригада треба да буде распоређена лево од р. Моравице и да дејствује са целом бригадом према Ивањици и комуникацији Ивањица—Ариље/Десно од р. Моравице (десном обалом) дејствоваће јединице II дивизије. Цесту Ивањица—Кушићи треба добро порушити и организовати одбрану од тенкова.

Према Ивањици и Драгачеву, десном обалом р. Моравице, закључно са пл. Чемерно, дејствоваће две бригаде II дивизије.

Ми ћемо се налазити на истом месту.

3. — Јединице II дивизије, у времену од 8—11 ов. мј. водиле су успешне борбе на сектору Ивањице—Гуча—Каона. На сектору Каоне разбиле су II Равногорски четнички корпус са још неким четничким бригадама, у свему око 3.500 четника. Нанела је ооетне губитке III Неди пуку

² Види док. бр. 113.

³ Види док. бр. 114.

и водила борбу са једним батаљоном Бугара око Ивањице. Убијено је најмање 117, међу њима 3 официра, заробљено 98. Заплењен један тешки бацач, 2 постоља од бацача, 10 п.ми-траљеза, 80 пушака, 2.000 метака, и друге спреме. Наши губици: 10 мртвих и 34 рањена. Непријатељ је у борби користио неколико тенкова и авионе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Матерић

Командант, пуковник,
Мил. Морача

БР. 102

**НЛРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 13 АПРИ-
ЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕСЕТЕ НОУ БРИГАДЕ И ПОМОЋ-
НИКУ НАЧЕЛНИКА ШТАБА ДИВИЗИЈЕ ЗА ДЕЈСТВО
ИРОТИВ БУГАРА НА ПРАВЦУ КУШИЋИ—КОСОВИЦА¹**

ШТАБ V НО. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ I КОРПУСА

Бр. СЛ.
Дне 13. IV. 1944 год.

ШТАБУ X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ У-те ДИВИЗИЈЕ
и
ПОТПУКОВНИКУ ЉУБИ ЂУРИЋУ

Положај

1. Из дописа којег сте данас примили,² као и из прило-
женог об. извештаја јасно видите ситуацију.

II дивизија је у току борби до 10 ов. мј. код Гуче, Дра-
гачева и Каоне разбила Равногорски корпус и још неке чет-
ничке бригаде, у укупној јачини око 3.500 четника, који су
отступили ка с. Лопатници и Краљеву. Исто тако одбила је
један батаљон ПГНедићевог пука. Поред овога, водила је
борбу и са једним бугарским батаљоном који ју је нападао
од Ивањице. Непријатељ је у овим борбама употребљавао
и тенкове, као и авијацију. У свим борбама заробљено је
98 непр. војника, убијено 117 са три официра. Запленили

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
Риског института, под бр. 12—2.
² Види докуменат бр. 101

10 п.м., т.[ешки] баџач, два постоља за т.б., 80 пуша^а и др. спреме. Ми смо имали 10 мртвих и • 34 рањена.

2.14—15 ов. мј. предузећемо акцију за уништење групе Бугара која се још увек држи на сектору с. Чечина—Милутиновићи—Долови—Ковачевићи, са циљем да их отсечемо од њихове базе на Ибру и натерамо на повлачење ка Ивањици са тежњом да их уништимо.

3. II дивизија налазиће се на сектору источно од Ивањице, а део снага ће одвојити за борбу против поменуте групе Бугара.

Ви треба одмах да упутите цела ваша два батаљона који ће активно дејствовати са правца Кушићи и Косовица, тежећи да дрским нападима привезете што више непријатељских снага за себе, као и да на овај начин не дозволите кретање непријатеља из Ивањице у помоћ поменутој групи Бугара. То ће исто чинити и јединице II дивизије које су у Осоници.

4. За појачање болницама упутили смо још један батаљон IV бригаде, а један батаљон IV бригаде добио је задатак да из с. Драмичана, где ће доћи, контролише непријатеља ка Сјеници и Дугој Пољани.

•5. Друг ЈБубо³ и ваш штаб треба уопште са свим снагама које су око болнице, према потреби и ситуацији, да располаже и да их ангажује.

6. У случају покрета поменуте бугарске групе ка Ивањици, задатак IV бригаде јесте да га бочно напада и да не дозволи да се непријатељ креће ка болницама, већ да га са тог правца одбацује.

Један ваш батаљон остаје и даље код болнице I бригаде и исту ће спровести бригади с тим што ћемо вам о томе накнадио послати наређење.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

И. Матерић

Командант, пуковник,

(М. П.)

Мил. Морача

Р8. Изгледа да подаци о Ивањици, које сте добили од селџака, нису потпуни, те их треба проверити другим путем, не бслањајући се само на приче сељака.

³ Љубо Ђурић

БР. 103

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 13 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
НАПАД НА БУГАРСКЕ СНАГЕ НА СЕКТОРУ МИЛИЋИ—
БОРКОВО И ЗАТВАРАЊЕ ПРАВЦА ОД ИВАЊИЦЕ¹**

**ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ**

Оп. бр. 47
13 априла 1944 г.
у 7 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ И
III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ

Према подацима с којима досада располажемо непријатељ у јачини од једног батаљона Бугара са доста коморе и вероватно један батаљон недићеваца налази се углавном на просторији Чечина (од Гиздавића до Ашанова Села, на коси Ступа и коси Врхови). 10 о.мес. главнина је била у Ашановом Селу. На сектору I Крајишке бригаде непријатељ је потиснут у правцу Ржана—Градац и ка Ибру. Један батаљон ове бригаде ушао је у Рудно, где непријатеља није било. Главнина се задржала на к. 1289—Лази и к. Црквина (1482). Наши се налазе у засеоку Коритнику.

У току јучерапњег дана један батаљон Арнаута у немачким униформама стигао је долином Студенице синоћ пред мрак до с. Милићи—Борково, где је поеео положаје.'

У току јучерашњег дана недићевци из Ивањице извршили су испад у правцу Осонице, али су били одбијени.

Намере непријатеља нису нам потпуно познате, но у сваком случају сигурно је то да су ове снаге постављене на овом сектору са главним задатком да нам онемогуће прилаз Ибру на овом сектору.

Да би извршили добијени задатак односно да би по могућству разбили непријатеља или га бар натерали на повлачење са ове прбсторије

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — III Српска бригада ће одмах извршити покрет и разместити се на просторији Добри До—Врмбаје—Придвор^нЦа са задатком затварања **правца** од Ивањице и активним

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 39/4, к. 782.

дејством на бок непријатељски у правцу Чечине, уколико то ситуација буде захтевала код IV Крајишке бригаде. Поред тога, треба затворити долину Студенице да би онемогућили спајање Арнаута са Бугарима у Чечини.

2. — IV Пролетерска бригада ће одмах упутити своја три батаљона (без комора) преко Студенице, с тим да избију на косе јужно од с. Милићи и Борково (негде на положајима Кривача—Мириловац—Јелена Пољана — Милички Крст) и да у току ноћи 13/14 о.мес. изврши напад на непријатеља, који се задржао на косама изнад с. Милића и Бопкова са главним задатком разбијања или бар натеривања на повлачење натраг долином Студенице.² По извршеном задатку један батаљон упутити у циљу гоњења долином Студенице према манастиру а са два батаљона продужити преко Мириловца—Лекиних Страна—Божовића—Бзовика са задатком онемогућавања отступања непријатеља у правцу Рудна, односно да се са те просторије према потреби, у циљу садејства I и IV Крајишкој бригади, изврши и напад на непријатеља који се задржао у с. Чечина.

Остатак бригаде разместити на просторији Шолач—Орља Глава—Чаља—Селиште—Гарина—Бажале—Сававо, с тим да вам и даље остане један батаљон у Мланчи који ће садејствовати са овог правца нападу ваша три батаљона.

3. •— II Пролетерска бригада ће извршити покрет у току данашњег дана и разместити се на просторији Понори—Орнице.—Главач—Растиште—Ђаково. У с. Дебели Јасен оставити један јачи батаљон, који ће имати главни задатак затварање праваца који изводе од Ивањице преко Осонице и Рзиња према Дебелом Јасену. Изабрати најбоље положаје и добро их утврдити, пошто би ситуација била врло тешка по нас, ахо би туда непријатељ успео проћи. Такође упутити један батаљон у с. Ђаково, који би затварао долину Студенице односно, у случају успеха IV Пролетерске, онемогућио непријатељу отступање тим правцем или у крајњем случају садејствовао батаљону IV Бригаде који "буде гонио непријатеља.

4. — Штаб дивизије у току данашњег дана налазиће се у с. Рудинама, а у случају успеха IV Пролетерске налазићемо се у с. Мланчи.

5. — Напомињемо да је за нас неопходно што прије рашчистити ситуацију у долини Студенице и на сектору Бзовик—Рудно, како би се могли померити са ове просторије, односно извршити друге постављене нам задатке.

² Види док. бр. 111.

Свака бригада са свог сектора треба да шаље што чешће извештаје, *нарочито са сектора IV и III* бригаде.

6. — Хируршка екипа налазиће се у с. Рудинама.

7. — Штаб III бригаде нека обавести одмах Штаб IV Крајишке бригаде о мерама које смо ми предузели и нека нас извести о њиховом задатку.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
М. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

Начелник,
Саво Дрљевић

БР. 104

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 13 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О РАСПОРЕДУ БРИГАДЕ¹

ШТАБ X КРАЈ. НОУ. БРИГАДЕ

Бр. 78
13. IV. 1944 г.
Положај

ШТАБУ.У НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Ваш допис бр. 75,² као и осталу пошту, смо примили. Наша бригада засада је распоређена и то: један батаљон с. Косовица, један батаљон с. Кушићи, оба батаљона имају задатак затварање правца Ивањице, као и настојати направити засједу непријатељским извиђачким одељењима која долазе у Међуречје. Батаљон у с. Кушићима зарушавао је комуникацију Сјеница—Ивањица. Остали батаљони, и то један са двије чете Равна Гора, са задатком зарушавања комуникације као и контроле правца Сјеница, док трећа чета овог батаљона налази се у Потковиљу, ради контроле правца Дуга Пољана—Сјеница. Један батаљон се налази и то са двије чете у с. Јасеновици, са задатком контроле

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 19—4.

² Види докуменат бр. 96.

правца Дуга Пољана, док трећа чета овог батаљона* налази се уз болницу I и X КНОУ бригаде. Снаге наше бригаде већином су оријентисане ка Мвањици, пошто постоји могућност да непријатељ изврши испад прије од Ивањице него од Дуге Пољане и Сјенице, док и ове правце контролишемо.

I батаљон са болницом IV КНОУ бригаде извршио је покрет, изгледа по наређењу штаба своје бригаде, за с. Драмичане. Мишљења смо да би болница као и батаљон требало да потпадне под нашу команду, пошто се налазе на сектору наше бригаде, како би их ми распоређивали на мјесто гдје им је најсигурније. Ми ћемо засада батаљон и болницу повратити у с. Лепосавићи, како сте ви то наредили, пошто су ту иначе и били смјештени, тако да ће се болнице све три бригаде налазити у близини.

Досада није било промјена у непријатељским гарнизонима, но како смо вам прије јавили. О томе ћете видјети и у самом извјештају шефа об. центра ове бригаде, сем што се код Милићева Гроба налази 40—50 Арнаута као претстража Дуге Пољане. Њихове патроле долазе до с. Медовине, засеок Саковићи. Ову групу напашће наш II батаљон који се налази у Јасеновици и то у ноћи 13—14 ов. мј. Батаљон ће настојати да би кога и заробио, како би дошли до тачних података.

Упућујемо вам заробљене Талијане, које може саслушати друг професор, док 2 заробљена четника штаб I батаљона по захтјеву друга Радована Грковића предао је Ужичком одреду, пошто су се у исти јавили добровољно, а касније су успјели да побјегну.

Шаљемо вам писмо друга Љубе потпуковника.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**Политички комесар
Максим¹**

Командант-мај ор.
Срдић⁵

Начелник, поручник,
Бранко Куна

(М. П.)

³ Љубодраг Ђурић

⁴ Радоје Секулић

³ Марко Срдић

БР. 105

**РАДИОГРАМСКИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИ-
ВИЗИЈЕ ОД 14 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О БОРБИ ПРОТИВ БУГАРА НА СЕКТОРУ
РУДНО—МИЛИЋИ¹**

Водимо борбу на отсеку Рудно—Милићи са два пука Бугара и батаљоном шуц-полиције.

На сектору Каона—Гуча—Ивањица налазе се трећи и четврти пук Недићев, а други Недићев пук исто се налази око Крајева—Чачка. У Ивањици се налази и батаљон Бугара и шуц-полиције.

Непријатељ се припрема за шире операције против нас. Налазимо се на истом сектору.

Н-1У-1944 год.

Морача

Ман. Морача

Примљено у 10^h

од V дивизије

БР. 106

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 14 АПРИ-
ЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ЗА ПОЈАЧАНА ДЕЈСТВА ЈЕДИНИЦА ДИВИЗИЈЕ ПРО-
ТИВ БУГАРСКИХ СНАГА НА СЕКТОРУ МАН. СТУДЕ-
НИЦА—УШЋЕ¹**

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА

Пов. бр. 85/44

Дне 14. IV. 1944 год.

у 20^h

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. — *Ситуација*. По извештају наше I бригаде, на сектору Камењска—Рудно—Градина налазе се три бугарска батаљона. Један од ових дошао је 12 ов. мј. од правца с. Радосавци—Риљин До, на положаје код Градине, а друга

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 3/4.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 16—2.

два су од оних бугарских снага које су се повлачили и повукле са сектора Чечине. На поменутиим положајима Бугари се утврђују.

Штаб IV Крајишке бригаде у данашњем извештају од 15,20 часова јавља да се најистуренији бугарски делови од оних снага које су отступиле из Чечине—Долова налазе на положајима с. Борково—Милицки Крст—Јелена Пољана—Кривача (к. 1643). Бугари патролски контролишу с. Јажа. Њихову јачину на овом сектору не јављају.

По овоме распореду непријатељских снага види се да су Бугари узели погодне положаје за одбрану долине р. Ибра.

О осталим непријатељским снагама имамо следеће податке: према доста провереним подацима, прикупљеним од наших симпатизера који су слати по томе задатку, у с. Власову, у близини Рашке, налази се IV Недићев пук, који до 12 ов. мј. није одатле никуд кретао. У Рашкој истог дана било је 250 Бугара и 100 Немаца са 2 тенка. 250 недићеваца који су били у Рашкој отишли су према Краљеву (вјероватно у састав своје јединице). У Новом Пазару налази се 400 Арнаута у немачкој униформи. У Дугој Пољани налази се 200 муслиманске милиције, а пре 2—3 дана стигло је до 600 Арнаута у цивилном оделу, са немачким командним кадром. Непријатељ утврђује сва три ова места, копа роворе и плете жицу. О Сјеници немамо нових података.

Према прикупљеним подацима од наших симпатизера, али који не морају бити тачни, у Ирањници се сада налази батаљон Бугара, батаљон недићеваца и 900 војника у немачкој униформи, али нису Немци. Број тенкова је променљив, јер су често на путу.

2. ← 13 ов. мј. у 15 часова послали смо вам допис бр. 78,¹ у коме смо вам јавили распоред и дејство наших јединица, као и то где би требало да дејствују ваше јединице. Према садањој ситуацији, овај распоред нема шта да се мења, сем што ћемо појачати сектор према Рудном са једним батаљоном IV Крајишке бригаде. Поново ћемо нагласити I бригади да буде активна на свом сектору и да напада на читавој линији, нарочито на непријатељске истуреније делове.

Ваша IV бригада исто тако треба да буде активна на свом сектору. Она може да шаље своја лака одељења према Ман. Студеници и Ушћу и да тамо у позадини узнемирује непријатеља.³ Испитајте могућност чишћења терена Ман. Студеница—Радочело, а ми ћемо то исто поставити и нашој

² Види док. бр. 113.

³ Види док. бр. 114.

I бригади за сектор Рудно. Не смемо дозволити да се непријатељ утврди на овим положајима, односно да се на њима одмори и прибере, јер се види да су ови положаји не самој за одбрану Ибра, него и за нове противнападе на нас. j

Дакле, према горњем- распореду, наших јединица неће бити у Вионици и Чечини. Ово треба да зна ваша III бригада, а и наша веза треба да убудуће иде преко ње. У вези с тим, ваши курири треба директно да иду до нас. Такођер јављајте место нашега штаба, како би и ми могли нашим куририма знати да дамо правац.

3. — Развијајте што бољу об. службу преко штабова бригада, како би добијали податке са што ширег сектора. у об. извештају нашег об. центра говори се о пребацивању Бугара од правца Рашке за Краљево, а бугарских и недићевих снага од Краљева ка Ивањици и Ужицу. Ове податке треба проверити. >

Такођер је потребно да што пре испитате средства за прелаз преко р. Ибра, између Ушћа и Матаруга, и да нам то најхитније доставите. Ово се може учинити доста лако путем извиђачких одељења преко пл. Чемерно, а и прикупљањем података од сељака у близини Ибра, при чему се само на њих не треба ослонити.

4. — Шаљите нам ваше предлоге и мишљење о садањој ситуацији и шта би било најбоље да се предузима. И даље је наш основни задатак форсирање р. Ибра.

Питање повратка неких ваших другова које сте упутили у Г.Ш., видећемо сутра са друговима из Г.Ш.

Ми смо на старом месту. Ваш допис Пов. бр. 81 од 13/1У- у 16^h примили смо.⁴ Јавите исход борбе.

Политкомесар

И. Матерић

(М. П.)

Командант, пуковник,

Мил. Морача

Р.8. Што детаљније испитујте заробљенике, о свему што би нас интересовало.

Ието тако шаљите нам заплењени пропагандни материјал (овај материјал тражи Г. штаб). *

* Редакција не располаже овим документом.

БР. 107

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 14 АПРИ
ЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ
ЗА УПУЋИВАЊЕ ЈЕДНОГ БАТАЉОНА ПРВОЈ КРАЈИ
ШКОЈ НОУ БРИГАДИ¹**

**ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Бр. СЛ
Дне 14. IV. 1944 год.
20^h

ШТАБУ IV КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ У-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. — *Ситуација.* Три бугарска батаљона налазе се на сектору Камешска—Рудно—Градина. Један од ових батаљона дошао је од Рашке, преко с. Радосавци—Риљин До, на положаје код Градине, а остали су се повукли са сектора Чечине.

II дивизија (IV Пр. бр.) вршиће нападе на Арнауте и Бугаре који су око Ман. Студенице и с. Милића. У вези овакве ситуације, потребно је да појачамо сектор наше I бригаде, ради чега упутите један ваш батаљон у с. Бзовик,² да ухвати везу са јединицама I бригаде код с. Крљана и да са њима садејствује, Нека бат. извјести Штаб I бриг. 0 свом доласку — преко бат. I бр.[икаде].

Овај батаљон привремено биће под командом Штаба I бригаде, о чему треба штаб батаљона преко јединица I бригаде да извести исти, а и ми ћемо са своје стране извести штаб I бригаде.

Са још једним батаљоном, који вам остаје, крените за с. Кулизино где ћете углавном ангажовати овај батаљон око примања материјала, а исти ће служити и као резерва.

2. — Према подацима којима сада располажемо о Сјеници, у истој је било 100 фелд-жандарма и 300 милиције, арнаутске. Међутим, ваш об. центар известио је да у Сјеници и околним селима има 1000 Немаца и 2000 милиције, не наводећи одакле му ти подаци. То му треба ставити у

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 15—2.

² Види док. бр. 113.

задатак да ово поново испита преко вашег батаљона који је на том правцу. У допису истом батаљону требате нагласити да зароби којега милиционера, јер би од тих могли добити најбоље податке о сектору Сјеница—Дуга Пољана.

При проласку поред нас навратите се.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Оолиткомесар

ц. Матерић

(М. П.)

Командант, пуковник.

Мил. Морача

БР. 108

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 14 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДРУГЕ И ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ И ТРЕЋЕ СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ
ЗА ГОЂЕЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА ДОЛИНОМ Р. СТУДЕНИЦЕ
У ПРАВЦУ УШЋА И ЗАТВАРАЊЕ ПРАВЦА ОД ИВАЊИЦЕ¹**

ШТАБ IX ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Оп. бр. 49

14 априла 1944 г.

у 12,30 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ И III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ

Штаб V Дивизије јавља нам ситуацију на њиховом-сектору у времену 13 о.мес. у 15 час. Услед дејства I Крајишке бригаде на сектор Рудно—Маринковићи и знатних губитака које је непријатељ овде претрпео, преко 150 мртвих и рањених, као и упорне одбране IV Крајишке бригаде, те и појаве наших јединица према Студеници, непријатељска група са сектора Чечине ноћу 12/13 о.мес. и у току дана 13 о.мес. налази се у повлачењу ка Студеници, а заштитнице исте примећене су на Милицком Крсту (к. 1441), Радочелу и с. Милићима. Још нису добили извештај да ли се непријатељ из Рудног и Бзовика повукао. Јединице V Дивизије брше гођење непријатеља са тежњом да непријатеља потпуно протерају са сектора Рудно.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 43—1, к. 732.

У оваквој ситуацији неопходно је да наше јединице изврше следеће:

1- —IV Пролетерска бригада у овом случају мора бити врло опрезна да се не нађе између ове две колоне непријатељске. У току данашњег дана и ноћи 14/15 о.мес. после прикупљања података о непријатељу и чим ситуација буде јасна нека са своја три батаљона продужи са гоњењем непријатеља у правцу Ибра.² Ми ни дооада немамо јасну слику о непријатељским положајима као ни о резултату синоћне акције батаљона IV бригаде. Чим добијемо ове податке од штаба IV бригаде издаћемо им конкретније наређење.

2. — II Пролетерска бригада треба да буде са својим батаљоном, који се налази у с. Ђакову, да што дубље испитује и прикупља податке о Ушћу, а истовремено, уколико се непријатељ буде повлачио тим правцем, садејствује том гоњењу, тј. бочним нападом нанесе им што више губитака. Потребно је да овај батаљон онемогући сваки покушај непријатеља да прође од Ушћа долином Студенице¹ у правцу ове групе, тј. треба да затвори са те стране долину Студенице. Батаљон који се налази на Дебелом Јасену треба и даље да контролише Осоницу и према, Ивањици. Потребни су нам подаци како у долини Ибра тако и на правцу Каоне и Ивањице, и то што пре.

3. — III Српска бригада треба да размести главнину своје бригаде углавном на правцима који изводе од Ивањице и у том правцу бити што активнији. Истовремено одржавати сталну везу са IV Крајишком бригадом.

Ми ћемо се и даље налазити на истом месту.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник, мајор,
Саво Ђ. Дрљевић

Командант, пуковник,
ЈБубо Вучковић

² Види док. бр. 111.

БР. 109

**ЛЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 14 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
О РАСПОРЕДУ ДИВИЗИЈЕ И БОРБИ ТРЕЋЕ СРПСКЕ
НОУ БРИГАДЕ ПРОТИВ НЕМАЧКИХ ЈЕДИНИЦА КОД
С. ЂАКОВА¹**

**ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ**

Пов. Бр. 66
14 априла 1944 г.
у 14,30 час.

ШТАБУ V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

1. Примили смо ваша три писма пов. бр. 78 и 79, од 13. о. мес.

2. Током јучерашњег дана наша III Бригада водила је борбу на просторији с. Ђакова са 2 батаљоном III регименте, који углавном сачињавају муслимани са немачким командним кадром. Јачина овог батаљона је 400 војника. После краће борбе непријатељ је разбијен и натеран у бекство. Убијено је око 20 непријатељских војника, од којих је 7 нађено на месту борбе. Заробљено је 5 непријатељских војника од којих је један Немац из Баната и 4 муслимана из околине Новог Пазара. Заплењено је прилично муниције за холандске пушкомитраљезе и енглеске пушке, као и нешто југословенске муниције, и разне друге спреме. Разбијеног непријатеља наши су делови протерали до Манастира Студенице. Са наше стране било је 3 мртва и 3 лакше рањена.

3. Као што смо вас обавестили у јучерашњем извештају јуче је долином Студенице стигао један батаљон Бугара на просторију с. Милићи (заселци: Милићи, Борково, Паскаш). Ми смо наредили IV Пролетерској бригади да упути своја три батаљона да ову групу разбију и натерају на повлачење. Међутим, према извештајима које смо добили данас од Штаба IV Пролетерске бригаде наши нису успели да непријатеља протерају, већ се и даље задржао на просторији заселка Борково и Паскаш, где се и даље утврђује. Овог момента примили смо извештај да се долином Студенице креће још једна колона Бугара према Милићима. Предузете

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 10/5, к. 782.

су мере да се овој колони онемогући спајање СК Бугарима код Паскаша. Према датој ситуацији предузећемо мере да се непријатељ протера са ове просторије, о чему ћемо вас накнадно обавестити.

4. Уколико присилимо непријатеља на отступање са просторије Милићи—**Борково** извршићемо енергично гоњење истог, па молимо да наредите и вашим бригадама да садејствују у гоњењу.

5. Распоред наших јединица је сада следећи: III Српска на просторији Добри До—Врмбаје—Придворица, са главним задатком затварање праваца од Ивањице, а по потреби садејство са IV Крајишком и IV Пролетерском бригадом. IV Пролетерска бригада на просторији Орља Глава—Гарина—Мланча, један батаљон затвара долину Студенице, према Ушћу, а два батаљона су у обухвату непријатеља код Боркова и Паскаша. II Пролетерска бригада на просторији Дебели Јасен—Савово—Ђаково, са задатком затварања праваца који изводе од Ушћа и Полумира, као и праваца од Ивањице преко Осонице. По потреби са једним батаљоном садејствоваће у гоњењу непријатеља према Ибру.

6. О свакој промени ситуације на нашем сектору известићемо вас благовремено.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Начелник, мајор,
Саво Ђ. Дрљевић

БР. 110

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 15 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
НАПАД НА БУГАРСКЕ ЈЕДИНИЦЕ НА СЕКТОРУ
БЗОВИКА¹**

ШТАБ
V НО УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА

Бр. СЛ

Дне 15-IV-1944 год.

у 11,30 час.

ШТАБУ I КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ

Поимили смо ваш допис од 14 ов. м. у 18 часова.²

Јединице друге див. водиле су борбу са другим батаљоном III регименте шуц-полиције код села Ђакова и после краће борбе разбили их и натјерали у бјекство. Убијено је 20 непријатељских војника а заробљено 5. Заплењено је нешто муниције разног модела. Овај непријатељ је протјеран до Ман. Студенице. Један батаљон Бугара се и даље налази у с. Милићи—с. Борково—с. Паскаш. Овог непријатеља ће нападати IV Прол. бриг.

Упутили смо један батаљон наше IV бригаде у с. Бзовик са задатком да се повеже са вахпим јединицама које су у с. Крљанима и да вама садејствује.³ Овај батаљон се привремено ставља под вашу команду и наређено му је да са вама успостави везу, а исто то учините и ви.

Водите рачуна да вас Бугари не изненаде, и настојте да их што више узнемиравате како би онемогућили њихове нападе на нас.

Од Рашке прутом су отишле неке бугарске снаге у правцу Краљева, те преко об. службе треба испитати *које* °У то јединице, иначе треба настојати да се овај саобраћај контролише.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

^литкомесар,⁴

Командант, пуковник,⁵

¹ Копија, писана на машини, налази се у архиви Војноисторијског института, под бр. 17—2.

³ Редакција не располаже овим документом.

⁴ Види док. бр. 113.

Илија Матерић
Милутин Морача

БР. 111

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 15 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
О БОРБИ ПРОТИВ БУГАРА У С. МИЛИЋИМА НА Р. СТУ-
ДЕНИЦИ¹**

**ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ**

Бр. сл.

15 април 1944 г.

у 18^h

ШТАБУ V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Ваше наређење пов. бр. 85² од 14 ов. мј. у 20 часова примили смо.

Због ситуације код IV бригаде ја се налазим са њима.

Већ три дана батаљони IV бригаде држе потпуно опкољен бугарски III батаљон 61 пука. Досад су предузимани и синоћ и прексиноћ напади али до уништења није могло доћи. Овај батаљон састоји се из три пјешадиске чете (7, 8, и 9), митраљеска чета и минобацачка чета. Митраљеска чета има 9 тешких митраљеза а минобацачка чета 6 бацача. Поред овога батаљон има радио станицу и један топ 37 мм. Свака пјешадиска чета има 150 војника. Укупна јачина овог батаљона је 650 људи. Са овим батаљоном налази се и командант пука п.пуковник Стамбулђив. Читав 61 пук налази се овдје и то један батаљон на просторији Бзовик—Рудно и један код Манастира Студенице. Овај батаљон је из Ариља прије 23 дана. Били су прво на Клисури, затим у Ивањици—Велике Ливаде¹—Маринковићи—Рудно—Ушће и сада поново стигли у с. Милићи. Заробљени војници кажу да су им рекли да сада иду за Ивањицу ради одмора. Са овим батаљоном налази се око 20 четника из одреда мајора Цветића као водичи на овом терену. Овај батаљон досада није имао борби са партизанима пошто се налазио доеада као пуковска резерва.

Већ три дана како се води непрекидно борба са њима који су потпуно опкољени у с. Боркову и то у једној јарузи. Ископали су ровове око ове јаруге и бране се грчевито. Комора им се налази у средини. Наши држе све око доминантне положаје. Напад је предузиман ноћу између 13/14

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 7/5, к. 782.

² Види док. бр. 106.

и 14/15. И у првом и у другом нападу наши су 'успјели да их потисну из првих ровова, али су они имали и прихватне а затим вршили и противнападе.

У току данашњег дана вршили смо јаку бацачку приг прему тукући их непрекидно, тако да смо их натјерали да напуштају положаје покушавајући продор сад на једну сад ј на другу страну. Једино оскудица у муницији онемогућила је да их у току данашњег дана потпуно уништимо. Коњи од коморе су им се потпуно раштркали кроз јаругу, а неки се чак налазе и близу наших положаја. Хране уопште немају сем што узимају оно што су затекли у три куће око којих су [се] збили. У току јучерашњег и прекјучерашњег дана имали су доста муниције; међутим данас топ им се уопште не чује, бацачи врло ријетко, једино се бране митраљезима. Заробљеници кажу да ће скоро остати без муниције.

Покушали су на сваки начин да се повежу било са батаљоном у Манастиру Студеници или са батаљоном у Бзовику. Досада им је успјело једино радио везом да се повежу и како кажу заробљеници рекли су им да ће им доћи помоћ.

Баш у вријеме када су ови били пред ликвидацијом вечерас се појавила једна колона Бугара са правца Бзовика преко Јелене Пољане у правцу Милицки Крст (к. 1441) а друга преко с. Јажа за Клече. Ово је сигурно њихов батаљон који се налазио на сектору Бзовик—Рудно. Од наоружања, поред бацача, ови имају један брдски топ. Досада је ова колона задржана али нећемо бити у стању да им онемогућимо спајање. Добро би дошла ваша I Бригада када би се бацила на леђа овом батаљону који наступа од Бзо-1 вика, пошто би у том случају, по мом мишљењу, овај батаљон био уништен. Молим Вас да најхитније оријентисете у том правцу било I или IV Бригаду, јер би на тај начин овај батаљон био приморан да се врати натраг или отступи у правцу Ибра.

Ми ћемо и вечерас предузети напад поново на овај I опкољени батаљон али нам може покварити овај од Бзо-1 вика.

Досада непријатељ је имао много мртвих и рањених, до 15 заробљ. Стално гледамо како носе рањенике, неке остављају итд. Данае је наш бацач тукао у куће гдје им се налазила главнина и сигурно да имају огромне губитке. Ми смо такође имали приличан број мртвих и рањених. Колико знам досада имамо 10 мртвих и око 20 рањених од којих 8 на носилима.

Бугари који су у току јучерашњег дана долазили до Будожела вратили су се натраг, тако да данас на том правцу није ништа примјећено.

Мислим да су вам јуче другови из Штаба јавили да постоји један мост на Ибру који пјешаци могу користити а са мало поправке можда и коњи и то код мјеста Добре Стране. Моментано не бих могао дати никакву сугестију али сам данас наредио II Пролетерској да упуте у тоад правцу један извиђачки вод са једним об. органом и да нам донесу тачне и детаљне податке о овом мјесту. Претпо-стављам да би овдје могли прећи Ибар прилично лако. Но у првом реду је потребно да разбијемо ове Бугаре, односно да их натјерамо на повлачење било каГ"Ушћу било ка Ива-њици. Наравно за ово вријеме требало би да нам дође ма-теријал јер без претјеривања послје ових борби остајемо врло елаби.

По свим осталим питањима одговорићемо вам накнадно.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Командант, пук.
ЈБуб. Вучковић

БР. 112

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 15 АПРИЛА 1944 ШД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕР- СКЕ БРИГАДЕ ЗА ИСПИТИВАЊЕ МОГУЋНОСТИ ПРЕ- БАЦИВАЊА ЈЕДИНИЦА ДРУГЕ И ПЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ПРЕКО ИБРА НА СЕКТОРУ УШЋЕ—МАТАРУГЕ¹

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Стр. ПОВ. бр. служ.
15 априла 1944г.
у 16 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

У вези главног задатка који је постављен пред нашу као и пред V дивизију, неопходно је потребно да што пре испитамо могућности прелаза преко Ибра на сектору између Матаруга и Ушћа.

Према непровереним подацима код жељезничке по-стаје Добре Стране постоји један жичани мост преко Ибра, којим се пребацују грађа и балвани на другу обалу реке

¹ Оригинал, пиоан на машини, налази се у архиви Војноисто-риског института, под бр. 44—1, к. 732.

и уједно служи за прелаз радницима. Мислимо да би ово место евентуално дошло у обзир за пребацивање преко **Ибра**. Ово утолико пре него у близини овог мостића нема непријатељских снага, односно комуникација није контролисана као код других насељених места.

Да би прикупили тачне податке о ситуацији и могућности прелаза код Добре Стране, најхитније пошаљите један добар вод бораца, који ће ноћу стићи у с. Бресник (*засеоци* Јавор или Греда) где ће наћи неколико сељака (по могућству млађих), узети их са собом и вратити се у јединицу. Од ових сељака добићемо тачне податке о стању ствари. Да се не би ствар компромитовала, односно да непријатељ не би дознао да су у Бресник долазили партизани, чиме би, наравно, предузео мере опрезности, а евентуално и поштрио контролу комуникације, ово извиђање мора бити изведено на најпогоднији начин. Држимо да би било најпогодније да се патрола овог вода која сиђе у куће и буде разговарала са сељацима претстави као четници и да имају и четничке ознаке на капама. Остали, који би могли бити примећени" такође морали би сакрити наше ознаке.

Да би цела ствар била што боље организована са овим водом нека пође један од епремнијих об.[авештајних] официра батаљонских.

Све ово извршити још током ове ноћи, тј. сутра 16 т. мес. узору морате имати у вашем штабу бар 2—5 сељака из с. Бресника. Пошто ове сељаке саслушате спровешћете их најхитније нама са патролом, која мора бити врло опрезна.

Подвлачимо да овај задатак морате извршити са свом озбиљношћу и ствар не сме бити компромитована. *Такође* садржај овог писма задржати у највећој тајности и не дискутовати о нашим будућим намерама и *задацима*.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол,чт. комесар
Мил. Милосављевић

Начелник, мајор,
Саво Ђ. Дрљевић

БР. 113

1,

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 15 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ
ЈЕДИНИЦА НА СЕКТОРУ РИЉИН ДО—ГРАДИНА¹**

**ШТАБ
I К.НО. УДАРНЕ БРИГАДЕ
V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ**

Бр. сл.

Дне 15/IV 1944 год.

^

ШТАБУ У-те НОУ ДИВИЗИЈЕ ' **Положај**

Ноћу између 14 и 15 ов. мј. у 0 и 30 часова вршили смо напад на непријатеља, који се налазио изнад Риљиног Дола на брду Јеселевида. У овоме нападу учествовао је наш III батаљон и двије чете IV батаљона. Непријатељ је запосјео косе испод Градине преко Јеселевице према Грацу. Са свим својим снагама непријатељ бивакује на одређеној просторији у шаторима и љетним колибама. Сав наведени простор на којем је непријатељ испресјецан је малим ровићима за стрелце, а поред ровова постављени су шатори за спавање. На бочним осигурањима свога положаја непријатељ је поставио уз ровове и псе.

На одређеној просторији *налази*" се и комора са коњима. Непријатељ уопште не станује у селу, него на наведеној просторији. Непријатељ нема патрола у биваку нити око бивака, а зато му служе пси као осматрачи.

Наши борци привукли су се непријатељу на 5 метара, одакле су извршили напад на непријатеља са бомбама. Напад је извршен са двије стране, тј. како од села Риљин До тако и од Бинића и од Градине. Покрет наших јединица био је откривењрд стране паса. У првом нападу наши борци успјели су непријатеља избацити из ровова, али својим контранападом непријатељ је поново заузео своје полазне положаје. Наши борци нису могли задржати непријатеља ради 'помањкања муниције и ручних бомби. Напад би у цјелости успио да се непријатељ потпуно протјера са положаја, јер су за то услови били повољни (нема снијега,

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 9—5.

черен обрастао грмљем), али услед помањкања муниције није се смјела борба отезати.

У овој борби имали смо једног водника мртвог и 6 других лагше рашених од ручних бомби, од којих су тројица упућена у своје чете, а 3 у болницу.

Непријатељ је имао приличан број мртвих и рањених војника.

Јачина непријатеља на овом сектору је како смо вам већ јучер јавили.

Наше јединице отступиле су са положаја између 3 и 4 сата.

III батаљон IV Крајишке НОУ бригаде стигао је у с. РаДЈЗНковиће, а речерас ће заузети положаје око 20 сати на просторији с. Крљана, са задатком да контролише правце преко села Бзовика.

Потребно би било да вратите чету I батаљона, која се налази у заштити код вас, да би се са четом могло радити, како би се батаљон комплетирао.

Код нас других новости нема., Непријатељ до овог момента не покушава испаде на наше положаје. Уколико буде каквих новости известићемо вае на вријеме.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Младен²

(М. П.)

Командант, п.пуковник,

Стево³

² Младен Марин

³ Стево Рауш

БР. 114

ј

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 15 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О РАСПОРЕДУ БРИГАДЕ И БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА НА СЕКТОРУ КАТИЋИ—КУШИЋИ¹

**ШТАБ
X КРАЈ. Н.О.У. БРИГАДЕ**

Бр. 81
15-1У-1944 г. у 10.25^h
Положај

ШТАБУ V НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Ваш допис бр. 79 смо примили.²

Извештавате се следеће: На дан 13 ов. мј. четници су сконцентрисали своје 4 бригаде на сектор с. Катићи и то: Ариљска, Ужичка, Златиборска и Пожешка четничка бригада, са намјером да нападну наш батаљон на Кушићима. У ноћи 13—14 ов. мј. наш I батаљон појачан са IV бат. извршио је напад на ову групу четничку, тако да се распршила без отпора. Том приликом убијено је 5 четника, међу којима неколико брадоња, док број рањених није нам познат, заробљено је 8 четника. Ми нисмо имали губитака.

Сада се наши батаљони налазе и то: два батаљона на сектору Катићи, чији је задатак дејствовати ка Ивањици, док 16 ов. мј. узору ова два батаљона поставиће засједу на комуникацији Ивањица—Ариље, док један наш батаљон са двије чете налази се у с. Кушићима, са задатком зарушавања комуникације Ивањица—Сјеница и затварања правца ка Ивањици; трећа чета овог батаљона налази се код болнице у с. Бојовићима. Ова чета шаље по један вод свакодневно у правцу Ивањице, скроз до Међуречја, док четврти наш батаљон дао је двије чете уз пратњу болнице I Крајишке НОУ Бригаде, а трећу своју чету која се налази у с. Потковиљу, са задатком сталног извиђања међупростора Сјеница—Дуга Пољана. Ова чета сваки дан упућује по један вод до с. Медовине.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 20—4.

² Редакција не располаже овим документом.

Што се тиче података о непријатељу бићете упознати од шефа об. ц.[ентра] ове бригаде. Једно може се констатирати да на нашем сектору непријатељ је одбранбеног карактера. Досада нема неких концентрација од Дуге Пољане, Сјенице и Ивањице, а нарочито карактеристично је када се појавио наш III батаљон у правцу Међуречја непријатељ се ловукао без икакве борбе са коте Ђула 877 код засеока дцићи и сада непријатељ не шаље даље своја извиђачка одељења, сем до Ацића.

Ми се налазимо у с. Бојовићима, све до доласка нашег батаљона који је отпратио болницу I бригаде, а по доласку његовом са тим батаљоном би кренули на сектор Кушићи—Катићи, тако да би могли са три батаљона комплетна дејствовати на комуникацију Ивањица—Ариље, као и разбијање четничких банди ка Љубишу. У Љубишу је било око 70 недићеваца, али су назад 3 дана исти напустили и отишли у Ивањицу. Два члана овог штаба налазе се са батаљонима који су на сектору Катићи.

I батаљон IV КНОУ бригаде налази се у селу Драмичане, којем смо ми нагласили да буде опрезан од правца Дуга Пољана—Сјеница. Овај батаљон јуче 14 ов. мј. сукобио се са непријатељском извидницом, том приликом убијена су 3 непријатељска војника, док батаљон је имао 1 мртвог. Нису нам јавили које је врсте непријатељ. II батаљон IV бригаде са болницом исте бригаде налази се у селу Луковићима.

Шаљемо вам бројно стање наше бригаде на дан 15-Г/-44 године.

Потврђујемо пријем 20.000 динара.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар
Максим³

Командант, мајор,
Срдић

Радоје Секулић

БР. 134

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 15 АПРИЛА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ЗА ПРЕЛАЗ
ПРЕКО ИБРА НА СЕКТОРУ ЛОЗНО¹**

**ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Бр. службено
15. априла 1944 год.
у 6.15 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Према вашем наређењу бр. службено од 14. априла 1944 год.² достављамо вам анализу вођених операција као и мишљење зашто се није успело, односно какви су недостаци условили наш неуспех приликом покушаја преласка Ибра.

Вашим наређењем оп. бр. 38 од 29 марта 1944 г. у 13.30 часова и к. оп. бр. 38 од 29 марта 1944 г. у 16.30 часова³, ми смо са бригадом са просторије с. Чечина извршили кокрет 29 марта у 24 часа и према наређењу у току 30 стигли на просторију с. Тадења с тим да два батаљона поставимо на линију с. Косурићи—с. Краљи са задатком затварања правца од Ушћа и чврето повезивање са деловима IV- Пролетерске бригаде, која ће се налазити на просторији с. Долац—Боррвци—Камењани. 30 марта 1944 г. до 10 часова бригада је стигла и сместила се на одређену дој просторију. Косурићи—Краљи су били најистуренија тачка наше бригаде. У оваквом распореду смо прикупљали податке о нехтријатељу и чекали наређење за напад. У току 30 да би имали што више борбених јединица прикупљених да их можемо што пре употребити за акцију, примакли смо један батаљон из села Зацкуља у село Слатину.

Све до 19 часова 30 марта нисмо знали на који ће сектор бити оријентисана наша бригада (да ли на Ушће или пак на неки железнички мост).

¹ Копија, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 7—4.

² Редакција не располаже овим наређењем.

³ Види док. бр. 59.

У 19 часова 30 марта командант бригаде био је позван у штаб дивизије који се налазио у истом селу (у селу Слатини) којом приликом му је усмено саопштено који ће сектор добити наша бригада. По повратку команданта бригаде издали смо одмах наређење нашем батаљону у с. Косурићи да се пребаци у с. Краље и ту ће добити заповест за акцију.

30 марта 1944 г. у 19.40 часова добили смо писмену заповест за напад. На основу исте издали смо ми писмену Заповест нашим јединицама. При писању заповести направили смо извесну грешку те смо скоро написану заповест морали поново да куцамо и у томе смо изгубили око 20 минута. Заповест која је отишла јединицама била је готова 30 марта 1944 г. у 20 часова и 20 минута, када су је курири разнели јединицама.

Према задатку који смо имали ми смо одредили да два батаљона учествују у акцији а један буде у резерви. Наш 4 батаљон смо били одредили да директно напада железнички мост код с. Лозна а 3 батаљон да северно од железничког моста поруши пругу, покида телефонску везу и са противколском пушком и пешадијом постави заседу код срушене пруге у случају наиласка блиндираног воза или блиндираних кола.

При покрету са батаљонима на акцију на правцу с. Матовићи—Гадење—Лозно наишли смо на коморе и болницу I Крајишке бригаде као и осталих јединица и сва ова комора нам је прилично успорила покрет и допринела да се још више закасни за акцију. Ово напомињемо као недостатак организације покрета или пак да све бригаде нису се држале тачно свога правца, већ су слале своје јединице и туђим правцем и тиме правиле гужву и застоје у покрету. Са своје стране настојали смо да убрзамо покрет наших батаљона и наредили смо им да пролазе све оне коморе и болнице. И поред свега на акцију се задоцнило и уместо у 22 часа 30 марта стигло се тек у 2.30 часова 31 марта.

Батаљон који је имао задатак да руши пругу је са експлозивом одмах прекинуо шине и поставио заседу, док батаљон који је нападао посаду код железничког моста није успео да ликвидира непријатељска утврђења код моста због недостатка тешког оружја којим би се могао непријатељ угрозити у свом утврђењу. Ми смо истина имали противколски топ али за њега нисмо имали ни једну панцирну гранату већ све ударне, а и да смо имали панцирних граната услед краткоће времена топ нисмо могли рационално употребити јер је он, услед губљења везе у покрету,

нешто касније стигао. По нашем мишљешу, с (»бзиром на утврђеше које је требало ликвидирати и на, средства са којима смо ми располагали, није се могло утврђење заузети па да смо имали, и више времена на расположењу, и.з.узев ако би неку случајност узели у »бзир.

По нашем мишљењу о општем неуспеху прелаза на свим секторима су следећи разлози и недостаци:

1. — Касно издавање наређења јединицама за напад.
2. — Недостатак тешког оруђа за ликвидацију утврђења код мостова.
3. — Неликвидација, већ остављење непријатељске групе за леђима на Вељем Врху к. 870.
4. — Недостатак времена да се осмотре циљеви напада као и сам прилаз њима.
5. — Слаба веза Леђу јединицама.
6. — Свестрана могућност непријатеља да за кратко време врши концентрацију где му је најпотребнија и врло повољни услови за одбрану, посредну и непосредну, прелаза преко реке.
7. — Много се полагало на моменат изненађења и због тога се све радило на брзину, као и убрзаним покретима јединице прилично заморене доведене на циљ; и поред свега тога моменат изненађења је изостао.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,⁴

Командант, мајор,⁵

⁴ Миливоје Радовановић.

⁵ Средоје Урошевић

БР. 134

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 16
АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИ-
ВИЗИЈЕ ЗА ПОЈАЧАНУ АКТИВНОСТ НА СЕКТОРУ СТУ-
ДЕНИЦА—БОРКОВО И ПРЕМА ИВАЊИЦИ И КАОШР**

**ШТАБ
V НО. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**
Пов. бр. 89/44
Дне 16-IV-1944 год.
10^h

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Положај

1. — Примили смо ваше писмо пов. бр. 66 од 14 априла — 14,30 часова, и извештај друга Љубе² од 15 априла о. г. — 18 часова, који је писан са сектора IV Прол. бригаде.³

2. — Ноћу 14—15 ов. мј. у 0,30 часова два батаљона I бригаде вршила су напад на бугарски батаљон на сектору кота Градина—Јеселевица. Наши су се борци привукли до самих непријатељских логора и побацали бомбе у непријатељске ровове и шаторе. Међутим, Бугари су се брзо снашли и [пред] противнападом наши су се морали повући после борбе од 2 часа. Бугари су имали осетне губитке. Код нас је био један мртав и 6 рањених. Од материјала није ништа заплењено. Бугари се нису уопште налазили у околним селима. већ еко снаге имали на сектору помених кота. Исто тако логор су обезбедилИ са унутрашњим патролама, а за обезбеђење им служе и пси. Погољан терен омогућио је нашим борцима да се добро привуку. Према извештају штаба бригаде, непријатељ није кретао у току 14 ов. мј. са својих положаја на сектору Рудно—Јеселевица. 13 ов. -мј. долазила су 4 транспортна авиона и бацала Бугарима неки материјал у Рудном.

Од правца Дуге Пољане и Сјенице арнаутска извиђачка одељења и даље су активна. 14 1в. мј. око 100 Арнаута долазили су до с. Комориште (правац од Дуге Пољане) и

¹ Оригинаал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 18—2.

² Љубо Вучковић

³ Види док. бр. 111.

наши су их после један сат борбе протерали уз губитке од 1 мртвих и неколико рањених. Ми смо имали једног мртвог

Од прешица Ивањице непријатељ није досада био активан на сектору Х бригаде. Његови извиђачка одељења нешто су сада смањила сектор извиђања и долазе до с. Ацића. Наша Х бригада ноћу 13—14 ов. мј. разбила је потпуно Ариљску, Ужичку, Златиборску и Пожешку четничку бригаду, које су се биле сконцентрисале код с. Катића. Четници су побегли на све стране. Убијено је 5, а заробљено 8. Ми нисмо имали губитака.

3. — Шаљемо вам податке о непријатељским снагама, који се унеколико разликују од оних што смо вам пре јавили. Наиме, Недићев IV пук, као и недићевци из Рашке пребачени су на сектор Краљево—Чачак. По овоме изгледа да непријатељ врши прегрупацију снага у циљу да Недићеве снаге дејствују скупно са једног правца. Није искључено да је можда неки Недићев пук пошао ка Санџаку и Црној Гори, јер нам је јучер Пеко⁴ јавио да је непријатељ пре 2 дана предузео офанзиву. Дословно каже: „Јаке немачке снаге, недићевци, четници и Муслимани предузеле су офанзиву пре два дана од правца Санџака“. Настојте да проверите и да добијете податке које се Недићеве снаге налазе на сектору Краљево—Чачак—Ивањица—Гуча.

4. — Видимо из дописа друга Љубе да је бугарски батаљон у селу Боркову у тешком положају, а исто тако да су му пошла појачања. У доеадашњим борбама са Бугарима могло се оценити да се Бугари добро бране и да их је прилично тешко покренути са положаја. Треба наиме да имамо надмоћ ватре да би то поетигли. Што се тиче садејства између ваше IV и наше ојачане I бригаде, несумњиво да би то било од велике користи, али се оно може тешко постићи на уском сектору, конкретно у нападу на Бугаре око с. Боркова, због задоцњења добијања извештаја у једној или другој јединици. Из извештаја видите да је I бригада ангажована на поменутом сектору, премда то не значи да се нису могли пребацили неки батаљони I бригаде у потребном моменту на сектор Боркова. То нам је онемогућила слаба веза, односно наше наредбе не могу стићи благовремено.

5. — Ми смо проширили наше дејство и на сектор Ивањице ка Ариљу и тамо су већ пошла два батаљона Х бригаде са задатком постављања заседа и дејства на комуникацији. Тиме ћемо још више ангажовати непријатеља у Ивањици на више страна.

⁴ Пеко Дапчевић

Ви настојте да и даље задржите иницијативу на сектору Студеница—Борково,⁰ а остале ваше снаге треба да буду активне у својим одређеним правцима, према Иваљвици и Каони да бисмо онемогућили непријатеља да узме иницијативу. Ви знате због чега нам је ово највише потребно. Испитајте што пре сектор Матаруге—Ушће у већ реченом смислу.

Заробљене непријатељске војнике који желе да остану код нас задржите у једној од ваших бригада, како не би били разбацани по свим јединицама и да би се на једном месту могло са њима више радити. Ако би неки и побегао, он би само знао за једну јединицу. Нама, односно Г. можете послати само оне који су за ликвидацију и оне од којих се могу добити бољи подаци при дужем испитивању, а обавезно све официре.

Главни штаб је од послатих другова изабрао руководство чете, а остале другове вам враћа.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар,

И. Матерић

(М. П.)

Командант, пуковник,

М. Морача

Р. 8.

Водите рачуна у вези са одбраном Бугара на утврђеном положају да услед тога не трпимо већих губитака. Бугари се могу *боље* тући када су у покрету и тако их сада треба дочекивати и нападати мање одвојене групе ако их има на томе сектору.

16. IV.

М.⁷

⁵ Види док. бр. 118.

⁶ Главни штаб Народноослободилачке војске и партизанских одреда Србије
⁷ Милутин Морача

БР. 117

**ПИСМО ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 АПРИЛА
1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА О БОРБИ ЧЕТВРТЕ
ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ СА БУГАРИМА КОД С
БОРКОВА¹**

**ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**
Бр. сл.
Дне 16. IV. 1944 год.

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
^-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. — Ситуација. Јединице IV Прол. бригаде код с. Боркова опколиле су III батаљон 61 бугарског пука и сатерале га у јаругу. У саставу овог батаљона налазе се три чете пешадије, једна митраљеска и једна бацачка. Са њима је и командант пука, потпуковник Стамбулџив. Већ три дана води се борба за ликвидацију ове групе, али Бугари дају очајнички отпор. 15 ов. мј. увече једна колона Бугара са правца Бзовика преко Јелене Пољане у правцу Милићки Крст, а друга преко с. Јажа за Клече, пошле су као појачање и досада су их наше јединице задржале али изгледа да ће успети да се споје с опкољеним Бугарима. До сада је непријатељ имао много мртвих и рањених, док их је заробљено око 15.

Бугари који су у току јучерашњег дана долазили до Будожеле, вратили су се.

2. — Податке о непријатељу видите из приложеног об. извештаја.

3. — I Крајишка НОУ бригада, уколико постоји могућност, треба са извесним снагама с леђа да дејствује на непријатељске снаге које су пошле у појачање опкољеним Бугарима и уопште треба хватати бугарске јединице у покрету, пошто је у оваквом стању наших јединица као и очајном отпору који Бугари дају из утврђених положаја исте доста тешко уништавати када се бране са утврђених положаја.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 19/2.

4. — Штаб X Крајишке НОУ бригаде упутиће нам одмах свој радио-апарат са батеријама и акумулаторима и свим осталим прибором, пошто наш радио не може да прима све станице, ради чега нисмо у могућности да издајемо вести. Наш радио-апарат ћемо дати штабу X бригаде, ради чега треба да пошаље своје курире.

5. — Један члан штаба X бригаде треба да буде код болнице и батаљона при болници. Исти треба да одржава везу са штабом IV бригаде у с. Кулизино.

6. — Об. центар IV бригаде нека упути једног друга у с. Ђурђићи, код омладинца, који је пре 2 дана био у Сјеници, да га испита о непријатељу у Сјеници и околностима и раду непријатеља.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар⁸

Командант, пуковник,
М. Морача

*

БР. 118

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 АПРИЛА 1944 ГОД, ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ БУГАРА КОД В. ЛИВАДЕ И БОРКОВА¹

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Пов. Бр. — 68
16. априла 1944. г.
у 14 час.

ШТАБУ V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

Данас у 13 час. ситуација је код нас следећа:

Непријатељски батаљон, који је ишао са правца Бзовика и Рудног успео је да у току ноћи и данас пре подне избије на положаје Кривача (1643) — Милицки Крст (1441); — Клеча. На овим положајима наше јединице су га задржавале али јутрос пред зору су се морале повући. Њихови даљи покрети у правцу опкољеног батаљона у Боркову

² Илија Матерић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 12/5, к. 782.

још нису осмотрени. Овај батаљон, који је све до јутрос био опкољен налази се и даље у јарузи с. Боркова, држећи мање косе око себе, док се наши делови и даље налазе на положају Паскаш — гробље и на косама десном и левом обалом Студенице. Овај батаљон још није покушао са пробијањем ни у ком правцу, вероватно да очекује да се овај други батаљон спусти и извуче га. Поред тога наши га и даље туку митраљезима и не дозвољавају да врши било какве покрете. Претпостављамо да ће пред мрак или се он извући или овај други батаљон онемогућити да се наши делови и даље задрже на десној обали Студенице. Не можемо предвидети његов правац извлачења, али претпостављамо да ће то бити највероватније у правцу Студенице.

И у току прошле ноћи батаљони IV Бригаде су вршили напад на овај опкољени батаљон али због тога што су већ осетили да им долази батаљон од Бзовика у помоћ, јер су ови већ тукли бацачима и топовима, бранили су се упорно. И у току синоћњег напада имали су доста губитака, док смо ми имали 1 мртвог и 5 рањених. Заробили смо око 20 Бугара, а запленили нешто коња и 3 пушкомитраљеза. Да није дошло до интервенције овог батаљона са правца Бзовика, овај батаљон би био сигурно уништен. Ово се види и по Изјави заробљеника, који кажу да је војска била потпуно деморалисана и да је чак командант пука говорио неким официрима да би се требали предати. Командант овог батаљона је то одбио говорећи да ће им сигурно стићи помоћ.

Синоћ смо тражили од вас да хитно садејствује једна од ваших бригада са правца Бзовика т.ј, да удари са леђа овом батаљону, који се испред њих повлачи, али до овог момента нисмо чули никакве борбе у том правцу.

Јутрос у 8 час. један бугарски батаљон са правца Ивањице и преко Будожеле појавио се код В. Ливаде, где је био дочекан од III Српске бригаде. Према првом извештају који смо добили непријатељ је ту задржан. Истовремено борба се чула око Дебелог Јасена, где претпостављамо да су четници или недићевци.

II Пролетерска бригада извештава да је једна група Бугара и недићеваца из Полумира изашла и посела положаје Равниште (1343). Јачина ове групе је око 150 војника. Синоћ је вршен напад на ову групу с једним батаљоном. али због тога што је непријатељ био утврђен, није се могао ликвидирати. Поред ових у Манастиру Студеници налази се и даље један бугарски батаљон. У току прошле ноћи долазили су и камиони до Манастира.

Због овакве ситуације на овом сектору као и због могућности да се Бугари преко В. Ливаде повежу са овим у долини Студенице и тиме нас потпуно отсеку од ваше дивизије као и због очекивања материјала који нам је неопходан, ми смо одлучили да са јачим снагама затворимо правац према Ивањици како би онемогућили непријатељу да продре са тог правца. У том правцу смо упутили два батаљона IV Бригаде, који ће садејствовати III Бригади. Ово смо урадили ради тога што ако би непријатељи са свих ових правца, где се сада налазе кренуо у правцу нас, да имамо бар овај сигуран пролаз левом обалом Студенице, у том случају ми би наше јединице оријентисали на просторију Врмбаје—Бела Стена. Према нашем мишљењу ово је најправилније решење, али ако се ви не слажете са овим, јавите нам.²

У борбама са овим опкољеним батаљоном непријатељ је имао сигурно до јутрос најмање 100 мртвих и рањених. У осталом претпоетављамо да ћемо сазнати и тачан број,* као што знамо тачно да су јуче изјутра имали 10 мртвих и 25 рањених, (по изјави заробљеника). Јуче после подне и у току синоћне ноћи имали су највише губитака. Заробљено је око 20 Бугара, међу којима један официр и два наредника. О нашим губицима јавили смо вам јуче, а у току синоћне ноћи⁴ имали смо врло мало. Уколико почну са повлачењем наши су спремни да им се одмах баце на леђа и даље врше гоњење, наравно ако буду могли у односу на ове колоне које иду у помоћ.

Упућујемо вам два заробљена Бугарина и то једног п.поручника и једног наредника, који ће вам дати све потребне податке. Остале смо задржали код нас.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
ЈБубо Вучковић

Р. 3.

На овом терецу не можемо доћи до дувана, но, ако где набавимр послаћемо вам. Њеи га сад немамо.

Хране на овом терену више нема, пошто су досада вршене по неколико пута реквизиције.

Пов. 93 '

44

² Види док. бр. 121.

БР. 146

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗИЈЕ О ЈАЧИНИ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА У
ИВАЊИЦИ¹**

**ШТАБ
X КРАЈ. Н.О.У. БРИГАДЕ**

Бр. сл.
16-1У-1944 г у 8.5^h
Положај

ШТАБУ V НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Извјештавате се следеће: на дан 15 ов. мј. чула се борба у околини Катића; резултат нам није познат. У ноћи 14—15 један вод IV бат. кренуо је из с. Кушића и привукао се у непосредну близину Ивањице и отворио ватру у сам град, на шта је непријатељ одговорио јачом митраљеском, минобацачком и артиљериском ватром. Вод је прешао с. Шљивићи и дошао до првих ровова непријатеља које држи по дану; у истим рововима није било никога; из тога се може закључити да стварно непријатељ нема неких нарочитих снага у Ивањици, а по допису друга потпуковника изгледа да им је у Ивањицу дошло нешто појачања до 15 ов. мј., што има вјероватноће, с обзиром да су се наши батаљони појавили са западне стране Ивањице.

Наш батаљон, који је пратио болницу I Крајишке НОУ бригаде, повратио се и данас у 13—14 часова ми ћемо са истим батаљоном кренути на сектор Кушићи—Катићи. Болницу ћемо оставити у с. Бојовићима са једном четом IV батаљона, то чинимо из тога како би нам рањеници лакше оздравили, а иначе им је ту сигурно мјесто. Курире нам шаљите преко Бојовића за Кушиће, ту ће имати сталну везу, пошто ће се у Кушићима налазити стално наше двије чете.

Оних 8 заробљених четника, за које смо вам раније јавили, предали смо их Ужичком одреду, од којих су се двојица јавила у њихов одред, а остали ће бити пуштени кући, с обзиром да су то били све насилно мобилисани.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 35/2.

Уколико буде каквих промјена о томе ћемо вас на вријеме обавјештавати.

Јавите нам да ли смо добили помоћ из ваздуха.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар
Максим"

Командант, мајор,
Срдић

Р.8. Шаљемо вам дописе друга Љубе,³ као и новине.¹

БР. 120

РАДИОГРАМСКИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ИОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 17 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ КОРПУСА НОВЈ О БОРБАМА ДРУГЕ И ПЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 8—12 АПРИЛА 1944 ГОДИНЕ'

У времену од 8—12 априла Друга дивиз. разбила је у Драгачеву Први и Други равногорски четнички корпус, у свему око 3500. Истовремено водила је борбу са батаљоном Бугара код Ивањице и са трећим недићевским пуком на сектору Гуча—Каона. Нелријатељ је авиона и тенкова.² У овим борбама друга див. убила је 217, заробила 98 и више ранила. Заплењено 10 п.митр., тешки баљач, 80 пушака и др. Код нас 10 мртвих и 34 рањена. После одбацивања Недићевог пука и батаљона Бугара из Коритника водили смо борбу са пуком Бугара на сектору Чечина—Рудно и приморали га на повлачење за Рудно.

У овим борбама од 8—12 априла убијено и рањено око 300 Бугара и недићеваца и 13 заробљено. Код нас 6 мртвих и 17 рањених.³

Сада се налазимо на сектору Ивањица—Каона—Студеница—Бзовик—Јавор. Борбе се настављају.

17-IV-1944 год.

Морача

Примљ. у 9.47^h
Ман. Морача

² Радоје Секулић

³ Љубодраг Ђурић

⁴ Ова реченица у оригиналу дописана је руком.

¹ Оригинаал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 3/4, *к 783.

² Ова реченица у депеши није могла да се дешифрује у целисти.

³ Ово су резултати борбе Пете НОУ дивизије.

%

БР. 121

**ПИСМО ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 17 АПРИЛА
1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О
НЕПРИЈАТЕЉСКИМ СНАГАМА ЛА СЕКТОРУ РУДНО—
ГРАДИНА—ИВАЊИЦА—КАТИЋИ¹**

**ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**
Пов. бр. 91/44
Дне 17-IV-1944 год.
10.30^h

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Положај

1. — Примили смо ваш допис бр. 68, од 16 ов. мј. —
14 часова.²

Слажемо се са распоредом ваших јединица, са циљем
да непријатељу онемогућимо да раздвоји наше снаге и да на
овом сектору бар још 2—3 дана останемо ради примања ма-
теријала.

Уколико бугарске снаге буду покушале да се споје, они
из Милића са батаљоном на Великој Ливади или обратно,
ви их можете успешније тући у покрету, него на месту ло-
горовања.

2. — По извештају наше I бригаде, један бугарски ба-
таљон кренуо је 15 ов. мј. преко Божовића и то је онај ба-
таљон који је дошао на Кривачу—Милички Крст—Клече.
16 ов. мј. у 13 часова из Рудног кренула је друга колона
Бугара, јачине око 300 људи и 100 коња истим путем за
првим батаљбћом. I бригада није вршила притисак на ове
бугарске снаге, сем оне борбе што смо вам јавили на сектору
Градина—Јеселевица. Према томе, у Рудном је остао један
батаљон, а од Градине до Бинића други батаљон Бугара.
Друге непријатељске снаге у близини ових нису примећене.

Код X бригаде и делова наше IV бригаде нема засад
измена, сем што је око 200 -недићеваца пре два дана ститло
у с. Катиће и тамо су се прикупљале оне четничке бригаде
што их је разбила наша X бригада. На ову групу извршен

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института, под бр. 20'2.

² Види док. бр. 118.

је напад, о чему још 'немамо извештаја. Комуникација Нови Пазар—Сјеница доста је жива, вјероватно због операција које непријатељ врши на Црну Гору. Новијих података немамо од Пека.³

3. — Ноћас су нам долазили савезници и бацили нешто материјала. Била су 2 енглеска [авиона] и бацила углавном муницију (највећи пакет био је 48 пушака). Бацала су и 2 руска авиона, али са толике висине да је материјал растурен по читавој Голији. Ради овога, нађено је досада мало материјала.

Пошаљите одмах 50 товарних коња, како би у току следеће ноћи пребацили материјал за вас. Према количини материјала, делићемо га једнако на обе дивизије и потребно за Г-Ш.

Ми смо ангажовали један батаљон за прикупљање и наше делове а јавићемо и осталим оближњим јединицама да оне патролски испитају сав терен, у пречнику од 10 км.

Обезбедите довољно овај караван.

Још ћемо тражити материјала.

Бугарски потпоручник и 1 наредник стигли су. Задржите оне сељаке из с. Бресника.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомееар

И. Матерић

Коман^дант, пуковник,

Мил. Морача

³ Пеко Дапчевић, командант Другог ударног корпуса НОВ Југославије

БР. 146

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 17 АИРИ
ЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА НАПАД НА
БУГАРСКЕ И НЕДИЋЕВСКЕ ЈЕДИНИЦЕ У РЕЈОНУ ИВА
ЊИЦЕ И РУДНА¹**

**ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Пов. бр. 92/44
Дне 17-1У-1944 год.
11.25^h

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ^-те
ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. — Ситуација: Опкољени бугарски батаљон, који је био у с. Боркову, у току 15 и 16 ов. мј. добио је помоћ из Рудна, од најмање једног бугарског батаљона. До 16 ов. мј. предвече наше јединице нису дозволиле спајање ових бугарских снага са батаљоном у Боркову, али је свакако до њиховог спајања дошло у току прошле ноћи. Бугари су у »Боркову имали најмање 100 мртвих и рањених. Заробљено је 20 Бугара, међу којима један п.поручник и 2 наредника. Заплењена 3 п.митраљеза, нешто коња и др. Наше снаге и даље се налазе у близини Боркова. Једна група Бугара[^] и недићеваца стигла је 15 ов. мј. на коту Равниште од правца с. Полумир (на Ибру). Јачина ове групе 150, коју су наше јединице напале ноћу 15—16 ов. мј. Такође су примећени непријатељски делови непознатог састава код к. Дебели Јасен. 16 ов. мј. у 8 часова један бугарски батаљон од правца Ивањице стигао је на Велику Ливаду. На њега је извршила напад III Српска бригада. Непријатељ је остао У Вел. Ливади.

На сектору I бригаде налази се један бугарски батаљон у Рудном а један на сектору с. Бинићи. Друге непријатељске снаге нису примећене, сем нешто четника.

На сектору IV и X бригаде нема промена. Немамо извештаја о резултату напада на четнике и на 200 недићеваца код с. Катића. Осећа се већа живост на комуникацији Нови

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 35/2.

Пазар—Сјеница—Ноза Варош. Ово вјероватно због непријатељских операција у Санцаку и према Црној Гори.

3. Непријатељ је почео пре 3—4 дана са офанзивом ј на Санцак и Црну Гору. Учествују неке немачке јединице, недићевци, четници и Муслимани. Наши су евакуисали до-јј М", лину р. Лима.

4. — У вези са горњом ситуацијом, јединице II дивизије (пребациће тежиште борби на бугарске снаге између Ива-ј > њице и Милића са задатком да се бугарске јединице на-;'¹ падају и уништавају у покрету и да непријатељу онемогуће* раздвајање наших снага на поменутом простору.

5. — Ваши су задаци да и даље активно дејствујете на својим правцима и у духу већ раније издатих наређења. Нарочито треба да се испољи појава X бригаде западно и северозападно од Ивањице, где треба настојати да се потуче нека одвојена непријатељска група или колона у покрету, а такођер видети могућност постављања заседа на комуникацијама Ивањица—Ариље. Обратите пажњу (IV и X бригада) на правац од Сјенице и Ивањице ка Кушићима и Куманици.

6. — У току прошле ноћи савезничка 4 авиона (2 руска,¹ 2 енглееска) бацила су нам материјал. Материјал је у при-купљању. Услед ветра и велике висине са које су руски авиони бацали материјал, исти је растурбн на све стране од места чекања и зато је потребно да се претрее читав терен од Брусника—Чаприћи—Маргарита (I бригада), Кара-лићи—Градац—Хајдучки Лаз—Јасеновица—Нешовићи — Мртви Крај (IV бригада). Нарочито треба пазити на кретање сељака и контролисати села. Обратити пажњу и на шуму где су се падобрани могли зауставити. Патроле треба да поменути терен сав проконтролишу. Материјал који се нађе " треба да се пошаље до нас одмах, како би извршили рас-¹ поделу.²

I бригада треба да пошаље предвече 30 коња за при-Ј мање материјала, IV бригада исто толико, а X бригада 20.1 Материјал морамо најхитније разделити. Најбље је да се' , коњи мобилишу од сељака.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ(

Политкомесар
И. Матерић

Командант, пуковник,
Мил. Морача

Р.5. Примили смо извештај I бригаде од 16 ов. мј. у 21 час, извештај IV бригаде стр. пов. бр. 57 — мишљење о

² Види док. бр. 137. . .

акцији на Ибру и бројно стање бригаде на дан 15 ов. мј. Примили смо оба извештаја X бригаде од 16 ов. мј. у 8,05 и 10,15 часова.³

Штаб I бригаде треба да нам пошаље бројно стање бригаде за 15. IV. о.г.

БР. 123

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 17 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О НЕУСПЕХУ ПРЕБАЦИВАЊА ПРЕКО ИБРА НА КО- ПАОНИК¹

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Пов. Бр. 70
17. априла 1944. г.
у 16 час.

ШТАБУ V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ ^

Према вашем тражењу достављамо вам наше мишљење о разлозима ради којих нисмо успели да се пребацимо на десну страну Ибра. Разлози су следећи:

1. Ради тога нгго је непријатељ унапред дознао наше намере, те је благовремено сконцентрисао знатније снаге за осигурање комуникације.

2. Пошто је непријатељ осетио наше присуство у близини комуникација имао је могућности обзиром на добре комуникације и близину јачих гарнизона, да концентрише већи број тенкова који су се кретали друмом и шинама, као и неколико оклопних возова, који су контролисали обе комуникације.

3. Што су сви мостови на Ибру добро брањени из бункера, грађених од тврдог материјала. Ови бункери се могу ликвидирати само панцирним гранатама из протутенковског топа, и то дању.

³ Од ових докумената Редакција располаже само извештајем штаба Десете НО бригаде од 16-IV-1944 год. у 8,05 h. Види док. бр. 119.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 14/5, к. 782.

4. ТТТ^{тн} нисмо на време имали тачне податке о снагама и распореду непријатеља.

5. Што заповест за напад није благовремено дата, те јединице нису могле за дана осмотрити своје секторе, упознати руководства и борце, разместити тепгка оруђа и учинити другв потребне припреме.

6. Што поједине јединице нису извршиле постављене им задатке, било услед објективних тешкоћа или евентуалних пропуста (недостатака).

7. Кад се није успело прећи Ибар ноћу, а обзиром на успех који је постигла IV Пролетерека бригада, могли смо под другим околностима покушати прелаз следећег дана и ноћи, и то са приличном вероватноћом на успех. Као елементи који су онемогућили понован покушај прелаза јесу:

а) појава непријатеља од правца Ивањице, једном колоном долином Студенице, а другом према Бзовику;

б) неуспео покушај да се непријатељ ликвидира на положајима изнад рудника Јарандо—Вељи Врх (к. 870). Пошто је ове положаје могао непријатељ добро користити и тући наше делове, који су били сишли на леву обалу Ибра, и да није било непријатеља од правца Ивањице ово би нам прилично отежало у задатку код пребацивања следеће ноћи и дана.

Напомињемо да према нашој сугестији и вашем накнадном наређењу, наша дивизија имала је као главни задатак да на Ушће изврши јачи демонстративни напад, а да се са главнином оријентише према сектору V дивизије. Међутим, ми смо и поред овога, да би се искористиле све могућности, наредили да IV Пролетерска бригада изврши напад на Ушће и ликвидира непријатеља, што је ова и учинила.

Код свих наших бригада нису постојали неки већи недостаци у погледу извршења задатка осим што је II Пролетерска стигла на одређени јој објекат са нешто закашњења, што није морало бити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар -
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љуб. М. Вучковић

Начелник, мајор,
Саво Ђ. Дрљевић

БР. 124

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 17 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗИЈЕ О РАЗБИЈАЊУ ЧЕТНИКА У С. ТРНАВИ¹**

**ШТАБ
I К.Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ**

Бр. сл.

Дне 17/1У. 1944 год.

ШТАБУ У-те НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Према обавештењима која смо добили, у Рудно је стигло око 300 шуц-полиције. Ово није још провјерено, настојаћемо да што прије провјеримо и утврдимо да ли је то тачно.

Наша чета која је ишла на разбијање четника у с. Трнави повратила се. Са четом је ишао командант III батаљона друг Милорад.² Идући према трнавској школи и општини, гдје су се налазили четници, наши су наишли на једну четничку патролу од 4 човјека, на коју су припуцали и исту похватили. Док су се наши задржали хватајући ову патролу остали четници успјели су да побјегну. Њих је било свега 25 са једним наредником. Њихове намјере биле су мобилизација новог људства у њихове редове. Наш један вод пресјекао је четнике и они нису могли побјећи у Рашку, већ су побјегли у правцу с. Носољин. Наши су нашли исправан телефон, који је имао везу са Рашком. Друг Милорад дозвоао је на телефон команданта пољске страже и разговарао са њим под именом наредника који је био у школи. Да би дознао какве су снаге у Рашкој тражио је хитно појачање из Рашке у Трnavу, да би могао одбити наше снаге које су се појавиле у с. Јаблановику. Командант пољске страже у Рашкој на његов позив одговорио му је да у Рашкој моментално нема никаквих снага, већ на 4 км према Новом Пазару има нешто добровољаца, које би моментано могао послати, али су Ипак далеко.

Из овог се види да непријатељ нема неких јачих снага у гарнизонима, а нарочито у Рашкој.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 10/5.

² Милорад Новосел

Послије овог разговора наш су се јавили да су партизани и у Рашкој настала је читава пометња, а начелник среза Рашке рекао је преко телефона да наши очекују у Трнави док њихов корпус тамо стигне.

Наши су мислили да изврше препад на Рашку, али је већ било свануло и према томе није било могућности да једна чета увлачи се толико дубоко. Да смо имали на том правцу јаче снаге могли смо заузети Рашку и извршити пребацивање на ону страну. Ова 4 четника¹ који су заробљени су новомобилисани, које ћемо саслушати и мобилисати у наше редове.

Заплијењен је један пољски телефон, 3 карабина, 200 метака и спаљена је општинска архива.

Код нас нема других новости.

Ноћас ћемо извршити демонстративан напад на непријатеља на читавом положају од Рудног све до Бинића.

Јавите нам о новостима код вас.

Ми ћемо и даље прикупљати податке о непријатељским снагама у долини Ибра, а нарочито у Рашкој и јужно од Рашке и видјети могућност пребацивања наших снага¹ на том сектору, а ви поразмислите о томе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Младен³

(М. П.)

Командант, п.пуковник,
Стево⁴

³ Младен Марин

⁴ Стево Рауш

БР. 140

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 18 АГРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА ИСПИТИВАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА НА СЕКТОРУ РАШКА—НОВИ ПАЗАР И МОГУЋНОСТИ ПРЕЛАЗА ПРЕКО РЕКЕ ИБРА ЈУЖНО ОД РАШКЕ¹

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Пов. бр. 96/44
Дне 18. IV. 1944 год.

ШТАБУ I КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ^-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

Примили смо ваша оба дописа од 17 ов. мј.²

На сектору II дивизије ситуација је следећа: бугарски батаљон, који је био опкољен у с. Борково, спојио се са Бугарима који су дошли из Рудног. Исто тако, овом батаљону стигла је помоћ са комором из Ман. Студенице. Наши су се повукли на леву обалу р. Студенице. Јуче је непријатељ био активан са артиљеријом и бацачима, али се до 12 часова задржао у с. Боркову.

Бугарски батаљон који се сукобио са III Српском бригадом код Велике Ливаде, повукао се назад у Ивањицу уз губитке од 7 мртвих и 4 заробљена. Ово је био II батаљон 63 пука. У Ивањици се налази још један бугарски батаљон 11 пука.

Бугари су у Боркову имали око 150 мртвих и рањених, заробљено је 20 Бугара, међу њима један п.поручник и 2 наредника. Један наредник са 8 војника организовано се предао. Заплењена су 3 п.митраљеза и неколико коња. На Вел. Ливади заплењен је 1 п.митраљез. У борбама код Боркова ми смо имали 11 мртвих и 25 рањених.

На сектору IV КНОУ бригаде нема промена, сем што арнаутске патроле и даље извиђају раније правце.

На сектору X бригаде мало је живља активност непријатеља. 17. ов. мј. једно бугарско одељење са 4 тенка долазило је до с. Калушевића а друго у Међуречје. 200 недивеца, који су били у с. Катићи, под притиском једног нашег батаљона, вратили су се у с. Прилику.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 48/1.

² Види док. бр. 139. и 141.

У вези најважнијих даљих задатака испитујемо могућност прелаза наших снага на сектору између Рашке и Новог Пазара и Рашке па према Кос. Митровици. Управо ми смо већ донели одлуку да је на том сектору сада најреалније вршити форсирање реке. По досад прикупљеним подацима, на Рашкој постоје 2 моста у близини с. Кућана, а на Ибру постоје три керепе³ између Рашке и с. Рудјшца, а још 2 керепе између Д. Крњин и Улије. Овде има и неколико тунела, чији би се мостови такође могли користити. Наш покрет треба да изведемо кроз 5—6 дана. До тог времена треба да примимо најнужнији материјал, који смо још тражили (муниција, експлозив, чамци).

Према томе, најважнији ваш задатак јесте да што брижљивије прикупите податке о гарнизону Рашка и Нови Пазар, промене у њима и да дознате тачно колико има мостова на р. Рашкој, какви су и где се они налазе. Исто тако потребно је да проверите податке о керепима на р. Ибру и да и тамо нема евентуално неки сеоски мост. Ове податке треба прикупљати преко сигурних и поверљивих људи, јер непријатељ не сме да дозна наше интересовање за поменути сектор. Ваша об. служба треба да се усмери на прикупљање⁴ и испитивање свега што нам је потребно за извршење поменутог задатка. У вези са овим, ваше јединице не треба више да иду у Трnavу и неко друго оближње село, јер ћемо на тај начин алармирати непријатеља. Патроле об. службе треба на овај терен да идз' по ноћи и прикривено од сваког непотребног откривања.

За овај посао ангажоваће се и друг Мујо,⁴ кога ћемо вама послати,

Ваш батаљон који се налази у с. Брусник—Котлови,⁵ треба и даље да тамо остане, јер он мора контролисати и претраживати терен за проналажење баченог нам материјала, који ветар разноси на широком простору. Штаб овог батаљона добио је од нас директивно наређење за ово прикупљање јер смо му то морали хитно јавити.

Обратите пажњу на бугарске снаге према вама, да вас неким лукавим покретом не. изненаде, а такође контролишите правац од. Радочела.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
И. Матерић

(М. П.)

Командант, пуковник,
Мил. Морача

³ Скеле за прелаз преко реке

⁴ Митар Ковачевић

⁵ Види док. бр. 122.

БР. 146

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 18 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
ЗАТВАРАЊЕ ПРАВАЦА У ДОЛИНИ МОРАВИЦЕ И СТУ-
ДЕНИЦЕ¹**

**ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ**

Оп. бр. 50
18 априла 1944 г.
у 21 час.

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ**

Подаци о непријатељу. Један бугарски батаљон и даље се налази у с. Борково—Милићи, а у Рудном—Бзових налазе се два' батаљона Бугара. Задњих дана Бугари уопште нису били активни. У Манастиру Студеници налази се до један батаљон Бугара. Непријатељ, који је изашао на Равниште (к. 1343), у току данашњег дана није био активан. У правцу Горњег Дупца није примећен никакав непријатељ. У току данашњег дана Бугари и недићевци извршили су испад са правца Ивањица преко Будожеле ка В. Ливади и правцу с. Комадине. III Српска бригада је одбила непријатељску колону која је ишла у правцу Велике Ливаде.

У вези са оваквом ситуацијом, а да би се јединице из економских разлога боље разместили

НАРЕЂУЈЕМО:

1. •— IV Пролетерска бригада ће у току ове ноћи и сутрашњег дана размести се на просторији: Деспотовица—Придворица—Чечина—Вионица—Добри До (с. Тутићи—к. 1235). Задатак ове бригаде биће да затвара правац долином Студенице, тј. да батаљон из Деспотовице и даље контролише рад и онемогућава покрет у том правцу непријатељу, који се налази у с. Борково—Милићи. Батаљон који се буде налазио у Чечини имаће задатак затварања правца од Рудног и Бзовика, а батаљони на просторији Вионица—Добри До затвараће правце који изводе од Ивањице долином Моравице и преко с. Комадине. Најбоље је да се неборачки

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 35/2.

делови еместе на просторији Милутиновићи—Марковићи—Радојевићи.

2. — II Пролетерска бригада разместиће се у току сутрашњег дана на просторији Мланча—Рудине—Гарина—Бажале—Орља Глава—Шолач а према потреби и с. Савово, како би осматрали непријатеља који се налази на Раслишту и затварали тај правац. Батаљон у Дебелом Јасену и даље задржати. Потребно је да један батаљон дође рано на просторију с. Чаља—Мланча, како би са коса јужно од с. Мланча контролисао рад непријатеља у с. Боркову и затварао мост који се ту налази преко Студенице. Овде треба поставити само тешке митраљезе и осматраче, а све остало људство држати у шуми у заклону, како не би трпели губитке од непријатељске артиљерије.

3. — III Српска бригада и даље ће остати на просторији Врмбаје—Добри До, са задатком затварање правца Ивањица—Будожеља—Велика Ливада.

4. — Штаб дивизије у току сутрашњег дана ће се пребацити у с. Придворицу.

5. — Сви неборачки делови (интендантура, коморе, рзњеници и коњаници, итд.) треба да се пребаце још у току ноћи на нову просторију. Ово нарочито важи за IV Пролетерску која пролази у непосредној близини поред непријатеља. Због тога што је покрет ноћу врло тежак за оне који буду носили рањенике, зато са носилима извршити покрет пред саму зору, тежећи да се ипак за време мрака пређе тучена просторија. II Пролетерска бригада може овај покрет извршити у току сутрашњег дана, но на великим отстојањима, и водећи рачуна да их авијација непријатељска не примети.

6. — За исхрану користити сва села која су бригаама дата за распоред, као и она која се налазе на њиховом правцу осигурања и то што дубље.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб дивизије
командант, пуковник,
Љубо Вучковић

² Види док. бр. 131 и 133

БР. 127

**ИЗВЕШТДЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 18 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗЦИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ БУГАРА НА СЕКТОРУ
МЕЂУРЕЧЈЕ—КАЛУШЕВИЋИ¹**

**ШТАБ
X КРАЈ. Н.О.У. БРИГАДЕ**

Бр. сл.
18-1У-1944 г.
Положај
у 23,45^h

ШТАБУ V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

Положај

Ситуација код нас. 18 ов. мј. у 18 часова непријатељ је кренуо од с. Међуречја у двије колоне ка Братљеву. Јачина обију колона је 200—300. Непријатељ је стигао у 20 часова до у село Косовица и потиснуо је са првих положаја наш II батаљон. Сада се води борба испред Шанца. Непријатељ тежи да овлада брдом Главица (кота 1010). Непријатељ намјерава овладати Братљевом, што би на тај начин одвојио наше снаге. Данас послије подне једна група извиђачка избила је од села Леповића (жандармеријске станице) и дошла до села Мучваца (кота 1273) гдје се сукобила са нашим извиђачким одељењем. Непријатељ је побјегао у правцу одакле је дошао. Непријатељи су милиција у јачини од 12—15 са два п. митраљеза.

Непријатељ који се налази у Калушевићима тј. код Црвене . Горе, није вршио покрет и једино запазило се је да непријатељ по читав дан довлачи материјал у с. Међуречје и Калупгевиће.

У ноћном нападу 17/18 на непријатеља у с. Калушевићи и Међуречје није се успело, с обзиром да је непријатељ био у утврђеним зградама. Исто тако приступ је брањен тенковима и терен освјетљавао рефлекторима.

Појачаћемо II батаљон који води борбу са непријатељским колонама и настојаћемо да спријечимо овај продор, али једно је да се је остало без муниције, те гледајте да нам се додјели што прије муниције.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 23/4.

Батаљоне са сектора Катићи смо повукли са задатком да дјелују бочно на непријатеља, уколико крене ка Кушићима, што ће вјероватно и учинити. Курире нам шаљите преко Луковића и ту ће се знати за нас преко II батаљона IV бригаде. По досадашњим подацима непријатељске снаге су, тј. у Међуречју и Калусевићима, 500 војника и 4 тенка.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Максим²

(М. П.)

Командант, мајор,
Срдић

БР. 128

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 19 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА МАРШ БРИГАДА НА ПРОСТОРИЈУ ДОБРИ ДО—ВИОНИЦА—ПЛОЧНИК И ЗАТВАРАЊЕ ПРАВАЦА ОД ИВАЊИЦЕ И СЈЕШИЦЕ¹

**ШТАБ
V НО. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Пов. бр. 100/44
Дне 19. IV. 1944 год.
у 16.40^h

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Положај

1. — Ситуација. Јуче, 18. ов. мј., непријатељ је водио борбу са јединицама наше X бригаде од правца Међуречје—Косовица—Братљево, а јутрос овладао Лупоглавом (Шанац—к. 1201—Главица к. 1010—Окрајчане к. 1089). У току прошле ноћи и јутро непријатељ је добијао појачања. Исто тако примећена су непријатељска појачања на Црвеној Гори " вероватно да је непријатељ у току данашњег дана овладао Кушићима.

У с. Мана, на коти Голо Брдо (1107), примећени су не-Дићевци да копају ровове.

² Радоје Секулић

¹ Оригинал, писањ на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под¹ бр. 28/2.

Према обавештењима са којима смо располагали из Ивањице, нама изгледа:

а) да је један непријатељски батаљон шуц-полиције кренуо и овладао Братљевом;

б) делови једног бугарског батаљона иду од правца Црвена Гора ка Кушићима;

в) у с. Мана постоји могућност¹ да је један батаљон недићеваца, који би вероватно кренуо преко Комадина и Парезана у правцу Добри До—Вионица.

Од правца Сјенице, као што смо вам јавили у прошлом допису.²

Наредили смо нашој X бригади и двама батаљонима IV бригаде да одбаце овог непријатеља са Братљева, чиме би добили у времену за даљи наш намеравани правац и да би се одвојили од непријатеља.

Како намеравамо форсирати р. Ибар, као што смо вам писали, а евентуално да заузмемо, и Рашку, то нам оваква еитуација налаже да концентришемо наше снаге тако да непријатељ примети нашу концентрацију нити одлажење наших јачих делова испред њега.

У том циљу, до могућству у току ове ноћи а и у току сутрашњег дана, по ешалонима извршите следеће померање ваших јединица:

а) III Српску бригаду најхитније пребаците на проеторију Добри До—Ограђеник—Врлетнице са задатком извиђања непријатеља преко Клековице и Комадине у правцу с. Мана—Међуречје и затварања тога правца.⁸

б) II Пролетерску бригаду пребаците у с. Милуновићи—Наранцићи—Запоточе, а два батаљона оставите на просторији Врмбаје са задатком затварања праваца од Ве—лике Ливаде и од Ман. Студенице тј. према тамошњој ситуацији, а по могућству да та два батаљона буду активна према непријатељу, како непријатељ не би осетио померање наших јединица.

в) IV Пролетерску бригаду пребаците на проеторију с. Вионица, обухватајући засеоке Перишићи, Арбулићи, Ђопићи—Плочник. Имајте у виду да у селу Чечини нема наших јединица и при проласку IV бригаде уз реку Студеницу потребно је да један батаљон обезбеђује пролазак.

г) Ваш штаб треба да буде у Пејовићима или Гор. Перишићима, а командант и политкомесар одмах по добијању овог наређења нека дођу у наш штаб на састанак.

² Вероватно се мисли на непријатељске снаге.

³ Види док. 131.

д) Наредите јединицама да спремају резервну храну јер ћемо следећи покрет са ове просторије вршити без задржавања по селима, ради изненађења непријатеља.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Р. 3.

Командант, пуковник,
Мил. Морача

IV Пролетерска бригада нека ухвати везу са I Крајитком бригадом на сектору Крљани—Угљари—Коритник. Штаб I бригаде налази се у засеоку Коритник.

БР. 129

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 19 ДПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ЧЕТВРТЕ И ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА НАПАД НА БУГАРСКИ БАТАЉОН У С. КОСОВИЦИ¹

**ШТАБ
V НО. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
. I КОРПУСА**

Пов. бр. 98/44
Дне 19-ГУ-1944 год.
11.35^h

ШТАБУ IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ^-те
ДИВИЗИЈЕ -

Положај

1. — Добили смо извештај од Штаба X бригаде, писан синоћ у 23,45 сати,² да је непријатељ у току јучерашњег дана, јачине до једног батаљона, кренуо из Међуречја у две колоне и увече овладао селом Косовица и косом Лупоглав. У извештају команданта, капетана Вукше, каже се да је једна колона ишла преко с. Буткова а друга преко Косовице и да је састав ових колона Немци. Ми сматрамо да је ово батаљон шуц-полиције који се налазио у Ивањици.

Непријатељ из Калушевића није кретао, само је довлачио материјал, као и у Међуречје.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви В-ојноисториског института, под бр. 46/1.

² Види док. бр. 137

2. — Вјероватно да је овај непријатељски батаљон у Косовици побочница која треба да обезбеди излазак непријатељу у с. Кушиће.

3. — Ситуација нам налаже, а с обзиром на даље задатке обеју дивизија, да непријатеља са Косовице потиснемо назад за Ивањицу.³ У том циљу Штаб X бригаде треба да изврши са читавом бригадом упад на овај непријатељски батаљон и да га примора на повлачење. Батаљон IV бригаде који се налази уз болницу, треба да учествује у овој акцији, бар са две чете. Овај напад треба извршити што пре, да онемогућимо непријатеља да се ту утврди и да добије појачање.

4. — Сада смо писали Штабу II дивизије да једна њихова бригада изврши јак притисак на линију Међуречје—Косовица, а друга да буде активна према Ивањици и Осоници, како би на тај начин паралисали непријатељско надирање ка Косовици и Кушићима. Ово њихово дејство може да се испољи током сутрашњег дана и ноћи.

Штаб IV бригаде треба да лажљиво испитује правце од Дуге Пољане и Сјенице јачим извиђачким одељењима. Јутрос смо писали Штабу I бригаде да ваш батаљон пошаљу у састав бригаде.

5. — Ми ћемо са овог терена брзо кренути, па је зато потребно да још за два-три дана не дозволимо непријатељу да узме иницијативу и да нам тако отежа вршење нашег покрета.

6. — Штаб X бригаде треба да има јаеан преглед ситуације и да нас о истој детаљно извештава.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант, пуковник,
Мил. Морача

² Види док. бр. 137. , .

БР. 140

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 19
ДПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ЧЕТВРТЕ И ДЕСЕТЕ
КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА НАПАД НА НЕПРИЈА-
ТЕЉА У С. БРАТЉЕВУ¹

ШТАБ
V НОУ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА

Бр. СЛ
Дне 19. IV. 1944 год.
у 16^h

ШТАБУ IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ У-те
ДИВИЗИЈЕ

4

Положај

1. — Добили смо извештај X бригаде о непријатељском надирању у правцу Братљева.

2. — Штаб X бригаде треба најхитније да прикупи бригаду и *заједно са* два батаљона IV бригаде изврши напад у току ноћи 19—20 ов. мј. на непријатеља у Братљеву.² Овом непријатељу не смемо дозволити да нас потискује. Напротив, морамо га одбацити према Ивањици. За ову акцију IV бригада треба да даде своја два батаљона, поготово ако не стигну батаљони X бригаде из Катића. Треба да су наше снаге што јаче да би непријатеља могле потиснути. Ако је то шуц-полиција, онда се може тући боље него Бугари.

Штаб IV и X бригаде треба заједнички ову операцију да изведу.

3. — Болнице IV и X бригаде, са по једном четом, нека пређу у тожу ноћи у с. Градац—Папуље.

Сад ћемо поново писати II дивизији да њена III бригада дође на просторији Добри До—Клековица, да затвори тај правац, а главнина снага II дивизије да пређе на сектор Вионице, с тим да извесне батаљоне оставе према Бугарима на сектору с. Милићи.

Ово померање ваших болница и главнине II дивизије
~Брлмо зато, јер мислимо да фореирамо реку Рашку и ј

/
Ч'.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 48/1.

² Види док. бр. 139. и 141.

Ибар одмах, с тим што би извршили напад на Рашку и да је заузмемо. Према томе, одбацивање непријатељских снага које су сада према вама нужно нам је потребно, да нас непријатељ не прати и да не осети наше покрете преко Голије ка Ибру.

I Крајишка бригада остаје на свом положају. III батаљон IV бригаде може тек сутра дк дође у састав бригаде.

Ми остајемо на истом месту и шаљите нам извештаје о свакој промени.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Командант, пуковник,
Мил. Морача

БР. 131

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 19 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДРУГЕ ПРОЛЕ-
ТЕРСКЕ И ТРЕЋЕ СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА РАЗМЕ-
ШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ РУДИНЕ—МЛАНЧА—ВРМБАЈЕ
И ЗАТВАРАЊЕ ПРАВЦА ОД УШЋА¹**

**ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРОКЕ ДИВИЗИЈЕ**

Оп. бр. 51
19 априла 1944. г.
у 15,30 час.

*

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ И III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГЛДЕ

Према примљеним подацима јаче непријатељске снаге налазе се на просторији с. Међуречје—Мана—Косовица. Синоћ и јутрос чула се борба на правцу с. Буткова. Такође су данас запажене знатне непријатељске снаге од с. Будожеле према Бошцу к. 1282 и к. 1102. Батаљон Бугара и сада се налази на просторији с. Милићи—Борково.

У вези добијеног задатка наша дивизија ће извршити померање према сектору V дивизије.²

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви В-ојноисториског института, под бр. 46/1.

² Види док. бр. 137

Ради извршења горњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — II Пролетерска бригада извршиће покрет са садашње просторије током данашњег дана и ноћи 19/20. о. мес. и размести се са главнином на просторији с. Грдан—рудине—Мланча. Задатак је затварање праваца који изводе из долине Ибра реком Студеницом и преко с. Ђаково и Савово, као и правца од Ивањице и Каоне преко Осонице.

Неборачке делове пребацити најпогоднијим правцем у с. Врмбаје, где се сада налази болница III Српске бригаде. Имати у виду да је непријатељска артиљерија активна и да је током данашњег дана тукла Мланча—Врмбаје.

2. — III Српска бригада остаће на истој просторији с тим што ће своју болницу пребацити из с. Врмбаје у с. Алексићи или Богићевићи. Задатак бригаде остаје исти.

3. — Бригаде ће нам доставити најхитније извештаје о ситуацији и свакој промени на својим секторима.

Ми ћемо се до даљег наређења налазити у с. Придворици.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

БР. 132

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 19 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ НЕМАДА И БУГАРА НА КОМУНИКАЦИЈИ ИВАЊИЦА—СЈЕНИЦА, ИЗМЕЂУ КОСОВИЦЕ И БРАТЉЕВА¹

ШТАБ X БРИГАДЕ
19/IV 944 у 8^h

ШТАБУ V ДИВИЗИЈЕ

Положај

Скоро читаву ноћ, наш II батаљон водио је борбу са ~«епријат. колонама које наступају у правцу Братљева. Непријатељ је до зоре био задржан на положајима Шанац,

¹ Оригинал, писан руком,* налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 21/5, к. 782.

а у току ноћи ститла су му појачања и сада продиру у Братљево. Непријатељ се бори дббро.

Батаљони са сектора Катићи—Кушићи нису нам стигли, тако да сад само један батаљон ојачан са једном четом IV батаљ. води борбу. Пошто немамо довољно снага да спречимо даљњи продор непријатеља као и за ноћни напад који намјеравамо да учинимо, тражили смо један батаљон од IV бригаде и обавијестили их о ситуацији.

Непријатељ је раздвојио нагце снаге које се налазе на сектору Кушићи—Катићи. Ову ситуацију смо предвиђали ноћас и издали смо наређење батаљонима на сектору Катићи—Кушићи, да у ноћи 19/20 изврше прелаз цесте и да дејствују бочно на непријатеља, као и да направе продор на простору Братљево—Потковиље, тежећи да дођу у састав бригаде.

С. Ф. — С. НЛ

Политком
Максим

Командант
Срдић

Друже Раде²!
Треба појачати X бр. док стигну
њихови батаљони.

Полком
И. М.³

19-4-44 10.45

Сл. 19. IV. 44

² Раде Зорић, командант Четврте крајишке НОУ бригаде
³ Илија Матерић, политички комесар Пете НОУ дивизије

БР. 140

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 19 АПРИЛА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О РАСПОРЕДУ БРИГАДЕ И
ЗАЧИНИ И РАСПОРЕДУ НЕПРИЈАТЕЉА НА СЕКТОРУ
УШЋЕ—МАН. СТУДЕНИЦА—РАДОЧЕЛО¹**

**ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Бр. службено
19 априла 1944 год.
у 8.30 час.

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

„1. — У вези вашег наређења оп. бр. 50 од 18 априла т. г.“
ми смо поступили овако:

Један батаљон смо одмах упутили у с. Мланчу. Болницу ћемо у току данашњег дана преместити за с. Рудцне. Интендантуру и пратећу чету у с. Понори. Остала три батаљона држимо на линији Савово¹—Гусарица—Рудо Брдо (к. 1454)—Дебели Јасен.

Ово смо учинили, тј. главнину наших снага задржали смо на истим положајима баш из економских разлога. Уколико ситуација налаже да ми без већег притиска непријатеља треба да напустимо ове положаје и дођемо на просторију додељену нам, јавите нам да би то одмах учинили.

2.— Јуче 18 ов. м. у 17 часова са положаја Равниште—Ћава сишле су две непријатељске колоне и отишле путем низ Ћаково ка Манастиру Студеници. Укупна јачина колоне била је пешака 420 и 332 коња са коњовоцима. Ово су наши оематрачи пребројали. Поеле повлачења ових колоне непријатељ је и даље примећиван на овим положајима у току јучерашњег дана. О стању јутрос на тим положајима нисмо још добили податке.

На положају Виташевица са десне стране Студенице дошло је негфијатељу мање појачање од око 50 војника.

[^] На коси која се протеже од Манастира Студенице па изнад села Косурића и веже са Радочелом има неприја-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 48/1.

² Види док. бр. 139. и 141.

теља на положају дуж косе. Овде има и један брдски топ.

3. — Сад добисмо извештај од нашег 1 батаљона који се налазио на положајима Гусарица (к. 1535) да се непријатељ у току ноћи повукао у правцу Манастира Студенице и наши делови се налазе на положајима које је непријатељ држао. Извидничке патроле су отишле преко Равништа ка Манастиру Студеници ради хватања дод^{ра} са непријатељем и још се нису вратиле. По свему изгледа да се непријатељ повукао ка Ушћу или на десну страну реке Студенице. Када будемо добили тачне податке од патрола известићемо вас.

У вези са овом ситуацијом ми смо нашу болницу задржали на истом месту као и остале јединице и користићемо за исхрану Ђаково и с. Бресник. У оволико се мења наш извештај под тач. 1.

Очекујемо од вас директиве по свему овоме.

4. •— Шаљемо вам списак бораца и руководиоца наше бригаде који се предлажу за одликовање. Нисмо још завршили са свим предлозима те вам сада шаљемо само предлоге за Орден народног хероја, Партизанске звезде I реда, Партизанске звезде II реда и један део за Партизанску звезду III реда. За остале ордене сређујемо предлоге и у току данашњег дана бићемо готови па ћемо вам послати и тај део предлога.

5. — Шаљемо вам 6 примерака бригадног листа „Без предаха“ за вас, III и IV бригаду, као и 3 прЈ-шерка за V дивизију.

Молимо вас да доставите ове примерке поменутиим јединицама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Миљивоје Радовановић

Командант, мајор,
Сред. Урошевић

Р.З. У прилогу достављамо тражени списак потреба наше бригаде у вези добијеног материјала.

БР. 134

РАДИОГРАМСКИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 20 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ КОРПУСА НОВЈ О БОРБАМА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ПРОТИВ БУГАРА НА СЕКТОРУ ИВАЊИЦА—Р. СТУДЕНИЦА¹

У времену од 12—17 о.м. "Друга дивизија на сектору између Студенице и Ивањице водила борбу са пуком Бугара. Бугари имали преко 155 мртвих и рањених и 24 заробљена. Заплењена 4 п.м. и други материјал. Код нас 11 мртвих и 25 рањена.

20-IV-1944 год.

Ман. Морача

БР. 135

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 20 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ И ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ПОКРЕТ ПРАВЦЕМ ГОЛИЈА—МУЧАЊ—УЖИЦЕ¹

**ШТАБ
V НОУ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Пов. бр. 101/44

Дне 20. IV. 1944 год.

у 1^h

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ И ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ

Положај

Ситуација: Непријатељска колона, која се кретала правцем Међуречје—Косовица—Братљево, допрла је у току Данашњег дана преко с. Бојовића до Ђуровића Брда код с. Подковиља. Са овом колоном водиле су борбу јединице X Крајишке бригаде.

Непријатељ од Дуге Прљане са својим јачим извиђачко-одељењима допро је до с. Саковићи—с. Брестовац, и . . . прем^{^^}добити-јеним подацима, овај непријатељ од Дуге По-

¹ Копија оригинала писана руком, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 3/4, к. 738.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 29/2.

љане требало би да се споји са непријатељем од правца Братљева у циљу дејства према нашим јединицама.

Вероватно је да је непријатељ досада избио и на Кушиће.

Јачина непријатеља од правца Ивањице, према досадањим подацима, износила би три батаљона и то: један батаљон правац Ивањица—Црвена Гора—Кушићи (са неколико тенкова); један батаљон правцем Међуречје Братљево—Потковиље (шуц-полиција), @и један батаљон у с. Мана—Комадине, који још није изразио своје дејство, а постоји могућност да би кренуо правцем Комадине—Клековица—Ограђеник—Вионица или правцем Комадине—Парезане—Куманица.

Из досадашњих непријатељских намера, процењујемо да би непријатељу био циљ набацивање наших снага на планину Голију и узимање иницијативе из наших руку.

Према досадањим подацима, са свих сектора обеју дивизија непријатељ је у јачини око 9—10 хиљада (Бугари, недићевци, шуц-полиција, Арнаути). Као што видимо, нашим остатком на досадашњој просторији ради чекања материјала дали смо могућност непријатељу да за ових 20 дана изврши концентрацију око наших јединица. Али, ми ову концентрацију можемо лако izmanеврисати и оставити непријатеља који је много непокретљивији од наших јединица, а кренути у другом правцу ради вршења наших даљих задатака.

У сагласности са друговима из Главног штаба за Србију, решили смо да са обе дивизије izmanеврујемо непријатеља са досадашње наше просторије општим правцем Кулизино—Јасеновица—Драмичане—Смиљевац—Јавор (жанд. станица), па поред пл. Мучња у правцу севера са задатком прећи комуникацију између Ужица и Пожеге са једном или обе дивизије, или са једном западно од Ужица а једном источно од Ужица — то према даљој ситуацији.

О овом нашем маневру треба објаснити руководиоцима, а преко њих и борцима да је ово само маневар, а' да не мисле да је ово повратак ка Санцаку, већ је баш наш задатак да останемо у Србији и ми морамо остати.

У циљу извршења овог марш-маневра,

НАРЕЂУЈЕМО:

I

Јединице II дивизије,² одмах по добијању овог наређења кренуће са своје досадашње просторије по ешалонима, чувајући се од авијације, и то:

² Види док. бр. 137.

1. — Једна бригада на просторији с. Куманица—Луковићи—Лепосавићи са задатком затварања правца Комадине—Парезане—Куманица и хватања везе са јединицама У-те дивизије на просторији Подковиље. Ова бригада при своме покрету нека обрати пажњу на правац Комадине—Клековица и на хватање везе унапред са јединицама У-те дивизије.

2. — Једну бригаду на просторију села Опорац—Коларе—Горња Глеђица. Ова бригада ће такође ухватити везу са јединицама Пете дивизије у Подковиљу и селима Драмичане—Јасеновица.

3. — Једну бригаду на просторију с. Дајићи—Бела Стена са задатком контроле правца према Бугарима на Рудном и од Придворице.

4. — Штаб II дивизије смеетиће се у с. Кулизино, а командант и комесар доћи ће што хитније у наш штаб у с. Дајићи.

II

Јединице Пете дивизије у току сутрашњег дана имати ће задатак да одбију непријатеља од правца Подковиља ка Косовици, или да му спрече његово даље надирање, као и обезбеђење бока од правца Дуге Пољане. Према овоме, јединице ће имати следеће задатке:

1. — Јединице X Крајишке НОУ бригаде и батаљони IV Крајишке бригаде имају задатак да у току сутрашњег дана спрече непријатељу свако напредовање од правца Братљева, а по могућству протерају га са Братљева, с тим што ће X бригада упутити два батаљона за Равну Гору да спрече непријатељски продор од правца Старог Села или Златића ка Равној Гори.

IV Крајишка бригада ће оставити два своја батаљона у заштити своје болнице и болнице X бригаде.

2. — I Крајишка бригада ће се најхитније пребацити на просторију: са два батаљона у с. Драмичане, са једним батаљоном у с. Јасеновицу, а један батаљон са болницом V с. Кулизино. Задатак батаљона I КНОУ бригаде је осигурање правца од Дуге-Пољане, а нарочито испитати правац Драмичане—Брестовац—Саковићи, јер, према обавештењима, у тим селима се налази непријатељ.

Штаб бригаде приликом проласка кроз Дајиће свратиће се у наш штаб. Јединице да крену одмах по пријему наређења. X

III

Све јединице обратиће пажњу у току сутрашњег дана при кретању на непријатељску авијацију.

Све извештаје достављати најхитније.

Развити пгго јаче извиђачку и об. службу, нарочито на правцу покрета јединица и на правац Сјеница—Дуга Пољана.

Све јединице морају одржавати међусобну везу и о свакој промени једна другу извештавати и једна другој садејствовати.

IV

Погго ћемо у току ноћи 20—21 ов. мј. са свим јединицама продужити покрете, то имајте у виду.

V

Штаб II дивизије наредиће својој бригади која ће бити на просторији Куманица—Луковићи да испита правац Куманица—Косовица—Опаљеник—Катићи, тако да би, ослобођена од болнице, могла кренути тим правцем.

Пошто се у току сутрашњег дана ситуација може изменити, то ће штабови јединица у току покрета обавештавати се на правцу својих јединица.

VI

Даљи правац дивизија био би следећи: једна дивизија правцем Подковиље—Ровине—Равна Гора—с.Бојановићи—, с. Пресека (код пл. Мучањ), а једна дивизија Драмичане—Смиљевац—жанд. станица на Јавору—Штитково—Горње Трудово. Ове правце испитивати и о њима прикупљати податке.

VII

Сви штабови и руководиоци, као и јединице, морају бити енергични према непријатељу, а служба извиђања, об. служба, обезбеђење и извештавање мора бити на највећој висини. Штабови бригада морају обратити пажњу на своје болнице, њихово обезбеђење. Избегавати по дану гужве и несмотрености од авијације.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

Командант, пуковник,
Мил. Морача

Помоћ. начелн., п.пуковник,
Љуб. Ђурић

(М. П.)

БР. 136

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 20 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА КОПЦЕНТРАЦИЈУ НА ПРОСТОРИЈИ РАВНА ГОРА—СМИЉЈЕВАЦ У ЦИЉУ ПРЕЛАЗА КОМУНИКАЦИЈЕ ИВАЊИЦА—СЈЕНИЦА¹

ШТАБ
V Н.о. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА

Бр. 102
Дне 20. IV. 1944 год.
у 16.30^h

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
У-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. — Ситуација. Непријатељ који се налазио на просторији с. Братљева у јачини од једног батаљона напустио је у току ноћи (19—20 ов. мј.) село Братљево и отишао на Кушиће.

Једна непријатељска колона у јачини једног батаљона (а можда и нешто јача), са 5 тенкова, нешто камиона и нешто кола, кренула је од Кушића комуникацијом ка Сјеници.

Непријатељ је оставио извесне снаге на Кушићима са три тенка.

Покрет јединица у току ове ноћи преко комуникације* не може се извршити ради удаљености јединица II дивизије, те ћемо у току сутрашњег дана извршити концентрацију обеју дивизија што ближе комуникацији, како би у току ноћи 21—22 ов. мј. прешли комуникацију Ивањица—Сјеница између Кушића и жанд. станице на Јавору.² I

У току сутрашњег дана II дивизија извршиће концентрацију на просторији с. Косовица—с. Братљево—с. Бојовићи—с. Ровине—с. Лепосавићи.

Наша дивизија у току сутрашњег дана извршиће концентрацију на просторији с. Равна Гора—с. Смиљевац.

Правац даљег покрета II дивизије биће: Братљево—Равна Гора—Бојановићи, и даље, у правцу Мучањ—Катићи.

Цаша дивизија, са X бригадом, прећи ће комуникацију Равна хора—Бојановићи—Басаре—Штитково. I бригада из-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 30/2.

² Види док. бр. 139.

вршиће прелаз од Смиљевца код жанд. станице на Јавору—Тисовица—Штитково. IV бригада ће одмах по добијању овог наређења извршити концентрацију свих својих јединица на просторији с. Смиљевац.

2. — Штаб II дивизије наредио је III Српској бригади да смени јединице X бригаде на просторији Братљево—Косовица. Та смена може уследити у току ноћи Или сутра ујутру. Одмах по смени, X бригада ће се концентрисати цела у Равној Гори са задатком потпуног испитивања комуникације у правцу Равна Гора—Бојановићи—Већићи и даље, у правцу Штитково—Горње Трудово. О комуникацији прикупити тачне податке, као и на даљем правцу кретања, и најхитније доставити овом штабу.

3. — I бригада са свим својим деловима и болницом до јутра 21 ов. мј. концентрисаће се на просторији с. Ерчеге и Драмичане са задатком обезбеђења бока од правца Сјекица—Дуга Пољана. Одржавати везу са јединицама IV бригаде у Смиљевцу.

4. — IV бригада ће из Смиљевца прикупити тачне податке о комуникацији која води ка Сјеници и испитати прелаз код жанд. ст. на Јавору и даље, правац преко Тисовице ка Штиткову. Извештаје пгго хитније доставити овом штабу.

5. — Штаб дивизије налазиће се од вечерас у с. Драмичанима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

Командант, пуковник,
Мил. Морача

Начелник, п.пуковник,
Р. Мартиновић

БР. 146

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 20 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
ПОКРЕТ ПРАВЦЕМ КУЛИЗИНО—СМИЉЕВАЦ—КА-
ТИЊИ¹**

**ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ**

Оп. бр. 52
20 априла 1944 г.
у 7,30 час.

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ**

Ситуација. Непријатељска колона, која се кретала правцем Међуречје—Косовица—Братљево, допрла је у току јучерашњег дана преко с. Бојовића до Ђуровића Брда код с. Подковиља. Са овом колоном водиле су борбе јединице X Крајишке бригаде.

Непријатељ од Дуге Пољане са јачим извиђачким одељењима допро је до с. Саковићи—Брестовац и према добијеним подацима ове непријатељске снаге имале су задатак да се споје са непријатељем од правца Братљево. Вероватно да су непријатељски делови стигли већ на Кушиће.

Јачина непријатеља од правца Ивањице, према досадашњим подацима, износи три батаљона и то: један батаљон правац Ивањица—Црвена Гора—Кушићи (са неколико тенкова), један батаљон правцем Међуречје—Братљево—Подковиље (шуц-полиција), и један батаљон с. Мана—Комадине, који још није изразио своје дејство а постоји могућност да би кренуо правцем Комадине—Клековица—Ограђеник—Вионица или правцем Комадине—Парезане—Куманица.

Из досадашњих непријатељских покрета процењујемо да би непријатељу био циљ набацивање наших снага на Голију и узимање хшицијативе у своје руке.

Према досадашњим подацима на сектору наше и V дивизије оријентисано је око 9.000—10.000 непријатељских ^ојника (Бугара, недићеваца, шуц-полиције, Арнаута и нешто Немаца). Као што видимо нашим останком на досадашњој просторији, ради чекања материјала од савезника,

¹ Оригинал, *писан* на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 35/2.

дали смо могућност непријатељу да изврши концентрацију око наших снага. Али ми ову концентрацију можемо лако изманеврисати и оставити непријатеља, који је много непокретљивији од наших јединица, и креиути у другом правцу ради извршења наших даљих задатака.

V и наша дивизија добиле су задатак да једним маневром заобиђемо непријатеља општим правцем Кулизино_Јасеновица—Драмичане—Смиљевац—Јавор (жандармериска станица), па поред планине Мучња у правцу севера, са задатком прећи комуникацију између Ужица и Пожеге, са једном или обе дивизије, или са једном источно а са другом западно од Ужица, према конкретној ситуацији.²

О овом нашем маневру треба објаснити руководиоцима а преко њих и борцима да је ово само маневар, а да не мисле да је ово повратак за Санџак. Наш је задатак био и остаје да останемо у Србији и ми ћемо то учинити.

У циљу извршења поменутог марш-маневра

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — IV Пролетерска бригада извршиће покрет током данашњег дана са садашње просторије и размести се на просторији с. Бела Стена и Дајићи. Задатак затварање праваца од Рудног и Бзовика и према Деспотовици. Батаљон из Деспотовице повући нешто касније, дајући му у задатак да будно прати непријатеља и евентуалне његове покрете долином Студенице.

2. — II Пролетерска бригада одмах по пријему овог наређења извршиће покрет најпогоднијим правцем и размести се на просторији с. Горња Глеђица—заселци Нешовићи—Ђурђићи—Коларе—Опорац. Одржавати везу са деловима Крајишке дивизије у с. Подковиље—Драмичане и Јасеновица.

3. — III Српска бригада извршиће покрет са садашње просторије најпогоднијим правцем и размести се на просторији с. Куманица—Лепосавићи—Луковићи. Задатак затварање праваца који изводе из долине Моравице, преко Косовице, Парезана и с. Комадина. Бити врло опрезан од правца Братљева и Лупоглава, где постоји могућност да се налазе непријатељски делови. Одржавати чврсту везу са деловима V дивизије у с. Подковиљу. Развити што потпунију об. службу и на правцу према Катићима и о могућностима преласка према Катићима.

У покрету обратити највећу пажњу да не би јединице биле изложене непријатељској артиљерији из с. Борково

² Види док. бр. 137., .

ЗУШлићи, као и да покрети буду што прикривенији ради евентуалног напада непријатељске авијације. **Обзиром** да ће покрет бити доста дуг, то\ешке рањенике одмах упутити датим правцима, како би за дана превалили што више пута. Исто тако настојати да непријатељ не осети наш покрет. Вероватно да ћемо и у току ноћи 20/21 о. мес. продукити даљи покрет, тј. да се на одређеним просторијама нећемо дуже задржавати, па то имати у виду.

4. — Штаб дивизије данас поподне извршиће покрет правцем Придворица—Доњи и Горњи Перишићи—Ђоково Брдо [к. 1468]—с. Кулизино, где слати све извештаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб дивизије,
начелник, мајор,
Саво Дрљевић

БР. 138

РАДИОГРАМСКИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ КОРПУСА НОВЈ О БОРБАМА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ПРОТИВ БУГАРА, НЕДИЋЕВАЦА И ЧЕТНИКА НА СЕКТОРУ ИВАЊИЦА—РУДНО¹

Истовремено Пета див. водила борбу на сектору Рудна и Ивањице са Бугарима, недићевцима и четницима.

18 ов. мј. непријатељ је извршио јак продор из Ивањице у правцу Кушића и Глеђице. Борба је у току.

21-1У-1944 год.
Примљ. у 10.25^h
Ман. Морача

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 3/4. •

дали смо могућност непријатељу да изврши концентрацију око наших снага. Али ми ову концентрацију можемо лако изманеврисати и оставити непријатеља, који је много непокретљивији од наших јединица, и кренути у другом правцу, ради извршења наших даљих задатака.

V и наша дивизија добиле су задатак да једним маневром заобиђемо непријатеља општим правцем Кулизино—Јасеновица—Драмичане—Смиљевац—Јавор (жандармериска станица), па поред планине Мучња у Јправцу севера, са задатком прећи комуникацију између Ужица и Пожеге, са једном или обе дивизије, или са једном источно а са другом западно од Ужица, према конкретној ситуацији.²

О овом нашем маневру треба објаснити руководиоцима а преко њих и борцима да је ово само маневар, а да не мисле да је ово повратак за Санцак. Наш је задатак био и остаје да останемо у Србији и ми ћемо то учинити.

У циљу извршења поменутог марш-маневра

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — IV Пролетерска бригада извршиће покрет током данашњег дана са садашње просторије и размести се на просторији с. Бела Стена и Дајићи. Задатак затварање праваца од Рудног и Бзовика и према Деспотовици. Батаљон из Деспотовице повући нешто касније, дајући му у задатак да будно прати непријатеља и евентуалне његове покрете долином Студенице.

2. — II Пролетерска бригада одмах по пријему овог наређења извршиће покрет најпогоднијим правцем и размести се на просторији с. Горња Глеђица—заселци Нешовићи—Ђурђићи—Коларе—Опорац. Одржавати везу са деловима Крајишке дивизије у с. Подковиље—Драмичане и Јасеновица.

3. — III Српска бригада извршиће покрет са садашње просторије најпогоднијим правцем и размести се на просторији с. Куманица—Лепоеавићи—Луковићи. Задатак затварање праваца који изводе из долине Моравице, преко Косовице, Парезана и с. Комадина. Бити врло опрезан од правца Братлева и Лупоглава, где постоји могућност да се налазе непријатељски делови. Одржавати чврсту везу са деловима V дивизије у с. Подковиљу. Развити што потпунију об. службу и на правцу према Катићима и о могућностима преласка према Катићима.

У покрету обратити највећу пажњу да не би јединице биле изложене непријатељској артиљерији из с. Борково—

² Види док. бр. 137. . .

Милићи, као и да покрети буду што прикривенији ради евентуалног напада непријатељске авијације. Обзиром да ће покрет бити доста дуг, то¹ тешке рањенике одмах упутити датим правцима, како би за дана превалили што више пута. Исто тако настојати да непријатељ не осети наш покрет. Вероватно да ћемо и у току ноћи 20/21 о. мес. продужити даљи покрет, тј. да се на одређеним просторијама нећемо дуже задржавати, па то имати у виду.

4. — Штаб дивизије данас поподне извршиће покрет правцем Придворица—Доњи и Горњи Перишићи—Ђоково Брдо [к. 1468]—с. Кулизино, где слати све извештаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

>

За Штаб дивизије,
начелник, мајор,
Саво Дрљевић

БР. 138

РАДИОГРАМСКИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ КОРПУСА НОВЈ О БОРБАМА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ПРОТИВ БУГАРА, НЕДИЋЕВАЦА И ЧЕТНИКА НА СЕКТОРУ ИВАЊИЦА—РУДНО¹

Истовремено Пета див. водила борбу на сектору Рудна и Ивањице са Бугарима, недићевцима и четницима.

18 ов. мј. непријатељ је извршио јак продор из Ивањице у правцу Кушића и Глеђице. Борба је у току.

21-IV-1944 год.
Примљ. у 10.25^h
Ман. Морача

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 3/4.

БР. 146

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ И ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ПРЕЛАЗАК ПРЕКО КОМУНИКАЦИЈЕ ИВАЊИЦА—СЈЕНИЦА¹

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
 Пов. бр. 103/44
 Дне 21. IV. 1944 год.
 V 12.20^{II}

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ И ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ^-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

По извештају наше X бригаде, који смо сада добили, стоји да је комуникација Ивањица—Сјеница запоседнута од Кушића до жанд. ст. на Јавору са два непријатељска батаљона и 8 тенкова. У извештају се каже да су у Кушићима Бугари. Они патролирају до Погледа [к. 1384J и враћају се назад у Кушиће (и дању и ноћу). Рад непријатеља на Јавору нису могли оемтрити.

По истом извештају, 19 ов. мј. у Катиће је стигло 250 недићеваца и 150 Бугара и запосели Белу Цркву. 19 ов. мј. дошао је од Лука преко Ивањице за Кушиће IV Недићев пук. Не зна се где се овај пук налази. У Штиткову се налази 250 Калаитових четника. (Подаци б IV Недићевом пуку добијени су од једног нашег симпатизера из Ивањице). Исто тако, у Ивањици се говори о доласку једне немачке дивизије на сектор Ужице—Негбина—Кокин Брод.

По нашој ранијој одлуци наше јединице треба да пређу комуникацију Ивањица—Сјеница ноћу 21—22 ов. мј. и то следећим распоредом:

а) I и IV Крајишка бригада прећи ће комуникацију на сектору Присоје—Ограђеник, с тим што ће Штаб IV бригаде по тачно прикупљеним подацима извршити распоред своје бригаде за напад на непријатеља ако се исти буде налазио на том сектору (жанд. станица—Ограђеник—Васиљев В,—к. 1520). Штаб IV бригаде треба да пошаље минер-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 35/2.

ско одељење за зарушавање комуникације код Присоја и код Ограђеника. -На овом послу треба да буде и минерско одељење I бригаде. За разбијање непријатељских положаја око цесте ангажоваће се, ако буде потребно, и I бригада. Ми морамо ствар тако поставити да разбијемо непријатеља на овом сектору и да довољно обезбедимо пролаз нашим болницама.

б) X Крајишка бригада прећи ће комуникацију између Погледа [к. 1384] и Присоја на најповољнијем месту. Исто' тако је потребно да и она заруши цесту да би онемогућили крстарење тенковима. О преласку цесте и самом распореду прелаза цесте треба да обавести Штаб II дивизије ради потребног садејства.

в) Друга дивизија треба да пређе цесту исте ноћи,² како смо о томе усмено разговарали на састанку. Уколико све јединице не стигну да пређу комуникацију ове ноћи, рнда снаге II дивизије треба да обезбеде прелазак и преко дана, па и следеће ноћи, снагама које треба да пређу.

По прелазу комуникације, јединице II дивизије треба да разбију непријатељске снаге у Катићима и да се поставе на сектор Маскова—Вујаши—Катићи—Шареник.

По прелазу комуникације јединице У-те дивизије биће распоређене на сектору Тисовица—Штитково—Горње Трудово—Ојковица—Клеково са распоредом:

X бригада у с. Рујиште Поље—Чемерница—Драшковићи. IV бригада у с. Горње Трудово—Ојковица. I бригада с. Тисовица—Штитково.

Одвајање од комуникације свих јединица треба извршити када пређу и јединице II дивизије. Према томе, I бригада по прелазу леве колоне оставиће на к. 1493, 1520 обезбеђење до два батаљона, који неће дозволити непријатељу да од правца Сјенице прође ка Кушићима. То ће исто учинити и X бригада на свом сектору прелаза, док је не смене прве јединице II дивизије.

Штаб наше дивизије налазиће се са I Крајишком бригадом.

Настојте да се провере и прикупе нови подаци о сектору Катићи—Ариље—Ужице—ЈБубиш—Кокин Брод.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар³

Командант, пуковник⁴

Начелник, п.пуковник,

Р. Мартиновић

² Види док. бр. 141 и бр. 144.

³ Илија Матерић

⁴ Милутин Морача

БР. 140

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 21 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
ПРИПРЕМУ ПРЕЛАЗА КОМУНИКАЦИЈЕ ИВАЊИЦА,
СЈЕНИЦА¹**

**ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ**

Оп. бр. 53
21 априла 1944 г.
у 5,30 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ

Ситуација. Непријатељ, који се налазио у с. Братљево, ноћу 19/20 о. мес. отступио је у правцу Кушића, где се повезао са главнином. У току исте ноћи и јучерашњег дана једна јача моторизована колона отишла је са Кушића у правцу Сјенице. Са овом колоном било је 5 тенкова. На Кушићима као посада остао је вероватно један батаљон са 3 тенка. Немамо података да ли је у току јучерашњег дана непријатељу долазило појачање односно да ли су и даље одлазили за Сјеницу.

Наша дивизија добила је задатак да се пребаци западно од комуникације Ивањица—Сјеница.²

Пошто имамо намеру да још у току ове ноћи пређемо ову комуникацију, а да би се јединице што ближе прикупиле,

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — III Српска бригада ће одмах по пријему овог наређења извршити покрет до на просторију Косовица—Братљево. Задатак ове бригаде биће затварање праваца који воде од Ивањице, као и правца који води од школе од Кушића. Настојати да се што прије изврши покрет до одређене просторије, како би на време сменили X Крајинску бригаду, која се налази на том сектору, а која ће одмах извршити покрет чим дође III Српска.

Одмах по доласку пошаљите нам извештај о ситуацији, као и да ли има могућности да се нека наша јединица пре-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 48/1.

² Види док. бр. 139. и 141.

баци преко комуникације између Кушића и Ивањице. Испитати да ЈШ има моста на речици Ношниги и да ли има непријатеља у Међуречју. Ови подаци су нам неопходни и настојте да их нешто пре упутите.

2. •— II Пролетерска бригада још није стигла на просторију Глеђица, но одмах по доласку нека изврши покрет за с. Г. и Д. Ровине—Бојовићи. Ово из разлота да би се још у току дана што више приближили комуникацији. У с. Равна Гора доћиће X Крајишка бригада, чим је смени III Српска.

3. — IV Пролетерска бригада извршиће покрет одмах по пријему овог наређења и сместити се, тј. мало одморити у с. Глеђица—Подковиље. Тешке рањенике треба још у току дана што даље понети.

Штаб дивизије налазиће се данас до 14 час. у с. Глеђици (засеок Ђурђићи), а после овог времена извршиће покрет правцем Бојовићи—Ровине.

4. — Данашње покрете вршити тако да их не примети непријатељска авијација.

III Српска бригада ће нам најхитније доставити податке о непријатељу, а најкасније данас до 12 час.

Заповест за прелаз биће издана накнадно.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

. Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

БР. 146

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 21 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
ПРЕЛАЗАК ПРЕКО КОМУНИКАЦИЈЕ ИВАЊИЦА—СЈЕ-
НИЦА И РАЗМЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ БРЕЗОВА—
КАТИЋИ—ПРЕСЈЕКА¹**

I

**ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ**

Оп. бр. 54
21 априла 1944 г.
у 16 час.

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ**

Према извештају Штаба V дивизије непријатељ је запосео комуникацију Ивањица—Сјеница и то на сектору од Кушића до Јавора са снагама од два батаљона и 8 тенкова. У извештају се *каже да су у Кушићима Бугари. Они патролирају до Погледа [к. 1384] и враћају се назад у Кушиће (и дању и ноћу). Рад непријатеља на Јавору нису могли осматривати. По истом извештају 19 о. мее. у Катиће је стигло 250 недићеваца и 150 Бугара и запосели Белу Цркву. 19 о. мес. дошао је од Лука преко Ивањице за Кушиће IV Недићев пук. Не зна се где се овај пук налази. У Штиткову се налази 250 Калаитових четника. Исто тако у Ивањици се говори о доласку једне немачке дивизије на сектор Ужице—Негбина—Кокин Брод.

Штаб V дивизије наредио је својим бригадама да ноћас пређу комуникацију Ивањица—Сјеница и то I и IV Бригада на сектору Присоје—Ограђеник, а X Бригада на сектору Присоје—Кушићи.

У вези овакве ситуације и наша дивизија мора извршити покрет и то одмах "са садашње просторије тако да би могла прећи комуникацију ове ноћи, тј. између 21/22 о. мес.

У циљу извршења горњег задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — II Пролетерска бригада извршиће одмах покрет по пријему овог наређења са садашње проегорије правцем преко Равне Горе, где ће се повезати са X Крајишком бри-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 35/2.

тадом, потпомоћи јој растеривање непријатеља на правцу прелаза и по прелазу затворити чврсто правац од Кушића- како би се омогућило даље пребацивање осталих јединица наше дивизије. Обзиром да непријатељ располаже моторизацијом, то концентрисати протуколска оруђа и поставити их на погодне положаје да се спречи свако кретање непријатељских возила од правца Кушића. Место тако безусловно се мора порушити односно закрити комуникација, да би се успешније спречило кретање непријатељске моторизације. Овај задатак је добила и X Крајишка бригада од своје дивизије, тј. до доласка првих делова наше дивизије, који ће даље преузети затварање правца од Кушића. Ваша бригада ће за случај потребе затражити и даље садејство X Крајишке бригаде, тј. након њеног пребацивања преко комуникације.

2. — III Српска бригада оријентисаће се за II Пролетерском бригадом и у свему јој помагати у извршењу постављеног задатка. Покрет извршити одмах по пријему овог наређења а по хватању везе са II Пролетерском бригадом поставити се позади исте.

3. — IV Пролетерска бригада такође извршиће одмах покрет са садашње просторије, односно наставиће марш правцем преко Ровина и Равне Горе, позади II и III бригаде. Са два батаљона формираће заштитницу колоне, пошто постоји могућност да непријатељ изврши покрет од правца Студенице или Међуречја за нашим снагама.

4. — Штаб дивизије извршиће покрет преко Ровина у Равну Гору, одакле ће се кретати заједно са III Српском бригадом.

5. — II Пролетерска бригада ће, у духу већ датог наређења, доставити најхитније извештај о непријатељским снагама и распореду, као и најпогоднијим путевима за наш покрет на правцу пребацивања. Треба настојати да се јединице крећу у више колона, али у близини једна друге, тако да би што пре мотле извршити пребацивање преко комуникације.

6. — Овог момента добили смо извештај да заштитнички батаљони IV Пролетерске већ воде борбу са непријатељем на правцу с. Дајића. У вези овог морамо се заложити свим силама да још током ове ноћи пређемо комуникацију, како би избегли да током сутрашњег дана водимо борбу на два фронта. Напомињемо да по овлађивању комуникацијом на сектору прелаза све неборачке делове треба пребацити у правцу Стругова, западно од с. Зечевића (изнад Маскове), а да се борачки делови ангажују до преласка свих делова

наше дивизије. Наравно неборачким деловима даће се потребна осигурања.

7- — По преласку комуникације бригаде ће се разместити и то IV Пролетерска на просторији источни део с. Пресјека—Гумешевац—Вујаши—Брезова, III Српска бригада на просторији Брезова—Бела Црква и II Пролетерска бригада на просторији с. Катића,

8. — По прелазу комуникације V дивизија ће се налазити на просторији Штитково—Трудово—Драшковићи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
М. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

БР. 142

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 22 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА ДОСТАВЉАЊЕ ПОДАТАКА О НЕПРИЈАТЕЉУ НА ПРАВЦУ КРЕТАЊА ДИВИЗИЈЕ¹

**ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Бр. сл.
Дне 22. IV. 1944 год. '
у 18.10^h

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ
ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Положај

1. Добили смо одобрење за онај наш предлог о ком смо разговарали.

Моментално сада немамо неких сигурних података нашем правцу кретања, нити пак о с. Љубишу.

2. Ми ћемо са нашим јединицама отпочети померањ сутра ујутру, 23 ов. мј., и са предњим јединицама достићи до с. Бела Река—Љубиш. Са нашим јединицама заузећемо евентуално Љубиш (ако не буде непријатеља), Бела Река—

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 23/4.

Јасеново—Дра^нковићи—Гор. Трудово. Вашим јединицама остављамо Мочиоце—Клеково и села источно од ове линије.²

3. Простудирајте добро карту и ваш општи правац биће ка комуникацији Ужице—Пожега, држећи се ближе комуникације Пожега—Ивањица, како би скренули непријатељску пажњу на ту комуникацију и Ариље, па према томе ка тој комуникацији врхпиту демонстрације. У покретима и поред лошег времена и заморености јединица, не смео бити спори док не пређемо намеравану комуникацију. Зато нам пошаљите ваше мишљење за колико ћете дана моћи доспети до комуникација, јер ми морамо бити са нашом дивизијом бржи у покретима бар за један дан, пошто морамо обилазити У.[жице] са западне стране.

4. Доставите нам податке о непријатељским снагама, као и о покрету непријатеља за вашим леђима.

У свом даљем покрету, нарочито до комуникације, морамо имати чвршћу везу и брзо се обавештавати о ситуацији, како би могли концентричним снагама задати ударац некој непријатељској јединици која буде на правцу нашег покрета.

5. Ми се сада налазимо у с. Штиткову. Сутра ујутру у 4 сата кренућемо правцем Штитково—Гор. Трудово—Ојковица—Јасеново (засеок код Бијочиног Брда к. 132.). У овом заселку ћемо се сместити и бити у току сутрашњег Дана и ноћи 23—24 ов. мј.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар³

Командант, пуковник,
Мил. Морача

² Види док. бр. 148.

³ Илија Матерић

БР. 146

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 22 АПРИ
ЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА МАРШ НА
ПРОСТОРИЈУ I. ТРУДОВО—ОЈКОВИЦА—КУЋАНИ—БЕ-
ЛА РЕКА И ЗАТВАРАЊЕ ПРАВАЦА ОД ЈАВОРА И КО-
КИНОГ БРОДА¹**

I

**ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Пов. бр. 104/44
Дне 22. IV. 1944 год.
У 19^h

**ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
^-те ДИВИЗИЈЕ**

Положај

1. —• Раније смо имали непроверене податке да се у с. Љубишу налазе бугарске јединице. То није проверено и IV бригада, која ће се кретати као претходница наше дивизије, обратиће пажњу на ово.

2. — Сутра, 23 ов. мј. у јутру у 4 сата, почеће померање свих наших јединица са следећим правцима и распоредом:

а) IV бригада са досадашње просторије извршиће покрет правцем Ојковица—Јасеново и сместити се у с. Бела Река, избацујући обезбеђење довољне јачине црема Љубишз' уколико буде било непријатеља у Љубишу. Ако не би било непријатеља у Љубишу, онда би два батаљона сместила се и то један у с. Кукањци а други у засеоку Терзићи, док остале делове сместити у с. Бела Река.

б) X Крајишка бригада сместиће се са два батаљона у с. Јасеново остављајући засеоке око Бијочина Брда [к. 1321] за смештај штаба дивизије а са два батаљона сместити се у с. Кућани. Батаљони из Кућана затвараће правац од Негбине и држати заседу на комуникацији за Кокин Брод, рушећи ову комуникацију. Прикупити податке о Кокином Броду, Новој Вароши, Боровој Глави.

в) I Крајишка бригада сместиће се на просторији с. Гор-Трудово—Ојковица. Батаљони из Гор. Трудова затвараће

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 35/2.

правце од Штиткова и Јавора. Батаљони из Ојковице затвараће правац од Кокиног Брода и порушити мост на Увцу код Кокиног Брода.² Батаљони I бригаде из Гор. Трудова ухватиће везу са јединицама II дивизије на правцу Черница—Пресјека и обавестити се о ситуацији.

г) Штаб У-те дивизије кренуће сутра ујутру правцем Дтитково—Горње Трудово—Ојковица—Јасеново и смеетити се у засеке око Бијачиног Брда [к. 1321].

д) Развити што боље об. службу у правцу Ужица, Чајетине, Нове Вароши. О свим променама најхитније извештавати Штаб дивизије.

3. — II дивизија биће смештена источно од наше просторије, те ће све наше јединице, изузев X бригаде, хватати везу са II дивизијом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

(М. П.)

Командант, пуковник,
Мил. Морача

БР. 144

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 22 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
О ПРЕЛАЗУ КОМУНИКАЦИЈЕ ИВАЊИЦА—СЈЕНИЦА¹

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Пов. бр. 77
22 априла 1944 г.
у 16 час.

ШТАБУ V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

1. Данас до 16 час. сви делови наше дивизије пребациће се преко комуникације Ивањица—Сјеница. Наша ПГ Бригада имала је јутрос рано краћу али жестоку борбу са недићевцима и нешто. Немаца на комуникацији близу к. 1027 (северно од Зечевића). Наши су успели да разбију непријатељску групу. Уништен је један тенк, односно оштећен и један камион. Заплењен је један митраљез „шарац“ и много муниције. Прилична количина муниције није могла бити изнесена пошто је непријатељу стигло појачање од више

² Види док. бр. 149.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 26/5, к. 782.

тенкова и пешадије у камионима. Детаљније податке о овој борби још нисмо примили од наше III Бригаде, као ни извештаје од II Пролетерске бригаде, о борби коју је данас водила, затварајући правац према Јавору, а непријатељ је покушавао да нам онемогући пролаз тј. да запоседне комуникацију према Јавору.

2. Марш наше дивизије је био врло дуг и тежак. Деловци II Пролетерске па и IV маршују непрекидно, чак од Дебелог Јасена и Деспотовице, тј. без хране и одмора. Поред тога два батаљона IV Пролетерске била су ангажована ношењем тешких рањеника, тако да је и ово прилично исцрпило људство ова два батаљона.

3. Према вашем наређењу пов. бр. 103 од 21 т.мес. наша дивизија требала је да се смести на просторији с. Маскова—Вујаши—Шареник—Катићи.² Услед дугог марша и великог умора код јединица, наше бригаде не могу направити марш до Шареника, већ се морамо сместити ближе. Поред овог у с. Маскови неће се моћи сместити ниједна наша јединица, пошто непријатељ туче артиљеријом из Кушића Маскову. У вези овакве ситуације ми смо издали наређење нашим јединицама да се разместе на просторији и то: IV Пролетерска на просторизи Пресјека—Вујаши, III Српска Брезова—Бела Црква и II Пролетерска на просторији Брезова—Катићи—СТИШОВИЋИ. Ради тога молимо вас да, ако је могуће, извршите померање ваших јединица уколико су смештене на просторији коју смо наменили за наше јединице, више према Мочиоцима и Равној Гори. Ово утолико пре што два батаљона IV Пролетерске, који носе рањенике неће стићи ни на предвиђену просторију тј. Пресјека—Брезова данас до 21 час.

4. Неопходно би било потребно, уколико то непријатељ дозволи, да и у току сутрашњег дана наша дивизија остане на овој просторији ради одмора. У току сутрашњег дана издаћемо наређење тако да се једна наша бригада пребаци у току 24 о. мес. на просторију Шареник.

5. Сада сазнајемо да се на просторији Кушићи налази читав Недићев IV пук, са око 4—5 немачких тенкова и нешто камиона са Немцима. Да није било немачких тенкова ми би могли лако разбити читав пук.

6. Ми се налазимо у с. Вујашима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар Начелник, мајор, Командант, пуковник,
Мил. Милатовић Саво Ђ. Дрљевић ЈБ. Вучковић

² Види док. бр. 137. . .

БР. 145

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 АПРИ-
ЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ЗА ПОКРЕТ ПРЕМА КОМУНИКАЦИЈИ УЖИЦЕ—ПО-
ЖЕГА И ЗАТВАРАЊЕ ПРАВАЦА ОД АРИЉА И ИВА-
ЊИЦЕ¹**

**ШТАБ
V НО. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Пов. бр. 105/44
Дне 23/IV-1944 год.
19.40^h

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ
ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Положај

Примили смо ваше дописе пов. бр. 77 и 78 у 18 часова.

Ситуација на нашем правцу је следећа: недићевци са нешто Немаца, јачине око 1500, налазе се на просторији Бела Глава—Бела Река—Љубиш. Располажу са 8 тенкова и око 25 камиона са којима су данас пребацивали појачања на положаје око Беле Главе. Јединице наше I и IV бригаде водиле су данас борбу и задржале непријатеља уз саму комуникацију. Непријатељ држи и Трештену Страну — к. 1203.

Одлучили смо следеће:

а) наша I и X бригада извршиће покрет у току ове ноћи правцем Мочиоце—Округлица—Висока—Желине, са задатком да са лаким батаљонима узору избију на сектор с. Дреново—Трнава и да заруше комуникацију, као и да се поставе према непријатељу од правца Љубиша и од правца Ужица;

б) један батаљон IV бригаде вршиће напад на непријатеља код комуникације Бела Глава—Сајмани, а два њена батаљона вршиће напад на источне засеке Беле Реке са тежњом да овладају к. 1202—*Трештена Страна* и да потискују непријатеља ка комуникацији. Један батаљон са болицом пребациће се у с. Висока.

Покрет из Мочиоца извршиће први наши делови око 22 часа ове ноћи.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 34/2.

Штаб дивизије« кретаће се са X бригадом и биће сутта до 12 сати у с. Брду (Бојовићи).

У току ове ноћи и сутрашњег дана ваша дивизија треба да изврши покрет на сектор С: Бјелуша—Бреково—Гривска—Крушчица.² Једна ваша бригада (лаки делови) треба што брже да стигне у с. Крушчицу—Гривска, како би могла успешно да затворимо правац од Ариља, а како би она касније могла да форсира прелаз између Ужица и Пожеге. Према томе, слажемо се са вашим предлогом, само што бидејер место две бригаде упутили једну бригаду поменутиим правцем, што ћемо касније још боље размислити према ситуацији.

Важно је да пре форсирамо прелаз северно од Ужица и Пожеге, а то ћемо моћи учинити ако се брзо померамо и ако наше јединице држимо збијеније, како би могли да имамо јаке снаге којима можемо да разбијемо непријатељску концентрацију у правцу нашег покрета. Због тога и ви држите ваше бригаде што ближе вас, како би их могли што брже померати. Ово и ради тога што и непријатељ брзо пребацује своје снаге на сектор Пожега—Ужице према нама.

Мишљења смо да ваш штаб сутра до 12 сати стигне у с. Моравча (један км. јужно од Г. Крушчица), како би и сутра имали што бољу везу. У исто време ово ће бити и правац померања ваше главнине:

Синоћ смо добили наређење од В.Ш.³ да што пре пређемо горњу линију. Од Косте⁴ ће нам садејствовати две дивизије. Такођер нам јављају о концентрацији недићеваца на сектору Ужице.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

•
Командант, пуковник,
Мил. Морача

² Види док. бр. 151.

³ Врховни штаб НОВ и ПО Југославије

⁴ Мисли се на Косту Нађа, који је тада био командант Трећег корпуса НОВЈ. Према наређењу Врховног штаба биле су одређене за прелазак у Србију Шеснаеста и Седамнаеста НОУ дивизија да би олакшале продор Другој и Петој дивизији у правцу Маљена И Суворора. Услед јаким непријатељских снага на Дрини, ове две дивизије нису могле да се пребаце у Србију.

БР. 168

ДДРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ПОКРЕТ ПРЕМА КОМУНИКАЦИЈИ УЖИЦЕ—ЧАЈЕТИНА¹

**ШТАБ
V Н О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Пов. бр. 106/44
Дне 23. IV. 1944 год.
у 20.25^h

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
^ - те ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. — У току данашњег дана непријатељ се налазио у с. Љубиш—Бела Река—Јасеново (закључно са Белом Главом). Јачина ових снага око 1500 недићеваца са нешто Немаца. Располажу са 8 тенкова и око 25 камиона. Непријатељ држи и коте северно од Беле Реке—Трештена Страна—1203.

2. — Да бисмо што пре извршили наш главни задатак, пребацавање северно од линије Ужице—Пожега, наши покрети морају бити што бржи а тиме ћемо онемогућити непријатељу да пребацује главнину својих снага према нама на сектору јужно од поменуте линије. Ради тога, следећи наши покрети биће бржи и у том смислу, да би се они што боље изводили, морате ваше јединице имати потпуно у рукама. Убудуће ће читава наша дивизија као и снаге II дивизије бити стално сконцентрисане, како би ефикасно могли да разбијемо сваку непријатељску групу у правцу нашег покрета.

3. — У циљу да изманевришемо непријатељске снаге које се налазе јужно од Љубиша, у току ове ноћи (23—24 априла) извршићемо покрет наше дивизије са следећим задацима:

а) I бригада са своја три батаљона и једним батаљоном X бригаде извршиће усиљени марш правцем Мочиоце—Округлица—Висока—Желине, са задатком: да два батаљона овладају комуникацијом јужно од Дренове, да поруше мост, а р. Катунница и да заруше комуникацију на серпентил Нбма према Љубишу и да затварају правац од Љубиша; два батаљона да избију на брдо Владаје и да заруше комуникацију и да затворе правац од Ужица.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 561.

б) X бригада да стигне на просторију Сирогојна са задатком затварања правца од с. Равна и да служи као резерва јединицама на комуникацији. Болнице I и X бригаде могу да се сместе у јужне заселке с. Чичкова са батаљонима за обезбеђење од правца Љубиша и правца Крушчице.

в) IV бригада ће са једним батаљоном вршити демонстративан напад на непријатеља на сектору Бела Глава, а са два батаљона извршиће јак притисак на источне засеоке Беле Реке са тежиштем да овладају Трештеном Страном и да потисну непријатеља што више ка комуникацији, - Са болницом и батаљоном заштите треба да стигне у с. Долови или Преслапа. Трештену Страну треба да држимо током сутрашњег дана.

Покрет јединица са сектора Мочиоца треба да почне ноћас у 22 часа, како би батаљони I и X бригаде узору стигли на своје задатке на комуникацији. После ових батаљона кретаће главша X бригаде, а за њом болнице X, I и IV бригаде. У маршу на одређену просторију треба имати бочна обезбеђења, као и претходнице и у случају наилаaska на непријатеља треба га одлучно разбити. Напомињемо да се у с. Високој налазио штаб четничког корпуса. О терену на који идемо немамо никаквих података. Народ у селима где идемо је добар и од њега се може добити доста обавештења.

4. — Штаб дивизије кретаће се са главнином X бригаде и у току сутрашњег дана биће у с. Брду (Бојовићи). Ваше извештаје требате нам најхитније слати, као и све податке о непријатељу.

Јединице II дивизије сутра ће вршити померање на сектор с. Бјелуша—Бреково—Гривска—Горња Крушчица. Вјероватно ће се у току ноћи неки њени делови налазити у с. Клекову.

Имамо обавештења да се главнина недињевскрх снага концентрише на сектору Ужица, заједно са четницима. Ово треба имати у виду у нашим борбама и покретима и тежити да се што више разбијају и уништавају. Такођер боље треба, организовати уништавање тенкова и треба да организујете противавионску одбрану у дневним покретима, као и на положајима.

Противколски топ IV бригада ће вечерас упутити у с. Мочиоце, где ће га примити штаб Г бригаде.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Командант, пуковник,
Мил. Морача

² Види док. бр. 171. ,

БР. 147

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 23 АПРИЛА 1944 ГОД ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
РАЗМЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ МОЧИОЦИ—КАТИЋИ—
БЈЕЛУША—ШАРЕНИК¹**

**ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ**

Оп. бр. 55
23. априла 1944 г.
у 9 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ И III
СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ

У вези добивеног наређења наше јединице извршиће померање са ове просторије на просторију Мочиоци—Пресјека—Брезова—Катићи—Равна Гора—Клеково—Бјелуша—Шареник.

Да би извршили ово померање

НАРЕЂУЈЕМО:

1. —г II Пролетерска бригада извршиће покрет најпогоднијим правцима и размести се на просторији Бјелуша—Шареник. Задатак ове бригаде биће затварање праваца који изводе са правца Ивањице и Ариља.² По могућству, одмах упутити један батаљон, који би у току ноћи и најкасније пред зору избио у клисуру у циљу рушења пута и постављања заседе.

2. — III Српска бригада извршиће померање у северозападним заеоцима села Брезова—Катићи. Задатак затварање праваца од Ивањице и долином Грабовичке реке—Кушићи.

3. — IV Пролетерска бригада извршиће померање на просторију Мочиоци—Пресјека—Равна Гора—Клеково. У источном засеоку с. Пресјеке оставити један батаљон са задатком затварања праваца који изводе од Маскове и Беле Цркве преко с. Вујаша. Такође затварати правац који изводи од Штиткова преко Гор. Трудова у правцу Мочиоца.

4. — Штаб дивизије налазиће се у с. Равној Гори, засеок код слова „Н" од Равна.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 50/1.

² Види док. бр. 152.

5. — Покрете извршити данас после подне и у току ноћи, но с тим да дневни покрети буду такви да не би биди осмотрени нити од непријатеља са *ЗЕМЉЕ* нити из ваздуха Теже рањенике пребацити у току дана.

Одмах по доласку на ову просторију све бригаде треба да нам најхитније доставе податке о непријатељу на својим лавцима и то најкасније сутра до 8 час.

6. — V дивизија налазиће се у току данашњег дана на просторији Љубиш—Бела Река—Јасеново—Драшковићи I^орње Трудово.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
ЈБубо Вучковић

БР. 148

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ ПРИЛИКОМ ПРЕЛАЗА КО- МУНИКАЦИЈЕ ИВАЊИЦА—СЈЕНИЦА¹

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Лов. бр. 78
23 априла 1944 г.
у 13,30 час.

ШТАБУ V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

У извештају пов. бр. 77² јавили смо вам о прелаеку наше дивизије преко комуникације Ивањица—Сјеница. Међутим, овај извештај није вам стигао на време из разлога нго вас наши курири нису могли пронаћи на сектору Пресјека—Гумешевац. У погледу резултата борбе јављамо вам следеће: батаљони III Српске бригаде запленили су један „шарац“ и један пушкомитраљез „бреду“ са око 4.000 метака. Оштетили један оклопни аутомобил и један теретни ауто. Убили су око 20 Недићеваца. Наши губици су 2 мртва и то један командир и један комесар чете. Поред ових, 3 друга се још нису вратила; за које се зна да нису

* Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 27/5, к. 782.

² Види док. бр. 144.

погинули али су залутали. О резултату борбе коју су водили такође на цести батаљони II Пролетерске бригаде још немамо тачне податке.

Издали смо наређење да се наше бригаде у току данашњег дана и ноћи помере на просторију коју сте нам дали наређењем бр. служ. о/» 22 о. мес. у 18 час.³ и то: IV Пролетерска бригада Пресјека—Равна Гора—Мочиоце—Клево; II Пролетерска бригада на просторији Бјелуша—Шареник и III Српска на просторији с. Катићи—Брезова. Наредили смо II Пролетерској бригади да упути одмах један батаљон на комуникацију Ивањица—Ариље и то у Клисуру, ради рушења комуникације и заседе.

Ми ћемо се налазити у с. Равној Гори, (заселак код *слова* „Н" од Равна).

У току данашњег дана непријатељ са правца Кушића био је врло активан, нарочито артиљеријом. Довукао је на Кушиће једну хаубицу. Скоро читаво пре подне тукао је наше положаје изнад Маскове и око с. Вујаша. После артиљериске припреме ушли су у с. Маскову. Непријатеља углавном сачињавају добровољци са нешто мало Немаца. Јавили смо вам да се овде налази IV Недићев пук. Уколико они и вечерас остану у с. Маскови, IV Бригада са два батаљона ће их напасти, јер у противном они ће стално да нас у стопу прате.

Од непријатељске хаубице имали смо прилично губитака и то највише из околине нашег штаба. Две другарице из културне екипе су погинуле, док су један друг и једна другарица врло тешко рањени, а два лакше (сви из културне екипе). Такође је рањен синоћ лакше друг Драги⁴ од топа и командир наше Пратеће чете. Немамо још тачне податке о губицима код батаљона IV бригаде.

Према подацима које смо примили од наше III Бригаде у Ариљу се налази око један батаљон Бугара који држи и положај Ивањица—Ариље. Јуче је у Ариљу било око 34 немачка камиона, који су потоварили Немце, Бугаре и љотићевце из Ивањице и Прилике и преbacили их за Пожегу. Поред тога истим правцем отишло је и 20 мањих тенкова. Примећује се да непријатељ журно пребацује раније сконцентрисане снаге са овог терена према Пожези и Ужицу. У Ариљу поред Бугара има нешто Немаца и недићеваца. У Чачку има до 1.000 непријатељских војника, од којих највише Бугара. Обавештени смо да су савезнички авиони пре три дана бомбардовали Ужице.

³ Види док. бр. 142:

⁴ Драги Миленковић, члан Политодола Друге пролетерске дивизије

Размишљали смо и дискутовали о преласку "преко комуникација на оном делу терена које сте нам усмено рекли. Закључили смо да се са читавом дивизијом овако како сада стојимо не би могли пребацити без великих тешкоћа. Наиме тим правцем тешко да би могли извући носила и остале рањенике. Мишљења смо да би најбоље било да се тим правцем упуте две бригаде, ослобођене од болница а да једну бригаду са свим болницама оријентишемо позади ваше дивизије. После преласка комуникација ова бригада са болницама би поново дошла код нас. Немамо још тачне и сигурне податке о оном сектору, али смо наредили да се што пре дође до њих.

Напомињемо да на том правцу имају двије веће речице, које се у ово доба не могу газити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

Начелник, мајор,
Саво Ђ. Дрљевић

БР. 149

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О СУКОБУ СА ЧЕТНИЦИМА ИЗМЕЂУ ШТИТКОВА И Г. ТРУДОВА И ПОСТАВЉАЊУ ЗАСЕДЕ КОД КОКИНОГ БРОДА¹

**ШТАБ
I К.НО. УДАРНЕ БРИГАДЕ**

Сл.
Дне 23 IV 1944 год.
у 15.10¹¹

ШТАБУ ^-те НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. Примили смо ваше наређење које сте поелали.²
2. Издали смо наређење нашем I и IV батаљону да се одмах повежу и крену у засједу на цесту према Кокином Броду и да исту запосједну код с. Лешовића, да се повежу

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 11/5.

² Види док. бр. 143.

са јединицама X бригаде око Забрђа (к. 1199). Ови батаљони имају противтенковске пушке.

3. Противтенковски топ упутили смо одмах одређеним правцем. Муниције за противтенковске пушке код нас немамо, а батаљони су нам доста далеко, те одмах не можемо да вам пошаљемо.

Наш I батаљон смјештен је у заселку јужно од коте Главица и осигурава цесту од Кокиног Брода, а поелао је један вод у правцу Кокиног Брода да испита да ли се налазе какве снаге у Кокином Броду и да исти вод поруши мост на Увцу. I батаљон добио је неке податке од сељака да је тај мост на Увцу срушен и да уопште не постоји. На правцу код I батаљона досад нема ништа ново.

4. Наш II батаљон јутрос у 7 сати извршио је покрет из с. Г. Тисовице за с. Горње -Трудово. У путу су их напали четници из с. Божешића. Са четницима је било и нешто милиције. Ова група била је јака око 300 људи. Наши су брзо извршили распоред јединица и напали на четнике, протјерали их у правцу Сјенице. Четници су имали 3 рањена, колико су наши могли дознати од сељака. Наши нису имали никаквих губитака. Овај батаљон смјестио се у с. Г. Трудово и контролише правац према Кушићима и Јавору. Данас још непријатељ не напада са тог правца.

5. Јутрос у покрету авион је ухватио нашу колону на брисаном простору, коју је бомбардовао и од тог бомбардовања имали смо 3 мртва и 3 рањена друга.

6. Овог часа чула се кратка паљба у правцу II батаљона, тј. у Г. Трудову. Изгледа да четници опет поново припуцавају на наше.

7. Један батаљон X бригаде сада пролази изнад наших положаја и одлази у правцу вас.

8. Уколико IV бригада буде ноћас вршила напад на непријатеља на том сектору, а буде јој потребно појачање, јавите нам раније, како би могли на вријеме стићи са батаљонима. Такође, уколико буде покрет наших јединица током ноћи, пошаљите нам што раније наређење пошто су нам батаљони доста далеко и растурени су по положајима.

Код нас нема ништа новијега, а уколико буде јавићемо вам.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
М. Марин

(М.П.)

Командант, потпуковник,
Стево³

³ Стево Рауш

БР. 150

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 24 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ПРОТЕРИВАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА СА ПРОСТОРИЈЕ ЉУБИШ—ДРЕНОВО—ГОСТИЉЕ—ТРНАВА¹

**ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
X КОРПУСА**

Пов. бр. 107/44
Дне 24. IV. 1944 год.
у 13.45^h

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
^ -те ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. — Већ смо вам писали и говориЛи да је наш задатак да пређемо са нашом групом северно од линије Ужице—Пожега. Тај прелаз би извршили са главнином снага западно од Ужица, а са једном лакоим ударном групом између Ужица и Пожеге.² Непријатељске снаге на правцу нашег покрета биће вероватно јаке. Имамо податке да се главнина Недићеве војске налази на сектору Пожега—Ужице и дуж комуникација Ужице—Кокин Брод. Непријатељ такође врши пребацивање оних снага које су биле ангажоване на сектору Ивањице према Пожеги и Ужицу. Па и поред тих већих Недићевих снага, као и бугарских јединица, ми у нашем покрету треба и морамо да разбијамо и вршимо офанзивне операције у циљу да разбијемо што више Недићевих јединица и на тај начин да имамо иницијативу у својим рукама, чиме ћемо олакшати наш прелаз преко' поменуте линије. Чињеница је да у борби са нама учествују мање групе немачких мешаних јединица и да оне не могу учврстити Недићеве и бугарске јединице. Непријатељ такође располаже са већим бројем тенкова и оклопних кола мање тонаже, које ми можемо ефикасном употребом противколских оруђа доста лако уништавати.

2. — У циљу извршења горњег задатка треба шире да упознате командно особље ваше јединице о нашим задацима и о карактеру и борбености непријатеља који нам се

¹ Оригинал, гисан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 36/2.

² Види док. бр. 155.

супротставио. Треба да унесете у ваше јединице офанзивни ; дух којим су се и досад одликовале. Наша група је довољно \ јака да заиста таква и буде. Неодложно је да ове састанке ј одржите, па макар они били и појединачни и да штабовима < батаљона дадете шире објашњење и перспективу о нашим задацима.

Такође вас обавештавамо да ће нашој групи садејствовати две наше дивизије из Источне Босне.³ Водите рачуна да ово не дође до ушију непријатељске шпијунаже.

3. — У ноћи 24—25 априла о.г. и током јутра 25. IV. извршићемо покрет наше дивизије.

Напад на непријатеља којег је вршила I бригада и један батаљон IV бригаде 24 ов. мј. ујутру је успео. Батаљони I бригаде очистили су коте северно од с. Бела Река и досада избили на Ђаво [к. 1170]—Терзићи—Црни Врх [к. 1200] и дејствују према Љубишу и комуникацији. Због овог притиска и активности IV бригаде према комуникацији јужно од Беле Реке непријатељ се повукао из Беле Реке и запосео коте с леве стране комуникације од Беле Главе ка Љубишу. Непријатељ такође појачава сектор Љубиша. У јучерањој борби непријатељу су нанесени мањи губици у људству и уништена су му једна борна кола.

С обзиром на наш даљи покрет, ми треба да овладамо сектором око комуникације између Љубиша и Рожанства и да на овој комуникацији онемогућимо непријатељу коришћење тенкова и других моторних возила за пребацивањв трупа јужно од Љубиша према нама.

Према томе, задаци јединица су следећи:

а) I бригада, ојачана са два батаљона X бригаде, у току ноћи 24—25 ов. мј. извршиће запоседање сектора Дреново—Гостиље—Трнава са основним задатком протеривања непријатеља са поменутог простора и рушења мостова и зарушавања цесте јужно од р. Катунница и код Трнаве. Два батаљона могла би се поставити у с. Гостиљу, северно од р. Катуннице. Они би добро дошли да онемогуће пребацивање непријатељских снага које се сада налазе на сектору Беле Реке и Љубиша, а који би у исто време помогли нашим снагама десно о'д комуникације својим садејством. Штаб I бригаде, према конкретной ситуацији на терену, треба ово да врши и да изврши најбољи размештај јединица.

б) Штаб X бригаде послаће своја два батаљона у састав I бригаде, да би што пре стигли на одређени задатак и то пр"еко с. Клекова, тако да у први мрак споје се са батаљонима I бригаде на Трештеној Страни [к. 1202], где их треба

³ Мисли се на Шеснаесту и Седамнаесту НОУ дивизију.

да чека веза. Друга два батаљона и болница треба да крену у први сумрак правцем Мочиоце—с. Савагуће—с. Збориште •—Преслапа—с. Чичково—с. Сирогојно. На сектору Трнава—Сирогојно—Владаје треба да се споје сви батаљони X бригаде како би бригада била у целини. Ради тога Штаб I бригаде треба да има ово у виду при распореду батаљона X бригаде који иду са њиховим батаљонима. Са прва два батаљона X бригаде треба да пође неко од штаба бригаде. Дакле, у овом покрету батаљона X бригаде ради се само о брзини да што пре избијемо на сектор с. Владаје—Трнава и да порушимо мост и зарушимо комуникацију. Општи задатак X -бригаде је дејство према с. Рожанству и обезбеђење од правца североистока.

в) IV бригада са два батаљона треба да врши притисак на непријатеља у с. Јбуишу и да га по могућности протјера из села. Ови батаљони треба да испоље своје дејство када и батаљони I бригаде избију на комуникацију за зарушавање исте. Добро би било да се штаб I и IV бригаде у погледу овог епоразумеју када би акција могла уследити, да би била што успешнија. Са друга два батаљона и болницом треба да се сместе у с. Ђедовац и овај један батаљон би био као резерва за евентуалне потребе.

Болница I бригаде сместиће се у с. Преслапи са једним батаљоном.

Наш штаб ће се налазити код с. Чичкова (код јужног заселка → слово Ч).

Распоред јединица II дивизије биће Бјелуша—Бреково—Гривска—Крушчица—Висока.

На овом сектору моћи ће се од народа прикупити подаци о кретању непријатеља и об. служба треба да буде активна.

Према ситуацији на овом терену и прикупљеним подацима, видећемо да ли ћемо следеће ноћи прећи на сектор лево од комуникације према Чајетини и Мачкату. На ово свакако треба рачунати.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

И. Матерић

(М. П.)

Командант, пуковник,

Мил. **Морача**

Р.8. Штаб IV Бригаде послаће нам сутра рано једну своју чету, која ће бити при нашем штабу, а чету I бригаде послаћемо у еастав.

БР. 151

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 24 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ ВИСОКА—КРУШЧИЦА—ДОБРАЧЕ И ЗАТВАРАЊЕ ПРАВЦА ОД АРИЉА¹

**ШТАБ
V НО. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**
Пов. бр. 108
Дне 24-IV-1944 год.
14.30^h

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ
ЈУГОСЛАВИЈЕ

Положај

1. — Шаљемо вам копију наређења које смо издали за наше јединице, из које ћете видети ситуацију на нашем правцу и рапоред и задатке наших бригада за сутрашњи дан.

2. •— У току ове ноћи и сутрашњег јутра ви треба да померите ваше јединице на просторију Бјелуша—Добраче—Гривска—Крушчица—Висока. Мислимо да то можете учинити јер су се јединице ипак нешто одмориле и да стигну на линију наших јединица. Нужно је да ви контролишете комуникацију која води из Ариља за Крушчицу. У јучерашњем допису ми смо вам нагласили да треба што пре да пређемо северно од линије Ужице—Пожега, како нам је то наредио В.Ш.^a

Дд бисмо што боље извршили ову операцију, било би нужно да одржимо сутра састанак, где би подробније размотрили и утврдили наш план. Мислимо да би тај састанак могли одржати у нашем штабу (ово због другова из Г.Ш.), или у нашој близини. Исто тако, пошто смо се сложили да само једна лака ударна група прелази између Ужица и Пожеге, потребно је да оне јединице које ће ићи са нама приближите што више нашим снагама, како би могли извршити потребан распоред свих јединица у даљем покрету.

3. — У сагласности са Главним штабом, шаљемо чету Бугара и црвеноармејаца за вашу III бригаду. Она има свој.

¹ Оригинал, писан на машини, калази се у архиви Војноисториског института, под бр. 37/2.

² Види док. бр. 152.

командни кадар, који су поставили другови из Г.Ш. Ову чету је потребно наоружати и снабдети са кухињом.

4. — Из с. Клекова, где се сад налазимо, извршићемо покрет у 24 часа и стићи ћемо до 7 сати у с. Чичково (заселак код слова. Ч).

Баш сада добисмо ваш извештај пов. бр. 79. Од наших бригада немамо детаљнијих извештаја о јачини непријатеља на сектору Љубиш—Бела Река. По јучерашњој процени на овом сектору била су око 2 батаљона недићеваца, помешаних са Немцима, са 8 малих тенкова и борних кола. Имамо не проверене податке да се у Боровој Глави и Негбини налази по један непријатељски батаљон, вероватно Недићев. На котата северно од Беле Реке налазили су се јутрос четници, које су наши батаљони брзо разбили. Вјероватно је да ћемо до сутра знати боље податке о непријатељу.

Ако имате мало хартије за писање, пошаљите нам, јер смо остали без ње.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

Командант, пуковник,
Мил. Морача

БР. 152

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА О ПРИГРЕМАМА ЗА ПРЕЛАЗ ПРЕКО КОМУНИКАЦИЈЕ ПОЖЕГА—УЖИЦЕ¹

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Оп. бр. 57
24 априла 1944 г.
у 17 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ И III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ

Ситуација. У току ноћи 24/25 о. мес. и током јутра 25 о. мес. делови V Крајишке дивизије извршиће покрет до на просторију Љубиш—Ђедовац—Чичково—Дреново—Гостиље—Трнава—Владаје. Делови ове дивизије у току 24 о.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, подрег. бр. 33/5, к. 782.

мес. успели су да очисте коте северно од с. Бела Река и досада избиле на к. Ђаво—Терзићи—Црни Врх и дејствују према ЈБубишу и комуникацији. У току ове борбе непријатељу су нанесени мањи губици и уништена су једна борна кола.

Непријатељ врши пребацивање снага које су биле ангажоване на сектору Ивањице према Пожеги и Ужицу. Непријатељ (Недићева војска) налази се на сектору Пожега—Ужице и дуж комуникације Ужице—Кокин Брод. Поред недићеваца има и Бугара са нешто Немаца. Делови IV Пролетерске бригаде водили су борбу са четницима са сектора Бисока. II Пролетерска извештава да се непријатељ налази у с. Милошевићима са правца Ман. Клисуре. Овде је непријатељ имао 4 тенка и нешто камиона са којима стално паролурају дуж комуникације Ивањица—Ариље. Код Кисељака налази се око 150 недићеваца.

Наша група добила је задатак од В.Ш-а да се пребаци северно од комуникације Вишеград—Ужице—Пожега, и то што пре. Ово наше пребацивање потпомогле би двије дивизије III корпуса (ово штабови бригада нека задрже за себе и не саопштавају даље).

Наша дивизија добила је задатак да се у току ноћи између 24/25 о. мес. и јутра 25 о. мес. пребаци на просторију Бјелуша—Добрача—Гривска—Крушчица—Висока.²

У циљу извршења предњег покрета

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — II Пролетерска бригада извршиће покрет са просторије на којој се сада налази најпогоднијим правцем за с. Гривска. Покрет треба извршити тако да зором предњи делови буду на комуникацији Ариље—Крупчица. Задатак ове бригаде је затварање ове комуникације и правца који изводи од Ариља и од Ман. Клисуре преко Добраче на Лисјачке Ливаде (к: 839). Неборачке делове према јутрошњој директиви задржати најбоље на просторији Ручетин, с тим што би се један јачи батаљон налазио на десној обали Биљевачке *речице* на 'положајима Лисјачке Ливаде—Лукића Врхови.

2. — III Српска бригада извршиће покрет најпогоднијим правцем са просторије на којој се налази преко Бјелуше за с. Крушчица. Задатак ове бригаде је затварање праваца који изводе од комуникације Пожега—Ужице. Одржавати сталну везу са II Пролетерском бригадом.

² Види док. бр. 151.

3. — IV Пролетерска бригада извршиће покрет са просторије на којој се сада налази на просторију Бјелуша—Висока, с тим што би један батаљон упутила у с. Бреково ради затварања правца који изводи од [Ман.] Клисуре ц у случају потребе садејства батаљону II Пролетерске који ће се налазити на положају Лисјачке Ливаде. Поред овога затварати правце који изводе од Ивањице и Кушића.

4. — Све ове покрете извршити тако да већина јединица буде до зоре на својим местима. Према томе први делови морају кренути најкасније данас у 24 часа.

5. — Штаб дивизије у току сутрашњег дана налазиће се у с. Моравчи и засеоку код слова „г" јужно од Крушчице.

6. — Пошто можемо очекивати да и сутра увече продужимо покрет то бригаде треба по могућству да буду што прикупљеније. Ово такође и из разлога да нас непријатељ не би по деловима цепкао и'натеривао на повлачење.

У свим овим покретима ми морамо бити чврсто повезани, јединице држати што прикупљеније како би у случају потребе могли што јаче и чвршће задати непријатељу удар и пробити се онде где то ми будемо желели.

СМРТ ФАЦИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

Начелник, мџор,
Саво Ђ. Дрљевић

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 25 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
УПУЋИВАЊЕ ТЕШКИХ РАЊЕНИКА У ЧЕТВРТУ ПРО-
ЛЕТЕРСКУ БРИГАДУ РАДИ ПРЕБАЦИВАЊА У БОЛ-
НИЦУ ДРУГОГ КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ¹**

**ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ**

Оп. бр. 58
25 априла 1944 г.
у 16,15 час.

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ Н.О.У БРИГАДЕ**

Ситуација. У току данашњег дана V Крајишка дивизија води жестоке борбе на линији Љубиш—Рожанство. Непријатељ је врло јак са правца Љубиша, где има и приличан број тенкова. Од Ужица до овог момента није му стигло никакво појачање.

V Дивизија треба у току ноћи 25/26 о. мес. да се пребаци преко комуникације Љубиш—Ужице.

Наша дивизија добила је задатак да се са ове линије помери у правцу V дивизије и комуникације Ужице—Пожега.

Ради извршења предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — IV Пролетерска бригада са свим својим деловима одмах по пријему овог наређења нека изврши покрет за с. Сирогојно. Већ смо наредили да се у том правцу упуту болница са два батаљона. По доласку у с. Сирогојно бригада ће примити наређење за даљи покрет од Штаба V дивизије, зато се најхитније још у покрету са њима повезати. Од тога момента бригада ће за извесно време потпадати непосредно под команду Штаба V дивизије. Са овом бригадом кретаће се и начелник Штаба дивизије, мајор Саво Дрљевић.

2. — II Пролетерска бригада одмах по пријему овог наређења упутити своје тешке рањенике (носила и теже ко-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 53/1.

шанике)² са једним најслабијим батаљоном, тј. најмањим по броју. Овај батаљон са болнидом треба најхитније да крене најкраћим правцем за с. Сирогојно, где ће ући у састав IV Пролетерске бригаде, тј. болница у састав болнице, а батаљон ће служити као обезбеђење и транспортовање ових тежих рањеника. Овај батаљон треба у с. Разложина (засеок од Чичкова) да сачека теже рањенике из III Српске бригаде, са којима ће даље продужити најхитније за Сирогојно. По доласку у с. Сирогојно повезати се са Штабом IV Пролетерске бригаде, под чију ће команду за извесно време потпасти.

3. — III Српска бригада упутиће одмах своје теже рањенике (носила и теже коњанике) тако да дпто пре стигну у с. Разложину, где ће сачекати болницу и батаљон II Пролетерске бригаде, одакле ће даље продужити покрет са њима.

4. •— II Пролетерска бригада упутиће са тешким рањеницима др. Шацу,³ који треба према наређењу Главног штаба за Србију да се јави Главном штабу. Вероватно да ће он остати и даље са Главним штабом. Другарицу докторку⁴ задржати и даље у вашој болници.

III Српска бригада упутиће према броју својих рањеника и довољан број болничарки (особља) без лекара.

5. — Наша дивизија, без IV бригаде, добила је задатак да ноћу између 26/27 о. мес. пређе комуникацију Ужице—Пожега. Стога је потребно да обе бригаде преко об. службе у току ове ноћи и сутрашњег дана сазнају тачно све податке о непријатељу на овом сектору.

У току ове ноћи бригаде ће остати на истим положајима, тј. II Пролетерска — сектор Гривска, а III Српска бригада — сектор Крупчица, са истим задацима.

6. — Сутра 26 о. мес. изјутра Штаб дивизије ће доћи код III Српске бригаде у с. Крушчица.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник.
Љубо Вучковић

Начелник, мајор,
Саво Тч. Дрљевић

² Односи се на рањенике који се не могу кретати него се носе на носилима или јашу на коњима.

³ Александар Сабовљевић

* Зора Сабовљевић

БР. 166

УПУТСТВО ШТАБА ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА „МИЛАН БЛАГОЈЕВИЋ" ОД 25 АПРИЛА 1944 ГОД. ЗА ВОЈНО-ПОЛИТИЧКИ РАД У ЈЕДИНИЦАМА ОДРЕДА³

25-1У-1944 г. — 10 крм.

ПОВЕРЉИВО

У П У Т
ЗА РАД У ПАРТИЗАНСКИМ ЈЕДИНИЦАМА

1. Војна обука

Пошто у партизанске одреде долазе људи са разним или никаквим војним знањем, а долази се појединачно или по групама, то је питање војне обуке доста тешко и компликовано. Зато војна обука мора бити плански организована тако да се сваки партизан у потпуности обучи и оспособи за доброг борца. Војна обука је темељ сваке војне организације. У мирно доба људи проводе често по више година на војној обуци. Међутим, у партизанском одреду мора се извести обука у много краћем времену и то само оно што је партизанима потребно. И поред тежих услова, у партизанским одредима обука може и мора да да веће резултате неголи у кадру, пошто је интересовање и сопствено искуство партизана далеко веће. Обука се изводи постепено, тј. прво се пређу оне гране војне вештине које су најпотребније у свакодневном хшвоту и борбама, па се иде даље све до специјалних радњи.

За сваки предмет посебно ствара се план за извођење наставе обуке. Обука треба да буде добро изведена и са теориске и са практичне стране. Претежно теорисати или практично радити на обуци неће дати задовољавајуће резултате. Оба начина рада треба умешно спојити.

•Обично се у обуци науче извесни типови оеновних радњи. Партизан треба да постане мајстор у свакој радњи, али он мора да буде довољно критичан да зна зашто се предузима таква радња, а не нека^друга, зато што ће се у борби обично наћи у различитим^и новим ситуацијама, те

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4400. Ово Упутство је издање Штаба I Шумадиског НОП! одреда »Милан Влагојевић", што је означено на првој страни омота овог пута.

да би се могао у њима снаћи. Сви партизани треба да прођу кроз војни курс. Пошто се долази по групама у одред, потребно је, да би се обука потпуно извела са сваким појединцем, да се обука изводи по групама. Те групе партизана треба да буду од једне деетине па навише.

У омладинским јединицама потребно је нарочито извођење обуке.

Резултати обуке чине уствари величину вредности сваке јединице, а они зависе од умешности и залагања војног кадра.

Команда мора да организује прикунљање војне литературе, која ће огромно помоћи у своме раду. У тој литератури, а нарочито у војним правилима, сабрано је вековно војничко искуство. Из њих треба потребне ствари правилно искористити и применити на данашњи систем борбе.

Треба отстранити мишљење да се може без војне обуке, јер је довољно искуство борбе, или да се нема времена. Времена ће се наћи, некад мање, некад више, па ако се још и начин обуке прилагоди приликама, искористиће се тако све расположиво време и постићи ће се највећи могући резултати.

Поред овог војног курса за све партизанае потребно је према могућностима образовати курсеве за специјалне службе: Преко свих ових курсева и борби потребно је нарочито обучавати војни кадар, за који се одржавају специјални војни курсеви.

Команданти батаљона и командири чета учршиће све што је могућко да се часови из војне обуке што више одржавају и да предавањима приеуствују сви борци у јединици. Обезбеђење давати по јединицама — наизменично — да не би ометало извођење обуке.

Да би се теориска знања из војне обуке употпунила и практично применила, потребно је предузети следеће:

1. сав рад у јединицама поставити на чисто војничку основу;
2. све што се теориски пређе, у практичном животу примењивати у потпуности;
3. захтевати од свих руководилаца да своје људство воде кроз борбу, да борце на лицу места обучавају: како треба да раде у подилажењу, гађању, узимању заклона, маскирању, гоњењу итд.;
4. после сваке акције или борбе одржавати четне и батаљонске састанке ради извлачења искуства за будући рад. Борце који су се истакли похваљивати, а оне који су се слабо држали критиковати, а по потреби и кажњавати;

5. раскринкавати непријатељске паролe: „Партизанима није потребна дисциплина“, „Не треба нам војна обука“, „Нисмо буржоаска војска“ итд. Овим се паролама жели изазвати дезорганизација наших јединица и рушење ауторитета руководиоцима;
6. код бораца пробудити велико интересовање за војну обуку. Указати им да без војне вештине нема ни говора о победи. Непријатељ то добро зна и зато жели и тежи да организационо ослаби наше јединице.

СНАГА ЈЕДНЕ ВОЈСКЕ ЛЕЖИ У ЊЕНОМ МОРАЛУ И ЊЕНОЈ ОРГАНИЗАЦИЈИ

2, Извлачење искустава из акција

Од сваке акције или борбе траже се три ствари: 1. војнички успех, 2. политички успех и 3. да послужи као поука и искуство из војне вештине за будуће акције. Сваку оружану акцију или борбу, кад се за то има времена, треба тако припремити и искористити да поред осталог умногоме служи за подизање војног знања код партизана. Пре акције партизане треба добро извежбати у таквој врсти оружаног сукоба. Вежбу треба понављати према различитим претпоставкама. Објашњења, која треба да буду доста широка, треба код партизана да развијају што већи смисао за ове акције. То ће омогућити добре резултате у борби, јер се на тај начин много појачава њихово интересовање и разумевање за ток борбе. Разумљива су разна тумачења о борби, јер су и способности за правилно процењивање различите.

Команда и руководство треба правилно да простудирају сваку акцију са гледишта војне вештине и да је изложе партизанима. Оцена се излаже на четном састанку, треба што врше да појача интересовање за све проблеме и да изазове што живљу дискусију.

Оцена и дискусија треба углавном да обухвате:

1. процену ситуације, циљ и задатак, 2. донету одлуку,
3. издате заповести, 4. вођење борбе од стране команде,
5. извршење заповести и рад нижих јединица, 6. држање партизана, 7. заључке.

При излагању корисно је извесне моменте борбе и практично претставити. Оцена мора да буде критичка и самокритичка. Команда мора да пронађе и изложи своје грешке. Самокритичност команде најбоље ће развити самокритичност партизана, а то је најбоља гаранција да васпитање иде правим путем.

Команда треба да зна да су евентуалности, тј. случајности, у борби неизбежне. Често пута те случајности имају

одлучну реч, што значи да мешају план на корист или штету. За ове случајности крива је, већим делом, сама команда, обично због слабог и једностраног плана. Уколико план буде бољи, утолико ће и случајности бити сведене на најмању меру. И зато, када се те случајности појаве, у вези са нижим јединицама или појединцима, не треба бацити сву тежину кривице на њих. Потребно је најпре испитати узроке ове појаве и пронаћи сопствену грешку у развоју ове појаве. Признање сопствених грешака омогућиће стицање већег искуства и подићи ће ауторитет команде... Само дубока, свестрана критика и самокритика омогућиће брзо напредовање. Зато је потребно да команда код партизана појачава у што јачој мери критичност и самокритичност.

3. Рад штабова

Штабови се обавезно састају свакога дана и на састанку сачињавају план рада. Дневни ред састанка изгледа овако: 1. обезбеђење јединице са обавештајном службом; 2. исхрана људства; 3. план рада за текући дан; 4. претрес рада прошлог дана и 5. разно.

По свршеном састанку саопштава се јединицама (издају се заповести) и то командант командирима, а политиком политичким комесарима, и тек тада се приступа извршењу заповести.

У току рада штабови помажу своје потчињене и контролишу да се наређења извршавају у потпуности.

4. Војни рад

Завести планско, обавезно свакодневно чишћење оружја. После чишћења вршити смотре. При чишћењу држати часове из описа наоружања.

Муницију држати чисто. Штедљиво је трошити. Неисправну — „слагалу“ муницију — сакупљати и предавати на сугцење.

Слободно време искористити за извођење обуке.

Са новим борцима обавезно изводити војну обуку док се не оспособе за борце. Нове борце не водити у борбу док не добију основна знања у руковању оружјем и вођењу борбе.

За ниже руководиоце организовати курсеве.

5. Мере за јачање морала и дисциплине

1. Развијати осећање самовесне, челичне дисциплине.. Живот поделити на приватни и службени. У приватном жи-

воту бити друг и близак свима партизанима. У службеном животу обавезно и строго се придржавати војничких обичаја у односу потчињених и претпостављених. Све рапорте примати и давати у ставу *МИРНО*.

Поздрављати антифашистичким поздравом, стиснутом десном песницом на слепоочници, са речима: „Смрт фашизму“. Отпоздравља се на исти начин са речима: „Слобода народу“.

2. Успоставити правилан однос између командира и политичких комесара, односно команданата и комесара, према дужностима које им припадају.

Командант, односно командир и политички комесар, према својим дужностима сачињавају целину, која мора хармонично да ради и иступа пред борцима. Та хармонија се не сме нарушити ни по коју цену.

3. Развијати другарство међу борцима, друговима и другарицама.

4. Друг и другарица који дођу у одред морају се раздвојити у две чете. Они могу живети заједно само изван јединице када то прилике дозвољавају.

Забрањено је заједничко спавање другова и другарица.

5. Другарице, као борци, равноправне су са друговима. Оним другарицама које врше војне дужности не смеју се давати још неки споредни послови, као што је прање, кување, крпљење итд.

6. Тражити и развијати код бораца оећења одговорности. Контролисати држање бораца у борби.

7. Борити се против пића, али дозволити пиће оним друговима који су на то навикли. Пиће алкохола може бити само на организован начин. Интендант дели следовање пића, као и хране.

Најстрожије забранити опијање.

8. Вршити редовно смотру бораца и свих њихових ствари.

9. Најстрожије забранити прикривање заплених ствари, примање „поклона“ и трговање разним стварима.

10. Најстрожије забранити крађу. Према непоправљивим крадљивцима у специјалним приликама применити најстрожије казне.

11. Забранити назив „теренац“. Све позадинске политичке раднике називати *политички радник*.

6. Чуваше људства

1. Команданти, командири и политички комесари одговорни су за сваки губитак. Штабови морају истицати сваки случај губљења другова, како је до тога дошло и чијом

кривицом, и предузимати одговарајуће мере — казне. Појачати и побољшати војни и политички рад, побољшати хомогеност јединица итд.

2. Повећати одговорност штабова за људство на тај начин што ће штабови добро руководити акцијама и борбама, што ће добро простудирати план акција и борби, што ће правилно искоришћавати терен, околности и слабост противника да би се са што мање губитака наносили удари непријатељу, што ће се на тај начин борци осећати сигурни у рукама штабова и што ће на тај начин бити нецотребно да команданти, командири и комесари врше оне послове које треба да врше борци.

Повисити кадар до нивоа стварних руководилаца, чиме ће се правилно искоришћавати и чувати људство и сами штабови.

3. Повећати војни и политички ниво бораца, усавршавати их свакодневно, не дозволити да у борбу улазе нови, неискусни, необучени борци.

4. У оквиру војне обуке обратити пажњу на маскирање, узимање заклона, на осигурање при логоровању, покрету итд.

7. Командовање

Командовати значи управљати-руководити. Војска је организована тако да се увек и на сваком месту зна ко је претпостављени а ко потчињени, ко старији а ко млађи. Ко има права да издаје наређења а ко је дужан да наређења изврши.

Командовање у војсци засновано је на безусловној послушности потчињених према претпостављенима.

Претпостављени у војсци је онај који према постојећим законима, уредбама, правилима и одобрењима има права наређивања, а потчињени је онај који је дужан да добивена наређења извршава.

Старији у војсци је онај који има виши чин, а ако чина нема онда који заузима виши положај; а млађи је онај који има нижи чин или положај.

Ниједно одељење не може остати ни за најкраће време без команде. Ако нема руководиоца, онда команду прима најстарији.

Пример: један командир чете претпостављени је само за борце, десетаре и водника из своје чете, а потчињен је своме команданту батаљона, бригаде итд.

Један командир чете старији је од свих бораца, десетара и водника свих партизанских јединица, а млађи је од свих команданата у партизанским јединицама.

Овај однос важи и за политичке комесаре.

Претпостављени има права наређивања, кажњавања, награђивања и похваљивања, а старији нема.

И претпостављенима и старијима мора се давати заслужено и дужно поштовање.

Командовање у војсци врши се редовним путем по надлежности. Само у хитним случајевима може се неки руководиоц прекочити. Он се о томе извештава док прилике то дозволе.

8. Ликвидације

Ликвидације се врше над непријатељима народа, шпијунима, потка^ивачима, убицама и пљачкашима. Ликвидације се врше по одлуци војног суда, који образује окружни НОО, или војни штабови.

Конфискација имовине врши се само од строго истакнутих народних издајника. Конфискују се само оне ствари које су потребне војсци.

За ликвидацију се одређује патрола са војнички и политички одговорним лицима.

Дужности су војног руководиоца: да ухвати осуђено лице, саслуша, веже, под стражом спроведе и на прописан начин ликвидира.

Дужности политичког руководиоца су: да објасни осталим укућанима затто се врши ликвидација, да се узима (конфискује) само оно што је наређено, и то организовано, да *не* би *лично* на пљачку, и убеди околину да се ликвидација врши само због интереса војске и народа, којима је он сметао помажући непријатеља.

9. Рапорт

Рапорт је службени разговор између претпостављених и потчињених. Војник који има шта да моли, да се жали или је изведен на рапорт по кривици јавља се на рапорт командиру чете. Дежурни у одређено време и на одређеном месту постројава војнике за рапорт и извештава командира чете.

Рапорт се врши прво са борцима, па се исти удаљују, затим са десетарима, па са водницима.

Ако грешка прелази надлежност командира чете, онда се дотични са рапортном књигом упућује на рапорт команданту батаљона.

Рапорт је најмоћнији начин војног васпитања, завођења дисциплине, поелушности и успостављања правилног односа између бораца и руководиоца.

Рапорти се морају обавезно вршити у свим једиш-[цама. Рапорт спречава да потчињени свуда и на сваком месту и у свима приликама разговарају са претпостављенима на равној ноzi.

**10. Дужности политичког комесара **

1. Он је претставник КП пред народом.
  2. Спроводи и брани политичку линију НОВ и ПОЈ.
  3. Стара се о моралу и дисциплини своје јединице.
  4. Стара се о исхрани, одевању и личним осећањима
• партизана.
  5. Контролише санитет и стара се о рањеницима.
  6. Помаже команданте у командовању.
  7. За време борбе је међу борцима — подиже морал.
  8. Пре акције објашњава значај политички акције — политички припрема борце.
  9. Подиже културно-просветни ниво партизана.
- Политички комесар треба да је најомиљенији друг у јединици и да има много иницијативе и агилности за рад.

11. Вођење књига

Чета води следеће*књиге:

1. Књигу благајне, по којој правда пријем и издатак новца
  2. Рапортну књигу, у коју уводи све борце који иду на рапорт.
  3. Књигу наредбе и заповести. Преко заповести се регулише служба у чети. Преко наредбе се саопштавају наређења трајне вредности: казне, похвале, награде, постављења итд.
  4. Дневник. Ако је чета самостална, води дневник, у који уводи цео рад и живот чете.
- Књиге су поверљиве природе и морају се строго чувати.

12. Извештаји

Штабови и четна руководства подносе извештаје одмах после борбе: о резултату борбе, губицима, рањеницима, утрошку мзшиције и плену. Све о непријатељу.

О несрећним случајевима и дезертерима достављати извештаје одмах — најхитније. _ '

Редовни извештаји подносе се по наређењу. Извештај садржи:

1. Бројно стање и наоружање јединице.
2. Акције и борбе.
3. Долазак нових бораца и губици.
4. Здравствено стање.
5. Имовно стање.
6. Рад јединице, војни и политички.
7. Дисциплина и морал.
8. Разно.

Важне ствари у извештају треба шифрирати. Извештај слати поверљиво у запечаћеним ковертама.

13. Четни састанци

Четни састанци се одржавају под руководством политичког комесара чете. Четне састанке треба одржавати што чешће, јер то је начин да се борци правилно васпитавају и уздижу, да не гунђају иза леђа, да руководиоци добро упознају кроз критику и самокритику све борце и њихове особине.

Пре састанка саставља се дневни ред по коме се ради. Право говора, критике и предлога има сваки борац. Ово је једино место где потчињени могу критиковати рад претпостављених.

По потреби, другарице одржавају своје женске састанке, где расправљају питања и доносе одлуке о целокупном животу и раду жена у војсци.

14. Пријем нових другова

Када дође нови борац у одред, штаб га свестрано саслуша. После га распоређује у чету. Командир чете дужан је да га за најкраће време оспособи за борца, да га обучи у руковању оружјем, стражарчењу, вођењу борбе итд.

Политички комесар има да га упозна са целокупним животом и радом у војсци. Нове борце одређивати у распоред са најiskusнијим и најбољим друговима, од којих ће се најбоље васпитавати.

15. Контрола и одговорност

Уобичајено је да се наређења издају шаблонски, незванично и нередовним путем. Услед тога је долазило да су наређења извршавана површно или никако.

Пре издатог наређења треба добро простудирати коме ће се наређење издати и како. Наређења издавати званично

и редовним путем. Контролисати извршење сваког наређења, да ли је извршено и *како*. Поставити строгу одговорност свима партизанима за сваки рад.

Само на овај начин рада можемо очекивати позитивне резултате.

16. Ауторитет штабова

Да би командоваше било успешно, потребно је да штабови имају јак ауторитет пред борцима. Ауторитет се постиже на следећи начин:

1. Личним *примером*: сви руководиоци треба да подесе свој живот и рад тако да служе за пример млађима у позитивном смислу. Да раде само оно што ће их уздизати и чему ће се млађи дивити.

2. Правичношћу: сву службу треба правилно поделити тако да борци осете да су равноправни чланови колектива (јединице) и да руководиоци у службеном погледу гледају на све борце једнако и да их руководе једино интересе Нар.-осл. борбе а не лични.

3. Стручна способност: руководиоц мора доказати својим способностима да је дорастао за одређени положај. Због тога се сви руководиоци морају свакодневно усавршавати »за своје дужности.

Ако један борац осећа да зна више и боље од командира, командир од команданта, ту о ауторитету не може бити ни говора.

4. Однос према потчињенима: однос према потчињенима треба подесити тако, да на прво место дођу интереси борбе, затим другарска љубав и да се у потпуности разликују службени *и* приватни живот.

У приватном животу на прво место друг, па онда руководиоц. У службеном обратно.

5. Вођење рачуна о борцима: борци у руководиоцима треба да виде родитеље-старатеље — који увек мисле на њих, старајући се о храни, одећи, обући, смештају, личном животу, да им се нађу и у весељу и у невољи. Да поделе са њима и добро и зло.

Поред ових пет главних чинилаца ауторитета, има ЈОШ много особина које могу појачати или ослабити ауторитет. Немогуће је све овде описати.

Руководиоц који се буде придржавао горњих начела имаће висок и чврст ауторитет пред својим млађима и неће тражити да му га неко други подиже иза леђа.

НА ПОСАО ДРУГОВИ!

БР. 166

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 26 АПРИ-
ЛЈА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ПРВЕ, ЧЕТВРТЕ И ДЕСЕТЕ
КРАЈИШКЕ НОУ И ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
У ВЕЗИ ПРИПРЕМА ЗА ПРЕЛАЗ КОМУНИКАЦИЈЕ
УЖИЦЕ— БОРОВА ГЛАВА¹**

**ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Пов. бр. 109/44
Дее 26. IV. 1944 год.
У 14^h

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ -У-те ДИ-
ВИЗИЈЕ И ШТАБУ IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
II ДИВИЗИЈЕ

Положај

Наша група са садање просторије треба да пређе кому-
никацију Ужице—Борова Глава. Пошто су нам јединице
уморне, прелаз ове комуникације вршићемо у ноћи 27—28
ов. мј. с тим да се 27 ов. мј. ујутру поставимо на проеторију
Шљивовица—Жигале.²

Детаљнију наредбу и задатке бригада послаћемо вам
када добијемо податке о непријатељу на линији Ужице—Ча-
јетина—Палисад—Кокин Брод и са правца Рожанство. Ове
податке треба да нам доставите 27 ов. мј. до 6 сати ујутру.
До ове наредбе треба да учините следеће:

1. — Два батаљона IV КНОУ бригаде кренуће 24 ов. мј.
увече са потпуковником другом ЈБубом³ на сектор с. Дрије-
тањ, одакле ће вршити демонстрације на Ужице и заседе
на комуникацијама. Ови батаљони својом појавом и борбом
треба да привежу непријатељски гарнизон за одбрану града
и они ће, према ситуацији, прелазити на сектор Лугови и
да се ту задрже вештим маневром 2—3 дана.

2. — IV Пролетерека бригада послаће своја два бата-
љона на сектор с. Рудине 27 ов. мј. до зоре да појачају ба-
таљон IV КНОУ бригаде ради обезбеђења од правца Чаје-
тине и Палисада. Остале јединице IV Прол. бригаде треба
до покрета да остану на сектору Алин Поток—Трнава.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноето-
риског института, под бр. 38/2.

² Види док. бр. 157.

³ Љубодраг Ђурић

'3. — X Крајишка НОУ бригада треба да узме сектор који и сад држи, с тим што може да помери своје снаге у Рожанство ако непријатеља тамо не буде.

4. — I Крајишка бригада узме с. Гостиље—с. Раковица.

Покрет са ове просторије извршићемо 27 ов. мј. поеле подне, како би нам јединице до ноћи стигле на комуникацију. Прелаз преко комуникације мислимо извршити у три колоне: лева [колона] I бригаде, средња колона IV Пролетерска и IV Крајишка бригада и деена колона X КНОУ бригада. Уколико би се налазили недићевци у Чајетини и Палисаду, мислимо да их нападнемо и да заузмемо ова места. Напад би вршиле I Крајишка и IV Пролетерска бригада.

Према томе, да бисмо могли све ово учинити и правилно наставити јединице на своје правце и дати им задатке, обавезно нам пошаљите тачне податке о непријатељским снагама на комуникацији/евентуалним утврђењима на њој] итд. Пожељно је да се прикупе подаци и о комуникацији Ужице—Вишеград и о свему другом што би нас интересовало.

Батаљон II Прол. бригаде који носи рањенике треба да буде у саставу IV Прол. бригаде и под њеном командом. Начелник штаба II дивизије⁴ може да дође у наш штаб.

Уколико се осете јаче снаге непријатеља на правцу Гожанства и ако данас дође до борбе, штаб X бригаде треба да процени ситуацију и да нас о томе извести, како би се предузеле потребне мере.

Наш штаб се налази у с. Алин Поток, код школе. Село Трnavу, где смо требали доћи, може да користи IV Прол. бригада. Она је заселак Гостиља.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант, пуковник,
(М. П.) **Мил. Морача**

⁴ Миодраг Миловановић-Луне, народни херој

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 26 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДРУГЕ ПРОЛЕ-
ТЕРСКЕ И ТРЕЋЕ СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА ПРЕЛАЗ
ПРЕКО КОМУНИКАЦИЈЕ УЖИЦЕ—ПОЖЕГА¹**

**ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ**

Оп. бр. 59
26 априла 1944 г.
у 10,45 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ И III СРПСКЕ Н.О.У БРИГАДЕ²

Ситуација. Према подацима којима располажемо у Ужицу од непријатеља има један батаљон Бугара, до 100 Немаца и један батаљон добровољаца. На цести Ужице—Јбуиш у току јучерашњег дана налазио се један батаљон Немаца са моторизацијом и један батаљон добровољаца, који је ишао од правца Ужица. У Пожеги налази се један батаљон добровољаца. У Ариљу налази се батаљон Бугара, нешто пољске страже и извештан број Немаца, који су стигли са правца Ивањице. На комуникацији Пожега—Ужице ггоема једним подацима нема непријатеља, док према другим игла понешто Бугара на станицама Узићи и Горјани. • Четници који су се повукли испред наших јединица налазе се у с. Р*оге.

У току данашњег дана на сектору V дивизије чула се врло слаба борба. Детаљнију еитуацију на том сектору не знамо.

Наша дивизија, без IV бригаде, добила је задатак да у току ноћи 26/27 о. мес. пређе преко комуникација Ужице—Пожега и да даљим радом на том сектору олакша пробијање наше главнине.³

У циљу извршења предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — III Српска бригада прикупиће се на просторији Сјеверово, одмах по пријему овог наређења. У 17,30 час. извршиће покрет са те просторије (Шумица) правцем: Бр-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 54/1.

² Наредбом Штаба дивизије пов. бр. 58 од 25 априла, 1944 год. Четврта пролетерска бригада привремено је ушла у састав Пете НОУ дивизије.

³ Види док. бр. 167.

ђани Злакуса—мост на Ђетињи-к. 426—Узићи—Радовци -шк.—к. 237—Врашани—Вошњаци—Бобија (к. 696)—М Црнокоса (к. 698)—Засеље—Каленићи—Бобија (к. 775)—Граница (к. 787). По избијању на ову проеторију затворити правце који изводе од Косјерића, од Жевице и комуникацијом Пожега—Каленићи.

Одредити један батаљон који ће ићи -као побочница бригаде источно од железничке станице Узићи и да тек на прелазу Лужнице уђе у састав бригаде. Овај батаљон мора обавезно порушити железничку пругу и мостић који се налази пола километра источно од млина.

Тежити томе да се гфва комуникација пређе између 19 и 20 час.; комуникација и железничка пруга између 22 и 23 час. и комуникација код Скрапежа између 1 и 2 часа: 27 о. мес.

2. •— II Пролетерска бригада прикупиће се на просторији с. Крушчица одакле ће извршити покрет на Сјеверово, с тим да из Сјеверова тачно у 17,30 час. претходница крене према цести. Одавде ће продужити покрет правцем: Врањевина—Видићи—Градина—Потпеће—Поточање — к. 522—источни засеоци Горјана — к. 651 — Шерељ — к. 372 — цестом до к. 375 — Добродо—Белотићи—Братиновићи — к. 626 — к. 716 — Ђукавци—Гујин Кам. (к. 685). Уколико буде било моторизације на цести не продужавати цестом од к. 372, већ одмах скренути у Добродо, одакле продужити одређеним правцем. По доласку на ову просторију бригада ће се разместити на проеторију Гујин Кам.—Ђукавци—Лелићи—Братуновићи—Белотићи, са задатком затварања праваца који изводе од комуникације Косјерићи—Ужице и комуникације Ужице—Пожега.

Одредити један батаљон као леву побочницу, који ће прећи комуникације између железничке станице Горјани—Ужице, порушити пругу и уколико има који мост, а одатле продужити преко Севојно—ТреШњица—Пониквица—Каменица—Лелићи. Са овим батаљоном нека пође заменик команданта бригаде.⁴

Настати да се прва комуникација, пређе између 19 и 20 час.; друга комуникација и железничка пруга између 22 и 23 часа, и трећа комуникација код Скрапежа између 1 и 2 часа 27 о. мес.

3. — Штаб дивизије кретаће се са II Пролетерском бригадом, а по доласку на одређену просторију сместиће се у с. Братиновићи, засеок Бурлићи.

⁴ Миодраг Миловановић-Луне, народни херој

4. •— У току данашњег дана и ове ноћи покрети морају бити врло брзи, енергично протеривати мање групице непријатеља, а по могућству заобилазити заседе, утврђења итд. Добро би било када нас на читавом путу не би непријатељ уопште приметио. Скренути пажњу свим руководиоцима на важност извршења ове акције, као и на то да у току марша буде примеран ред и дисциплина. Застајкивања у покрету не сме бити. За сваки случај ако би се десило због великог мрака да се колона прекине, онда не чекати повезивање већ наредити одмах да успут свака чета има водича, како би могли одмах продужавати покрет.

Припремити јединицу тако да уопште, нити због ко-Море нити због чега било, не буде застајкивања.

5. — Побочнице упутити тако да оне нешто прије (10—15 минута) од главнине избију на комуникацију, како фи на време могли порушити железничку пругу.

6. — Уколико у станицама не би било непријатеља, узети из њих све за нас потребне ствари, а затим запалити и уништити сва станична постројења. Напомињемо да претходно треба дозволити железничким чиновницима да своје ствари избаце из станица. Железничке чиновнике и железничаре повести са собом. Но уколико на станицама буде бугарске посаде не нападати је.

7. — Борбени знаци за 26/27-1У Ужичанин—Ваљевац.
Борбени знаци за 27/28-1У Средоје—Радивоје.

Знаци распознавања за 27 о. мес. Повлен—Морава.

Знаци распознавања за 28 о. мес. Шумадија—Суворор.

Знаци распознавања за 29 о. мес. Рудник—Космај.

Знаци распознавања за 30 о. мес. Топлица—Јабланица.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

БР. 157

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 27 АПРИ
ЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ПРВЕ, ЧЕТВРТЕ И ДЕСЕТ
КРАЈИШКЕ НОУ И ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАД
ЗА ПРЕЛАЗ КОМУНИКАЦИЈЕ УЖИЦЕ—ПАЛИСАД¹**

**ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Пов. бр. 110/44
Дне 27. IV. 1944 год.
у 2.20^h

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ И ШТАБУ
IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ II ДИВИЗИЈЕ

Ноложај

1. — Ситуација. На дан 25 ов. мј. наше јединице пресекле су комуникацију Ужице—Љубиш—Кокин Брод, тако да је непријатељ који се налазио у Љубишу и Јасенову. услед опасности да не буде отсечен и уништен, био присиљен на извлачење и продро је за Ужице. Два батаљона наше дивизије, у току ноћи 26—27 ов. мј. пребачена су на просторију с. Дријетањ и исти ће вршити демонстрације према Ужицу.

2. — Подаци о непријатељу. Према доеад прикупљеним подацима, не може се закључити колика је *посада* у Чајетини, Палисаду и на Боровој Глави. Сви подаци се слажу да у Чајетини има око 200 недићеваца и љотићеваца. Према једним подацима, на Палисаду има мања посада Бугара и недићеваца а на Боровој Глави батаљон Бугара, док према другим на Палисаду има батаљон Бугара. Ми вршимо испитивање и уколико добијемо податке, доставићемо их јединицама, али поред овог све јединице су дужне за време својих покрета да прикупљају податке о непријатељу.

3. — Ради извршења раније постављеног задатка, наше јединице ће учинити следеће покрете:

а) лева колона: I Крајишка НОУ бригада извршиће покрет правцем с. Гостиље—уз р. Катушницу—Црни Врх [к. 989]—Краљева Вода²—западно од Оштре Косе (к. 1049)—западно од Обадовог Брда [к. 984]—Ћавик [к. 1018]—Бранешци (Подгорица)—с. Шљивовица (Росуље Рудине).

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 39/2.

² Партизанске Воде

На овај начин Трва бригада обилази јужно од Палисада и ако се не могне кретати долином Катушнице, онда треба да иде гребеном северно од р. Катушнице па опет јужно од Палисада, и даље, истим правцем. По доласку у с. Шљивовицу и Бранешци, I бригада ће оставити осигурање према Палисаду и Чајетини од јединица које буду у западном засеоку с. Бранешци, а од предњих јединица осигурање и осматрање од правца Кремне.

б) средња колона: IV Пролетерска бригада и два батаљона IV Крајишке бригаде са болницама кретаће се на следећи начин: у претходници три батаљона IV Прол. бригаде, за њима један батаљон IV КНОУ бригаде, болница IV КНОУ бригаде и остале јединице IV Прол. бригаде, правцем: Алин Поток—Рудине—источно од с. Чумићи—с. Мушвете—с. Ђоровићи—с. Кнежевићи—Николино Брдо [к. 724]—Лекићи—Јачимлук—Павловићи. Од с. Мушвете један батаљон IV ПрГол. бригаде кренуће ка коти 718 на цести, где треба остати у заседи до проласка целе колоне. Овај батаљон може кренути и раније, тј. одвојити се тако да буде стално лева побочница. Од с. Мушвете одвојиће се један батаљон IV КНОУ бригаде, који ће преко Церова избити на цесту између Кнежевића и Мачката и остати у заседи до проласка целе колоне. На овај начин два батаљона IV Прол. бригаде остаће у претходници и продужити покрет одређеним правцем.

в) десна колона: X Крајишка бригада кзвршиће покрет правцем: с. Рожанство—Лупоглав—Врхови—Тамјаница—Мачкат—с. Жигале—с. Цветићи. По преласку цесте један батаљон оставити у северном засеоку Беле Земље, око к. 747, који ће на цести држати заседу и уједно вршити осигурање.

4. — Јединице ће се разместити на следећим просторијама: I КНОУ бригада с. Бранешци, западни засеоци—с. Рудине—с. Росуље и западни засеоци села Шљивовице, јужно од Градине. IV Прол. бригада сместиће се у с. Павловићи—Томанићи—Јачимлук—Саиновина и куће између Саиновине и Николина Брда с тим да болница буде у с. Саиновина а штаб бригаде у кућама око 500 метара северно од Вучјег Брда [к. 837]. X Крајишка бригада сместиће се са болницом у с. Бранешцима, штаб бригаде у с. Војновићима, а један батаљон у с. Бјелишу. X Крајишка бригада сместиће се у с. Цветићима, болница и штаб бригаде у с. Жигалу. Штаб ^-те дивизије у колони кретаће се иза батаљона IV бригаде и испред болнице IV КНОУ бригаде а сместиће се у с. Лекићима.

Батаљон X бригаде који остаје у заседи треба по мрака да ститне у састав своје бригаде у Жигале. Штаб I бригаде сместиће се у с. Росуљама.

Предњи делови Свих јединица треба да извиђају и прикупљају податке о комуникацијама Ужице—Добрун. Све прикупљене податке хитно достављати да би се на време могао припремити план за прелазак жељ. пруге и цесте Ужице—Добрун.³

5. — У случају да у току сутрашњег дана буде киша или магла да не могу дејствовати непријатељски авиони, јединице ће извршити покрет и то: I КНОУ бригада у 8 часова, а остале све јединице у 10 часова пре подне 27 ов. мј. У случају да време буде ведро, јединице ће вршити покрет тако да у први сумрак избију на цесту Палисад—Ужице и пребацивање преко исте извршити у току ноћи, у коме *би случају у току ноћи продужио се покрет на напред одређену просторију.*

6. — Батаљон X бригаде, који ће бити у заседи код Беле Земље, треба да успостави везу са батаљонима IV КНОУ бригаде који ће бити на просторији с. Дријетањ, да их обавести о нашем, преласку цесте и да им саопшти да се пребаце на просторију Лугови и овај ће батаљон, како је напред назначено, **до мрака 28 ов. мј. ући у састав бригаде.**

7. — Даљни покрет ће вероватно уследити 28 ов. мј. тако да би у току ноћи 28—29 ов. мј. прешли преко комуникација Ужице—Добрун, о чему ће штабови добити наређење.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар Начелник, п.пуковник, Командант, пуковник,
И. Матерић   **Р. Мартиновић**   **Мил. Морача**

(М. П.)

² Види док. бр. 171. ,

БР. 147

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 27
ДПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ПРВЕ, ЧЕТВРТЕ И
ДЕСЕТЕ НОУ КРАЈИШКЕ И ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ЗА ПРЕЛАЗ ПРЕКО КОМУНИКАЦИЈА
УЖИЦЕ—ВИШЕГРАД¹**

**ШТАБ
V НО. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Пов. бр. 112

Дне 27. IV. 1944 год.

v 21.45

ШТАБУ I, IV и X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ^-те ДИ-
ВИЗИЈЕ И ШТАБУ IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
II ДИВИЗИЈЕ

Положај

Према доеадашњим подацима, непријатељ располаже са малим снагама на прузи Ужице—Вишеград. По изјави сељака прекинута је пруга код Ужица на правцу Вишеграда, као и између Ужица и Пожеге, ради чега је у току данацгњег дана саобраћај био обустављен.

Потребно је да искористимо ову ситуацију и да са јединицама што пре пређемо комуникације Ужице—Вишеград, ради чега дајемо јединицама следеће задатке:

I Крајишка бригада кренуће са своје садашње просторије тако да јој предњи батаљони, који ће вршити заседу и рушити комуникације код жељ. ст. Биоска,² буду на] касније у 4 сата ујутру 28. ов. мј., да блокирају комуникацију од Вишеграда и омогуће пролазак бригаде и осталих јединица/ Правац покрета за целу бригаду јесте Шљивовица—Стрмац—Омар, а затим ће се делити према ситуацији и прикупљеним подацима у више колона и прећи цесту и пругу на сектору око жељ. ст. Биоска. Овде треба добро порушити и цесту и пругу и оставити јаче заседе које ће онемогућити у току читавог дана 28 ов. мј. кретање непријатеља од Вишеграда ка Ужицу. Са бригадом продужити на сектор Липе—Кулина-^-Пшаник—Љубичићи.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 50/1.

² Види док. бр. 152.

IV Пролетерска бригада кренуће тако да јој предњи батаљони буду на прузи исто у 4 сата ујутру 28 ов. мј. к вршиће прелаз једном колоном од Томанића па лево от жел. ст. Врутци, преко с. Врутци—с. Митрашиновићи. Другом колоном преко с. Анжићи—к. 732—Ражиште—Рочњак. а трећом колоном преко с. Павловићи—с. Симићи—с. Бања—уз Рочњачки поток. Иза средње колоне треба да иду болнице. Предњи батаљони треба добро да поруше пругу и оставе довољне јачине заседе на прузи до проласка болнице, а са осталим снагама кренути на цесту, запосести је и држати до проласка болнице. Бригада ће се сместити у с. Кнежевићи, Забој, Пеар, Јелисавчићи, Рогићи.

IV Крајишка Н.ОУ бригада кретаће се правцем, тј. вршити прелазак комуникација од с. Цветићи па источно од ж. ст. Врутци, преко Крнда [к. 781], ка селу Крстоњевићи, преко с. Стапари, Малића Брдо [к. 907], и сместити се у с. Ђурићи и с. Клајићи. Покрет треба да изврши исто тако да буде у 4 сата 28 ов. мј. на прузи.

X Крајишка Н.ОУ бригада вршиће прелазак пруге западно од ушћа р. Сушице и кренути преко с. Стапари—Утрина—Кувелићи—Долови—Кадињача. Бригада треба добро да поруши пругу и остави заседу довољне јачине на истој док не прођу све болнице, а исто тако да хитно упути јединице које ће направити заседе на Гредици (к. 861) и на Кадињачи, тако да ће се бригада сместити у с. Долови—Гребачевићи—Глогињићи, са заседама и осигурањима на поменути местима.

Правци покрета јединица до пруге: I КНОУ бригада: Росуље—Шљивовица—Равнице—Омар—Володер [к. 867]. IV Прол. бригада: Саиновина—Вучје Брдо [к. 837]—Томанићи—Павловићи, одакле се раздваја у више колона, како је напред речено. IV КНОУ бригада: Бранешци—Вермезовићи—Цветићи—Крнда [к. 781] и даље. X КНОУ бригада: Жигале—Ристановићи—ушће р. Сушица и даље.

Штаб дивизије ће се кретати са IV Прол. бригадом и по преласку се сместити у с. Костићи и куће око Лепе Главе.

Покрете болница подесити тако да исте могу одмах по избијању на пругу и стварању слободног пролаза да се спуштају и почну са преласком пруге, на који би начин уствари у саму зору прешли пругу, тј. отпочели прелазак пруге.

Поново наглашавамо да је важно да делови X и IV Прол. бригаде журно избију на цесту и да на истој поставе добре заседе, нарочито X бригада, која може за ово одвојити јединицу која се неће ангажовати око рушења пруге.

Батаљони IV КНОУ бригаде који су са потпуковником, другом ЈБубом,³ треба да се ангажују на заседама на цести која води за Бајину Башту и за Вишеград и да на истима направе довољно преЦрека. Ови батаљони ће појачати X КНОУ бригаду тако да ћемо омогућити наш даљи покрет.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

Командант, пуковник,
Мил. Морача

Начелник, п.пуковник,
Р. Мартиновић

(М. П.)

БР. 159

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 28 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА РУШЕЊЕ КОМУНИКАЦИЈЕ ВИШЕГРАД—УЖИЦЕ¹

**ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Бр. сл.
Дне 28/1[^]-1944 год.

ШТАБУ X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ [^]-те ДИВИЗИЈЕ
Положај

Примили смо ваш извештај писан данас у 13 часова.

Непријатељски тенкови и камиони стигли су 'јутрос око 7 часова на цесту код Митрашиновића и омели пребацивање IV Прол. бригади. Од ње су прешли само делови једног батаљона. Све досада непријатељ држи ову комуникацију и на сектору Митрашиновићи—Биеока IV Прол. бригада води борбу. Извиђачко одељење IV Крајишке бригаде јавило нам је да је у Митрашиновиће стигло 15 тенкова, 5 борних кола и 50 камиона са војском.

Ми смо предпли цесту нешто пре доласка ових тенкова и налазимо се у засеоку Јањићи,- код Лепе Главе. Одавде

³ ЈБубодрог Ђурић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 41/2. /

смо послали везу нашој I бригади, али досада нисмо добили извештај.

Због овакве ситуације потребно је да све ваше јединице, као и батаљони IV бригаде врше најенергичнији притисак на комуникацију,² како би у току ове ноћи омогућили пребацивање IV Прол. бригади. Исто тако потребно је да једак ваш батаљон запоседне Кадињачу и да што више заруши цесту и да тај батаљон држи заседу на истој. Борбу на комуникацији организујте тако да онемогућите непријатељу довлачење појачања на сектор према IV Прол. бригади.

Јавите нам које су све јединице IV Крај. бригаде прешле цесту и где се сада налазе. Најхитније нам пошаљите извештај о садашњој ситуацији код вас, о јачини и распореду непријатеља и где би најлакше могле да се пребаце свр наше снаге преко цесте. Ако се нису пребациле све јединице IV бригаде (Крајишке), потребно им је послати везу, а што морамо учинити и за IV Прол. бригаду, за правце пребацивања вечерас.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком
И. Матерић

• Командант, пуковник,
Мил. Морача

БР. 160

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 28 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ И ТРЕЋЕ СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА ПРЕЛАЗАК КОМУНИКАЦИЈЕ ПОЖЕГА—КОСЈЕРИЋИ¹

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

- Оп. бр. 60
28 априла 1944 г.
у 6 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ И III СРПСКЕ Н.О.У БРИГАДЕ

Ситуација. Према накнадно прикупљеним подацима у Ужицу се налази и даље исти број непријатељске војске. У току јучерашњег дана око 40 камиона са једним тенком

² Види ок. бр. 162.

¹ Оригинал, писан на мангини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 55/1.

отишло је из Ужица за Пожегу, вероватно ради појачања Пожеге. Синоћ до 23 часа стигло је у с. Мијоковци са правца Чачка (Милановца) 11 камиона за које се не зна да ли су продужили за Жежевицу.

У току јучерашњег дана II Пролетерска бригада приликом преласка комуникације Ужице—Пожега уништила је путнички воз у коме се налазило око 200 непријатељских војника, (рачунајући једну радну чету). Било је око 150 Немаца, Бугара, недићеваца и четника. Немамо још тачне податке али изгледа да је већина убијена и заробљена. Пруга је разрушена и запаљена железничка станица Узићи. Са наше стране имали смо 3 мртва, међу којима заменик команданта бригаде друг Миодраг Миловановић-Луне, и око 5—6 рањених.

III Српска бригада по преласку комуникације растерала је једну групу четника и запленила једну радио-станицу, један радио-апарат, заробила једног капетана и једног четника брадоњу. Једна колоца недићеваца дошла је у помоћ четницима. На њих је синоћ извршен напад, али не знамо резултат.

Наша дивизија, да би извршила главни свој задатак, пребациће се са ове просторије на нову просторију.²

У циљу извршења покрета

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — III Српска бригада данас после подне прикупиће се на просторији с. Граница одакле ће између 16 и 18 час. прећи комуникацију Косјерићи—Ужице и уколико не буде непријатеља (јачег) у Косјерићу заузети га, и бригаду разместити на просторији с. Косјерићи—с. Цикоте. Задатак затварање праваца који изводе комуникацијом Ваљево—Косјерићи—Пожега. Приликом преласка цесте порушити све мостове који се налазе на том простору.

2. — II Пролетерска бригада ће у току данашњег дана до 16 час. прикупити бригаду на просторији с. Ћукавци—Гујин Кам.[ен] одакле ће одмах после тога извршити прелаз преко комуникације на просторију Макичево Брдо, одакле би продужили преко Рибашевине и сместити се са једним батаљоном на просторију Тупаићи—Мандин гроб, а са главнином бригаде на просторију североисточни засеоци Ррлбашевшге, затим Градина, Савин Кам. [к. 807]—Старчевићи—Јованчићевићи—Ивановићи. Задатак затварање праваца који изводе од Ужица цестом Ужице—Косјерићи, Ужице—Бајина Башта.

² Види док. бр. 167.

3- — Штаб дивизије кретаће се са II Пролетерском бригадом, а по доласку на нову просторију сместиће се у засеок код к. 603 с. Рибашевине.

4. — Водити рачуна о преласку цесте да се не би десило да нас непријатељ моторизацијом прекине. Зато II Пролетерска мора порушити мостове јужно од места прелаза, а III Српска северно од места прелаза. У том циљу батаљоне који ће имати задатак рушења мостова упутити мало раније да избију на цесту.

5. — Борбени знаци: за 28/29-1У- Михаило—Вељко!
Борбени знаци: за 29/30-1У- Коста—Владо!

**СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ! **

За Штаб дивизије
командант, пуковник,
ЈБубо Вучковић

БР. 161

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА НРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 28 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗИЈЕ О НАПАДУ НА БИОСКУ¹**

**ШТАБ
I К.Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ**
Стр. пов. бр. 7/44
Дне 28/1У 1944 год.
у 15.5^h

ШТАБУ У-те НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. — Примили смо ваш допис од данас, у којем нас обавештавате да сте се пребацили јутрос у 7 сати преко комуникације и да сте стигли на просторију с. Јањићи.

2. — Са бригадом смо се пребацили преко комуникације јутрос између 5 и 6 сати. Пребацивање смо извршили на сектору између Биоске и Кремне, тј. западно од жел. станице Биоске, 1 км. удаљено. Пошто се непријатељ налазио

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 335, к. 782.

у Биоски, а то нам је био правац нашег пребацивања, са двије чете II батаљона извршили смо напад на непријатеља у Биооки. Непријатељске снаге у Биоски биле су 30—40 Бугара са једним официром, 2 подофицира и 3 Њемца. Ова банда имала је јака утврђења и подземне бункере, те их нисмо могли ликвидирати. Успјели смо да их истерамо из ровова са чуке на којој су се налазили и стјерали смо их у школу и у 2 подземна бункера који се налазе код школе, а који су направљени да се њиховим каналима из бункера улази у школу и обратно. Наш противтенковски топ били смо притерали на 80 м. до школе и тукли школу са неколико граната, које су је такорећи скроз пробијале, али се је опет, банда грчевито бранила и није се дала истјерати из школе и бункера. Са те двије чете били смо их блокирали и ријешили да чекамо ноћ, те да их ноћас ликвидирамо, али проласком непријатеља од Ужица са тенковима и камионима били смо приморани да повучемо те чете и да напустимо блокаду Бугара у Биоски.

3. — IV наш батаљон био је на положајима према Кремни, гдје се и сада налази и исти је порушио мост на окуки код коте 660 и покидао пругу, а затим узео положај према Кремни. Непријатељ из Кремне око 10 сати данас кренуо је са двоје борних кола и неколико моторбицикла у правцу IV батаљона. Кад су дошли до порушеног моста отворили су ватру на наше, а такође и наши на њих и они су се повукли опет назад у Кремну.

Данас око 12 сати непријатељ је из Кремне био дошао до коте Љутице (806) у правцу с. Љубичића са намјером да би се избацио нашим снагама за леђа, које држе положај јужно од с. Љубичића, ближе цесте и пруге. Наши су извршили напад на шега и стјерали га назад у Кремну.

4. — У свима овим борбама које смо водили приликом пребацивања ми смо имали 4 друга рањена, од којих је замјеник комесара II батаљона друг Кешо² теже рањен и подлегао је ранама. Такође је још један теже рањен који не може остати жив. Ови другови нису рањени у борби, већ су рањени приликом пребацивања преко цесте.

5. — Издали смо наређење нашем II батаљону да одмах крене правцем Делићи—Бранова Глава [к. 930]—Ђурићи и да на том правцу врши притисак на непријатеља на цести и тиме омогући пребацивање јединица које се још нису пребациле.

6. — Наш IV батаљон налази се у с. Љубичићима и са двије чете држи положај према Кремни, док са једном четом

⁴ Миодраг Миловановић-Луне, народни херој

држи косе сјеверно од Биоске. Остале наше снаге налазе се на просторији Липе—Облик. Овде смо отишли зато што нисмо могли да се смјестимо у Кулина—Пшаник, пошто у тим селима уопште нема кућа.

7. — На положајима према Биоски и Кремни налазе се наше 2 противтенковске пушке. Наш противтенковски топ данас је онеспособљен приликом тучења школе. Пукла му је ударна игла, коју је врло тешко оправити.

8. — Непријатељ кога смо нападали у Биоски имао је више него половину својих снага мртвих и рањених, јер су наши успјели да побацају бомбе у школу и касије бранили су се са свега једним п.митраљезом и неколико пушака, али пошто је брисан терен није се могло успјети да се похватају и пониште.

9. — Подаци које смо доеад добили о Бајиној Башти говоре да у Бајиној Башти има један батаљон Бугара око 400 и 50 љотићеваца (пољска стража) и такође нешто хрватске војске. Бугари у Бајиној Башти праве неке љетње бараке, а такође одвозе материјал са камионима преко Дуба цестом за Рогачицу ради изградње бункера и љетњих барака. О снагама непријатеља у Рогачици нисмо могли дознати да ли их има или не, а вјероватно чим возе материјал за изградњу бункера и барака, да их има.

Дуб: налази се нешто Бугара са четницима са овога сектора. Такође су нам рекли сељаци да је дошло нешто недићеваца са комуникације Ваљево од Косјерића у правцу Јелове Горе и да су се смјестили у селу код Јелове Горе, само сељаци не знају како се то село зове. Огишао је друг Каран³ да испита и прикупи те податке, те кад се поврати доставићемо вам опширнији извјештај.

10. •— Код нас нема ништа новијег, а уколико буде, јавићемо вам. ЈаЕИте нам о даљем раду.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
(отсутан)

(М. П.)

Командант, п.пукбвник,
Стево⁵

³ Душан Каран

⁴ Младен Марин

⁵ Стево Рауш

БР. 162

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 28 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉА НА
КОМУНИКАЦИЈИ УЖИЦЕ—КРЕМНА¹**

**ШТАБ
X КРАЈ. Н.О.У. БРИГАДЕ**

Бр. сл.
28-1У-1944 г. у 18^h
Положај

ШТАБУ V НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Ваш допис смо примили.²

Ситуација. Непријатељ са колоном која је кренула од Ужица у јачини 6—700 за пребацивање ове колоне користио је 28 камиона. Ову колону пратила су 3 тенка и 5 борних кола. Наш батаљон који је држао засједу напао је ову колону, том приликом уништено је: 3 камиона, 3 мотоцикла, 1 оклопна кола, док за луксузни ауто смо вам јавили. У овим камионима непријатељ је имао осјетне губитке. Када је отпочела борба наишли су и батаљони IV бригаде, где су и ступили у борбу и пошто су имали дјелимични успех батаљони једне и друге бригаде наставили су са грабљењем материјала, тако да је непријатељ искористио тај моменат и потиснуо наше са засједи помоћу тенкова. Наш батаљон прихватио је прве одбранбене положаје гдје је настала фронтална борба, док један батаљон IV бригаде, по наређењу команданта исте бригаде, имао је задатак да се пребаци преко комуникације Ужице—Бајина Башта, како би тукао непријатеља бочно. Овај батаљон се није пребацио, не знамо из којег разлога, и када су се повраћали, не знајући за то, наш батаљон отворио је ватру на исти батаљон, тако да је овај батаљон претрпио приличне губитке. То је изјава команданта IV бригаде. Док ово још нисмо провјерили, са чим се не слаже штаб нашег батаљона и изјављује да није тачно.

Сад је колона с којом су водили борбу батаљони пробила*се и кренула у правцу Кремне.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 27/4.

² Види док. бр. 159.

Сматрамо да би пребацивање јединица које нијесу успјеле се пребацити да би најлакше прошле куда је наша бригада прошла, а ми смо се пребацили куда нам је гласило у наређењу. Ми ћемо један наш батаљон ставити за обезбеђење на овоме пролазу цесте, док пруга је уништена око 1 км. и 2 вагона спаљена у самом тунелу. Јавити ћемо о овоме и батаљонима IV Крајишке бригаде, да се ангажују и они за обезбеђење комуникације или наше болнице како би ми могли лакше ангажовати наше јакe снаге.

Један наш батаљон запосио је комуникацију поново код Гредице, док један батаљон смо упутили да брзином избије на Буковик (к. 977) са задатком да нападне непријатељску колону која се пробија. Ми ћемо предузети све да би обезбедили комуникацију за прелаз јединицама, као и настојати да ухватимо везу.

Колони која се пробијала ка Кремни избило је у сусрет од Кремне 15 камиона у пратњи 1—2 тенка.

Батаљонима IV КНОУ бригаде пала је читава комора у руке непријатеља.

Ради знања. Јединице које су се пребациле комплетно: наша бригада, два батаљона IV КНОУ бригаде, који су имали специјални задатак, један вод IV бригаде, који је М. Трнинић³ упутио за везу са нама, исти је избио код нас у с. Долови, док болница и остале снаге IV бригаде остале су с оне стране пруге. Овај вод ћемо исто користити са батаљога како би лакше ухватили везу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Максим⁴

Командант, мајор,
Срдић

Начелник, поручник,
Бранко Куна

(М. П.)

Р.8. Бајина Башта: налази се 40—50 Бугара, док на читавој комуникацији нема непријатеља нити је саобраћао ових дана, али поред свега тога ми смо ставили један батаљон на засједу исте комуникације.

³ Милан Трнинић, зам. пол. комесара Четврте крајишке НОУ бригаде

⁴ Радоје Секулић

БР. 163

**ЦЗВЕШТАЈ ШТАБА КОСМАЈСКОГ НОП ОДРЕДА „РАДЕ
ЈОВАНОВИЋ” ОД 28 АПРИЛА 1944 ГОД. ОКРУЖНОМ
КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЛАДЕНОВАЦ О БОРБИ СА ЧЕТ-
НИЦИМА ДРАЖЕ МИХАЙЛОВИЋА КОД СЕЛА СТОЈ-
НИКА¹**

**ШТАБ КОСМАЈСКОГ
НОП ОДРЕДА
„РАДЕ ЈОВАНОВИЋ”**

28 априла 1944 год.

Положај

О. К. МЛАДЕНОВАЦ

Драги другови,

Од последњег растанка имали смо борбу са четницима. Кад смо кренули из Поповића, а пошто је било доста доцкан, то смо осванули у Парцанима, продужили за Губеревац, тако да смо стигли у село око 5—5,30 часова. Наишли смо на једну групу дражиноваца коју смо одмах отерали и распоредили се за доручак. Око 10 часова пре подне добијемо 35 другова из Београда, међу њима 16 Руса заробљеника. Док су они доручковали већ је било 12 часова. После пола часа примећено је непријатељско кретање у правцу нас и то са више страна.

Одмах, без оклевања, предузели смо напад у правцу Стојника, пошто смо предвидели да је у том правцу најбоље за напад. Великом брзином II батаљон, који је добио задатак да први пође у сусрет непријатељу, ефикасно је извршио свој задатак који му је постављен. Непријатељ је био отеран, и не само отеран са првих положаја, него је гоњен и разбијен у потпуности. Губици на непријатељској страни: 10 мртвих и 6 заробљених, око 20 пушака плена и нешто муниције. На нашој страни ције било губитака.

Први батаљон није извршио свој задатак онако како му је било речено, да образује добру заштиту пошто се позади нас, односно од Лисовића, налазио непријатељ, тако да је у току наступања II батаљона I батаљон ишао доста брзо и неорганизовано те збот тога се једна чета одвојила и отишла другим правцем. Збиља, била је велика трка за чулавцима, а млади борци не знају да се снађу, нарочито у °Државању везе са осталим четама.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под бр- 6286, IX, к. 65.

Око 5 часова стигли смо у Дучину и покушали да ухватимо везу са оном четом, али без успеха. ЈБудство се разместило по кућама за вечеру и одмор. Око 9-30 ч. припуцали су четници од Рогаче и бацили неколико бомби и ракета у намери да створе забуну. Штаб одреда је то проценио и наредио да се врати сваки на своје место, само је речено да се пошаље патрола и ухвати веза са четом Првог батаљона. То није учињено, једно због лабавости Штаба I батаљона, друго што је Ешла велика помрчина и киша и непознавање терена, тако да ни Штаб/би руководство чете нису могли да се повежу [једно] с другим и због тога је та чета отишла другим путем.

Други дан ујутро извршили смо покрет преко Дрлупе у Раниловиће и истог дана ухватили везу са Шумадинцима и Павлом.²

Штаб одреда одмах је узео на саслушање Штаб I батаљона и предузео је мере за успостављање везе са овим четама. Шаљемо курира тамо у том правцу где мислимо да су отишле. Ви, ако сте повезани са њима, упутите их одмах у састав одреда. Веза са нама биће у селу Губеревцу и то 6 маја а најдаље 7 маја (исто у Губеревцу), тако исто и чета нека пође. Ми смо им већ писали о томе но и ви учините да би на време били повезани са одредом. Да би могли извршити формирање једне чвршће ударне бригаде, ми смо о томе говорили са Павлом и Штабом Ш.³ одреда, о томе ће вам Павле писати опширније.

Морал код народа је добар, куда смо прошли види се радост због наше појаве, а нарочито у оним селима где се водила борба, тј, гоњење непријатеља.

Војничко-политички рад у одреду није био скоро никакав за ова 3—4 дана. Због борбе и одвајања ове две чете рад у одреду одвијао се углавном у вези са овом борбом, указивано је на недостатке и добре стране. То је било потребно одмах да би се борци упознали опширније о свему што је њима потребно. Морал бораца је добар.

Другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Љубомир Ивковић

Командант
Иван Стефановић

² Душан Петровић-Шане

³ Шумадиски НОП одред

⁴ Народни херој, умро 1948 године у Смедереву

БР. 147

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 29 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТДБОВИМА ПРВЕ, ЧЕТВРТЕ И ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ НОУ И ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА МАРШ ПРЕКО ЈЕЛОВЕ ГОРЕ КА СЕЧОЈ РЕЦИ¹

**ШТАБ
V НО. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Бр. сл.
Дне 29. IV. 1944 год.
10.15^h

ШТАБУ I, IV И X КНОУ БРИГАДЕ И ШТАБУ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ

Положај

Ситуација. Како непријатељ иде у правцу наше садашње просторије, а како нам је ова просторија уска по смештају, да бисмо се мало одмакли од комуникације и одморили јединице, то ћемо покрет извршити са нашим јединицама одмах по добијању овог наређења.

Непријатељски тенкови подилазе Кадињачу а непријатељска пешадија наступа од правца Граба ка Лаништима.

У Рогачици налазила се, по непровереним подацима, два батаљона недињеваца. О с. Костојевићи немамо података. Све четничке банде отступају испред наших јединица општим правцем Заглавак—Јеловик—Јакаљ—Јелова Гора—Сеча Река—Руда Буква.²

У вези овакве ситуације,

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — I КНОУ бригада извршиће одмах покрет правцем Заглавак—Јеловик и сместити ће се у с. Јакаљ. Успут ће очистити терен од четничких банди. Са овом бригадом кретаће се штаб дивизије. Ова бригада послаће један батаљон од с. Јакаљ да заруши комуникацију која води ка Ваљеву.

2. — IV КНОУ бригада такође ће извршити покрет за I КНОУ бригадом правцем Кондер—с. Јеловик и сместити се на просторији овог села.

I и IV бригада обезбедиће се од правца Рогачица—Дуб.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 50/1.

² Види док. бр. 152.

3. — X бригада и IV Прол. бригада послаће своје болнице са јаким обезбеђењем кроз Јелову Гору, правцем Расадињак—Јакшинац—Шупља Липа, па све комуникацијом. X бригада ће се сместити на просторији Руда Буква, а IV Прол. бригада на просторији Сеча Река. Са овом групом кретаће се и болница II Прол. бригаде. Уз болницу X бриг. поћи ће два батаљона а уз болницу II и IV Пролетерске 4 батаљона.

Два батаљона X и два батаљона IV Прод. бригаде остаће у заштитници, тежећи да непријатеља одбију натраг.

Батаљони који иду са болницама морају се кретати опрезно и бити енергични у разбијању четничких банди.

4. — Штаб IV Прол. бригаде и штаб X КНОУ бригаде хватаће везу са јединицама II дивизије, које треба да дођу на просторију око Косјерића и известити их о ситуацији на нашем сектору, тражећи од њих податке са осталих праваца.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

Командант, пуковник,
Мил. Морача

Р.З. Штаб дивизије кретаће се данас правцем Кундер—Церје—Јеловик, а вечерас ће се сместити у с. Јакаљу, код школе.

БР. 147

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА РАЗМЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ ЛЕШТАНСКО—ЗАРОЖЈЕ—ТОДОРОВИЋИ—ПОСТЕЊЕ¹

**ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Пов. бр. 114/44
Дне 30. IV. 1944 год,
22.45^h

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ

Положај

1. — Ситуација. Обе наше дивизије извршиле су прелаз комуникације и пребациле се на просторију северно од Ужица.

Пошто се наше јединице сада налазе на уском сектору, чиме је сужена могућност маневра наших јединица, непријатељу стварамо могућноет концентричног дејства, постепено ћемо извршити померање наших јединица и заузимање ширег распореда са контролом праваца и комуникација и активним дејством на комуникације као п гарнизоне.

2. — Подаци о непријатељу. Пред нама се налазе четничке снаге, као и главнина Недићевих снага, које бране прелаз нашим јединицама преко р. Дрине. Постоји могућност да непријатељ ове снаге појача моторизацијом и примећени су покрети извесних моторизованих јединица према Вајиној Башти.

3. — У циљу разбијања четника, као и напред реченог, наше јединице ће извршити следећи распоред:

а) I Крајишка НОУ бригада у току ноћи 30. IV—1. V. са потребним снагама напасти ће групу недићеваца у с. Лештанско са циљем да исту уништи.² Са целом бригадом, тј. и осталим деловима, извршити покрет ноћас у 3 сата правцем Јакаљ—Лештанско—Јасеновац—Тодоровићи, и сместити се на просторију Тодоровићи—Васиљевићи—Алексићи — Грубечићи—Обадња—Крстићи—Карановићи—Ђукићи—Врњача—Постење. Са штабом бригаде доћи у с. То-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 50/1.

² Види док. бр. 152.

доровићи. Порушити цесту која од Рогочице преко Козјака—Тодоровића—Дебелог Брда води за Поћута и Ваљево. Са одређене просторије контролисати терен према Рогачици и Дрини и прикупљати податке о сектору Љубовија, у ком тфавцу ћемо дејствовати доцније.

б) IV Крајишка НОУ бригада са садашње просторије извршиће покрет у 3 сата ујутру на просторију с. Јакаљ и с. Лештанско, од којег користити и засеоке Петровићи, Осиповићи, Благојевићи. у Благојевиће треба да/дође штаб бригаде и болница. Батаљони који буду у с. Јакјву треба да поруше цесту која води од Костојевића преко Ђурића и Јакља за село Катиће (излази на цесту која води од Кондера преко Црвеног Брега за Ваљево). За рушење овог пута мобилисати што више сељака и направити што више препокпина које ће бити препреке и за највеће тенкове. Задатак IV бригаде за сутра јесте контрола прем^ Костојевићима, као и цести Рогачица—Костојевићи—Дуб. Нарочито треба добро осматрати покрете непријатеља цестом.

в) X Крајишка НОУ бригада изврпшиће покрет са садашње просторије правцем Варда — цестом до у висини с. Шепци—преко Годечева—на Васићи и сместити се у с. Зарожју (засеоци Јагодићи, Лазице, Васићи, Викшићи). Са штабом бригаде сместити се у с. Васићи. Прикупити податке о терену испред себе и проверити податак о четничким магацинима у с. Прокићи, близу Дебелог Брда, на путу Рогачица—Поћута.

г) Штаб дивизије сместиће се у с. Вујетићи, један км. северно од Зарошке Косе.

4. — Сутра, 1 маја о.г., одржаћемо састанак штабова бригада, ради чега треба да дођу сви штабови после размештаја својих јединица, а најкасније до 15 сати, у штаб дивизије. За командовар,е оставити начелника или заменика команданта бригаде. Овај састанак потребно је да одржимо у вези претстојећих акција наших јединица, као и анализе поеледњих операција.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

И. Матерић

Командант, пуковник,

Мил. Морача

Начелник, п.пуковник,

Р. Мартиновић

БР. 166

**ПИСМО ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 АПРИЛА
1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О
КОНЦЕНТРАЦИЈИ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА НА ЛИ-
НИЈИ УЖИЦЕ—ДУБ—РОГАЧИЦА—ЉУБОВИЈА И О ДА-
ЉБЕМ ПОКРЕТУ БРИГАДА ОВЕ ДИВИЗИЈЕ ПРЕМА ЉУ-
БОВИЈИ¹**

**ШТАБ
V НО. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА**

Пов. бр. 115/44
Дне 30. IV. 1944 год.
у 24^h

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ
ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Положај

1. — Према добивеним подацима од нгабова бригада, у току јучерашњег дана прошло је у правцу Дуб—Рогачица 150—160 камиона са војском и материјалом, са 4 тешка тенка и више малих тенкова и борних кола. Састав ове војске су Немци, Бугари и недићевци. Данас је прошло у правцу Рогачице 25 камиона, већином са војском. Једна колона, јачине једног батаљона са комором дошла је преко Поникава—Кадињаче и остала под Кадињачом, где је законачила. Друга колона, исте јачине, дошла је преко Поникава у с. Панићи—Грујичићи и тамо се сместила. Изгледа да су обе колоне Бугари. У с. Коетојевићи налази се око 200 Немаца, који ту вероватно служе за обезбеђење комуникације. Данас је стигла једна већа група недићеваца у с. Лештанско, код с. Петровићи.

По свему изгледа да непријатељ брзо пребацује своје јаче снаге на линију Дуб—Рогачица—Љубовија, са циљем да спречи пребацивање наших снага преко Дрине и истовремено да води операције против нас.

2. — Наше јединице у току еутрашњег дана извршиће следеће покрете: I бригада извршиће напад на недићевце у с. Лештанско и продужити покрет на сектор с. Овчиња. X бригада извршиће покрет за с. Зарожје (јужни засеоци). IV бригада са два батаљона у с. Јакаљ, а два у с. Лештанско (Осиповићи—Благојевићи). Батаљони у с. Јакљу имају за-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 45/2.

датак да заруше- пут који води из Костојевића за с. Катиће и да врше акције на сектору око Костојевића. Ова бригада имаће задатак да врши акције на линији Рогачица—Костојевићи.

2 маја I и X бригада извршиће даљи покрет и то I према Љубовији а X према сектору Буковица. У овоме маршу I бригада потпомоћи ће X бригаду у разбијању четника бочним дејством. Добро би било да ваша II бригада истовремено избије на сектор Вујиновача—Ребељ (у току 2 маја) јер се може десити да четници отступе у том правцу.

3. — С обзиром на непријатељске колоне о којима смо вам горе јавили треба ваше јединице да на време буду на сектору с. Кондер, како би се могле ефикасно супротставити непријатељу.

4. — Ми ћемо извршити сутра покрет у 9 часова и проћи кроз с. Крушчица—Селиште и сместити се у с. Вујетићима, северно од Зарошке Косе. 2 маја продужујемо за с. Прокићи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. М.

Командант, пуковник,
Мил. Морача

БР. 167

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ И ТРЕЋЕ СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 25—30 АПРИЛА 1944 ГОДИНЕ¹

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Пов. Бр. 82
30. априла 1944. г.
у 14 час.

ШТАБУ V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

Доетављамо вам извештај о раду и акцијама наше дивизије (без IV Пролетерске бригаде) у времену од 25 о. мес. до данас:

1. У току 25 о. мес. један батаљон II Пролетерске бригаде извршио је напад на четнике и без теже борбе протер-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 33/5, к. 782.

рао их у праЕцу Ариља. Јачина четника била је око 150 војника. Четници су имали 3 рањена (према извештају сељака). Наши нису имали губитака.

2. У току истог дана делови IV Пролетерске разбили су једну групу четника и запленили једну противтенковску пушку.

3. У току 26 о. мес. II и III Бригада добиле су задатак да се још у току дана концентришу на просторији Северово и северни засеоци с. Крушчице, одакле смо требали у 17,30 час. извршити покрет према комуникацији Ужице—Пожега. III Бригада је на време извршила концентрацију, док је II Пролетерска прилично закаснила. Ток марша у току ове ноћи био је овакав: III Српска бригада ишла је правцем Северово—Брђани—Злакуса—Узићи—Радовићи — к. 372 — Врањани—Каленићи—Граница. На читавом путу ова бригада није наишла на непријатеља. У с. Добродолу наишли су на једну мању групу четника са капетаном Павлом Симићем. Успели су да овог капетана са још једним четником заробе. Запленили су једну исправну радио-станицу југословенског типа (израђену непосредно пред рат.) Домет ове станице је до 200 км. Такође су запленили један радио-апарат и прилично материјала за радио-станицу и радио апарат. Сам Симић је радио-стручњак, који је ишао од једног до другог четничког корпуса, правио им и поправљао радио-станице. Раније је био као радио-стручњак у морнарици. Он се и даље налази код овог штаба и верујемо да ће нам прилично користити. Изјавио је да жели да остане код нас и да му дамо прилике да докаже његову исправност.

II Пролетерска бригада са извесним закашњењем кренула је из Северова правцем: Видићи—Потпеће—Горјани—Тврдићи — к. 375 — Белотићи—Лелићи—Чукавци. Због закашњења бригада је 27 о. мес. ујутру избила са челом колоне на пругу Ужице—Пожега тачно у 5 час. Одмах су порушили пругу, запалили и уништили станицу Узићи. У 5,30 час. наишао је брзи воз из Ужица, који је ишао за Београд. Прекинуо је колону, тако да су интендантура, један део болнице, чета лратећих оруђа и заштитница остали јужно од -пута. Непријатељ је из воза одмах отворио ватру на обе стране пута. У том моменту наишао је на место где је била прекинута пруга и срушио се. После тога пришло се ликвидацији воза, што је и успело после једног сата борбе. Непријатељ је био: Немци, (око 40), Бугари и љотићевци. Укупно око 150 војника. Поред тога у возу је била и једна Недићева радна чета. Један воз, који је кренуо од Ужица у правцу нас, враћен је натраг, чим је осетио наше присуство. Резултат ове борбе је следећи: 46 мртвих

Немаца, Бугара и љотићеваца (избројаних), међу којима два немачка официра дивизије „Принц Еуген“ и 6 подофицира. Заробљено: 5 Немаца, 40 Бугара, 4 љотићеваца, 42 омладинца из Ужица мобилисаних за Недићеву Националну службу рада и један жандарм. Укупно 92 заробљена. Заплењено: један пушкомитраљез, 4 машингевера, 14 пиштоља, нешто муниције бугарске и југословенске, око 45 *пушака*, 28 пари ципела и чизама, 28.000 динара, једну пушку снајперку, и друге спреме. Воз је потпуно уништен и вагони запаљени. На жељезничкој станици Узићи, која је такође уништена, заплењен је вагон јабука. У моменту када је ликвидација воза довршена наишли су од Ужица тенкови са камионима, те су онемогућили потпуно искоришћење плена, којега је још доста било у вагонима.

У овој борби ми смо имали 4 мртва, међу којима заменик команданта II Пролетерске бригаде капетан Миодраг Миловановић-Луне, и 5 рањених. После ове акције бригада је продужила покрет одређеним правцем и прешла задњу комуникацију Ужице—Пожега без икакве сметње.

Изненађење је било потпуно постигнуто. Непријатељ се није уопште надао нашој појави овим правцем. Ово се види из тога што на комуникацији као ни на станицама није било никакве посаде. У самој Пожбти био је врло мали број непријатељских војника, док је у Ужицу било јачих немачких снага. Истог дана око подне упутили су нешто тенкова и 40 пуних камиона са војском за Пожегу.

Истог дана после подне око 200—300 недићеваца стигли су са правца Каменице К Жевице и у току 27 и 28 о. мес?. III Бригада је водила са њима борбу у долини речице Добрињеке. Ова група у току 28 о. мес. била је појачана са¹ недићевцима из Пожеге. Истовремено, недићевци из Косјерића избили су на положаје Шарампов—Граница—Градина.

4. У току 28 о. мес. једна колона недићеваца и нешто Немаца са 20 камиона и неколико тенкова кренули су цестом у правцу Косјерића. Непријатељ је поседао положаје дуж цесте, вероватно са намером да нас на овој просторији потпуно опколи. Истовремено нападали су са правца Жевице и Косјерића. Овај напад био је потпомогнут и немачким хаубицама. Један батаљон III Бригаде са једном четом II Пролетерске у току дана извршио је напад на недићевце на положајима Граница—Шарампов и после протеривања непријатеља у правцу Косјерића овладао комуникацијом. Овим правцем смо се сви пробали 28 о. мес. увече.

Још немамо детаљан извештај од III Српске бригаде о резултату борбе коју су они водили у току 27 и 28 о. мес.

5. 29 о. мес. између 5 и 9 час, наше јединице су избиле на стару комуникацију Ужице—Ваљево. У путу код Јелове Горе разбијена је једна четничка група. _

Распоред наших бригада је следећи:

III Српска бригада на просторији Годечево (Селиште—Гладовићи—Веселиновићи), са задатком затварања правца од Ваљева, Косјерића и Рогачице.

II Пролетерска на просторији Јакаљ — и западни засеоци Руде Букве, са задатком затварања правца од Ужица и Рогачице.

6. Ми се налазимо у с. Варди.

7. У току синоћње ноћи добили смо извештај од II Пролетерске, да сте и ви са главнином стигли на ову просторију, што нам је данас и потврђено извештајем ваше. I Бригаде. Изгледа да је у току јучерашњег дана било дошло до неспоразума те се отворила борба између једног батаљона II Пролетерске и неких делова IV Крајишке. Још нисмо сигурни да ли је ово тачно, али ћемо проверити. Углавном у овој борби ми смо имали 2 рањена друга. Штаб батаљона тврди да су то били недићевци па чак и нешто Немаца.

8. Обзиром да су се све наше јединице окупиле на овој просторији, па чак неке добиле и исте терене (не знајући за присуство других), па вас молимо да издате наређење у погледу новог размештаја јединица.

Наш 06. центар доставиће вам извештај о јачини непријатеља на овој територији.

Молимо вас да нас известите о томе како сте ви са тим јединицама прошли преко ових комуникација.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб дивизије,
командант, пуковник,
Љубо Вучковић

P.5. Још сутра нас можете слушати на истим таласима у заказано време. Ова станица је исправна и можемо одржавати везу.

БР. 168

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 30 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
ПОКРЕТ ПРАВЦЕМ ВАРДА—ВАЉЕВО¹**

**ШТАВ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ**

Оп. бр. 61

30. априла 1944 г.

у 18,30 час.

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ**

Ситуација. Примећена је концентracија јачих непријатељских снага у Ужицу. Према подацима у Ужицу се сада налазе два батаљона Немаца, два батаљона Бугара и један батаљон љотићеваца. У Бајиној Башти и Рогачици доскора се налазио један батаљон љотићеваца. Примећен је покрет непријатељских снага у правцу Бајине Баште. У Косјерићима налазио се један батаљон љотићеваца. У Ваљево има Немаца, љотићеваца и Бугара, али за јачину не знамо.

Наша дивизија у времену од 26—30 о. мес. у борбама са непријатељем постигла је следећи резултат:

II Пролетерска бригада: срушила један путнички воз у коме је било око 150 непријатељских војника, порушила комуникацију Ужице—Пожета и запалила железничку станицу Узићи. Убила 46 Немаца, Бугара и љотићеваца, од којих два немачка официра, и 6 подофицира. Заробљено: 5 Немаца, 40 Бугара, 4 љотићевца, 42 омладинца из Ужица, мобилисана за Недићеву националну службу рада. Укупно: 92 заробљена. Заплењено: један пушкомитралез, 4 машингевера, 14 пиштоља, нешто муниције, доста пушака, међу којима једну снајперку. Воз је потпуно уништен и вагони запаљени. Наши губици: 4 мртва, међу којима заменик команданта II Пролетерске бригаде капетан Миодраг Миловановић-Луне, и 5 рањених.

III Српска бригада: приликом наиласка у с. Добродо заробила је шефа радио-службе једног Дражиног центра капетана Павла Симића са једним четником. Запленили: једну исправну радио-станицу, један радио апарат, доста материјала за радио-станице и радио апарате. На станици

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 56/1.

Узићи заплениле. један вагон јабука. Још немамо податке о резултату борбе коју је водила у току 26 и 27 о. мес. са недићевцима.

IV Пролетерска бригада: приликом преласка комуникација убила 94 Немца, 16 Бугара, 29 четника и заробила 2 Буга[рина] од којих једног официра. Наши губици из ове бригаде 11'мртвих и 19 рањених.

Наша дивизија добила је наређење да изврши покрет на нову просторију и да се углавном постави на комуникацију Ужице—Ваљево (стара цеста).²

V циљу извршења предњег покрета

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — II Пролетерска бригада извршиће покрет сутра ујутру у 4 сата правцем: Варда—Мравинци—Гор. Лесковица. Болницу са једним батаљоном смеетити у с. Мравинце, а остатак бригаде на просторији Гор. Лесковица, у засеоцима Селаци, Петровићи, Трипковићи и Мирковићи. Задатак бригаде је извиђање и обезбеђење на правцима: Ваљево—Гор. Лесковица, Поћута—Гор. Лесковица и Букови—Гор. Лесковица, као и Ражана—Мравинци и Дебело Брдо—Мравинци. Извршити рушење комуникације Ваљево—Гор. Лесковица и развити обавештајну службу ради тачног утврђивања непријателских снага у Ваљеву. Имати у виду да се четничке снаге са просторије Ужице—Златибор—Бајина Башта концентришу на просторији Зарожје—Дебело Брдо.

2. — III Српска бригада избациће у 4 сата један батаљон на положаје непосредно испред Варде до доласка I батаљона IV Пролетерске бригаде. Задатак овог батаљона је да штити правац комуникацијом Ужице—Варда. По доласку IV Пролетерске бригаде извршиће покрет и разместиће се у с. Маковишта на просторији између Великог Брда и Црвеног Брега. По потреби обухватити и северне засеоке с. Годечева. Задатак бригаде на овој просторији јесте извиђање и обезбеђење на правцу Пашина Раван—Маковиште и на правцима од Ражане и Косјерића ка Маковишту.

3. — IV Пролетерска бригада извршиће покрет сутра у 4 часа и разместиће се на просторији: североисточни засеоци с. Јакаљ, западни засеоци Руде Букве—Годечево—Варда, укључујући засеоке Минићи—Боровац—Веселиновићи—Зекановићи. Задатак бригаде на овој просторији јесте извиђање и обезбеђење на правцима: Ужице—Варда, Косјерићи—Варда, и с. Костојевићи—Варда.

² Види док. бр. 171.

Батаљон и болницу II Пролетерске бригаде упутити тако да благовремено уђу у састав своје колоне.

4. — Штаб дивизије у току сутрашњег дана налазић се у с. Маковишту, засеок Ћебићи.

5. — Извршити озбиљно рушење комуникације, јер је ово потребно пошто је примећено да непријатељ располаже приличним бројем тенкова и јаком моторизацијом. Где су рушеша немогућа постављати барикаде. За ову сврху вршити мобилизацију сељака.

6. — дивизија налазиће се у току сутрашњег дана на просторији Лештанско—Зарожје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
~ ЈБубо Вучковић

БР. 169

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 АПРИЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА СА НЕМЦИМА НА КАДИЊАЧИ И ПРЕБАЦИВАЊУ НА ПРОСТОРИЈУ РУДА БУКВА— СЕЧА РЕКА¹

ШТАБ
X КРАЈ. НОУ. БРИГАДЕ
Бр. 96
30-IV-1944 г. у 13.25^h

ШТАБУ V НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Наредбу у вези јучерашњег распореда смо примили у 12 часова 29 ов. мј.²

Извјештавате се у вези јучерашње борбе. 29 ов. мј. у 6 часова ујутру непријатељ је извршио продор са тенковима јаче тонаже, а затим искрцао јаче снаге пјешадије.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 11/5.

² Види док. бр. 143.

Наши батаљони водили су борбу, али услед надмоћности кепријатељске ватре из тенкова, батаљони су били збачени са првобитних положаја и пружали јачи отпор против непријатеља, тако да је непријатељ до 11 часова успио заузети положаје до с. Јевтовића и то: коте 870, 834, 791 и 599. У 12 часова извршили смо контра-јуриш гдје су наши батаљони успјели да до 15 часова поврате све ове положаје и збаце непријатеља на комуникацију, тако да је наше лево крило, тј. III бат. преко Штитара избио са својим левим крилом на цесту. Непријатељ је држао затим положаје: коту 836 и 720, на самој цести. Између 15 и 16 часова непријатељ је опет потиснуо наше лево крило све до с. Штитара и пошто је непријатељ ослободио комуникацију поново, запазило се гдје непријатељ једне своје снаге повуче за Ужице, док са празним камионима и то неколико камиона без војске окренуо пут Кремне, а главнина непријатељских снага као и моторизације кретала се пут Бајине Баште, док око 300 непријатељских војника остало је држећи положаје на Кадињачи. Непријатељске снаге које су стигле у 6—7 часова 29 ов. мј. биле су следеће: 150—180 камиона, 4 тенка од 32 тоне и непознат број мањих тенкова. У камионима посада је била пешадија. Непријатељ су били Њемци, Бугари и недићевци. У току јучерашње борбе имали смо избачених из строја 9, од којих 2 мртва и троја носила, док батаљон, болница и интендантура имали су избачених из строја 13, од којих једна носила. Сада имамо што старих и нових носила укупно 6.

Ми смо јуче у мрак извршили покрет и стигли у 20 часова до с. Кондер, а данас 30 ов. мј. у 3 часа са читавом бригадом извршили смо покрет за с. Руда Буква и сада је распоред наше бригаде следећи:

Један батаљон у с. Пинцићи—Ђокићи, један батаљон Оцићи, један батаљон Пурићи—Зекановићи, један батаљон *Волница*, интендантура и Штаб бригаде с. Николићк. Овај распоред је овакав с обзиром да се десно од нас налази IV Прол. бриг. у с. Сеча Река, а лијево на комуникацији Ваљево—Ужице налази се један батаљон III Српске бригаде у с. Минићи. Лево и десно са јединицама одржавамо везу.,

IV Пролетерска извештава нас да код њих нема никаквих промјена, док сада се чује краћа митраљеска ватра од правца с. Косјерића.

Везу са штабовима II Пролетерске и III Српске још немамо, али ћемо упутити везу једноме од ових штабова

ради података о непријатељу, како је то у јучерашњој наредби гласило.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

(М.П.)

Политички комесар •
Максим³

Командант, мајор,
М. Срдих

Р. З. Начелник штаба наше бригаде друг Куна⁴ је јуче теже рањен. Он је био са болницом.

БР. 170

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 МАЈА 1944 ГОД, ШТАБОВИМА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ И ПРВЕ, ЧЕТВРТЕ И ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА МАРШ НА ПОДРУЧЈЕ ПЛ. МАЉЕНА И РАЗБИЈАЊЕ ЧЕТНИКА¹

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Пов. Бр. 116/44
Дне 1. V. 1944 год.
у 23.30

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ И I, IV И X

Ситуација. У току 1 маја непријатељ је био активан од правца Косјерић—Сеча Река са једним немачким батаљоном који је овладао сектором око Варде. Овом батаљону дошло је још око 200 војника од правца Кондер. Делови Ваљевског четничког корпуса овладели су сектором Мравинци—Мали Повлен. Друге четничке снаге са нешто недићеваца налазиле су се на десном крилу немачког батаљона и овладале су с. Маковиштем. Са свим овим снагама водиле су борбу јединице II Дивизије. Друга једна непријатељска

³ Радоје Секулић

⁴ Бранко Куна

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 1—3.

група, јачине до два батаљона, данас се кретала преко с. Лештанско и у неколико колона избила на линију с. Вујатићи. Ваљевски корпус водио је борбу са I бригадом на сектору Лазаревићи—Прокићи. Церски четнички корпус, по исказу заробљених четника, треба да стигне у току дана на сектор Дебело Брдо —Пашина Раван—Мравинци.

II и III Недићев пук налазе се на сектору Рогачица—•• Љубовија. На истој линији налазе се немачке моторизоване јединице које контролишу долину р. Дрине.

По операцијама које непријатељ врши види се да има намеру да нас потисне са сектора Повлен—Медведник и да нам на тај начин онемогући садејство при пребацивашу наших снага преко р. Дрине. Истовремено губљењем Повлена и Медведника наше дивизије наше би се на слабом маневарском и комуникативном терену.

Ради тога одлучили смо да извршимо марш-маневар којим би оеујетили непријатељске намере и *нашли* се на просторији Маљен планине, где непријатељ моментално не располаже својим јачим снагама. У исто време овим нашим маневром непријатељ ће морати да извесне своје снаге повуче из долинб р. Дрине.

У циљу горњег

НАРЕЂУЈЕМО :

Јединице II Дивизије дејствоваће правцем Мравинци—Самари—Гојчевица—Чубрица и поставити ое на просторији северно од Маљена, (Крчмари—Мионица—Струганик). III Српска бригада треба у току сутрапшег дана да задржава непријатељско надираше ка Црвеном Брегу док не пређу преко Повлена и Мравинаца X Крајишка и IV Прол. бригада. Истог дана II Прол. бригада треба да буде активна у разбијању четника од Мравинаца у правцу одређене просторије. У извршењу овога треба да је помогне IV Прол. бригада.

X КНОУ бригада извршиће покрет преко Црвеног Бrega на сектор с. Јевтовићи—Тварска Стена, одакле ће бочно да напада непријатеља на сектору с. Маковиште. У овој акцији треба да садејствује са III Српском и IV КНОУ бригадом.

IV КНОУ бригада извршиће покрет са просторије с. Лазице—Косићи, преко коее Црвееи Брег, па поред X КНОУ бригаде, на сектор с. Радановци, где ће извршити распоред својих јединица за крајње бочно дејство према непријатељу који се налази на сектору Сеча Река—Варда—Маковиште. Према ситуацији поетавиће бочно обезбеђење ка комуникацији Пожега—Косјерић.

Обе бригаде треба пре дана, 2 маја о. г., да пређу преко Црвеног Брега, како непријатељ не би могао осмотрити овај наш маневар и како би се што пре могле поставити за бочно дејство. Задатак ових бригада је врло важан јер ћемо тиме паралисати даље непр. наступање и поставити ћемо јединице у повољнији положај за даље дејство.

I КНОУ - бригада, по добијању овог наређења, одмах треба да изврши покрет са сектора Прокићи—Матићи, преко гребена Повлена на с. Мравинци — северни засеоци с. Радановци, где ће ухватити везу са нашим једшкицама и са Штабом Дивизије.² Овај покрет бригада треба да изврши што пре, како би могла пред мрак да стигне што ближе комуникацији и да предњим деловима избије на исту, тј. на комуникацију Ваљево—Косјерић. I бригада треба да обезбеди прелазак преко комуникације осталим нашим јединицама, а јединицама II Дивизије то ће учинити II и IV Прол. бригада.

Прелаз комуникације Ваљево—Косјерић извршићемо у ноћи 2—3 маја о. г. По прелазу комуникације јединице ^-те Дивизије поставиће се на сектор: X КНОУ бригада на сектор с. Скакавци, I КНОУ бригада на сектор с. Мионица, и IV КНОУ бригада на сектор с. ЈБутице.

Штаб Дивизије налазиће се 2 маја са X КНОУ бригадом, око Тварске Стене.

У извршењу овог задатка најважније је да наше јединице врше брзе покрете и маневре и да на својим секторима разбију што ефикасније четничке и Недићеве банде, чиме би омогућиле да непријатељ не осмотри и види наше покрете и открије наше намере.

Обратити велику пажњу да непријатељски авиони не осмотре наше колоне и чувати се губитака од артиљериске и бацачке ватре.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

Командант, пуковник,
Мил. Морача

² Види док. бр. 185..

БР. 171

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 1 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О
БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА НА ПРОСТОРИЈИ ВАРДА
—ЦРВЕНИ БРЕГ¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
1. V. 1944 год. у 18.30

ШТАБУ V Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ

У току данашњег дана све три наше бригаде водиле су борбу са јачим непријатељским снагама и то: IV. Прол. са једном колоном јачине преко 1.000 војника која је наступала код Косјерића, потпомогнута артиљеријом. Једна исто тако велика колона наступала је са правца од Рогачице и водила борбу са вашим дјеловима на просторији око с. Лештанско. Ваше снаге морале су се повући а непријатељ се спустио у поток Рогачица. Исто тако осмотрена је једна мања колона, до 200 војника, која је дошла од Ужица комуникацијом поред Јелове Горе према Варди. Према Трећој бригади држали су недићевци и четници положаје Маковишта—Градина. Непријатељ, чију јачину не знамо, али цијенимо да их има 4—500, остао је и даље на истим положајима. Наша Друга прол. бригада протјерала је четничке банде, дјелове Ваљевског корпуса, и око 200 недићеваца или Њемаца, са положаја Црвени Брег и Говеђа Глава. Непријатељ сада држи положаје: М. Повлен—Беле Воде—Мравинци. Код Друге пролетерске и сада се води јача борба.

При оваквој ситуацији, а обзиром на велике непријатељске снаге, ми не можемо задржати непријатеља од правца Косјерићи—Рогачица, па смо одлучили: Трећа српска затвараће правац од Варде, тј. донекле задржавати непријатеља; Друга пролетерска током ноћи 1/2 V. има да ликвидира непријатеља -у Мравинцима. По извршеном задатку размјестиће се у истом селу- а са два батаљона продужити даље до с. Трипковићи—Лесковица. Четврта прол. очистиће М. и В. Повлен и размјестиће се на просторији с. Мојићи—Кристићи—Вујиновача—Ребељ. Ако непријатељ сјутра настави са даљим надирањем ми ћемо се, углавном, помјерати

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 3/6, к. 782.

правцем за IV Прол. бригадом. Трећа ће ноћас покушати да ликвидира Градину и Маковишта.

Ми ћемо ноћас бити у с. Ћебићима, тј. до 3 ч. 2. V. а онда ћемо извршити покрет за с. Тошићи.

с. Ф. — с. Н.!

Начелник, мајор,
Саво 1». Дрљевмћ

К-дант, пуковник,
Љубо Вучковић

БР. 172

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА НА ЈУЖНИМ
ОГРАНЦИМА ПОВЛЕНА¹**

ШТАБ I КР. УД. БРИГАДЕ
1-У-44 год.

ШТАБУ V-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

Јутрос око 8 сати стигли смо на просторију Овчиња. Придршком смештаја у селу Тодоровићи—Алексићи напали су нас четници са коте 1048 — изнад Алексића и са коте Проејек 1052.

Наш III бат. кренуо је на те стијене и напао четнике и протерао их у правцу Густа Јела цестом за Дебело Брдо.

Четници су давали жесток отпор и око 15 сати данас извршили су јуриш на наше снаге и потисли наше све на стијену над село Јагодићи.

Послије смо појачали наш III бат. са IV бат. и 2¹ четама I бат. и потисли четнике поново те их протерали преко Тисове Главе у правцу Дебелог Брда.

Лијево наше крило гони четнике преко села Ружића, Брдо кота 1002.

Јачина четника је: Ваљевски [корпус] који броји 4 бригаде и Рачанска II бригада која не припада овом корпусу. Јачина овог корпуса је око 2.000 људи како наводе заробљени четници. Пригодом ове борбе смо заробили 11 четника

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 2/6, к. 782.

— који изјављују, да ће доћи Церски корпус на овај терен у току данашњег дана и запосјести Дебело Брдо, Пашину Раван и Мравинце.

У овој борби досад смо имали 2 друга рањена.

Прогонећи четнике са наведених положаја стигли смо до Тисове Главе и села Ружића. Настављамо даље прогањање четника, а сместићемо се на просторију Врело—Водице—Прокићи—Матићи.

Једна група добровољаца креће од Дрине косама изнад села Карановића у правцу нас. Јачина ове колоне око 100 људи. Заузели смо и према њима положај и дочекати ћемо их.

Мишљења смо да би требало да X бригада изиђе на брдо Повлен како би се нашла четницима на боку и дејствовала бочно на њих.

Били смо пошли данас у 12 часова код Вас, те Вас нисмо². Услед тога што нас је срео зам. ком. IV бриг. и рекао да сте кренули даље, а осим тога отпочела је борба и морали смо се повратити.

Болница IV бригаде и 2 бат. налазе се у саставу наше болнице, у селу Јагодићима..

Недићев 2 пук се налази од Рогачице до ЈБубовије," држи цесту (обалу Дрине), од ЈБубовије па даље држи 3 пук. Према причању сељака на левој обали Дрине налази се VI Боеанска бригада, која држи сектор според Бај. Баште—Рогачица.

Јавите нам о новостима код Вас и о борби која се води између непријатеља и II дивизије.

С. Ф. — С. Н.!

Пол. комесар
Младен³

Командан., п.пук.,
Стево¹

³ У оригиналу ова реченица није довршена, иако је на крају стављена тачка.

³ Младен Марин

⁴ Стево Рауш

БР. 173

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ БРИГАДЕ¹**

ШТАБ
X КРАЈ. Н.О.У. БРИГАДЕ '
Бр сл.
1-У-1944 г. у 0.15^h
Положај

ШТАБУ V НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Извештавате се следеће: овог часа примисмо допис од Штаба IV Прол. бригаде у коме гласи следеће:

Један батаљон Њемаца потиснуо је дијелове ове бригаде и продро у с. Сеча Река. Бригада се повукла и држи положаје Башићи—Радошевићи. Са Њемцима налази се и велики број четника. Ова Бригада упутила је своју болницу са једним батаљоном и сад се налази у зас. Веселиновићи—Боровац.

Пошто је непријатељ потиснуо IV Прол. у вези тога ми ћемо ангажовати наша два батаљона на лево крило ове бригаде и то батаљоне који се налазе у с. Пинцићи—Ђокићи—Оцићи. Батаљони ће заједно садејствовати са IV Прол. бригадом. Ми ћемо на овом простору садејствовати са IV Прол. бригадом све до даљег наређења.

Пошто непријатељска колона надире од правца Косјерића и тежећи да избије на комуникацију Ваљево—Ужице, тј. од Варде, на овој линији, тј. Варда—Косјерићи има комуникација коју непријатељ може користити за моторизацију. На овој комуникацији порушено је неколико ћуприја, које непријатељ може лако поправити, те уколико непријатељ стварно намјерава избити на Варду, у овом случају вјероватно да ће кренути од правца Ужице комуникацијом Ваљево, а можда и обратно, то треба имати у виду. Ми смо појачали будност у правцу с. Маковишта, како не би дошло до изненађења од правца Ваљево. На лијевом крилу наше Бригаде, тј. на самој комуникацији Ужице—Ваљево налазе се дијелови III Српске бригаде,

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, подрег. бр. 15/6, к. 782.

гдје смо се обрџтили Штабу исте бригаде, да нам доставе све расположиве податке о непријатељу, на шта још нисмо добили одговора.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар
Максим²

Командант, мајор,
М. Срдић

БР. 174

**ИЗВЕШТАЈ БИРОА ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА КОСМАЈСКОГ
НОП ОДРЕДА ОД 1 МАЈА 1944 ГОД. ЗАМЕНИКУ ПОЛИ-
ТИЧКОГ КОМЕСАРА ОДРЕДА О ФОРМИРАЊУ БАТА-
ЉОНА И ЧЕТНИХ РУКОВОДСТАВА¹**

За Душка,² заменика пол. ком. I. Косм. одреда

Положај

На дан 1-У-44 г. у присуству друга Бабовца³ формиран је 3 батаљон привременог карактера, који ће имати задатак да оперише на овом делу терена да би растеретио одред који се бори на терену Космаја и Посавине. У случају јаким непријатељских концентрација на овом терену повлачење овог батаљона биће у правцу Космаја и Шумадије ради састава са одредом.

Руководство овог батаљона је следеће: Богдан Опачић, командант батаљона, њему заменик Миодраг Ивановић; пол. ком. Војислав Вучковић, њему заменик Драгомир Гаврић-Кицош (штаб батаљона).

Руководство I-чете: командир Душан Ацић-Лика, заменик Живојин Стефановић, пол. ком. Радисав Јанковић, заменик Драгољуб Ристић.

Руководство II-чете: командир Мића Ранковић, зам. Десимир Милошевић, пол. ком. Богољуб Милићевић, заменик Мирослав Миловановић.⁴

² Радоје Секулић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС, под бр. 6X45, IX, к. 65.

² Драгутин Павличић-Душко

³ Петар Бановац

⁴ Погинуо маја 1944 год. на Вагану, код Аранђеловца, у борби са Четницима Драже Михаиловића.

Руководство Ш-чете: командир Војислав Илић, заменик Видоје Домазетовић, пол. ком. Ђорђе Гостовић, заменик Живота Новаковић-Дика. Санит. реф. Анка Вајндорфер,⁵ интендант ЈБубиша Васић.

Организационо стање овог батаљона:

Батаљон броји 16 партијаца и 4 кандидата и то у штабу батаљона су следећи партијци: Богдан Опачић, командант, Миодраг Ивановић, заменик, Војислав Вучковић, пол. ком., и Драгомир Гаврић, зам. пол. ком. и секретар бат.[аљонске] п.[артиске] јед.[инице] и батаљ. бироа.

Партијци I чете: Душан Аџић-Лика, командир, Радисав Јанковић, пол. ком. парт. из Друговца, Драгољуб Ристић, заменик пол. ком. и секр. п. јединице, Ђура Петровић в.[одник] II вода; кандидат Милан Бакић.

Партијци II чете: Мирослав Миловановић-Мира, заменик пол. ком., Богољуб Милићевић, пол. ком., Мића Ранковић, крм. чете, партијац из Друговца и Милан Живковић, парт.; кандидат Милановић Бранимир-Буца.⁶

Партијци III чете: Живота Новаковић-Дика, заменик пол. ком., Ђорђе Гостовић, пол. ком., Војислав Илић-Тиса, ком. чете, и Бранко Николић-Корчагин⁷; кандидати Ђорђе Јевтић и Милутин Ђорђевић.

У свим четама постоје активни СКОЈ-а, а образовано је батаљонско руководство СКОЈ-а. СКОЈ има потребне инструкције и ради.

Образован је Батаљонски биро састављен од заменика пол. комесара чета и секретара батаљ.[онске] парт.[иске] јединице.

С. Ф. — С. Н.!

1-У-44 г.
Положај

Другареки поздрав
БАТАЉОНСКИ БИРО

⁵ Погинула августа 1944 год. у с. Водњу од четника Драже Михаиловића.

⁶ Погинуо на Сремском фронту крајем 1944 године.

⁷ Погинуо у лето 1944 год. код села Водња у борби са четницима Драже Михаиловића, као пушкомитраљезац.

БР. 175

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 2 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ПРЕЛАЗ КОМУНИКАЦИЈЕ ВАЉЕВО—КОСЈЕРИЋИ И РАЗМЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ КРЧМАРИ—БУКОВАЦ—ГОЛУБАЦ—ОСЕЧЕНИЦА—БРИЈЕЖЂЕ¹

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 62
2 маја 1944 г.
у 5 час.

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ**

Ситуација. У току 1 маја непријатељ је био активан од правца Косјерићи—Сеча Рака, одакле је један немачки батаљон нападао на IV Пролетерску бригаду и успео да током дана овлада просторијом с. Варде. Овом батаљону дошло је још и 200 војника од правца Кондер. Четнички Ваљевски корпус, потпомогнут извесним деловима недићевске војске и љотићевцима, овладали су с. Маковиште. На просторији Црвени Брег—Мали Повлен II Пролетерска бригада водила је борбу са четницима и недићевцима. Мада још немамо тачне податке изгледа да је II Пролетерска бригада разбила ову непријатељску групу и овладала с. Мравинцима. Непријатељске снаге остале су на просторији с. Маковишта—Гредина. На сектору V Н.О.У. дивизије непријатељ је био такође активан и са снагама јачине до два батаљона избио је на линију Вујетићи. Према исказима заробљених четника и Церски четнички корпус требало је у току дана да стигне на сектор Дебело - Брдо—Пашина Раван—Мравинци. II и III Недићев пук налазе се на сектору Рогачица—ЈБубовија. На истој просторији налазе се извесне моторизоване немачке јединице, које контролишу долину реке Дрине. Према распореду и покретима које непријатељ врши може се закључити да он има намеру да нас потисне са сектора Повлен—Медведник и да нам на тај начин онемогући садејство нашим снагама из Босне при пребацивању преко реке Дрине. Истовремено губљењем Повлена и Медведника наша група (обе дивизије) нашле би се на слабом маневар-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 5/1.

ском терену, који је врло комуникативан. Ради тога одлучили смо да извршимо марш-маневар, којрш би осујетили непријатељске намере и нашли се на просторији Маљен планине где према досадашњим обавештењима непријатељ нема јачих снага. Уједно овим маневром примораћемо непријатеља да знатан део својих снага одвоји са Дрине и да их ангажује према нама.

У смислу горњег задатка V дивизија извршиће данас покрет преко Мравинаца и Црвеног Брега на просторију с. Радановци, одакле ће ноћу 2/3 о. мес. прећи преко комуникације Косјерићи—Ваљево и размести се на просторији Скакавци—Мионица—Јбутице тј. јужно од Маљена.

Наша дивизија добила је задатак да се током ноћи 2/3 о. мес. пребаци преко комуникације Вафево—Косјерићи и да се размести на просторији с. Крчмари—Буковац—Голубац—Осеченица—Бријежђе.

У циљу извршења постављеног задатка

НАРЕЂУЈЕМО :

1. — IV Пролетерска бригада извршиће покрет са садашње просторије и настојати да током данашњег дана а ио могућству најдаље до 16 сати избије на линију Дебело Брдо—Трипковићи (на комуникацији Варда—Ваљево)³. На овој просторији прикупити податке о непријатељским снагама дуж комуникације Косјерићи—Ваљево па се током ноћи 2/3 о. мес. пребаци на најпогоднијим правцем преко поменуте комуникације. Држимо да би био најпогоднији правац преко Лесковице па даље преко Мишковића, а са другом колоном преко Кулинчића, а затим преко с. Бачеваца и размести се на просторији с. Белошевићи—Вулетићи—Грбовићи—Буковац—и с. Голубац. Задатак ове бригаде јесте затварање свих праваца који изводе од Ваљева преко Рајковића, Жабара, као и од комуникације Косјерићи—Ваљево. Приликом преласка комуникације Косјерићи—Ваљево исту што темељитије порушити. Уколико оцените ситуацију да један батаљон може проћи као левокрилна побочница од Дебело Брдо—Ковачица—Пријездићи—Мратишићи, то га и пошаљите овим правцем. Напомињемо да од Ваљева има добар пут до с. Рајковића, којим се могу кретати и моторна возила.

2. — II Пролетерска бригада пошто овлада с. Мравинцима прикупиће своје батаљоне на просторији истог села и северних делова с. Радановаца где ће испитати најпотод-

² Види док. бр. 185.

није путеве за пребацивање преко комуникације Ваљево—Косјерићи на правцу према с. Крчмарима. Уколико не би био погодан правац преко Самара—Гојчевеце за Крчмаре поћи ће правцем преко Башинца и Дивчибара за Крчмаре. Уколико ситуација буде изискивала могу се евентуално послати два батаљона преко Дивчибара, а главнина бригаде заједно са III Српском бригадом извршити покрет погоднијим, тј. краћим, правцем за Крчмаре. По преласку комуникације, које се мора извршити ноћу 2/3 о. мес. бригада ће се разместити на просторији с. Крчмара и у заселцима јужно од реке Манастирице, закључно са с. Ћеловићи. Задатак ове бригаде по доласку на ову просторију је затварање свих праваца који изводе од комуникације Ваљево—Косјерићи, као и обезбеђење према Маљену, а нарочито ако једна наша колона не пређе преко Дивчибара.

3. — III Српска бригада затвараће правац према Варди, али до 14 сати а најдаље до 15 треба са свим деловима да стигне на просторију с. Мравинци, одакле ће даље извршити покрет правцем одређеним за II Пролетерску бригаду. II и III Бригада извршиће заједно прелаз преко комуникације Ваљево—Косјерићи а по прелазу исте разместиће се на просторији с. Осеченица и Бријежђе. Задатак ове бригаде по доласку на одређену просторију је затварање комуникације од Ваљева преко Мионице, која долази до с. Бријежђе, као и затварање праваца према Сувору. Одржавати чврсту везу са IV Пролетерском бригадом и за случај потребе тражити њено садејство.

4. — Штаб Дивизије кретаће се са II Пролетерском бригадом, а по доласку на одређену просторију сместиће се у с. Крчмарима код к. 501, код цркве.

5. — Борбени знаци за 2/3 -V- Вељко—Ђидо
„ за 3/4 -V- Коста—Јоео

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

Начелник, мајор,
Саво Ђ. Дрљевић

БР. 198

**НАРЕЂЕЊЕ ШГАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 3 МАЈА
3944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ЗА РАЗБИЈАЊЕ ЧЕТНИЧКЕ ГРУПАЦИЈЕ НА СЕКТОРУ
ЦРВЕНИ БРЕГ—ПОВЛЕН¹**

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА

Пов. бр. 117/44
Дне 3 мај 1944 год.
у 23^h

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ
ЈУГОСЛАВИЈЕ

Положај

1. — 2 ов. мј. после подне непријатељ је дошао правца Косјерића у Ражану и Букови (на Таванима). Ј\чина непријатеља до једног батаљона. Састав Немци. По постављеном задатку, наша X бригада извршила је прелаз цесте јужно од Ражане и дошла на сектор Скакавци—Шеврљуге. Наша. IV бригада требала је прећи код Тавана. Непријатељ је већ био. утврдио положаје на Таванима и IV бригада није могла да изврши прелаз. На Таванима се налази и једна четничка бригада. Четници се такођер налазе на падинама Маљена, ближе комуникацији. Непријатељ је са Тавана данас заузео ко-се око с. Гајчана. Од правца Ражане није био активан.

По извештају штаба наше I бригаде, у току 2 ов. мј. они су водили борбу са Рачићевим четницима и једном колоном недићеваца на сектору с. Прокића и ка селу Тејићима. Рачићеви четници су прилично разбијени, а недићевци потиснути ка југу. Од правца Кондер—Варда данас нису примећени непријатељски покрети.

У разматрању ове ситуације и с обзиром на ваш извештај, одлучили смо да учинимо следеће:

- а) да се задржимо на сектору Повлен—Радановци—Варда и да ту бар мало одморимо јединице;
- б) да вратимо нашу X бригаду у састав дивизије;

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 17/5.

в) да тучемо ефикасно четнике и недићевце који ће вероватно поћи према нама од правца Дебело Брдо и евентуално од Соколине [к. 1225] ка Повлену и Црвеном Брегу;

г) да поставимо застор према немачким снагама "које се сада налазе на комуникацији Ваљево—Ражана—Косјерићи и да их привежемо на истој;

д) да што брижљивије прикупимо податке о јачини и саставу непријатеља око нас у циљу што бољег нашег постављања, са главним задатком да наставимо разбијањв четничких и Недићевих јединица.

2. — У том циљу има да се учини следеће:

а) вашу дивизију поставите тако да са две бригаде узмете најповољније положаје од Црвеног Брега до Повлена са задатком да ове две бригаде, заједно са нашом I бригадом, разбију и протерају према Медведнику и Рогачици четнике и недићевце ако буду пошли на нас.² Једна ваша бригада, по нашем мишљењу треба да буде IV, треба да постави застор према немачким снагама од правца Ваљева и комуникације до Букова и уколико непријатељ крене у правцу нас, да непријатељске колоне туче на најповољнијем месту. У борби користити бочно и обухватно дејство, а то нарочито у борби са четницима и недићевцима.

б) Наше јединице биће постављене овако: I Крајишка бригада биће на сектору Градина—Варда и има задатак да садејствује са вашим бригадама у разбијању четника и недићеваца ако се појаве од наведеног правца, а исто тако да извиђа правац од Косјерића, Кондера и Костојевића. IV бригада поставиће застор према Немцима и то на Дреновачки Кик—с. Борак. Поставићемо јој задатак да одржава везу са вашом IV бригадом. Наша X бригада треба да дође у наш састав у току ове или следеће ноћи.

Наш штаб налазиће се сутра у с. Дрповини (код Таорске Стене). Мишљења смо да ваш штаб буде у с. Мравинцима.

Потребно је да бригаде које су постављене према четницима одржавају што бољу везу.

3.— Разматрајући ситуацију, јачину непријатеља, борбе ј које водимо и положаје наших јединица, дошли смо до закључка да треба наше снаге раздвојити тако да дејствују на ширек сектору, како би на тај начин онемогућавали непријатељу јаче концентрације према нама. По мишљењу нашем и другова из Г. Ш., било би корисно да се наша једна јединица (две бригаде или читава дивизија) упуту у Шумадију и да се тамо повеже са одредима. Тај задатак

² Види док. бр. 179.

би добила ваша дивизија. Покрет у том правцу треба да се изврши за 2—3 дана. По овом питању, као и уопште о нашем даљем раду, треба да нам пошаљете ваше мишљење и предлоге.³

4. — Да бисмо што пре оспособили што више радио-станица (а нарочито ако се будемо више проширили, оне ће нам требати), треба одмах да доставите сав заплев^в и материјал за поправак станица. Са њима пошаљите и ваше радио-станице да се оспособе и нека то све донесу ваши радио-телеграфисти.

5. — Ми смо констатовали да се код наших бригада врло слабо или никако политички ради са борцима и да је услед тога, односно због непознавања бораца еа ситуацијом у свету, а нарочито овде у Србији, затим колики историски значај имају наше снаге које се сада боре у Србији, а специјално наше две дивизије, наши борци имају слабу перспективу о значају борби које данас водимо. Мишљења смо да треба да на овај рад обратите велику пажњу и да се борцима свакодневно објашњавају догађаји, а нарочито улога наших дивизија у Србији. Овај рад ми ћемо активизирати код наших јединица.

Такођер обратите пажњу штабовима бригада на ноћна и дневна обезбеђења, јер то још увек слабо стоји код нас.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Командант, пуковник,
Мил. Морача

Начелник, п.пуковник,

Р.8. Ваше јединице треба да што раније изађу на погодне положаје.

² Види док. бр. 185. .

БР. 177

**РАДИОГРАМСКИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИ-
ВИЗИЈЕ ОД 4 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ КОР-
ПУСА ИОВЈ О ПРЕЛАЗУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ И ПЕТЕ
НОУ ДИВИЗИЈЕ НА СЕКТОР СЕВЕРНО ОД КОМУНИ-
КАЦИЈЕ БАЈИНА БАШТА—УЖИЦЕ—КОСЈЕРИЋИ¹**

Обе дивизије прешле су северно од Ужица—Пожега. Водимо свакодневне тешке и напорне борбе са немачким батаљонима дивизије „Храстов лист“, бугарским и Недићевим батаљонима. Сви србијански четници под личном командом Драже. Сада се налазимо на сектору Мачеуб.² Због јаких неприј. снага нисмо могли да приђемо ближе Дрини. Како је кбд вас?

4-У-1944 год.
С. Ђуђевина

Морача

БР. 178

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 4 МАЈА
1944 ГОД. ШТАБОВИМА ПРВЕ И ЧЕТВРТЕ НОУ БРИ-
ГАДЕ ЗА ПОСТАВЉАЊЕ ЗАСЕДА НЕПРИЈАТЕЉСКИМ
ЈЕДИНИЦАМА НА КОМУНИКАЦИЈИ ВАРДА—ВАЉЕВО¹**

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Бр. СЛ.
Дне 4. V. 1944 год.

ШТАБУ I И IV КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ У-те
ДИВИЗИЈЕ

Положај

Од II Пролетерске дивизије нисмо добили извештај, а чули смо да су се код ње водиле борбе. Вечерас у 23 часа чула се поново јача борба на сектору око Магљеша, изгледа на сектору IV Прол. бригаде. Наша I бригада протерала је

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 3/4.

² Око 3 и 4 маја обе дивизије налазиле су се на сектору између Повлена и Маљена. У извештају је место погрешно дешифровано.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 4/3.

Ужичку четничку бригаду, која је без борбе побегла са Варде у правцу Костојевића.

До даљег наређења наше јединице имају исти задатак, стим што ће IV бригада будно мотрити и по потреби помоћи нашој X бригади у пребацивању, јер је истој послата веза и вероватно ће ноћас вршити прелаз цесте.

Уколико постоји могућност, треба на цести ноћу поставити на zgodним местима мање заседе, које би остале иривривене и дању сачекале који камион те га уништиле. Уколико ово будете радили, скрените **лажњу** борцима за акумулаторе.

IV бригада треба настојати на сваки начин да успостави везу са X бригадом.

V погледу примања борбе у току сутрашњег дана, IV бригада треба упустити непријатеља и са zgodних положаја га напасти и тући уколико буде вршио покрете према нама.²,

I бригада треба да испита да ли има на Кондери непријатељских снага и њихов састав.

Шаљемо вам знаке распознавања.

Наш штаб ће се сутра ујутру преместити у с. Таор (за-сеок Јевтовићи, код брда Анатеме).

Вероватно да ће сутра извесне јединице II Дивизије кретати на сектор Прокићи—Пусто Поље.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник, п.пуковник,

Р. Маргиновић ,

(М. П.)

² Види док. бр. 185. .

БР. 179

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 4 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ПРО-
ТЕРИВАЊЕ ЧЕТНИКА ПРЕМА МЕДВЕДНИКУ И РО-
ГАЧИЦИ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Оп. бр. 63
4 маја 1944 г.
у 4 часа

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ И III СРП-
СКЕ П. О. У. БРИГАДЕ**

Јаче непријатељске снаге до два батаљона Немаца по-
селе су цесту Ваљево—Коејерићи са прилично тенкова и
камиона. Један батаљон Немаца дошао је од правца Ко-
сјерића у с. Ражану и Букови (на Таванима), са којима воде
борбу јединице V дивизије. Наша дивизија у току јучера-
шњег дана водила је борбу са Немцима и четницима на
комуникацији Ваљево—Косјерићи. До пред мрак неприја-
тељ је овладао доминирајућим косама изнад саме цете.

Наша дивизија добила је задатак да се размести на
просторију Црвени Брег—Повлен—Мравинци—Радановци.

У циљу извршења предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — III Српска бригада извршиће покрет са просто-
\$ије на којој се сада налази до на просторију Црвени Брег
—Ћебићи.² Задатак затварање правца који изводи од Ро-
гачице преко Годешева и комуникацијом. На просторији
Градина—Варда налазиће се I Крајишка бригада, те са
њом одржавати чврету везу. Уколико ова бригада буде др-
жала к. Градина и комуникацију даље према Варди, онда
III Бригада има за главни задатак да држи положаје за-
падно од комуникације Ваљево—Ужице и то Бурма—Ли-
сина (к. 1125). Покрет извршити у одређеном правцу данас
у 5 час.

2. — II Пролетерска бригада ће по пријему овог наре-
ђења одмах. извршити покрет преко с. Мравинци—Црвени

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института, под бр. 3/2.
² Види док. бр. 189.

Брег и размести се на просторији с. Косићи—Лазаревићи—Баратовићи—Тејићи. Задатак затварање праваца који изводе долином речице Рогачице и цесте Рогачица—Ваљево. Држати везу са III Српском бригадом и имати главни ослонац на Повлену.

Задатак III и II Бригаде је да у заједници са I Крајишком бригадом разбију и протерају према Медведнику и Рогачици четнике и недићевце, ако буду пошли у правцу нас. У том циљу бригаде ће самоиницијативно вршити нападе и протеривања четника и недићеваца на свом сектору, обавештавајући о томе и нас и суседне јединице уколико је потребно садејство.

3.— IV Пролетерска бригада задржаће се на просторији Мравинци—Лесковица—Радановци, са задатком постављања застора према немачким снагама од правца Ваљево и комуникације до Букова, и уколико непријатељ крене у правцу нас да непријатељске колоне туче на најповољнијем месту. У том циљу распоред бригаде треба да остане углавном исти, с тим што у с. Мравинцима могу бити само неборачки делови и један батаљон. Остале батаљоне поставити тако да могу контролисати све правце и у случају потребе садејствовати. Десно од IV Бригаде налазиће се IV Крајрпкка бригада, која такође поставља застор према непријатељу и комуникацији и то на к. Дреновачки Кик— с. Борак. Ова бригада добила је задатак да одржава везу стално са деснокрилним деловима наше IV бригаде.

4. — Штаб дивизије у току данашњег дана налазиће се у с. Мравинцима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб дивизије,
командант, пуковник
ЈБубо Вучковић

БР. 198

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 4 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ СА ЧЕТНИЦИМА НА СЕКТОРУ
С. МАКОВИШТЕ¹**

ШТАБ
I К.Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

Бр. СЛ
Дне 4/У 1944 год.
У 15^h

ШТАБУ У-те НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Са бригадом стигли смо на просторију села Маковиште, заселка Матићи—Ридови—Дројићи—Делићи и Црвени Брег.

Јутрос, идући према с. Матићима, наш II батаљон сусрео се са Ужичком четничком бригадом и ступио у борбу. Наши су их најурили и четници су отступали у правцу Варде. Наши су наставили прогоњење четника и протерали их преко Варде и они су отступили у правцу с. Коетојевића.

ЈБотићевци који су се налазили у Варди према причању сељака отступили су, тј. повукли се у Костојевиће. Њих је било око 250. Сечу Реку још нисмо детаљно испитали, али изгледа да је непријатељ који је био у Сечој Реци отишао за Косјериће.

Наш II батаљон који се требао смјестити у с. Матиће сад се налази у Варди и тамо ће остати на положајима.

Ови четници са којима смо данас водили борбу дали су врло слаб отпор и бежали су наглавачке пред нашим јединицама. Било их је свега око 75. Аутоматског оружја нису имали нити једног. Ухваћена су тројица и изгледа да су новомобилисани, које ћемо ми мобилисати у наше јединице.

Код нас других новости и промјена нема, а уколико буде известићемо вас. Ми са штабом налазимо се код општине и школе у Дројићима.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 17/5.

Пошаљите нам знаке распознавања од 4 ов. мј. па
надаље.

Шаљемо вам предлоге за одликовања бораца и руково-
дилаца из наше бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Младен²

Командант, п.пуковник,
Стево³

(М. П.)

БР. 181

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 5 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ЧИШЋЕЊЕ ТЕ- РЕНА ОД ЧЕТНИКА НА НРОСТОРИЈИ КОСИЋИ—ПРО- КИЋИ И ПРЕБАЦИВАЊЕ ЈЕДИНИЦА НА ЛИНИЈУ ЦР- ВЕНИ БРЕГ—ВАРДА—ЈАКАЉ¹

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Бр. СЛ
Дне 5. V. 1944 год.
у 14^h

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ^-те
ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. •— Доеада располажемо овим подацима о неприја-
тељу: 4 ов. мј. поподне прошло је око 150—200 камиона са
војском и материјалом од Ужица за Ваљево. Ову колону
обезбеђивало је 8 тенкова, око 15 борних кола, 8 топова и
нешто моторцикла. Немачка посада налази се у Ражанима
и Буковима, непознате јачине. Четнички корпус и бригаде
које смо ми делимично. разбили на сектору Повлен—Ма-
гљеш и Радановци налазе се око комуникације Косјерићи
—Ваљево, заједно са Немцима, и на сектору Дивчибаре—
Скакавци. Четници се прикупљају и, по саслушању зар-
обљених, Немци их сада снабдевају муницијом. Од правца
Коетојевићи—Рогачица немамо никаквих података. Исто
тако од правца Прокићи. Од Штаба II дивизије немамо по-

² Младен Марин

³ Стево Рауш

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под бр. 6/3.

датака о активноети непријатеља са сектора Ваљево, нити извештаја о јучерашњој и синоћној борби.

Одлазак појачања у Ваљево вјероватно је са циљем да појачају овај гарнизон и да нашим јединицама спрече прелаз преко комуникације Ваљево—Мојковац, што су учинили и на цести Ваљево—Ужице постављањем посада у Ражанима и Буковима.

2. — Ми треба да избегнемо неке теже борбе са окупаторским снагама дуж поменутих комуникација и уколико би оне пошле дубље према нама. Ради тога извршићемо шире померање наших снага са одређеним задацима и на тај начин ћемо постати више покретљивији и способнији за маневар. Упућивање наших снага у више праваца извршићемо у току два наредна дана, о чему ћете бити упознати.

Да бисмо ово на време учинили и у међувремену проширили дејство наших јединица, наша дивизија извршиће ноћас следеће покрете.

I бригада извршиће покрет преко Косића на сектор Прокићи—с. Брдо (Ружићи), са задатком да овај терен очисти од четника и да их протера у правцу Пецке.

IV бригада извршиће померање на сектор Варда—Јакаљ.

X бригада извршиће покрет на сектор Црвени Брег—Косићи—Соколина Стена.

II дивизија би узела Магљеш—Повлен са једном бригадом, а две бригаде дошле би на сектор Маковишта, ка Радановцима у циљу да касније, по ноћи, пређу комуникацију Ваљево—Косјерићи.

3. — Може се десити да се можда нешто мало овај распоред измени, пошто добијемо извештај од Штаба II дивизије, но углавном јединице треба припремити за покрет ове ноћи. Вечерас ћете добити детаљније наређење, зато нам и ви пошаљите курире са најновијим подацима о непријатељу.

Сада смо добили извештај од Штаба IV бригаде, где се каже да су наши морали напустити јутрос рано коту Дреновачки Кик,² коју су заузели Немци. Не кажу њихову јачину на овом положају. Наши су се повукли на косу Остреш—к. 801—Каменица Коса и задржали су се у с. Борак. X бригада се налази у с. Иловача—Потез—Кузмени

СМРТ ФАШИЗМУ .— СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Командант, пуковник,
Мил. Морача

² Види док. бр. 185.

БР. 182

ПИСМО ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД
5 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ У ВЕЗИ
ПРЕБАЦИВАЊА ЈЕДНЕ ДИВИЗИЈЕ НА ТЕРИТОРИЈУ
ШУМАДИЈЕ¹ Г

/ -

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Пов. бр. 81
5 маја 1944 г.
« у 10 час.

ШТАБУ V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

У вези вашег писма Пов. бр. 117 од 3. V. о. мес. у 23 часа,² ми смо узели у разматрање потребу и могућност одласка једне дивизије, конкретно наше, у Шумадију. Наше је мишљење:

1. — Ниједна већа јединица са оваквом покретљивошћу и оволиким неборачким деловима не може рачунати на могућност дужег опстанка у Шумадији. Може само једним маневром стићи на извесне просторије Шумадије и рачкати на други маневар са ослоном на Маљен—Повлен.

2. — За случај да се нареди одлазак у Шумадију, мишљења смо да треба да пође цела дивизија, а не само две бригаде, тј. II Пролетерска и III Српска. Ово из разлога:

а) што су II Пролетерска и III Српска бригада бројно врло мале, те према томе не би се могле супротставити нешто јачим непријатељским снагама и морале би брзо да се врате. Чак могло би се десити да буду у немогућности да продру у Шумадију, колико је то потребно и докле може доћи једна јача јединица. Поред овога II и III Бригада не претстављају заједно толику снагу да могу задати јачи ударац непријатељу а у првом реду разбити четничке снаге на које буду наилазиле, а што би морао бити један од најважнијих задатака ове групе.

б) Што долазак овако малих снага у Шумадију, које би биле приморане на брзи повратак, не би нам много користио ни војнички ни политички. Народ зна о нашој снази и он ту снагу треба да види присуством наших већих јединица а не јединица какве су се већ кретале преко Шумадије,

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 2—2.

² Види док. бр. 176.

конкретно Шумадиска и Јужноморавска бригада. II Пролетерска и III Српска скоро би бројно одговарале ранијој Шумадиској и Јужноморавској бригади.

3. — Уколико ми знамо ситуацију у Шумадији, а с обзиром на отсуство могућности да се тамо задржимо нешто дуже времена, мишљења смо, да би се на терену Шумадије могло мало људства мобилисати за попуну наших јединица. Као једна од већих потреба ради које би требало ићи у Шумадију јесте повезивање са тамошњим одредима. Ово утолико лре ако су ти одреди јачи те би се од њих могло одвојити нешто људства за попуну наше II Пролетерске и III Српске бригаде.

4. — За случај одласка једне дивизије према Шумадији, треба да и друга дивизија изврши померање према Маљену. Ово из разлога што су скоро све четничке снаге сада сконцентрисане према Маљену са задатком да нам онемогуће прелаз преко ; комуникације Ваљево—Косјерићи и дубље продирање према Шумадији. Поред ових четничких снага вероватно да на овом правцу има и извесних Недићевих снага, Бугара, па можда и Немаца. Оријентацијом ове дивизије према истоку непријатељ би се морао ангажовати на два правца, тј. и према једној и према другој дивизији, тако да би се једна дивизија лакше могла пребацити у Шумадију, а за случај потребе имала би ослонац према Маљену.

5. — При оваквом стању муниције код наших јединица, а обзиром на вероватноћу да ће се током марша до Шумадије и боравка у Шумадији водити врло често, ако не и свакодневно, борбе, држимо да би одлазак дивизије требало одложити и сачекати материјал од савезника а у првом реду муницију, експлозив и санитетски материјал. Треба имати у виду и то да су наши одреди у Шумадији са врло мало муниције, те би требало и њима резервисати извесну количину. Ово би било важно и војнички и политички.

6. — Питање ношења и збрињавања наших тешких рањеника (носила и тежих коњаника) јесте једно од најтежих проблема који се постављају пред наше јединице. Ради тога треба испитати <Ле могућности одвајања тешких рањеника од јединица и сигурног смештаја. По нашем мишљењу овде долазе само две могућности и то прва: пребацивање рањеника у Источну Босну, за случај да се наше снаге (две дивизије)³ пребаце из Босне и створимо овамо солидније упоринге и могућноет да дођемо [до] Дрине и извршимо пребацивање рањеника, и друга: базирање рањеника у си-

³ Односи се на Шеснаесту и Седамнаесту НОУ дивизију.

гурна склоништа код наших одреда и позадинских организација у Шумадији. Ову могућност свакако знају другови из Г. Ш. Србије. За случај постојања прве могућности наша дивизија требало би да остави рањенике и да их не носи са собом код одласка у Шумадију. Ако би се рањеници могли базирати у Шумадији онда би их пребацили са нама. Питање остављања рањеника једне дивизије код друге на овом терену тешко се може поставити сем у случају постојања прве могућности.

7. — Наша група, тј. обе дивизије, треба и даље да оперишу у близини једна друге, тј. да сачињавамо једну маневарску групу, настојећи да имамо Што шири маневарски терен. По нашем мишљењу на овај начин најлакше ћемо и најбоље извршавати постављене задатке и уједно сачувати, што је више могуће, нашу -живу снагу.

8. — Пошто првобитно постављени главни задатак нашој групи, тј. одлазак у Топлицу, нисмо могли досада извршити, ми смо' мишљења да то не треба схватити да га не можемо уопште извршити, већ напротив да то озбиљно имамо у виду, а утолико пре што су за Западну Србију предвиђене друге наше снаге. Ми мислимо да би се поред осталих кцристи и великог војничког и политичког значаја за случај нашег убацивања у Топлицу, тиме уједно решило и основно и најглавније питање наше дивизије, а то је питање полуне. Изгледа нам да је ово питање наше дивизије решљиво само на дросторији Топлице.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Милосав Милосављевић

Командант, пуковник
Љубо Вучковић

Начелник, мајор,
Саво Ђ. Дрљевић

БР. 183

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 5 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА РАЗ-
МЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ ВАРДА—ГОДЕЧЕВО—ЋЕ-
БИЋИ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Оп. бр. 63
5 маја 1944 г.
у 22,30 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ

Да би се наше јединице што пре извукле из фронталних борби које нам намеће непријатељ, као и да би изманеврисали јаче непријатељске снаге, које се углавном налазе на сектору Ваљева, наша дивизија треба још у току ове ноћи и сутрашњег дана да се извуче из додира са непријатељем.²

У циљу извршења предњег

НАРЕЂУЈЕМО :

1. — IV Пролетерска бригада извршиће покрет до на сектор Гладовићи—Селиште—Варда и остале засеоке источно и западно од комуникације и то у непоередној близини.

2. — II Пролетерска бригада извршиће покрет до на просторију Матићи и остале северне засеоке с. Годечева—Шепци. На просторији између Таебића и Великог Брда разместити што прикупљеније бригаду.

3. — III Српска бригада оетаће и даље на истом месту—сектор Ћебићи, затварајући правац према Ваљеву. Но у случају ако непријатељ у току сутрашњег дана буде надирао са правца Повлена и комуникације од Ваљева не примати борбу (јачу) већ се повлачити у правцу II Пролетерске бригаде.

4. — Нека Штаб IV Пролетерске извести о овом покрету и свој други батаљон који се налази на малом Повлену, а уколико га је употребила II Пролетерска бригада и померила са те просторије нека то она учини, тј. нека му да правац да дође у састав своје бригаде.

5. — V Дивизија ће се налазити јужно од Варде и источно од Јелове Горе.

¹ Оригинал, писан на нашини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 1/2.

² Види док. бр. 186.

6- •— Вероватно је да ће све бригаде добити још у току сутрашњег дана наређење за даљи покрет. Зато јединице држати прикупљене и бити спреман сваког момента да се покрет што пре изврши. По могућству бригаде држати што ближе комуникацији, и што прикупљеније.

7. — У току сутрашњег дана макар и у пролазу нека се све јединице постарају да прикупе што више суве хране за пут.

8. — Штаб дивизије кретаће се позади IV Пролетерске бригаде, а у току сутрашњег дана налазиће се негде на цести на правцу Варде.

СМРТ ФАШИЗМУ СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

БР. 184

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 5 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ОД 16—30 АПРИЛА 1944 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
I К.Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ
Стр. ПОВ. бр. 9/44
Дне 5/У 1944 год.

ШТАБУ ^-те НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо вам извјештај о борбама које је водила наша бригада са непријатељем у времену од 16-ог до 30 априла о.г.

16. IV. бригада је била распоређена на просторији: Крљани—Коритник—Лесковица—Брусник. На положајима нема ништа.

17. IV. једна чета III батаљона напала је четнике у с. Трнави и том приликом су заробљена 4 новомобилисана четника. Ми нисмо имали губитака. Код осталих батаљона на положајима без промјене.

18. IV. на положајима нема никаквих промјена.

19. IV. непријатељски извиђачки авион је бомбардовао с. ЈБесковицу, гдје је био баш иаш II батаљон и том прили-

¹ счизигинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 15—5.

ком су погинула два друга кухара. На осталим положајима без промјене.

20. IV. бригада је вршила покрет на просторију села: Кулизино—Јасеновица—Драмичани.

21. IV. из наведених села бригада је продужила покрет преко с. Смиљевца ка комуникацији Ивањица—Сјеница.

22. IV. по прелазу комуникације код жанд. станице Јавор бригада је продужила покрет и смјестила се на просторији села Тисовица—Г. Штитково.

23. IV. бригада је кренула на просторију села: Ојковица—Г. Трудово. Непријатељски извиђачки авион је бомбардовао наше јединице у покрету и том приликом имали смо 2 мртва и 3 рањена друга. Наш II и IV батаљон одбили су напад четника близу с. Божовића. Нисмо имали губитака.

24. IV. бригада је извршила покрет преко с. Мочиоца и Клекова. I, II и IV батаљон су напали непријатеља, који је држао косе са десне обале ријеке Катушнице и то: од коте 1102—атреко Трештене Стене—до коте 1216. Ове косе су држали четници са Њемцима. Наши батаљони су заузели наведене коте. У овој борби имали смо 11 рањених другова. Непријатељ је имао прилично мртвих и рањених.

25. IV. наша бригада смјестила се на просторији села: Гостиље—Дренова—Желине—Преслапа. Од 6 сати ујутро до 18 сати увече батаљони су водили борбу:

а) са четницима у с. Гостиљу, с. Брду и с. Сирогојну. У овим борбама четници су имали приличан број и рањених, заробљено је 9 четника, а запљењено 1 холандски митраљез, неколико пушака, 3 коња и нешто пушчане муниције.

б) Наш II и IV батаљон водили су борбу са њемачком моторизованом колоном јачине од око 100 моторних возила ојачаних са тенковима и танкетама. Ова колона се кретала од Љубиша ка Ужицу. Састав непријатеља: Њемци и недићевци. Непријатељ *није* могао проћи за Ужице од 7 до 16 сати док није добио помоћ из Ужица у јачини од 7 камиона и 3 тенка. У овој борби непријатељ је имао око 78 мртвих и рањених, оштећена су 3 камиона и једна танкета, као и порушен мост на ријеци Катушници. Непријатеља је помагала и авијација.

У овим борбама са четницима и Њемцима имали смо 1 друга мртвог и 6 другова лакше рањених.

26. IV. бригада је извршила покрет на просторију села Смиљанићи—Гостиље—Раковица:

27. IV. бригада је извршила покрет на просторију села Шљивовица. Комуникацију Ужице—Борова Глава прешли

смо код Краљеве Воде,² без борбе. Непријатељ је мало реагирао са бацачима, али нисмо имали губитака.

28. IV. бригада је извршила покрет преко пруге и цесте на просторију с. Љубичићи—Кулина—Облик. Цјесту и жељ пругу прешли смо између жељ. станице Биоска и Кремна. Наш II батаљон водио је борбу са непријатељем (Бугарима) на жељ. станици Биоска, а IV батаљон напао је код Кремне једну бугарску моторизовану колону која се кретала ка Биоски. У овим борбама непријатељ је имао око 50 мртвих и рањених, запаљен је један камион, разрушена жељ. пруга на неколико мјеста, покидана телеграфска и телефонска линија и заплијењено је око 5.000 пушчане муниције. У овим борбама имали смо 2 мртва и 4 рањена друга.

Увече наш I батаљон напао је четнике на Калуђерским Барама и Приседу [к. 686]. Јачина непријатеља је била око 200 четника. У овој борби непријатељ је имао нешто мртвих и рањених, заробљена су 4 четника и зашпјењено је око 50 мина за мали бацач. Ми нисмо имали губитака.

29. IV. бригада је извршила покрет на проеторију села. Деспотовићи—Игњатовићи, а касније продужила за Јакаљ—Костојевићи, гдје се је и смјестила. Прелаз преко комуникације Ужице—Бајина Башта извршен је код села Заглавка. При овом покрету као и при смјештају нисмо имали борби. Рјепријатељ је нападао на нашу IV и X бригаду.

30. IV. бригада се одмарала на наведеној проеторији. На положајима без промјена.

У борбама за ових 15 дана непријатељ је имао следеће губитке:

а) У борби са Њемцима, Бугарима и недићевцима 120 мртвих и рањених, срушен је један мост, оштећена 3 камиона и 1 танкет, запаљен је један камион, разрушна пруга на неколико места, покидана телеграфска и телефонска веза између Биоске и Кремне, заплијењено око 5.000 пушчане муниције.

б) У борби са четницима: заробљено је 17, приличан број мртвих и рањених, заплијењено: 1 холандски митраљез, 3 коња, 50 мина за мали бацач и нешто пушчане муниције.

У овим борбама наши губици су: 7 мртвих и 24 рањена друга.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Младен³

(М. П.)

Командант, п.пуковник,

Стево⁴

² Партизанске Воде

³ Младен Марин

⁴ Стево Рауш

БР. 185

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 5 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉА НА ДРЕНОВАЧКОМ КИКУ¹

ШТАБУ V НОУ ДИВ.

1) Јутрос рано непријатељ је напао наше на Дреновачком Кикку и збацио их са положаја. Имали смо једног друга рањена. Непријатељ се задржао на новоосвојеним положајима Дрен. Кик—Побилице. Изгледа да у току данашњег дана неће надирати даље, углавном Швабе су.

2) Наши су се повукли на положаје западно од с. Ваганца (кота 801). Линија положаја наших јединица је: Остреш—Каменита Коса—с. Борак—и даље на десном крилу јединице X Бриг. (2 бат.).

3) У вези са избијањем непријатеља на Дреновачки Кик, мораћемо у току идуће ноћи померити наше јединице на линију: Каменита Коса—Тварска Стена—Ивашевица—Сеча • Река.

4) Уколико дозвољава ситуација код јединица II Див. мислимо да би пре напуштања садашњих положаја требало извршити неку акцију са којом би им везали снаге за садашње положаје. У обзир би могао доћи напад на чет. банду с. Станићи—Брајковићи—Ражана уколико не буду имали још снага, где би вероватно дошли до муниције. Са неким снагама могли би уједно прећи на раније предвиђени сектор Мионица—Тометино Поље ради разбијања четнич. банди и иначе развлачења њихових снага.

5) Наши дјелови који су остали на источној страни цете пребацили су се ноћас са X Бриг., губитака нису имали. Заробили су 20 чет. које су разоружали и пустили.

С. Ф. — С. Н!

5-У-44 г.

11.1СЛ

Ком-т, п.пук.,

Р. Зорић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 11, к. 782.

БР. 179

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 6 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ПРЕ
ЛАЗ КОМУНИКАЦИЈЕ УЖИЦЕ—БАЈИНА БАШТА НА
СЕКТОРУ ЗАГЛАВАК—ДУБ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Оп.бр. 64
6 маја 1944 г. •
у 7 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ

Врло јаке непријатељске снаге врше притисак на нашу дивизију са правца Ваљево, комуникације Ваљево—Косје-рићи и Ваљево—Рогачица. Да би избегли овај јаки непријатељски притисак а тиме и примање фронталних бојева и увлачење наших јединица у теже бојеве, одлучили смо да се што хитније пребацимо са овог терена. Као први задатак поетавља се. пред нашу дивизију прелаз комуникације Рогачица—Ужице на сектору Дуб—Заглавак.²

У циљу извршења предњег покрета

НАРЕЂУЈЕМ.О :

1. — III Српска бригада извршиће покрет са просторије Јеловик—правцем Игњатовићи—Камењача—Радојевићи—и пребаци се источно од Дуба преко комуникације Лазићи—Плошћари—к. 625—Јанковићи—Пепељ и размести се на просторији с. Липе—Кулина—Пшаник—Стрижевица—к. 615. Задатак извиђање и затварање правца према комуникацији Вардиште—Вишеград и Дуб—Бајина Башта.

2. — IV Пролетерска бригада извршиће покрет комуникацијом Ваљево—Ужице—источни засеоци с. Јеловика—Игњатовићи—Благојевићи, прећи комуникацију северно од Грађевинара код воденица, затим продужити покрет правцем Лазићи—Марјановића Брдо—к. 625 (Беле Воде)—Пепељ—Паклине—Солотуша и размести се на просторији Солотуша—Стутгаревићи—Вис—Гај—Врба—Раван—Облик, а један батаљон упутити на Калуђерске Баре код кафана, ради

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, - под бр. 3/2.

² Види док. бр. 189.

затварања правца од Кремне. Задатак бригаде затварање праваца који изводе са правца Бајине Баште и цесте Бајина Еашта—Дуб.

3. —• II Пролетерска бригада извршиће покрет правцем комуникација Ваљево — Ужице—Јеловик—Мркодо—Орашац—Деспотовићи—Заглавак, прећи комуникацију на просторији Заглавак—к. 473 и продужити правцем Лукићи—Груичићи—Подгорје—Поникве—Лепа Глава и разместити се на просторији Јарчево Брдо—Лепа Глава—Голо Брдо;—Кнежевићи—Забој. Задатак бригаде — испитивање и затварање праваца од комуникације Вардиште—Ужице и комуникације Ужице—Бајина Башта.

4. — Штаб дивизије кретаће се са средњом колоном, тј. са IV Пролетерском бригадом и сместити се у с. Облику.

5. — Померање IV Пролетерске и II Пролетерске бригаде са просторије на којој се сада налазе почети данас око 14 час., на великим остојањима, тако да до пада мрака буду на просторији Јеловик.

6. — Сви ови покрети морају бити брзи, без застајкивања, на шта припремити и људство и неборачке делове. Мање непријатељске групе на путу што брже ликвидирати, ввће заобилазити и покрете без много задржавања продужавати у одређеним правцима.

• II

У току 7 о. мес. све јединице ће брижљиво испитати на својим правцима комуникације Ужице—Вардиште, пошто наша дивизија треба ноћу 7/8 о. мес. да пређе комуникације Ужице—Вардиште и да се размести на просторији Шљивовица—Качер. Но, у случају ако би ова комуникација била пооеднута са јачим непријатељским снагама или ако би дивизија у току сутрашњег дана била нападнута са више праваца, општи правац повлачења дивизије је Добро Поље—Љуто Поље—Милошевац.

У случају да буде поетојала могућност прелаза комуникације на сектору железнич. станица Биоска—железнич. станица Врутци, оада ће дивизија ноћу 7/8 о. мес. извршити прелаз и ове комуникације и то:

1. —• III Српска бригада правцем Гајеви—железнич. станица Биоска (у непосредној близини)—Омар—Стрмац—Шљивовица, и сместити се у северозападне засеокe с. Шљивовице. Задатак — затварање праваца према комуникацији Ужице—Вардиште и према Чајетини.

2. — IV Пролетерска бригада извршиће покрет правцем Паклине—Голо Брдо—Кнежевићи—Јелисавчићи—Јанкови-

ћи—Рочњак и пребацили се западно од железничке станице Врутци а затим продужити покрет до на сектор Шљиво-вице и то: хпк.—Јаћимлук—Росуље—Рудине—Лекићи—Вучје Брдо—Томанићи. Задатак затварање правца према комуникацији Ужице—Вардиште и према Чајетини.

3. — II Пролетерска бригада извршиће покрет правцем Лепа Глава—Делићи—Ражиште и пребацили се источно од железнич. станице Врутци, а затим продужити правцем преко Цветића — на просторију Жигале—Качер. Задатак затварање правца према комуникацији Ужице—Вардиште и Ужице—Чајетина.

4. — Штаб дивизије кретаће се са средњом колоном и сместити се у с. Вучје Брдо.

5. — Све бригаде ће одмах по преласку прве комуникације, тј. у току сутрашњег дана, послати најхитније извештај Штабу дивизије о непријатељским снагама на комуникацији Ужице—Вардиште. На основу тих извештаја ми ћемо наредити да ли да се врши прелаз ове комуникације према овоме наређењу, или ћемо пак издати друго наређење за повлачење у правцу Добро Поље—ЈБуто Поље—Милошевац. Према томе неопходно је потребно да ови извештаји што пре стигну до нас. Иначе без новог наређења, које ће уследити после добијених извештаја, не вршити прелаз комуникације Ужице—Вардиште. ^

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
ЈБубо Вучковић

Начелник, мајор,
Саво Ђ. Дрљевић

БР. 173

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 8 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
О СИТУАЦИЈИ НА ПОЛОЖАЈИМА ДИВИЗИЈЕ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Пов. Бр. 83
8 маја 1944 г.
у 13,20 час.

ШТАБУ V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

У току јучерашњег дана наше јединице углавном су се задржале на истим положајима. Јутрос рано све јединице су биле на положајима к. 977 (западно од Калуђерских Бара)—Шљивовица—к.996—Голубац—Висока Глава (1174)—к. 1131. Имамо везу са вашим јединицама.

У јучерашњој групи, према доеада прикупљеним подацима, учествовали су око 200 Немаца и већи број Бугара. Према изјави сељака убијен је командант целе групе.

Јутрос рано мања непријатељска одељења избила су вероватно од Јасиковице на чистину источно од к. 1055. Било је само мање припуцавање. Друга непријатељска јача колона која је ишла од Бајине Баште преко Манастира Раче избила је на просторију Церје—Соколовица. Ово је према изјави једне сељанке, међутим до Ођбг момента наше јединице нису још то провериле.

Према најновијим извештајима, које смо добили од сељака који су јутрос дошли из с. Пеара и Кремне, непријатељ је отегупио за Биоску и Кремну. Међутим, овог момента добијамо извештај од IV Пролетерске да им је у Биоску дошло појачање од око 30—40 камиона и да су се већ упутили према нама. Наши су спремни да их дочекају на овим положајима.

Мишљења смо у вези са оваквом ситуацијом да би се наша дивизија углавном требала оријентисати у правцу вас с тим да се и Ми пребацимо на сектор Шаргана. Но уколико би ову непријатељску колону успели разбити у том случају ми би се са дивизијом могли пребацити на сектор Биоска—Кремна или бар са једном или две мање бригаде.

Није нам јасна ситуација код вас, те не можемо дати конкретан предлог за те правце. Молимо вас да нас изве-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 15/6, к. 782.

стите о ситуацији на правцу Шаргана и да у вези са тиад издате наређење за прелаз комуникације и за даље правце покрете наших дивизија.

Ми се налазимо у Добром Пољу код/к. 1175 (колиба Јована Станића).

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник, мајор,
Саво Ђ. Дрљевић

Командант, пуковник,
ЈБубо Вучковић

БР. 188

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 МАЈА
1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА МАРШ НА ПРО-
СТОРИЈУ АЛИН ИОТОК—РОЖАНСТВО—ГОСТИЈЕ—
ГОРЊИ ЈБУБИШ¹**

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
1 КОРПУСА
Пов. бр. СЛ.
Дне 9. V. 1944 год.

ШТАБУ IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
У-те ДИВИЗИЈЕ²

Ноложај

1. Ситуација. У току 8 ов. мј. непријатељ је са 40 камиона и моторцикла из Ужица дошао у Чајетину и пред само вече са истима изашао на Палисад, а једним делом и на Борову Главу. У току 9 ов. мј. непријатељ је истурао своје извесне снаге од Кремне у Шљивовицу и од Палисада у Рибницу, рачунајући да ће се наше јединице кретати тим правцем. Пошто је непријатељ сазнао да се наша I бригада пребацила у Семегњево, исти се повукао на Палисад и Борову Главу. Снаге непријатеља које се сада налазе на том сектору су прилично малене и имају дефанзивни карактер, тј. спречавање преласка нашим јединицама на просторију источно од Чајетине—Борове Главе.³

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 7/3.

² У наслову оригинала није назначен Штаб Прве крајишке бригаде, али се из документа може видети да је ово наређење и њему било упућено.

³ Види док. бр. 192.

2. Да би избегли могућност довлачења јачих непријатељских снага на Палисад и Борову Главу, те са истог сектора дејство против наших јединица на садашњем сектору, као и ради доласка IV Прол. бригаде на овај сектор, извршићемо следећи покрет и распоред наших јединица:

а) ноћу 9—10 ов. мј. I КНОУ бригада кренутиће преко с. Подгорице, па између Мачката и Чајетине на сектор *Алин Поток—Рожанство*, разбивши претходно четнике, а потом постављајући и заседе на брду Церово [к. 898] више Мачката. Задатак I бригаде је да скрене пажњу на себе својим покретом и дејством и да привеже снаге из Палисада и Чајетине.

б) IV КНОУ бригада ноћу 9—10 ов. мј. контролисаће правац од Палисада патролирањем, а 10 ов. мј. ујутро у 4 сата извршити покрет правцем *Семегњево—Чапино Брдо*, па између Црног Врха и Околичког Брда, затим пешачком стазом спустити се преко к. 1002 у поток Обудојевица, затим преко Јосове Косе и Девојачког Брда, затим к. Цамија (1177)—Рибница и сместити се у шуми више Рибнице истурајући извиђачка одељења на Неранцу (к. 1150), а по могућству и даље, са задатком да иста извиђају цесту Палисад—Борова Глава. У току ноћи 10—11 ов. мј. IV бригада извршиће прелазак исте цесте око Орловог Врха и Грбачице (к. 1096) и продужити преко Чиготе за Гор. Љубиш. По смештају вршити осматрање цесте која води преко Љубиша, као и осигурање према Боровој Глави.

в) X КНОУ бригада кретаће се истим правцем као и IV и сместити се у шуми око к. 1138 (Рајчевина) истурајући извиђачка одељења на Лупоглав и даље ка цести са задатком *осматрања цесте те извршити све припреме за прелазак* исте ноћу 10—11 ов. мј. после чега ће продужити покрет преко Чиготе гребена за с. Раковицу и Гостиље. Покрет извршити 10 ов. мј. у 5 сати ујутру. По доласку на одређену просторију вршити извиђање цесте према Љубишу, као и дати осигурање на Чиготи ка Боровој Глави и Палисаду.

г) Уколико би време било магловито а постојали услови за прелазак комуникације у току дана, покрет би се продужио тако да би већ до мрака стигла на нову просторију. Покрети треба да буду што прикривенији тако да уопште не дозволимо да нас непријатељ открије, а користити извиђачке водове за слање унапред у циљу откривања непријатељског распореда.

Уколико би од I КНОУ бригаде добили какве друге податке, могла би доћи у обзир промена правца, с тим што би покрет безуветно вршили у одређено време.

Припремити довољно суве хране за борце, а уколико се не би поменута цеста могла прећи дашу, користити колибе за кухање хране, водећи рачуна да тиме не откријемо места напшх јединица осматрањем непријатеља са земље и из ваздуха.

Штаб дивизије кретаће се са X бригадом и сместити се у источним кућама с. Раковице.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

. Политкомесар⁴

Командант, пуковник,
Мил. Морача

Начелник, п.пуковник,⁵

Р.З. X бригада прелазиће цесту око Шумнатог Брда (к. 1092) па јужно, до коте 1094, што значи да X и IV бригада иду свака својом колоном.

БР. 189

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 9 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
РАЗМЕСТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ МИЛОШЕВАЦ—ДОБРО
ПОЉЕ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 66
9 маја 1944 г.
у 9 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ Н.О.У. БРГЛГАДЕ

Према наређењу Брховног штаба наша II и III бригада остаће извесно време на овом терену са задатком да се поново врате на терен Повлен—Маљен, а евентуално и на терен Шумадије. IV Пролетерска бригада ће се привремено упутити на терен Златибора са задатком. повезивања са

⁴ Илија Матерић

⁵ Ратко Мартиновић

¹ счзигинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 15—5.

II Корпусом, а истовремено да преда и наше тешке рањенике. На том терену већ се налази и V дивизија.

У циљу извршења предњег

НАРЕЂУЈЕМО :

1. — IV Пролетерска бригада ће одмах по пријему овог наређења оријентисати своју бригаду у правцу с. Милекићи, одакле треба вечерас да се пребаци преко комуникације Ужице— Вардиште на сектору Кремна—Мокра Гора. У том циљу одмах упутити у том правцу један или два батаљона који ће до доласка главнине бригаде испитати најбоље правце, тако да се у први мрак почне са пребацивањем. Пребацивању ће садејствовати јединице V дивизије, које ће вечерас са мањим деловима вршити нападе на железничке станице Мокра Гора, Шарган и Кремна у циљу прихвата IV Бригаде. IV Бригада ће са собом понети све теже рањенике (носила, теже рањенике, хроничне тешке болеснике итд.). По пребацивању преко комуникације бригада ће се сместити на сектору Семегњева. Са овом бригадом иде и једна радио-станица у циљу да стално одржавамо везу, пошто се она и надаље налази под командом штаба наше дивизије. Са овом бригадом ићи ће начелник штаба дивизије мајор Саво Дрљевић.²

2. — II Пролетерска бригада разместиће се на просторији Добро Поље—Руст, са задатком затварања свих праваца који изводе од Кремне—Биоске и Бајине Баште. Истурати што дубље извиђачка одељења, како би били на време обавештавани о непријатељским покретима. Фронталне борбе не примати већ се повлачити у правцу ЈБутог Поља.

3. — III Српска бригада и даље ће остати на сектору Милошевца, затварајући правце који изводе од Кремне, Шаргана и Мокре Горе. Поступак у случају непријатељског наилаaska биће као и код II Пролетерске, тј. извлачење испред непријатеља и непримање фронталних борби. Правац повлачења такође ЈБуто Поље.

4. — Углавном задатак II Пролетерске и III Српске бригаде јесте да неколико дана останемо колико је могуће непримећени на овом терену док би примили материјал, који ћемо тражити од Врховног штаба.³ После примања материјала ми ћемо кренути већ предвиђеним правцем. Настати да се што боље прикупљају подаци и да се не деси

² Види док. бр. 191.

³ Види док. бр. 190.

да нас непријатељ изненади, наметне фронталну борбу, као што се на пр. јуче десило на Високој Глави [к. 1174]. Док траје магла само са мањим одељењима затварати све правце (путеве), пошто ће непријатељ са главниолх' ићи, а једкнице држати што прикупљеније. Потребно је да се ове две бригаде на овом терену одморе. Храну набављати са ове просторије на којој се налазимо.

5. — II Пролетерска и III Српска бригада одмах по пријему овог наређења упутиће све своје тешке рањенике (носила, теже коњаникз, хроничне тешке болеснике), са потребним бројем: особља и превојног материјала у састав болнице IV Пролетерске бригаде, која се сада налази у Милошевцу, код појата, близу к. 1438.

Све ове рањенике примиће болница IV Пролетерске бригаде и даље их транспортовати са собом. Одмах по прелазу комуникације ове рањенике ће примити V Дивизија.

Са овим рањеницима бригаде треба да упуте све инвалиде, старије људе и друге болешљиве који су углавном везани за коња и који чине приличан терет за јединицу, која у овој ситуацији мора бити што је могуће покретљивија. Ови старији људи и други инвалиди биће предати од стране Штаба IV Бригаде Главном штабу за Србију.

Са болницом IV Пролетерске бригаде поћи ће и досадашњи шеф Хируршке, екипе др. Вилко Баум,, с тим што ће Штаб IV Бригаде одмах упутити за шефа Хируршке екипе др. Серафиниа.

6. — Напомињемо да је ово потребно што пре урадити како би могла IV Пролетерска на време извршити померање према комуникацији и пребацити се у току ноћи.

IV Бригада настојаће да се што пре повеже са јединицама II Корпуса радиом а затим што пре да преда ове рањенике, како би се могла растерећена поново вратити у састав Дивизије на месту где будемо јавили.

7. — Штаб дивизије у току данашњег дана налазиће се у с. Милошевцу код III Српске бригаде.

8. — II Пролетерска и III Српска бригада треба још у току данашњег дана после слања рањеника, болесника и др. да настане да се што више растерети од комора. Настојати да се остави што мањи број коња, који носе можда и непотребне ствари. Но ипак задржати коње који ће нам сигурно требати за нове рањенике и др. Све особље које се сада налази при болницама, а после овог растерећивања није потребно, одмах упутити у јединице. Оставити само неопходно пбтребан број особља за рањенике које задржава.

9. —• Поново напомињемо да морамо бити што покретљивији, што буднији, пошто нам то ситуација у којој се налазимо налаже.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

Начелник, мајор,

Р.З. Данас јавља радио да су јединице II Ударног корпуса заузеле Беране и Бродарево.

Најкасније у току сутрашњег дана II и III Бригада ће нам доставити бројно стање и наоружање својих јединица наводећи тачан број муниције.

БР. 190

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 9 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА РАЗ-
МЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ ЉУТО ПОЉЕ—РАЈЕВАЦ—
КОЊСКА РЕКА¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 67
9 маја 1944 г. •
у 17,20 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ И III СРПСКЕ Н.О.У.
БРИГАДЕ

По подацима прикупљеним у току данашњег дана непријатељ непознате јачине утврђује се на Високој Главици. По изјави једног сељака Ужичка и Рачанска четничка бригада стигле су у -Пеар. Наше патроле приметиле су групу од 20 непријатељских војника у засеку Турудићи. Један вод IV Пролетерске бригаде наишао је на непријатељску заседу на Ивици (к. 1328).

Пошто се IV Пролетерска у току ове ноћи пребацује преко комуникације, а да би заварали непријатеља да су

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 6/2.

све јединице са овог сектора прошле комуникацију, ми ћемо у току ове ноћи извршити следеће померање.²

1. II Пролетерска бригада извршиће померање на просторију Љуто Поље—Награмак—Врљеш. Главнину бригаде разместити на простору Врљеш—Награмак/а са мањим деловима контролисати Јбуто Поље, на линији к. 1360—раскрсница путева од Доброг Поља и Милошевца—Ружица До—Гавран (к. 1453). Задатак бригаде на овој просторији јесте затварање праваца који изводе од Милошевца и Доброг Поља и од с. Весеровине преко Митровца и преко Васића Понора.

2. III Српска бригада сместиће се на просторији Коњска Река—Рајевац. Два батаљона сместити у Рајевцу а остале делове у Коњској Реци. Батаљони смештени у Рајевцу да истуре по једну чету у засеок "Јевтићи са задатком затварања праваца од Вардишта и Милошевца који изводе, долином Белог Рзава преко Ђурића на Лазиће, и једну чету садестити у засеок Гај са задатком затварања праваца од Вардишта и Добруна који изводе углавном десном обалом Белог Рзава на ову просторију. Батаљон смештен у југозападном делу Коњске Реке да затвара правце од Растишта односно Дрине на линији Детелин (к. 1325)—Чемериште (к. 1179)—Омар.

3. Штаб дивизије сместиће се у југоисточним засеоцима Коњске Реке.

4. Уколико не буде магле покрет извршити сутра 10 о. мес. у 1 час, а уколико буде магле, онда покрет извршити у 3 часа. Штабови бригаде доставиће нам благовремено извештај да ли су покрет предузели у 1 час или су га одложили за 3 часа.

5. Тежити да у току сутрашњег дана останемо што мање примећени. У том циљу скренути пажњу предњим одељењима да нас својим непажљивим радом не откривају.

6. Уколико се на фронту које јединице појаве четници, онда одмах предузимати енергично напад, а Штаб дивизије извести о појави непријатеља.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар³

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

² Види док. бр. 197.

³ Милосав Милосављевић

БР. 191

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИ-
ВИЗИЈЕ О НАПАДУ НА ЧАЈЕТИНУ И ПАЛИСАД¹**

ШТАБ I КР. БРИГАДЕ
9 мај 1944 год.

ШТАБУ У-те НОУ ДИВИЗИЈЕ

Са бригадом смо прешли комуникацију ноћу 6/7 ов. мј. без метка и смјестили се на просторији с. Шљивовице. Првог дана т.ј. 7 овог мјесеца нисмо имали никакве борбе, а јучер т.ј. 8 ов. мј. водили смо борбу цијели дан са Бугарима и Немцима. Ноћу 7/8 ов. мј. наш I бат. нападао је непријатеља у Чајетини и Палисаду. Јачина непријатеља око 100 страже Недићеве, која се је грчевито бранила у бункерима. Нисмо успели заузети наведена мјеста.

Наши батаљони били су размјештени: I бат. с. Подгорица, II бат. Саиновина, III бат. Павловићи (Шљивовица), IV бат. са болн. с. Росуље. Јучер је непријатељ нападао из Кремне, затим из Цветића преко Вермезовића и из Чајетине.

Нарочито су били активни Бугари из Кремне — а Нијемци су нападали од Вермезовића и Чајетине. Бугари су овладали котатама: Рудине, Равнице, Милошевац, Павловићи — ка ЦветићидЈа. Највјероватније је, да ће непријатељ од јутра заузети Градину изнад Шљивовице и смјеститк се у Шљивовицу, јер је синоћ био изнад школе.

Немачка извидница из Чајетине долазила је јучер пред вечер у с. Подгорицу. Ова извиђачка патрола повратила се је назад. Јачина непријатеља: у Кремни Бугари, један батаљон; од Ужица ка Чајетини прошло је јучер комуникацијом око 60 моторних возила, а од Чајетине кренуло је- јучер за Борову Главу око 45 моторних возила.

У борбама које смо водили имамо само два мртва и три рањена друга. •

Јучер смо тражили везу са вама, али је нисмо могли успоставити, те смо решили да се преместимо на сектор Семегњева. У ово село смо стигли са батаљонима јутрос око 4 сата.

Наши батаљони су размјештени по положајима: Семегњевска Коса II бат.; осигурање на Грудн (к. 1140), III бат.;

¹ Оригинал, пиоан руком, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 16/6, к. 782.

осигурање према Чајетини и Боро^ај Глави I бат., а IV бат. и болн. у Семегњеvu са осигурање_м према Јабланици.

Овог часа (6.30) стигао је у ово село и цглаб 1^а-те Бригаде са два бат. и болницом.

Јавите нам о новостима код ва_с. Чекамо даље наређење.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком

Млађо-

(М. П.)

Командант, п. пук..

.. **Стево**³

Р.8. Штаб 1^а-те бригаде рече наад да је јучер и прекјучер прошло за Вишеград око 200 моторних возила. Ово су сазпали од шефа станице из Шаргана, а да је дошло на Бијело Брдо око 40 камиона од ове колоне, ово су сазнали од попа из Мокре. Горе. Такођер неки њем. официр је рекао попу да су разбили партизане и сада ће их докрајчити четници. Четврта бригада је спалила ст. Мокру Гору.

БР. 192

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 11 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ БРЕКОВО—ЂЕДОВАЦ—КЛЕКОВО¹

ПГГАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
ПОВ. бр. 120
Дне 11. V. 1944 год.
у 20^h

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
^а-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

Ситуација. Главнина четнЛчких снага из Шумадије и Западне Србије пребачена је на сектор Љубиш—Сирогојно, са циљем да спречи наш прелаз комуникације за Кокин Брод и наш покрет на југ. У току данашњег дана наша ди-

² Младен Марин

³ Стево Рауш

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 10—3.

визија водила је борбе са Ваљевским и још једним четничким корпусом и-успели смо да извесне четничке снаге. потиснемо, док се четничка група код с. Кукањци и чукама изнад истог задржала, а четничке јединице које су биле око Смиљанића и Дренова отступају ка Трнави са циљем да се споје са својом главнином. У току дана непријатељ је непрекидно довлачио појачања од Ужица ка Трнави и то око један батаљон Бугара, док су изгледа остале снаге четничке. Од ових снага један део се збације ка-Алином Потоку и Чумском Врху (к. 1031) са циљем заобиласка и дејства са леђа наших снага у Љубишу и Гостиљу, док друге снаге дејствују фронтално и успеле су да заузму с. Владаје. Непријатељ располаже са 2 тенка.

Да би спречили горњу непријатељску намеру, учинићемо следеће:

а) I Крајишка бригада са садашње просторије треба да крене преко Горње Крушчице на сектор Бреково.² Бригада ће нас извести посебним одељењем које ће упутити одмах по пријему овог дописа о ситуацији, као и о пријему овог наређења те и када ће моћи исто извршити.

б) X Крајишка бригада са садашње просторије извршиће покрет преко Дренова и са два батаљона сместити се на просторији Ђедовац—Ђаво, са којег сектора контролисати цесту Дреново—Љубиш и ка Сирогојну, на коме ће положају, према датој ситуацији, дејству непријатеља од Сирогојна и Љубиша, примити борбу и дејствовати против четника. Један батаљон упутити на Преслапи са задатком да контролише и брани правац цесте која води кроз Крушчицу од Ариља и даље, за с. Висока. Болницу са једним батаљоном сместити у с. Висока (засеок између Зборишта и Сивољка, кота 1090). Бригада треба на сваки начин да успостави везу са I бригадом још вечерас, а уколико не може, онда ће извиђачким одељењима у току сутрашњег дана, која ће иначе упућивати ка Сирогојну и Крушчици, хватати везу и преко исте саопштити сектор на који треба да дође.

в) IV Крајишка бригада кренуће са садашњег сектора преко села Гостиље—Смиљанићи. У две колоне кренути на сектор: десном колоном два батаљона на Трештену Стену и по чишћењу исте један батаљон ће пролужити за с. Клеково. Са осталим деловима кренути од Смиљанића преко с. Чубраци—с. Рјека—Савагуће и у Савагућу сместити болницу са једним батаљоном, а један батаљон продужиће за

² Види док. бр. 195.

с. Метаљку, одакле контролисати ка Округлици и Дебелом Брду и Бјелуши (цео терен).

Пошто ће батаљони X бригаде пречистити Ђедовац и Ђаво, да не би било забуне, исти ће по ^збијању на Ђаво запалити две ватре једну до друге, тако да ће лева колона IV бригаде знати када је тај терен чист и слободан. Исто ће учинити и јединице IV бригаде по избијању на Трештену Стену, а потом на Клеково.

IV бригада ће сутра контролисати и бранити положаје од правца Бела Река—Љубиш, као и евентуално од Бјелуше. Штаб IV бригаде ићи ће са десном колоном и сместити ее у кућама испод Трештене Стене, око к. 988, где ће бити и штаб дивизије, који ће се кретати са Штабом IV бригаде.

IV бригада треба да изврши покрет из Смиљанића око 24 часа ноћас.

Водити рачуна да борбени батаљони који *иду* напред опрезно испитују терен пошто се на сектору Преслапа—Ђедовац—Ђаво—Трештена Стена и Клеково може налазити четника. IV бригада за своју исхрану кориетиће с. Клерово и засеок Беле Реке, Савагуће и Метаљку, а Штаб дивизије засеок Рјеку и село Високу, док X бригада простор на коме се смешта.

Пошто нам је људство добро уморно, сутра треба нарочиту пажњу обратити на осматрање и извиђање тако да се непријатељски покрети раније открију и поставе згодне заседе, које ће прелазити у противнапад на непријатеља. Исто тако водити рачуна да би сутра могла да дејствује и непријатељска авијација, ради чега све јединице треба да се добро маскирају.

Према развоју ситуације у току сутрашњег дана и ноћи вршићемо даље наше покрете, ради чега треба будно пратити ситуацију и иницијативно подешавати садејство јединица, пошто наше наређење не може увек на време стићи. Поред овога, хитно обавештавати Штаб дивизије о свим променама, као и првим примећеним покретима непријатеља.

Прилог: знаци распознавања.

Политкомесар³

Командант, пуковник,
Мил. Морача

ЗНАЦИ РАСПОЗНАВАЊА (ЗА СТРАЖУ)

11. V. 1944 — Шатор—Гламоч, 13. V. 1944 — Козара—При

12. V. 1944 — Ливно—Грмеч, једор,

14. V. 1944 — Крупа—Бихаћ,

15. V. 1944 — Кључ—Петровац.

⁸ Илија Матерић

БОРВЕНИ ЗНАЦИ (НОЋ.У)

11. V. 1944 — Саво—Лука, 13. V. 1944 — Миле—Никола,
12. V. 1944 — Јован—Марко, 14. V. 1944 — Стево—Раде,
15. V. 1944 — Ратко—Перо.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) Командант, пуковник,
Мил. Морача

БР. 193

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 12 МАЈА
1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ДЕЈСТВО ПРОТИВ
ЧЕТНИКА НА ПРАВЦУ ИВАЊИЦА—АРИЉЕ—ЧАЈЕ-
ТИНА¹**

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Пов. бр. 121/44
Дне 12. V. 1944 год.
у 19.20^h

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
У-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. —• Ситуација. У току 11 ов. мј. јединице наше дивизије водиле су борбу са снагама Ваљевског четничког корпуса и I Равногорског корпуса, док друге четничке снаге, изгледа Пожешки и Жички чет. корпус, нису јучер учествовале у борби. Наше јединице, успеле су да четнике лично разбију и да им нанесу осетне губитке. У јучерањем допису било је стављено да је непријатељ био запосео с. Владаје. Међутим, четници су избили само на Сирогојно, одакле их је наша I бригада противнападом протерала ка Рожанству и исти су отступили ка Алином Потоку и коти Чумски Врх, а не како је било јављено да се бацају за леђа нашим јединицама са те стране. Јучер није било уопште окупаторских снага нити тенкова у борби, већ су камионима пребацивани само четници који су били разбијени и отступили према Ужицу, а вјероватно и четничке

¹ Оригинал, писан машином, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 11/3.

снаге које су још пристигле. Вјероватно је да ће четници успети да се за краће време среде и да ће, евентуално уз помоћ окупатора, продужити нападе на нас и/го највероватније од правца Ужица и Рожанства, те Ариља и Ивањице.²

Наше јединице услед приличне заморбности нису показале довољно енергије у разбијању четника, не искористишћавајући моменат када исти нису били непосредно потпомогнути од окупатора. Убудуће у оваквим ситуацијама, као и уопште, треба четнике најенергичније и најодлучније нападати дејствујући на исте као и досада, више бочно и са леђа, мање с фронта, а уколико буду са окупаторским јединицама, дејствујући брзо и енергично у" разбијању четника, а потом њихово разбијање користити за дејство на бокове окупаторским јединицама.

2. — У вези предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

а) I Крајишка бригада дејствоваће ка комуникацији Ивањица—Ариље и осигуравати од тих праваца. Распоред треба да подеси штаб бригаде према ситуацији, с тим што ке на Катићима имати једну јединицу а у Бјелуши, уколико би ситуација дозвољавала, могла би бити болница и једна друга јединица. Ове две јединице, поред осигурања од Ивањице, гроба да извиђају и осматрају цесту Кушићи—Ивањица. Остале јединице I Бригаде са сектора Бреково треба активно да дејствују ка комуникацији Ивањица—Ариље, а по могућности поставе и заседе на истој.

Постоји могућност да су се на тај сектор, ка Ивањици, пребациле друге четничке снаге, тј. Жички и Пожешки четн. корпус.

б) X Крајишка бригада треба да остане на сектору Преслапа—Ђедовац—Смиљанићи и да одатле активно извиђа што дубље ка. Трнави и Алином Потоку, као и Сирогојну и Горњој Крушчици и према датој еитуацији и појави четника са тих праваца, активно дејствује мањим снагама задржавајући четнике а јачим снагама нападајући и разбијајући колону коју је најлакше напасти и разбити. Болница може остати где је и сада. Бригада треба обратити већу пажњу на суседне јединице, да прати рад истих. Данас се десио случај да су неки делови X Бригаде припуцали на батаљон IV Бригаде који је напао на једну четничку групу која је преко с. Рјеке отступала у правцу Чичкова.

в) IV Крајишка бригада остаће на садашњој просторији с тим што ће батаљон са Трештене Стене померити ка Љу-

² Види док. бр. 185. .

бишу и држати под својом контролом Љубиш и цесту код Љубиша, док батаљон који је у Клекову треба да извиђа у правцу Мочиоца и Драшковића, јер према једним подацима у Мочиоцима треба да се прикупи Јаворски четнички корпус који је у нашем покрету раније ка реци Ибру био потпуно разбијен. Батаљон који је у Метаљци треба да се попне на Округлицу и користи заселке Равне Горе, који су најближе Округлици. Овај батаљон, уколико буде постојала могућност, на Округлици ће примати материјал од савезника, ради чега треба да припреми довољне количине дрва и да осмотри најзгодније место за пријем материјала, а у исти ће доћи један од чланова Штаба дивизије. Дрва треба припремити за сутра увече.

3. — Одржавање везе: све јединице треба између себе да одржавају везу, ради чега ће штабови бригада при писању своје заповести увек наглашавати батаљонима где се налазе суседни батаљони своје бригаде, као и осталих наших бригада. IV и X бригада треба да буду обазриве, јер би на њихов правац у току сутрашњег дана могла избити IV Прол. бригада. Исту треба оријентисати ка Трудову и Ојковици, с тим што се према ситуацији може ради одмора задржати на најповољнијем месту. Уколико би иста наишла, потребно је о томе хитно обавестити штаб дивизије.

Све јединице нови размештај треба да изврше у току 13 ов. мј. Наша I Бригада, која је 12 ов. мј. била у Сирогојну, у току ноћи ће извршити покрет за с. Бреково.

4. — Штаб дивизије ће се сутра налазити у с. Високој, засеок Рјека, на саставцима р. Љубишнице и [В.] Рзава.

5. — I Крајишка бригада одмах по пријему овог дописа упутиће нам заплећену радио-станицу са свим прибором, да би исту испитали, те ће се потом та или нека друга станица доделити I Бригади. Раније смо вам послали шифру за рад са радио-станицом, те нас известите шта сте са истом учинили. Уколико је иста изгубљена, пронаћи кривца.

6. — Друг капетан Ковачевић- Митар (Мујо) нека дође у наш штаб.

7. — Штабови бригада што је прије могуће треба да нам доставе извештаје о покретима и акцијама, као и нашим и непријатељским губицима, са тактичком оценом и мишљењем о истима за све оно време за које нису ове извештаје доставили. По извештајима које смо непосредно из борбе добијали имамо само приближну слику последњих наших борби и рада непријатеља, што није никако довољно за целисходну тактичку оцену. Ове извештаје *доставите* што пре, како би ми могли издати, кратак билтен нашег

дејства досада. Рачунати закључно са 13 мајем, Ови извештаји треба да буду замена за 15-дневне извештаје, који из познатих нам разлога нису нам могли бити достављени.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар⁸

Командант, пуковник,

Мил. Морача

Начелник, п.пуковник,⁴

(М. П.)

БР. 194

**ИЗВЕШТАЈ ЗАМЕНИКА НАЧЕЛНИКА ШТАБА ПЕТЕ
НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 12 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ
НОУ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ТЕРИТОРИЈИ
УЖИЧКОГ И ЧАЧАНСКОГ ОКРУГА¹**

ШТАБУ V КР. Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

Положај

1) Јуче када је неприј. кренуо ка Владајама од Рожанства, отишао сам до I бригаде ради задржавања неприј. како би омогућили пребацивање X бригаде преко комуникације. I Бриг. је прешла у противнапад на четн. банде које су упале у Сирогојно и одбацила их ка Трнави.

Неприј. није успео да завлада Владајама, као што стоји у вашој заповести.

2) У вези јучерашње ситуације, напомињем вам да скренете пажњу Шт. X бригаде, да убудуће прати ситуацију и буде уз своје бат. Јуче сам ја сам трчао и хватао везу са њих. бат. и I Бригадом. О томе ћу вам усмено реферисати.

3) Прочитао сам дневник Пожешког корпуса и још нека документа, као и према прикупљеним подацима из личног разговора са људима који су били у Пожези и Ужицу, ситуација је следећа:

а) Непријатељи теже да нас избаце из Србије. Четничке банде су ступиле у отворену сарадњу са Немцима. У Пожези су четници и прича се да су им Немци предали власт (није проверено о предаји власти). Све четн. јединице се

³ Илија Матерић

⁴ Ратко Мартиновић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 18/6, к. 782. ¹

превозе немач. камионима и у*Ужицу снабдевају се муницијом и оста. потребама.

И Немци и четн. су мислили да ћемо преко Јима, те су тамо вршили и концентрацију.

Западна Србија је остала шупља и сав олош је пошао за нама.

б) Морал четн. банди је добар и боре се добро, али не могу да издрже јуриш наших јединица.

в) Дража је наредио Јавор. корпусу да се постави на просторију Мочиоци. Ова банда је вероватно и остала тамо, зато обратите пажњу.

Постоји могућност да драгачевски и студенички чет. поставе се на нашем правцу кретања. А није искључено да пребаце и Кесеровића на сектор Голије.

г) Како смо са нашим јединицама успели проћи и измаћи њиховом плану „концентричног дејства“ на овом сектору — то ће и окупатор и четн. банде пребацити своје снаге комуникацијом Пожега—Ивањица и поставити се на линији с. Добраче—с. Катићи или линији Ивањица—Јавор.

Ово имајте у виду и сматрам да је потребно имати контролду на комуникацији Пожега—Ивањица — то би могла учинити I Бриг. слањем заседе на комуникацију у Клисури. а избијањем на Катиће.

д) Треба скренути пажњу јединицама да морамо енергично тући четн. банде — поготову кад су одвојене од окупатора, као што је био случај јуче.

ђ) О немачким снагама не зна се где су. Засада их нема на сектору Рожанство (до јуче). Постоји могућност да су кренуле ка Ивањици. Потребно [је] развити об. службу, Ивањица—Кушићи.

е) Четн. банде врше мобилизацију и стварају стални кадар. На овом сектору није ступио у борбу Жички корпус и корпус Калабића. Они могу бити пребачени камионима за Катиће—Ивањицу.

4) Имате ли радио везу са IV Црногор. бригадом. Она може доћи у тешку ситуацију. Ми смо им требали узети нешто рањеника. Друго, она спада под нашу команду и ближа је нама него свом штабу. Према томе од нас треба да добија и наређења и да се на нас наслања. Ја вам скрећем пажњу на ове чињенице, после нашег заједничког разг. са Михаилом² у с. Милекићима. Сматрам да не можемо оставити овако једну бригаду која је непокретна.

5) Ситуација је таква да се мора будно пратити и вешто маневрисати. На овом сектору нема бугар. јединица. Треба обратити пажњу да нису око Кушића.

² Благоје Нешковић

6) I Бриг. има радио станиду. Пошаљите стручњака, план везе и шифру.

7) Ја остајем са I Бригадом. Обратите пажњу на правац од Кушића—Јавора.

С. Ф. — С. Н!

12-У-44/8 час.

П. пуковник
ЈБуб. Бурић

I Бриг. је остала и данас на сектору Сирогојна.

БР. 195

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 12 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА НА СЕКТОРУ ЧАЈЕТИНА—РОЖАНСТВО¹

ШТАБ
I К.Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ
Стр. пов.бр.10/44
Дне 12/У 1944 год.

ШТАБУ У-те НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо вам извештај о покрету и борбама које ј вршила наша бригада од с. Семегњева до с. Сирогојна, тј. времену од 9 до 11 ов. мј.

9. V. бригада је извршила покрет из с. Семегњева н просторију села Рудине—Терзићи. Комуникацију Ужице Борова Глава прешли смо јужно од с. Кнежевића испок. 729 (Церић) без борбе. Бригада се смјестила на просторији с. Рудине—Терзићи.

10. V. наши батаљони водили су цијели дан борбу с четничким бандама. Непријатељ је имао Ваљевски корпус на сектору Рожанство—Мачкат—Чајетина. Наш III батаљон поставио је засједу на комуникацији Ужице—Борова Глава јужно од с. Кнежевића између брда Церић—Потркуља. Око 9 и 15 часова Бугари су кретали из Ужица ка

¹ счизигинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 15—5.

Чајетини спроводећи ратни материјал. Непријатељ се кретао пјешнице у колони по један. Јачина непријатеља била је око 150 војника и око 70—80 кола натоварених са материјалом. Ову колону Бугара напала је наша засједа и потпуно разбила. Непријатељ се није могао снаћи нити отворати ватру око 30 минута. У овој борби непријатељ је био потпомогнут од снага из Чајетине. Непријатељ је имао велики број мртвих и рањених (најмање 40) војника и официра. 2 бугарска официра су погинула, а један је побјегао. Такође је убијен и велики број коња. У овој борби завладао је потпуни метеж код непријатеља, већина кола са материјалом се преврнула у јарак. Плијен нисмо могли искористити услед дана и брзе интервенције непријатеља из Чајетине. У овој борби ми нисмо имали никаквих губитака.

Наш I батаљон у борби са четницима на просторији с. Рудине заробио је пратњу замј. команданта Златибооског среза и заплијенио је сву архиву. Замјеник је побјегао. Овај покретни четнички штаб имао је намјеру да мобилише и да испита неке кривице у с. Рудини. Осим тога наш I батаљон водио је борбу и са непријатељем из Чајетине, који је кретао ка брду Градини. На овом сектору непријатељ је разбијен.

На сектору с. Рожанства, гдје су биле главне четничке снаге Ваљевског корпуса, наш II и IV батаљон водили су цијели дан одбранбену борбу на котима 998 (Лупоглав), 950 (Јанково Брдо), 1066 (Бојиште).

У свим овим борбама које смо водили у току дана непријатељ је претрпио приличан број мртвих и рањених. Заробљено је 8 новомобилисаних четника. Ми смо имали једног рањеног друга.

Око 21 час извршили смо покрет са наведене просторије ка просторији с. Сирогојна.

11. V. у покрету наишли смо на четничку засједу на брду Храст. Осим поменутог мјеста непријатељ је поставио засједе од с. Рожанства преко брда Храста—Бели Бор—до к. 972. Засједу је давао Ваљевски четнички корпус. Засједу смо брзо разбили. Непријатељ је имао 8 мртвих четника, док смо једног заробили. Комуникацију Ужице—Љубиш прешли смо без борбе и смјестили се у с. Сирогојно. Четници су у току ноћи дошли у јужни засеок с. Сирогојна (код гррбља) и заузели положаје на просторији Владаје—Трнава. Четничке снаге су биле из Ваљевског и Пожешког корпуса.

У борби, која се водила од 5 сати ујутро па све до 20 часова навече, четнички корпуси су били разбијени и натјерани у бјекство у правцу с. Рожанства и Равна. У току

дана око 16 часова непријатељ је успјео прикупити разбјежане четнике и довезао их камионима из Ужица до с. Трнава, одакле су се развили у три колоне и вршили поново нападе на наше положаје. Наше јединице су ове колоне разбиле и протјерале их у правцу с. Рожанства.

У овим борбама непријатељ је имао приличан број, мртвих и рањених, а заробљено је око 25 новомобилисаних четника (тачног извјештаја још немамо). Заплијењено је: архива Пожешког корпуса, 1 радио станица са акумулаторима, 12 коња и нешто хране.

У свим овим борбама које смо вршили у току дана имали смо 1 мртвог и 2 теже рањена друга.

Непријатељ је био доста живав и упоран у одбрани својих положаја. Запазило се да непријатељ троши муницију без мјере. Располагао је са неколико аутоматских оружја, са једним брдским топом (неповјерено) и са 2 тешка бацача мина. На свим аутоматским оружјима као и на бацачима били су четнички руководиоци, тј. подофицири и официри.

Четници никаквог појачања од Немаца нису имали, него су једино довезли камионима своје разбијене јединице ради вршења контранапада. Тенкова нису имали.

Изгледа да се четници налазе на положајима с. Рожанство—Равни. Ми држимо положаје на просторији с. Владаје (Велики Крш)—Трнава—Вруљак—Бјеловац—Брдо (Бојовићи) и изнад ријеке Катуннице—Коса до к. 966 (Видићи).

Примили смо ваше наређење. У току данашњег дана нећемо моћи вршити покрете, јер непријатељ би примјетио наше покрете, те би у том случају пошао одмах за нама и вршио напад. Покрет ћемо извршити у току ноћи, како бисмо прикрили наше кретање. Смјестићемо се на просторију с. Брекова, како сте нам и наредили.

Слаћемо јача извиђачка одјељења према непријатељским положајима, те у случају потребе и вршити нападе на непријатеља. Нашу извиђачку групу послали смо јутрос у с. Рожанство за испитивање непријатељских снага.

Код нас нема других новоети, те уколико буде извјестићемо вас.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком (М. П.) Командант, п.пуковник,
Младен² Стево³

² Младен Марин
³ Стево Рауш

* Р.8. Детаљније податке о непријатељу и распореду његових снага као и о јачини видјећете из извјештаја друга Карана.⁴

Пошаљите нам радио-телеграфисту, ако станица буде исправна да држимо везу радиограмом. Такођер пошаљите шифру и време када ћемо имати везу.

БР. 196

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ИЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 13 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА НАПАД НА ЧЕТНИКЕ НА ПРОСТОРИЈИ ИЗМЕЂУ БЕЛЕ РЕКЕ И ДРАШКОВИЋА И КОНТРОЛИСАЊЕ ПРАВАЦА КА ИВАЊИЦИ, АРИЉУ И ЧАЈЕТИНИ¹

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Пов. бр. 122
Дне 13. V. 1944 год.
у 22.30

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
У-те ДИВИЗИЈЕ

Положај

1. — Ситуација. У току данашњег дана непријатељ—четници са којима смо раније водили борбу, кренули су у напад и то у три колоне правцима: Сирогојно—Чичково—Разложина—Ризино Брдо. Друга колона: Брдо [Бојовићи]—Чичково—Преслапа. Јачина ових колона око 1000 четника. Трећа колона: Смиљанићи, коеом коте Ђаво (1170). Све три ове колоне су према досадашњим извештајима одбачене или задржане и изгледа да ће бити у току ноћи одбачене на полазне положаје. Четврта непријатељска *колона* са 4 велика тенка, 2 танкете и 30 камиона дошла је из Ужица преко Љубиша и отишла у правцу Беле Реке. Иза ове колоне кретала се колона пешадије (четници) јачине око 1000. Према извештају штаба IV бригаде, од Кокиног Брода дошао је један тенк и 7 камиона, али се у истом извештају⁴

⁴ Душан Каран, обавештајни официр Прве крајишке НОУ бригаде

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 12/3.

не помињу тенкови и камиони који су од Љубиша отишли за Белу Реку, те постоји могућност да је поменути тенк и камиони исти који су отишли од Љубиша за Белу Реку. Мање непријатељске снаге запоселе су Плеће (к. 1343) и Бијочино Брдо (к. 1321). Ове снаге ће ноћас напасти два батаљона IV бригаде и вероватно ће их протерати. Такође, према извештају I бригаде, непријатељ врши покрет од Ариља, али јачина и тачност овога још нису проверени. Из предњег види се да непријатељ има намеру да нас са извесним снагама напада фронтално, док са другим снагама покушава да наткрили наш бок и вероватно да има намеру да нам спречи кретање на југ. Ми морамо да на овој просторији сачекамо IV Прол. бригаду, или уколико се иста ноћас не би пребацила, да кренемо ради успостављања везе и извлачења IV Прол. бригаде ка Муртеници.

2. — Ради свега овога

Н А Р Е Ђ У Ј Е М О :

а) IV Крајишка бригада ноћу 13—14 ов. мј. са два батаљона напасти ће непријатеља² на коти Плеће и коти Бијочино Брдо, док ће остала два батаљона и болница извршити покрет тако да до 7 часова буду у селу Драшковићима. Са истима штаб бригаде треба да успостави везу. Овим батаљонима ми смо издали наређење. У току Г4 ов. мј. IV бригада треба да буде на просторији Клеково, тј. Градац—Плеће—Бијочино Брдо—Драшковићи и да затвара правац ка Белој Реци, Белој Глави и да осматра Ојковицу и Трудово. Пошто ће на Клекови бити један батаљон X бригаде који ће контролисати Белу Реку, батаљон IV бригаде који буде северно од Плеће треба да одржава чврсту везу и садејствује. Уопште IV бригада не треба бити сувише растурена, већ више концентрисана како би могла успешно дејствовати на непријатеља. Надамо се да ће на с. Јасеново шш Ојковицу избити IV Прол. бригада, а евентуално и на сектор Смиљанићи—Љубиш. Сектор Ојковице и Јасеново осматра IV Крај. бригада и уколико избије IV Прол. бригада, хитно ће нас о томе обавестити.

б) X Крајишка бригада упутиће један батаљон у с. Клеково, који ће контролисати правце ка Белој Реци и Трештењој Стени и садејствовати према ситуацији IV бригади. Са остала три батаљона сместити се у засеоке с. Високе, с тим да гредња одељења буду на Преслапа—Стубла, а извиђачка одељења упућивати што дубље. X бригада треба да има

² Види док. бр. 185. .

иницијативу, лошто не знамо како ће се развити ситуација, тј. где ће непријатељ бити одбачен после вечерашњег и ноћашњег напада. Водити рачуна о томе да непријатељ из ЈБубиша може изићи на Трештену Стену, али одатле би се опет морао спуштати или у Белу Реку или у Рзав, што значи да Трештену Стену треба осматрати, те уколико непријатељ преко Трехпене Стене крене напред, треба га пустити у реку и онда напасти. На сектор ЈБубиша може ноћас или сутра избити IV Прол. бригада, у ком случају исту треба потпомоћи.

в) I Крајишка бригада цела сместиће се у с. Бјелуши и Катићима, с тим што ће засеок Бјелуша (код к. 1020) оставити за Штаб дивизије. I бригада треба да осматра правац ка Ариљу и Ивањици, да буде што више прикупљена и према потреби да дејствује на непријатеља. Испитати Кушиће као и цесту Ивањица—Јавор (преко об. службе прикупљати податке).

г) Штаб дивизије биће 14 ов. мј. у с. Бјелуши, засеок код к. 1020 од 11 часова па надаље.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
И. Матерић

Командант, пуковник,
Мил. Морача

Начелник, п.пуковник,
Р. Мартиновић

(М. П.)

БР. 179

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 13 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ЗА РАЗМЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ Г. И Д
ЈАБЛАНИЦА¹**

Ко пише Штаб II Прол. дивизије   Одакле
Коме Штабу II Прол. бригаде   Где
О. бр. . . . сл. датум 13 маја . . . 44 год., 0. . . час., 35 мин.
Карта размера 1:

Према извештају који смо примили од IV Пролетерске бригаде она ће у току сутрашњег дана бити на просторији Г. Јабланица—Марков До, Стуба—Пећине.

V дивизија треба да се налази на просторији ЈБубиш—Ђедовац—Равни—Крушчица—Бреково.

На просторији Брезовац—Стрмечица—Бијела Глава налазе се две четничке бригаде. Немамо података о јачини непријатеља на сектору — Бијело Брдо и на Боровој Глави.

У току овог дана II и III бригада извршиће покрет на сектор Г. и Д. Јабланица.²

Ваша бригада треба да изврши покрет што је могуће раније са два батаљона и неборачким дјеловима у Д. Јабланицу. Са осталим батаљонима задржати исте положаје до између 6 и 7^h. После овога и са овим батаљонима извршити покрет истим правцем.

По доласку на просторију Г. Јабланица разместити се и то: два батаљона на просторији с. Стрмечица са задатком затварања правца од Штрпца и Бијелог Брда. Остатак бригаде разместити у западном делу Г. Јабланице. III бригада налазиће се на просторији Д. Јабланица—Брезовац са задатком затварања правца од Бијелог Брда и Семегњева.

Први дјелови треба да изврше покрет најкасније у 5^h изјутра. Прво ће ићи III бригада а позади ње ваша бригада.

Ми ћемо извршити покрет ујутру и смјестићемо се код школе у Г. Јабланици.

С. Ф. — С. Н!

За Штаб дивизије
Кт. пуковник
Љубо Вучковић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 3/2.

² Види док. бр. 189.

БР. 198

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 13 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ЧЕТНИКА НА ПОЛОЖАЈИМА
ИЗМЕЂУ С. СИРОГОЈНА И С. Г. КРУШЧИЦЕ¹**

ШТАБ
I К.Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ
Стр. пов. бр. 11/44
Дне 13/У 1944 год.

ШТАБУ У-те НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Јуче послје подне око 16 сати непријатељ је напао на наше положаје на Великом Кршу [к.- 1032], изнад с. Владаја и Сирогојна, на косама изнад школе и цркве. Јачина непријатеља била је око 5—600 четника са нешто Шваба, 5 тенкова и једна борна кола. Наши батаљони дочекали су непријатеља, пропустили га на блиско отстојање и потом сударили се са истим. У том сукобу непријатељ је био на нашем десном крилу одбијен и претрпео је прилично осјетне губитке, за које ћемо вам доставити детаљан извештај. Затим је непријатељ тукао са 3 бацача мина и противтенковским топом, а уз то из тенкова митраљирао¹ положаје на Великом Кршу. Са бацачима су прецизно гађали наше положаје, тако да су бацачке мине стално падале по нашем стрељачком строју, по бункерима и рововима. Од те бацачке ватре имали смо 4 рањена друга и 1 погинулог, те смо се услед тога морали повући на прве косе изнад ријеке Катуннице и на косу Бјеловац—Брдо (Бојовићи), а један батаљон са болницом опремили смо преко ријеке Рзава у с. Чичково, гдје нас је сачекао.

На новозаузетим положајима поново смо дочекали четнике и опет на нашем десном крилу на коти Бјеловац одбили их уз Приличне губитке, док се наше лијево крило тукло са њима; али услед тенковске ватре са цесте морало се повући.

Синоћ у 20 сати напустили смо те положаје и кренули на просторију села Г. Крушчица—Бреково, гдје смо се и

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 17/5.

смјестили. Непријатељ је овладао са положајима Бјеловац—Брдо (Бојовићи) и преноћио на тим положајима. Наше снаге на овим положајима распоређене су и то: један батаљон смештен је у засеоку Андрићи,² код школе у Г. Крушчици, и држи положаје изнад Разложине преко Косе (к. 914) у правцу с. Чичкова и Великог Рзава. Један батаљон смештен нам је у засеоку Биљевац (с. Крушчица) и осигурава правац према Ариљу и цести Ивањица—Ариље. Један батаљон са болницом смештен је у засеоку села Брекова, између косе Велики Врх (к. 933) и коте 802. Један батаљон смештен нам је у с. Брекову, код школе и цркве, и осигурава правац према Ивањици.

Данас у 12 сати четници су кренули из Сирогојна у двије колоне и то: са једном колоном спуштају се преко Брда (Бојовићи) у правцу Великог Рзава и с. Чичкова. Та колона избити ће на Рзав, на мост испод косе Велимири, и изгледа одатле да ће у правцу школе и цркве ка Г. Крушчици, а друга колона спушта се такође Великом Рзаву десно од Брда (Бојовићи) низ косу избиће на Рзав на помосницу код гробља, а одатле изгледа да ће даље наступати у правцу Разложине—Моравча, према нама, а није искључено да један дио њихових снага крене, преко косе Жижаци у правцу Преслапа.

У вези овакове ситуације ми смо учинили следеће:

1. — Један наш батаљон налази се на положајима Коса (к. 914) изнад Разложине, који је покопао ровове и има задатак да дочека непријатеља на саму цијев, а затим да отвори ватру на њега и одмах пређе у контранапад.

2. — Двије чете II нашег батаљона упутили смо десно преко М. Рзава на положаје испод косе Главица—Забој (к. 990), који има задатак да се спушта ка В. Рзаву забацујући се за леђа и на бок непријатељу, те кад I батаљон на поменути положајима дочека непријатеља, он ће да дејствује бочно и са леђа непријатељу подухватајући га од р. Рзава и гонећи у правцу нашег I батаљона, тј. настојаће да га потпуно отсјече од Рзава.

3. — Двије чете нашег III батаљона упутили смо на лијево крило изнад Разложине, које такође имају задатак да бочно дејствују на непријатеља, отсијецајући га од р. Рзава.

Настојаћемо да са оваквим обухватом што више уништимо и разбијемо непријатеља. Јачина колона које насту-

² Овај заселак није нађен на карти.

пају може бити највише 400 војника, док извесне снаге остале су им на положајима Брдо (Бојовићи) и на оној страни ријеке Рзава. Састав непријатељских снага су изгледа сами четници.

У случају да непријатељ, тј. четници, не стигне током дана до наших положаја у договору са другом п.пуковником Љубом³ ријешили смо да их са наша три батаљона ноћас нападнемо са оваковим распоредом:

а) један батаљон наступао би са Главице и Забоја, прешао В. Рзав и попео се кроз четницима за леђа на Брдо (Бојовићи) и са тог правца извршио би напад на њих;

б) један батаљон наступао би преко Разложина, спуштао се р. Рзаву лијево од гробља и извршио напад са лијево-бочним обухватом четника;

в) и са једним батаљоном нападали би фронтално;

г) наша болница и један батаљон оетаће за вријеме напада у поменутом селу.

Примили смо ваше данашње наређење,⁴ по којем ћемо поступити и то по разбијању четничких банди које наступају за нама. Сјутра рано упутићемо нашу болницу са батаљоном у с. Бјелушу, а остале батаљоне распоредићемо овако: један батаљон имаћемо на Катићима, који ће контролисати цесту Кушићи—Ивањица, један батаљон бити ће у с. Добрачи, са задатком постављања засједа на комуникацији Ивањица—Ариље на окуки испод косе [Ман.] Клисуре, и један батаљон поставићемо према непријатељу, тј. према Сирогојну. Ми са штабом налазићемо се око Бјелуше.

Шаљемо вам радио-станицу и њен прибор који је уз исту нађен, па је испитајте да ли је исправна и по могућности доведите је у исправност.

У прошлим борбама које смо водили са четницима наши батаљони истрошили су приличан број муниције, а врло мало се муниције нашло код заробљених четника и у прогоњењу истих. Бацачких мина уопште немамо.

Шифра коју сте нам раније доставили налази се код нас, а тражили смо нову пошто смо мислили да нам ова шифра **ЕЗ** важи.

По доласку на новоодређену просторију послаћемо вам детаљан извештај о борбама које смо водили до 13 ов. мј. Такође ћемо вам доставити извјештај о данашњој и ноћа-

³ Љубодраг Ђурић

⁴ Види док. бр. 193, одељак „а" и тачку 5..

шњој борби коју ћемо водити са четничким бандама на поменутом сектору.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Младен⁵

(М. П.)

Командант, п.пуковник

Стево⁶

Р.8. Шаљемо вам један радио-апарат, који није исправан, али му мало фали и може се поправити.

БР. 199

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 14 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА НАПАД НА ЧЕТНИКЕ ДРУГОГ МИЛЕШЕВСКОГ КОРПУСА У РЕЈОНУ Г. ТРУДОВО—ШТИТКОВО И ДАЉИ ПОКРЕТ ПРЕМА ЈАВОРУ¹

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Пов. бр. 123
Дне 14. V. 1944 год.
у 16,35

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ

Положај

1. — Према досад прикупљеним подацима, поред четничких корпуса са којима смо водили борбу, дознали смо следеће: 13 ов. мј. после подне прошло је кроз Ариље за Ивањицу око 100 моторних возила са Швабама. Немамо података, има ли у Кушићима непријатеља. Препостављамо да их може бити. Према данашњем извештају Штаба IV бригаде, два батаљона исте бригаде водила су прошле ноћи борбу са Бугарима и четницима на косама северно од Беле Реке. Наш батаљон није успео да их потисне. Јачина непријатеља око 500. Други батаљон исте бригаде збацио је око 800 Немаца и четника са кота Плеће, Бијочино Брдо, уз 50 мртвих и рањених. Овај непријатељ задржао се на цести и котама око цесте (Бела Глава и друге). По непровереним

⁵ Младен Марин

⁶ Стево Рауш

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 13/3.

подацима, добијеним од сељака, у Нову Варош је 13 ов. мј. стигло око 100 камиона Шваба и кренули су према Кокином Броду. Каже се да су мобилисали сељаке за поправак Ћуприја. На просторији Штитково—Трудово налази се Калаитов корпус.²

2. — По нашем ранијем плану ми треба да се пребацимо на сектор Јавора и Голије, где је повољније земљиште и одакле се можемо спојити са снагама II корпуса. Са нама треба да иде и IV Пролетерска бригада, која није још прешла комуникацију Ужице—Кокин Брод. Ради тога ми морамо послати везу IV Прол. бригади, а којом би је упознали са ситуацијом и поставили јој да се што пре повеже са нама.

3. — Према горњем, задаци наших бригада су следећи:

а) Штаб IV Крајишке бригаде вршиће контролу према непријатељу на сектору Кокин Брод—Бела Река и према ситуацији може да нападне у току ноћи 14—15 ов. мј. једну од непријатељских група. Један батаљон исте бригаде, Штаб бригаде послаће за везу са IV Прол. бригадом правцем Кућани—Негбина—Драглица — Доброселица—Јабланица—Семегњево. Овај батаљон треба да пође вечерас и да у току ноћи иде што брже, с тим да проконтролише патролама села на која буде наилазио, јер постоји вероватноћа да се IV Пролетерска бригада сада налази на простору с. Негбина—Драглица. Батаљон треба да пође са што мање коморе. Са овим батаљоном иде један: члан штаба наше дивизије, који ће знати где ће нас касније наћи и носиће задатке IV Прол. бригади.

б) X Крајишка бригада извршиће одмах покрет правцем Мочиоце—Горње Трудово, где треба да стигне до зоре, како би извршила напад на Калаитове банде, садејствујући I бригади. По проласку кроз с. Драшковићи, треба да успостави везу са деловима IV Крајишке бригаде, чија се болница налази тамо.³

в) I Крајишка бригада извршиће одмах покрет правцем Катићи—Равна Гора (уколико ми не држимо Катиће)—к. Глог—Ациште—с. Вујаши—Кадина Стена—Рујиште Поље, оријентишући један батаљон преко Чемернице на Штитково. Од правца Рујиште Поље и Чемерница треба узфу да нападне четничке банде на простору с. Штитково, садејствујући X бригади, како би се ове банде што брже и боље разбиле. Два батаљона бригаде треба до зоре да се оријентишу на најпогодније положаје према с. Веђићи и Кушићи (тј. према комуникацији Кушићи—Јавор). Задатак

² Други Милешевски четнички корпус

³ Види док. бр. 205.

ових батаљона је да заруше комуникацију 5ар на једном месту, како би онемогућили пролаз тенковима ка Јавору, а тиме имали слободну комуникацију за пролаз преко исте следеће ноћи.

Пољразбијању Калаитових банди, I бригада треба да буде сконцентрисана на простору око Рујишта Поља, како би могла да одбије непријатеља уколико крене од правца Кушића ка Чемерници и комуникацији. X бригада исто тако биће сконцентрисана између Горњег Трудова и Штиткова, користећи прикривен терен. IV бригада, према ситуацији, била би на сектору Ојковица—Црни Врх—Горње Трудово са задатком да се супротстави евентуалном непријатељском надирању од правца комуникације Бела Река—Кокин Брод.

Штаб дивизије налазиће се са X Крајишком бригадом. Из Бјелуше кренућемо у 24 часа, тако да ћемо бити у 4 сата у с. Драшковићима, на путу за Горње Трудово, где ћемо вероватно стићи делове X бригаде.

4. — Чету IV бригаде која је код нас послаћемо сутра рано у састав бригаде. Штаб X бригаде оставиће једну чету у с. Драшковићима, на путу за Гор. Трудово, која ће бити са нашим штабом.

5. — Штаб IV бригаде треба да обрати џажњу на могућност пребацивања IV Прол. бригаде ове ноћи преко цесте, о чему нарочито упознати штаб батаљона који иде за везу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

И. Матерић

Командант, пуковник,

Мил. Морача

БР. 200

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 14 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА МАРШ
НА ПРОСТОРИЈУ ПЕЋИНЕ—ДОБРОСЕЛИЦА—БОРОВА
ГЛАВА—ГОРЊИ ЉУБИШ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Оп. бр. 68
14 маја 1944 г.
у 12 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
И III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ

Наше јединице сада су распоређене овако: IV Пролетерска на просторији Доброселица—Борова Глава, један батаљон на просторији Торник—Марков До. II Пролетерска на просторији Горња Јабланица и III Српска на просторији Доња Јабланица. Са V дивизијом немамо везу већ два дана. Претпостављамо да се налазе на просторији Крушчица—Бреково—Бјелуша, евентуално и Клеково.

Према непровереним подацима на просторији с. Негбине налази се нешто Немаца и Бугара. На просторији с. Бијело Брдо—Штрпци налазе се две четничке бригаде.

Током ноћи 14/15 о. мес. и 15 о. мес. наше бригаде извршиће померање са садашње просторије ближе ка комуникацији Ужице—Нова Варош, с тим што ће предњи делови избити на саму комуникацију.

У вези предњег

НАРЕЂУЈЕМО :

1. — IV Пролетерска бригада извршиће померање са садашње просторије током ноћи 14/15 о. мес., пошто изгреје месец, и размести се на просторији с. Драглице, а са једним батаљоном у Гор. Љубишу. Батаљон из Горњег Љубиша има задатак да поруши комуникацију и по могућству да ухвати везу са деловима V Дивизије. Уколико на просторији с. Негбине не буде непријатеља, или буду мање непријатељске снаге које се могу лако протерати, онда ће IV Пролетерска бригада извршити померање даље и разме-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 8/2.

стити се на просторији с. Негбина—Кућани—Љубиш, са задатком затварања правца комуникацијом према Новој Вароши и према Ужицу.² Бригада ће развити што потпунију об. службу, ради прикупљања података о непријатељским снагама према Новој Вароши и настојати да се што пре повеже са V Дивизијом.

2. — II Пролетерска бригада извршиће покрет са садашње просторије ноћу 14/15 о. мес. око 24 часа и размести се на просторији Доброселица—Борова Глава, с тим што ће са два батаљона затварати правац према Чајетини. До доласка првих делова II Пролетерске бригаде на Борову Главу на овој просторији остаће један батаљон IV Пролетерске бригаде, који ће затим извршити покрет у састав своје бригаде.

Одмах по пријему овог наређења II Пролетерска бригада ће упутити један свој јачи батаљон, који ће сменили један батаљон IV Пролетерске бригаде, који се сада налази на просторији Марков До—Торник, са задатком затварања правца према Рибници. Овај батаљон II Пролетерске бригаде остаће на Марковом Долу док га не смени батаљон III Српске бригаде.

3. — III Српска бригада извршиће покрет са садашње просторије ноћу 14/15 о. мес. (око 24 часа) и разместиће се на просторији села Стубо—Пећине. Један свој батаљон упутиће на Марков До, с тим што овај батаљон мора сменили батаљон II Пролетерске бригаде сутра 15 о. мес. најкасније до 4 часа. Задатак бригаде је затварање правца према Рибници и према Горњој и Доњој Јабланици.

4. — Штаб дивизије извршиће покрет сутра 15 о. мес. у 2 часа ујутру у с. Доброселицу и сместиће се у групи кућа око попове куће.

5. — Уколико не буде непријатеља на просторији Негбине и IV Пролетерска бригада изврши покрет даљи према комуникацији, то ће и II Пролетерска и III Српска извршити померање даље према IV Пролетерској бригади, за шта ће добити благовремено наређење. Скреће се пажња бригадама да покрети, уколико се врше дању, буду што прикривенији, како не би били осмотрени од непријатељске авијације.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник
ЈБубо Вучковић
Начелник, мајор,
Саво Ћ. Дрљсвић

² Види док. бр. 204.

БР. 201

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 14 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ ЧЕТНИКА НА ПРЕСЛАПИ,
ИЗМЕЂУ ВИСОКЕ И ЧИЧКОВА¹**

ШТАБ
I К.Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
V Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ
Пов. бр. 12/44
Дне 14/У 1944 год.

ШТАБУ У-те НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Јучер око 16 часова четници су извршили напад на батаљон X бригаде, који се налазио на Преслапи, као и на наш батаљон који се налази изнад с. Чичкова на косама. У првом сукобу са батаљоном X бригаде четници су успјели да тај батаљон потисну, али у међувремену наш I и II батаљон забацили су се четницима за леђа и с леђа их напали. Четници су почели отступати према р. Рзаву, саставцима ријеке Катушнице и Рзава, а затим су бјежали назад према Сирогојну и Брду (Бојовићи).

У овој борби четници су имали око 50 мртвих, које су наши нашли, и већи број рањених. Заплијењен је један лаки југословенски митраљез и један њемачки „шарац“, муниције врло мало. Заробљена су 4 четника, од којих су три стара и један новомобилисан. Наших губитака није било.

Ноћас нисмо вршили напад на њих, пошто смо их прије ноћи разбили на нашем правцу.

Распоред наших батаљона били смо учинили онако како смо вам јавили у јучерашњем допису, али по добијању нове наредбе² од вас тај распоред смо измијенили и сада нам се један батаљон налази у покрету према Катићима, један у покрету од с. Добраче према Бјелуши, један батаљон у покрету од Г. Крушчице према Бјелуши и један са болницом у Бјелуши (засеоку Чепово). Ми са штабом налазимо се у Бјелуши (засеок Радосављевићи).³

¹ Оригинал, исан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 18/5.

² Види док. бр. 196 и 205.

³ Вероватно заселак Милорадовићи

Према подацима које смо добили од једног цивила који је *раније био партизан*, рекао нам је да је јучер био у Ариљу и успут идући видио је да је од Ужица за Ивањицу отишло око 100 моторних возила Немаца са 2 борних кола. Међу овим моторним возилима било је и моторцикла.

Код нас досад нема ништа ново, а уколико буде јавићемо вам.

Непријатељ који је јучер наступао од Ариља били су четници и то мање снаге, тј. Ариљска четничка бригада. Наши су били заузели положаје према њима, а затим покушали да им се забаци за леђа и нападну их, те су то четници примјетили и побјегли назад ка Ариљу.

Јавите нам о новостима код вас као и о ситуацији код IV и X КНОУ бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Замј. политкома . Командант, п.пуковник,
Раја⁴ (М. П.) **Стево**⁵

БР. 202

ИЗВЕШТАЈ 1ЈТАБА ЧЕТВРТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 14 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ НЕМАЦА, БУГАРА И ЧЕТНИКА НА ПОЛОЖАЈУ ТРЕШТЕНА СЕНА—БИЈОЧИНО БРДО¹

ШТАБ
IV КРАЈИШКЕ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
УДАРНЕ БРИГАДЕ
Бр. сл.
Дне 14-У 1944 год.
у 9,40^h

ШТАБУ У-те НОУ ДИВИЗИЈЕ I КОРПУСА

1. — Ноћас у 24 сата наш III батаљон нападао је јужне • падине Трештене Стене (к. 1025—1202) и околне косе. Борба је била жестока али се непријатељ жилаво бранио и неколико пута вршио контранапад те су се наши морали повући. У овој борби имали смо 3 рањена од којих је 1 теже на

⁴ Раја Недељковић

⁵ Стево Рауш

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под рег. бр. 22/6, к. 782.

носилима, зам-политкома чете. Непријатељ је имао већи број рањених и мртвих али се до њих није могло доћи.

Јутрос у 2 сата наш II батаљон нападао је Плеће—Бијочино Брдо и успио са поменутих положаја збацити непријатеља. У овој борби имали смо 1 друга теже рањена док је непријатељ имао око 50 мртвих и рањених. Заплењено је 5 коња.

Састав непријатеља на Трештеној Стени је четници и Бугари јачине до 500. На правцу Јасенова непријатељ је јак до 800 од којих 300 Њемаца, остало Шиптари и четници, Од тешког оруђа имају 5 бацача, *тешких*. II батаљон успио их је збацити са положаја захваљујући њиховој неопрезности. Сада се исти налазе на цести као и на западној страни цесте Бела Глава (к. 1337) и Белој Реци.

2. — Садашњи распоред наших батаљона је: два батаљона (5 чета) држе положај почев од Клисуре закључно са (котом 1162) Бијочино Брдо (к. 1321). Батаљон који је у с. Драшковићима контролише Црни Врх (к. 1374) и Жедну Главу (к. 1439). Један батаљон нам је у с. Клекову са задатком затварања правца према Белој Реци до доласка батаљона X КНОУ бригаде. Непријатељ до овог часа није предузео ништа против нас али се примјећују припреме и вероватно ће услиједити надирање у правцу нас.

3. — Достављамо вам прикупљене податке о непријатељу:

У току 13 ов. мј. дошло је у Нову Варош 100 камиона Шваба чији су предњи дјелови дошли до Кокиног Брода и мобилисали све цивиле за поправку ћуприје Кокиног Брода. Калаитов четнички корпус налази се у Г. и Д. Трудову са истуреним дјеловима на Дебелом Брду (к. 1350) и већ су почели припуцавати на наше дјелове. Такођер су од правца Г. Трудова тукли бацачем наше положаје. Даље, у Штиткову такођер се налазе неке четничке банде вероватно дјелови Калаитовог корпуса и заједно са њима једна мања група Шваба. У току јучерашњег дана ове банде које су биле у Јасенову пошле су према с. Мочиоцима те су примјетивши наше дјелове повратиле се назад. Даље, дознали смо да се око Увца налазе неке наше снаге али се није могло установити које су. Ови подаци нису проверени, а моментално се не може њихова тачност ни провјерити али свакако на овом сектору поред четника јаке су окупаторске снаге. Храна им долази (групи која је у Јасенову) камионима од Ужица.

4. — Ми ћемо ове положаје у току данашњег дана држати, а у току идуће ноћи покушаћемо извршити напад на неку одвојену групу, а да нисмо везани за цесту ради

IV Пролетерске бригаде најбоље би било напасти Калаитов корпус и разбити га док га нису појачале на правцу Трудова и Штиткова јаче окупаторске снаге што није искључено с обзиром да претпостављају наше даље кретањ на југ.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар:²

(М. П.)

Командант, п.пуковник,

Р. Зорић

БР. 203

РАДИОГРАМСКИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 15 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ КОРПУСА НОВЈ О ПРЕБАЦИВАЊУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ И ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ НА ТЕРИТОРИЈУ САНЦАКА¹

Најхитније.

Са Петом дивиз. налазимо се на сектору Трудово. Крећемо 15 увече према Коморани—Каћево. Јавите где су ваше снаге. Друга дивиз. је на сектору Јабланица—Доброселица. (Јна би могла да крене ка Новој Вароши. Дајте предлог којим је правцем најкорисније њено дејство ка вама.

15-У-1944 год.

Ђурђевина.

Морача

² Драго Ђукић

¹ **Оригинал**, писан рукгом, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 3/4.

БР. 204

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 15 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕР-
СКЕ И ТРЕЋЕ СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА МАРШ БРИ-
ГАДА НА ПРОСТОРИЈУ БОРОВА ГЛАВА—ДРАГЛИЦА—
КУЋАНИ И ЗАТВАРАЊЕ ПРАВАЦА ПРЕМА ЧАЈЕТИНИ
И НОВОЈ ВАРОШИ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ¹
Оп. бр. 69
15 маја 1944 г.
у 12 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ И III СРПСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ

IV Пролетерска бригада у току данашњег дана избила је на линију Негбина—Гор. Љубиш. На непријатеља није наишла.

Према подацима које смо добили од V дивизије, непријатељ и то: Ваљевски, Пожешки, и два Равногорска четничка корпуса са нешто Бугара и недићеваца налази се на сектору Рожанство—Сирогојно—Љубиш—Бела Река. Прилично су наоружани и имају доста муниције. У Ојковици има око 300 Немаца, око 500 Арнаута и четника. У Трудову Калаит са нешто четника и Немаца. Кушићи 300 Бугара. У Ивањицу дошло је око 100 камиона Немаца.

V дивизија у току данашњег дана извршиће напад на *Ојковицу*, Трудово, Штитково и Чемерницу.

У вези овакве ситуације вршимо следеће померање јединица:

1. — IV Пролетерска бригада и даље ће остати на просторији Г. Љубиш—Негбина.

2. — III Српска бригада у току ноћи 15/16 о. мес. извршиће покрет са просторије на којој се налази правцем Доброселица—Драглица—Негбина—и смеетити се у с. *Кућашица*. Задатак затварање праваца који изводе комуникацијом Цова Варош—Љубиш и одржавање везе са V дивизијом, уколико се она буде налазила у Ојковици.

3. — II Пролетерска бригада извршиће померање и то на просторију Борова Глава—Драглица. Задатак затварање праваца од Чајетине и Јабланице.²

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 9/2.

² Види док. бр. 208.

и р

4. — III Српска бригада приликом проласка кроз с. Доброселицу, односно Драглицу, све своје рањенике (носила, коњанике и пешаке, који могу слабо ићи, као и теже болеснике) предати болници II Пролетерске бригаде. Са овим рањеницима оставити и потребан број особља. Лекаре и даље задржите са вашом бригадом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Мил. Милосављевић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

БР. 205

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ НОУ БРИГАДЕ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 17 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА У ВРЕМЕНУ ОД 11—15 МАЈА НА ЛИНИЈИ ВЛАДАЈЕ—ДРЕНОВО—ЂЕДОВАЦ—ЦРНИ ВРХ—ДЕБЕЛО БРДО¹

ШТАБ
X КРАЈ. Н.О.У. БРИГАДЕ
Пов. бр. 94
17 маја 1944 г. у 11.15^h
Положај

ШТАБУ V НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Извештавате се о борбама које је водила наша бригада 11,13 и 15 ов. мј.

11 ов. мј. наш II батаљон и дјелови III батаљона водили су борбу на комуникацији Ужице—Јбушиш, тј. на положајима Владаје—Дреново и то са I и II Пожешком четничком бригадом. Том приликом убијено је 7, непознат број рањених и 2 заробљена, љешеви мртвих су нађени, док вјероватно је да је непријатељ имао и веће губитке у колонама) које су наступале, али по свему судећи имао је непријатељ око 20 избачених из строја. Наши губитци: 1 теже рањен и 1 лакше. Рањен је један четнички официр капетан.

13 ов. мј. вођена је борба: са четничким Опленачким корпусом, Топличком бригадом,² дјеловима Пожешког кор-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 34/4.

² Вероватно Тополска четничка бригада Опленачког корпуса

пуса и дјеловима Ваљевског корпуса, гдје је учествовало и око 200 недићеваца. Са овим непријатељем вођена је борба на положајима: Преслапа—с. Ђедовац—с. Смиљанићи. На положајима Преслапа било је 20 мртвих, 8 заробљених, затим на уливу. Катушнице у Рзав набројано је 37 љешева и 6 рашеника који су ношени на носилима, удавило се у Рзаву. На ријечи Рзаву учествовале су и двије чете I Крајишке бригаде, које су исто тако испомогле наш. II батаљон у уништењу непријатеља на Рзаву. По извештају штаба нахпег II батаљона, чете I Крајишке бригаде убиле су 8 и заробиле 4 четника, што је очевидно установљено. Укупни губици непријатеља на положају Преслапа—Рзав и Катушница и то заробљених, стрељаних и мртвих 71, не рачунајући 4 које су заробиле чете I Крајишке бригаде, док рањених био је велики број. На положајима Ђедовац—Смиљанићи, тј. коти 1012 непријатељ је имао 10 мртвих и 10—15 рањених, а у ноћном нападу на исти положај који су бранили недићевци 5—6 мртвих и неколико рањених, тако да у току 13 ов. мј. непријатељ је имао: 86 мртвих, док број рањених био је већи, рачунајући у најмању руку 80—90. Наши губитци: 1 теже и 4 лакше рањена³.

15 ов. мј. наша бригада⁴ ојачана са двије чете III батаљона IV бригаде водила је борбу на положајима: Црни Врх—Жедна Глава—Дебело Брдо и кота 1480. Положаје су нападали четници и Њемци. У тој борби непријатељ је имао приличне губитке, који се нису могли оцијенити, а то се може рећи и закључити самим тим, што непријатељ није успио збацити наше са подожја, а с друге стране, што је исти дочекиван из непосредне близине. Непријатељ се повукао у први мрак за Штитково и са собом је однио своје мртве и рањене, те тако се нису могли установити губитци непријатеља. Наши губитци: 10 избачених из строја, од којих 1 мртав, 2 теже рањена, остали лакше рањени. Овде нисмо урачунали губитке чета IV бригаде.

У свима тим борбама није било плијена, сем пудоке мртвих, као и опрема истих, док 2 п.митраљеза које су однијеле чете I Крајишке бригаде, по изјави команданта надоег II батаљона, да су ти митраљези бачени прилшсом панкчног бјекства четника преко Рзава и приликом претресања терена ове чете су наишле на бачене митраљезе око којих је на лицу мјеста дошло до преписке између команданта нашег батаљона и батаљона I бригаде, гдје је Вукша

³ Види о овој борби док. бр. 201.

⁴ Богдан Вукша

тражио да му се да један п.митраљез, што сматрамо свакако да је то требало учинити.

Ради знања. У борбама 13 ов. мј. већином су мртви били брадоње и чупоње, као и заробљени.

Наша бригада ститла је на просторију с., Дрмановићи ц с. Дуриновићи, с тим што се два батаљона налазе у с. Дуриновићи. Један од ових батаљона затвара правац Дрвента—Селиште, док један батаљон држи једну чету Коњска Глава (кота 1238), два батаљона који се налазе у с. Дрмановићима, један је смештен у сјеверном засеоку, око коте 1202 и контролише правац Проречана, док болница и један батаљон са штабом бригаде у јужном засеоку око гробља кота 1170. На простору наше бригаде ништа ново. Упутили смо извиђачки вод ка цести у правцу нашег кретања. Података још немамо.

У вези вечерашњег покрета, тј. преласка комуникације, споразумјећемо се са Штабом IV Крајишке бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Максим⁵

(М. П.)

Командант, мајор,

Срдић

БР. 206

**РАДИОГРАМСКИ ИЗВЕШТАЈ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАР
ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 20 МАЈА 194
ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ КОРПУСА НОВЈ О БОРБАМ
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ПРОТИВ ЧЕТНИК
КОД ЉУБИША¹**

Четници из Србије у немачким камионима пребацују се према Новој Вароши. Заробљени четници изјављују да крећу за Црну Гору. По неким обавештењима са њима је Дража. Ми се тучемо са њима код Љубиша.

20-V-1944 год.

Ђурђевина

Вук³

⁵ Радоје Секулић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 3/4.

² Мома Марковић

БР. 201

**НАРЕЂЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД
24 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ПРВЕ НОУ ДИВИ-
ЗИЈЕ ЗА УКАЗИВАЊЕ ПОМОЋИ САВЕЗНИЧКИМ АВИ-
ЈАТИЧАРИМА КОЈИ СУ СЕ ПРИНУДНО СПУСТИЛИ НА
ТЕРИТОРИЈУ ДИВИЗИЈЕ¹**

ГЛАВНИ ШТАБ
ЗА СРБИЈУ
24 V 1944 г.

ШТАБУ I СРПСКЕ ДИВИЗИЈЕ²

Дешава се да савезнички авиони, при борби са немачким авионима или пак услед дефекта, падају на нашу територију и у близини исте. Из ових авиона неки од авијатичара успе да се спусти падобраном, а неки падну са авиона и погину.

У вези са овим наредите свима јединицама и свима партизанима да осматрају: у ком се правцу руши авион, колико се падобрана одвојило и где је пао авион а где падобрани. Одмах потребан број партизана да иде ка авиону и падобранима и да живе авијатичаре спроведу до штаба, а ако је неки повређен да му се укаже лекарска помоћ. Од мртвих авијатичара узети легитимацију, плехану ознаку (где је написано име и презиме), све слике, писма, наките, новчаник и оружје, а затим га еахранити на месту које се може лако запамтити.

Сва документа и све одузете ствари од мртвих савезника безусловно предати штабу и известити. када су и на ком месту сахрањени.

Штабови чим добију документа и ствари погинулих савезника нека их одмах доставе овом штабу са извештајем: када су пали авиони, где су пали, колико је нађено живих авијатичара и где се сада налазе, колико је нађено мртвих и где су сахрањени. Такође поднети извештај по горњем, ако се сазнају наведени подаци за авионе и авија-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 2/1, к. 1040.

² Прва српска дивизија преименована је у Двадесет прву НОУ дивизију, јуна 1944 године.

тичаре до којих нису могли доћи партизани, ради тога што су пали на туђу територију.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант
П. Стамболић³

БР. 208

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД
27 МАЈА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИ-
ВИЗИЈЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ У ЗАПАДНОЈ СРБИЈИ
ОД 15 МАРТА ДО 20 МАЈА 1944 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр. службено
27 маја 1944 год.
у 17 час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Кратак извештај о акцијама које је водила наша бригада у међувремену од 15 марта 1944 г. до 20 маја 1944 године.

Од 15 марта до 20 маја 1944 године (за 66 дана) наша бригада водила је 15 борби у којима је учествовала скоро цела бригада; 20 мањих борби у којима су учествовала по два батаљона и 3 борбе у којој је учествовао по један батаљон.

У горњем међувремену непријатељ је имао мртвих 421, рањених 617 и заробљених 202 војника.

Заплењено је: 14 п.митраљеза, 2 тешка митраљеза, око 350 пушака, 35 разних пиштоља, 3 машинке, 1 противколска пушка, 1 снајперка и укупно око 10.000 метака разних калибра. Поред овога нешто одећа, обуће и хране.

Наши губици су: 44 мртва, 101 рањен и несталих и дезертирних у борби и покрету 60. У овај број несталих и дезертирних урачунати су и четници, тј. заробљени вој-

³ Петар Стамболић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института, под бр. 9/4.

ници који су задржавани у нашим јединицама, па успут дезертирали. Имамо само неколико случајева (4) дезертерства- или остајања у дужим покретима од старих бораца. Изгубљено је: 4 пушкомитраљеза, 1 лаки бацач, 2 гумена чамца и оштећено у борби 2 пушкомитраљеза.

Укупно избачених из строја непријатељских војника:
1.240.

Укупно избачено из строја наше бригаде војника 205.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар
Миливоје Радоваковић

Командант, мајор,
Сред. Урошевић

Р.8. У горњу цифру наших губитака урачунати су и другови из нашег 1 батаљона који су на Лиму били одвојени од бригаде и у већини на терену похватани од четничких банди.

РЕГИСТАР

А

- Ајдучко Брдо — 185;
 Алексијевић Милан — 47;
 Алексић Вукашин — 54;
 Алин Поток — 438;
 Андрејевић Срба — 94;
 Андрић. Ј. Ратомир — 10, 52, 76, 110;
 Андрић Родољуб — 46, 49, 102, 106, 224;
 Анђелковић Жика — 31;
 Анђелковић Раде — 53;
 Антуновић Риста-Баја — 115;
 Ариље — 33, 35, 61, 83, 132, 190, 339, 351, 395, 449, 457;

Б

- Бадњар Слободан — 53;
 Бајина Башта — 419, 434;
 Бајинци — 41;
 Бановац Петар — 411;
 Барошевац — 104;
 Батаљон комбиновани — 8;
 Батаљон трећи Друге пролетерске бригаде — 86;
 Батаљон трећи Космајеког НОП одреда — 411;
 Баук Душан — 181;
 Баум др Вилко — 442;
 Беговић Новак — 44;
 Вела Река — 61, 336, 349, 457, 464;
 Бела Стена — 180, 196;
 Белановац — 71;
 Бзовик (с.) — 152, 160, 173, 177, 183, 194, 198, 200, 207, 208, 218, 239, 273, 275;
 Бијела Глава (к. 1048) — 88;
 Бијело Брдо — 119, 128, 160;
 Бијочино Брдо — 470;
 Биљановац — 217, 218;
 Бинићи — 278;
 Биоска — 382, 432;
 Бјелица Милорад — 60;
 Бјелица (р.) — 233;
 Бјелуша — 343;
 Блаце — 93, 111;
 Бодирожа Вид — 202;
 Божовићи (с.) — 188;
 Борика (с.) — 205;
 Борково — 261, 274, 285, 288, 289, 296;
 Борова Глава — 120, 367, 467, 475;
 Боровци — 160;
 Бошковић Радомир — 32, 107;
 Брајковац — 103;
 Браиковић Драгана-Пастрмка — 26;
 Братљево — 311, 313, 330;
 Брвеница — 180;
 Брђани — 61;
 Брезова — 33, 194, 332;
 Брезовац — 50, 88;
 Брезовица — 228;
 Бреково — 446;
 Бресница (Г. и Д.) — 108;
 Бригада друга далмаетинска НОУ — 7, 33, 35, 61, 64, 67, 81, 84, 85, 86, 87;
 Бригада друга јужноморавска НО — 20, 63, 72, 77, 79, 93, 94;
 Бригада трећа јужноморавска НО — 31, 55, 79, 93, 111, 112;
 Бригада четврта јужноморавска НО — 52, 76, 105, 109, 112;
 Бригада пета јужноморавска НО — 95;
 Бригада прва крајишка НОУ — 120, 121, 123, 130, 132, 137, 140, 143, 150, 154, 156, 158, 174, 183, 188, 191, 194, 196, 212, 216, 230, 239, 245, 257, 268, 269, 273, 278, 288, 296, 300, 302, 319, 323, 328, 336, 339, 341, 346, 348, 367, 372, 377, 382, 389, 391, 394, 402, 408, 419, 423, 424, 430, 432, 445, 446, 449, 454, 457, 461, 464, 469;

- Бригада четврта крајишка НОУ — 120, 121, 125, 126, 128, 130, 132, 143, 144, 150, 154, 156, 158, 165, 174, 183, 191, 194, 200, 210, 212, 245* 257, 268, 269, 288, 296, 309, 311, 319, 323, 328, 336, 339, 341, 348, 367, 372, 377, 389, 391, 402, 419, 424, 433, 438, 446, 449, 457, 464, 470;
- Бригада десета крајишка НОУ — 120, 121, 125, 130, 132, 143, 144, 150, 154, 156, 158, 165, 171, 174, 180, 183, 191, 194, 245, 246, 257, 259, 263, 280, 288, 292, 296, 306, 309, 311, 313, 319, 323, 325, 328, 336, 339, 341, 348, 367, 372, 377, 379, 385, 389, 391, 394, 400, 402, 410, 424, 438, 446, 449, 457, 464, 476;
- Бригада друга пролетерска Друге пролетерске дивизије — 7, 17, 33, 35, 61, 64, 67, 81, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 120, 121, 124, 126, 128, 129, 134, 138, 142, 149, 154, 158, 160, 163, 168, 174, 176, 177, 185, 186, 188, 190, 198, 200, 206, 214, 222, 225, 228, 233, 234, 236, 238, 255, 261, 269, 276, 282, 290, 304, 308, 312, 317, 325, 330, 332, 343, 352, 355, 369, 380, 381, 394, 397, 398, 403, 407, 413, 421, 429, 434, 440, 460, 467, 480;
- Бригада четврта - пролетерска Друге пролетерске дивизије — 90, 120, 121, 124, 129, 134, 138, 143, 147, 149, 151, 155, 160, 163, 168, 173, 174, 175, 176, 177, 185, 190, 198, 203, 20», 214, 228, 233, 236, 238, 255, 261, 269, 288, 290, 304, 308, 325, 330, 332, 343, 352, 355, 367, 372, 377, 389, 395, 398, 399, 403, 407, 413, 421, 429, 434, 440, 443, 459, 467, 475;
- Бригада трећа српска Друге пролетерске дивизије — 120, 121, 124, 130, 134, 138, 142, 147, 149, 154, 160, 163, 168, 174, 176, 177, 185, 191, 198, 199, 238, 255, 261, 269, 271, 290, 304, 308, 312, 325, 330, 332, 343, 344, 352, 355, 369, 380, 381, 394, 398, 403, 407, 413, 421, 429, 434, 440, 443, 467, 475;
- Бригада прва шумадиска — 7, 33, 35, 61, 64, 67, 81, 82, 84, 86, 87; Брод (с.) — 431; Броз Јосип Тито — 116, 182, 252, 253;
- Брусник — 132, 142, 144, 173, 183 212;
- Будожеља — 130, 138;
- Бугариновић (партизан) — 88;
- Бугарчић Никола-Драгиша — 79;
- Букилић Владимир — 21, 75, 78, 79, 94;
- Буковац — 413;
- Булатовић Мирко — 54;
- Бурађа — 124;
- Бурић Саво — 206;
- Бучумет — 97;

В

- Вајндорфер Анка — 412;
- Ваљево — 398, 410, 413, 419, 425;
- Варда — 398, 407, 410, 413, 419, 424, 429;
- Вардиште — 126, 128, 435;
- Васиљевић Михаило — 53;
- Велика Ливада — 289;
- Велика Плана — 112;
- Велики Крш — 461;
- Вељи Врх — 176, 198, 201;
- Вељковић Миле — 54;
- Видак Ратко — 136;
- Вилић Милан — В4, 75;
- Вионица — 173, 183, 307;
- Висока — 351, 469;
- Вича (с.) — 234;
- Вишеград — 377, 379;
- Владаје — 449, 476;
- Влахово (с.) — 72, 75;
- Војводић Милутин — 52;
- Војновић Вељко — 59;
- Вражалић Ешреф — 124, 221;
- Врање — 40;
- Вребалов Вера-Соња — 25;
- Врело (с.) — 20;
- Врмбаје — 149, 177, 238, 312;
- Врховни штаб НОВ и ПО Југославије — 156, 160, 440;
- Вујаново — 71, 77, 109;
- Вујовић Влад. — 45;
- Вујовић Милан — 145;
- Вукмановић Светозар-Гемпо — 116, 253;
- Вуковска — 26;
- Вукша Богдан — 477;
- Вучковић Војислав — 48, 101, 224, 411;
- Вучковић Љубо — 8, 17, 34, 36, 62, 65, 68, 92, 125, 136* 139, 148, 151, 163, 165, 170, 179, 186, 199, 207.

- 215, 223, 227, 235, 237, 239, 251,
263, 270, 276, 285, 291, 299, 305,
313, 331, 334, 338, 344, 346, 354,
356, 371, 382, 397, 400, 408, 415,
422, 428, 430, 436, 438, 443, 444,
460, 468, 476;
Вучковица — 214, 226, 228, 233;
- Г**
- Гаврић Драгомир — 46, 48, 101,
224, 411;
Гарево — 29;
Главни штаб НОВ и ПО Србије —
9, 21, 31, 32, 37, 52, 54, 63, 66, 72,
76, 79, 93, 94, 95, 96, 105, 107, 115,
478, 479;
Глеђица — 194, 196;
Годечево — 429;
Голија (пл.) — 134, 319;
Голубац — 413;
Гооња Стопања — 71;
Гостиље — 348, 431, 438;
Градац — 132, 144, 183, 194;
Градина — 278, 285, 294, 455;
Грађевина (с.) — 201;
Граница (с.) — 396;
Грујић Владимир' — 10, 52, 76, 106,
110;
Губеревац — 228;
Густа Јела — 408;
Гуча (с.) — 190, 228, 236, 258, 293;
- Д**
- Дапчевић Пеко — 286;
Даретин — 134;
Даросава — 103, 104;
Двориште (с.) — 26;
Дебело Врдо — 408, 476, 477;
Девча (Г. и Д.) — 111;
Дејћева Махала — 3«;
Леновски Динко — 95;
Деспотовица — 142, 149, 173, 177,
185, 241, 254;
Дитдзита Јгоуга ггоолететзска — 7,
11, 33, 35, 61, 64, 67, 80, 89, 90,
119, 120, 124, 126, 128, 130, 133,
134, 135, 138, 141, 142, 144, 146,
149, 152, 154, 160, 163, 168, 173,
175, 177, 185, 186, 188, 190, 198,
203, 206, 91П, 214, 222, 295, 228,
233, ?34, 241, 94Д, 952,
265, 2К9, 971, 274, 276,
282, 284, 289, 293, 294, 298, 304,
307, 312, 317, 319, 325, 328, 330,
332, 334, 337, 339, 343, 344, 350,
351, 352, 355, 369, 380, 393, 394,
398, 402, 407, 413, 416, 419, 421,
426, 429, 434, 437, 440, 443, 460,
467, 474, 475, 478, 480;
Дивизија пета НОУ — 119, 120,
123, 128, 130, 132, 135, 137, 140,
141, 142, 146, 151, 152, 154, 156,
165, 171, 173, 175, 180, 183, 189,
190, 194, 198, 200, 207, 210, 212,
216, 225, 230, 236, 238, 241, 245,
249, 252, 254, 257, 259, 263, 265,
268, 271, 273, 274, 276, 278, 280,
285, 288, 289, 292, 293, 294, 296,
298, 300, 302, 306, 307, 309, 311,
313, 319, 323, 327, 328, 334, 336,
337, 339, 341, 344, 346, 348, 367,
372, 377, 379, 382, 385, 389, 391,
393, 394, 400, 402, 407, 408, 410,
416, 419, 423, 424, 426, 430, 433,
437, 445, 446, 449, 452, 454, 457,
461, 464, 469, 470, 474, 476;
Дивизија 21 НОУ — 479;
Диманић Милорад — 95;
Димитрт/певих Стојан — 54;
Динић Најдан-Сима — 107;
Динић Станко — 54;
Добра Глава — 97;
Добраче (с.) — 217, 351;
Добри До — 173, 177, 185, 238, 307;
Добрињска (р.) — 396;
Добрич — 111, 112;
Добро Поље — 39, 440;
Доброселица — 67, 120, 467;
Дојчиновић Божило — 96;
Долац 160;
Долови — 254;
Дољашница — 28, 29;
Доња Бе^ашница — 77;
Дошен Петар — 180;
Драгачево — 190, 210, 233;
Драглица — 124, 475;
Драгојловић (с.) — 188;
Драшковићи — 7, 61, 457;
Дреновац Бопа — 100;
Доеновачки Кик — 433;
Дпеново — 348, 476;
Тпшдпа — 182, 403, 413;
Дрљевић Саво — 8, 17, 34, 36, 62,
65, 68, 92, 129, 136, 148, 151, 163,
1«5, 170, 170, 186, 199, 200, 229,
235, 237, 263, 270, 272, 277, 299,
397, 354, 3^5, 356, 368,
408, 415, 498, 436, 438, 441, 468;
ТТгг'—; —здз 434.
Дубац (Г. и Д.)' — 225, 236;
Дучина — 50;

Б

- Баковић Гојко — 224;
 Баково — 271;
 Бедовац — 446, 476;
 Борђевић Владимир — 54;
 Букић Драго — 474;
 Букић Пане — 31, 60, 79;
 Бураковић Богдан — 110;
 Бурић Љубодраг-Љуба — 145,
 187, 259, 260, 264, 293, 322, 367,
 379, 454, 463;
 Бурић Радослав — 43;
 Бурића Брдо — 319;
 Буровић Максим — 77;
 Буровић Василије — 94;
 Буровић Драгица — 52;
 Буровић Живојин — 54;
 Буровић Никола — 53;

Е

- Егић Обрад — 12, 82;
 Ерковић Саво-Страхиња — 79;
 Ерци (с.) — 188, 218;

Ж

- Жарић Миле — 53;
 Жедна Глава — 87, 477;
 Живица — 214, 228;
 Живковић Милан-Ујак — 45, 46,
 100, 101;
 Живковић Трајко — 95;

З

- Заглавак — 434;
 Зарожје — 391;
 Здравковић Борица — 96;
 Зеленик (с.) — 26;
 Зеленовић Данило — 47, 48;
 Златковић Бура — 45, 95;
 Злокућане — 38;
 Зорић Раде — 314, 433, 474;

И

- Ибар — 135, 154, 157, 165, 168, 173,
 175, 177, 182, 186, 189, 190, 194,
 198, 201, 202, 204, 218, 252, 276,
 282, 298, 302;
 Ивановић Миодраг — 411;
 Ивановић Тома — 39;
 Ивање — 97;
 Ивањица — 11, 17, 33, 81, 82, 83,
 84, 85, 130, 132, 134, 138, 141, 148,
 151, 157, 160, 185, 189, 190, 208,
 210, 228, 236, 238, 245, 257, 258,
 259, 261, 269, 285, 292, 293, 294,

- 296, 307, 313, 319, 323, 327, 328,
 330, 332, 337, 339, 344, 449, 457;
 Ивица (к. 1328) — 443;
 Ивковић Љубомир — 45, 46, 100,
 181, 388;
 Игић Предраг-Томица — 77;
 Избица (код Борика) — 178;
 Илић Љубиша — 59;
 Илић Павле — 252;

- Јабланица (Г. и Д.) — 20, 67, 72,
 88, 120, 160, 252, 460;
 Јавор — 336, 464;
 Јагодићи — 408;
 Јакаљ — 424;
 Јанић Божидар — 96;
 Јањић Војислав — 52;
 Јањићи — 88, 126;
 Јарандо (рудник) — 200, 201, 218;
 Јасеново — 7, 61, 147;
 Јелова Гора — 389, 397;
 Јеселевица — 285;
 Јешић Никола — 49, 102;
 Јовановић Илија-Лала — 50;
 Јовановић Илија-Блажа — 111;
 Јовановић Радивоје-Брадоња —
 140;
 Јовановић Радос-Село — 55, 115
 Јовановић Станимир — 31, 56, 79
 Јовановић Трајко — 57, 107, 108
 Јошаница — 109, 112;

К

- Кадинача — 400;
 Калаитовић Вук — 80;
 Каличднин Тихомир — 32, 107,
 108;
 Калушевићи — 147, 306;
 Камењани — 160;
 Каона — 214, 222, 225, 228, 233, 234,
 236, 258, 285, 293;
 Кара Даг — 38;
 Караичић Недељко-Милисав —
 31, 32, 53, 54, 60, 78, 79, 95, 115,
 116;
 Каран Душан — 384;
 Каровић Риста-Сима — 224;
 Катић Живорад — 104;
 Катићи (с.) — 82, 246, 280, 286, 292,
 294, 325, 332, 343;
 Катушница (р.) — 431;
 Кесеровић Драгутин — 110, 172;
 Кесић Мирко-Кешо — 383;

- Клеково — 35, 64, 446;
Клепани (с.) — 216;
Кнежевићи — 454;
Ковачевић Ђура — 115;
Ковачевић Милан — 52, 115;
Ковачевић Митар-Мујо — 240'
303, 451;
Ковачевићи (с.) — 241;
Кокин Брод — 336, 346;
Комадине — 130;
Коњска Река — 443;
Коњуша (Г. и Д.) — 93, 105;
Копаоник — 298;
Копривица Радомир — 53;
Коријени — 152;
Коритник — 132, 230;
Корпус други ударни НОВЈ —
80, 119, 141, 151, 189, 265, 293, 319,
327, 355, 419, 476;
Косићи — 424;
Косијерићи — 380, 396, 410, 413,
419;
Косовица (с.) — 259, 309, 313;
Костић Светислав-Брка — 47, 48,
101, 224;
Котлови — 212;
Краљево — 144, 228;
Кремна — 385;
Кривача — 26;
Крстац — 89;
Крстић Бошко — 110;
Крстић Јован-Мргуд — 31, 56, 79;
Крушевица — 50;
Крушчица — 351, 461;
Крчмари — 413;
Кузмановић Војислав-Чубрило —
47, 49;
Кукавица (к. 626) — 175, 204;
Кулизино (с.) — 196, 325;
Куманица — 138;
Куманово — 41;
Куна Бранко — 181, 386, 402;
Кућани — 124, 336, 475;
Кушићи — 81, 134, 194, 208, 259,
280, 292, 330, 345;
Куштримовић Ника — 93;
- Л**
- Лазаревић Милан — 51;
Ланиште — 126;
Лепоеавићи — 210;
Лепчинац — 39;
Лесковац — 62, 71;
Лештанско — 391, 407;
Лим (р.) — 89, 90, 160;
Лисањски рудник — 11, 132;
Лозно — 186, 282;
Лопушница — 40;
- Лужница — 37;
Лука (с.) — 226;
Луковик (брдо) — 201;
Лупоглав (брдо) — 307;
- Љ**
- Љесковица — 430;
Љуберађа — 37;
Љубиш — 35, 61, 120, 348, 438, 467,
478;
Љубовија — 393;
Љубча Ријека — 216;
Љуто Поље — 443;
- М**
- Маковиште — 413, 423;
Максимовић Милојко — 57;
Маљен (пл.) — 402;
Мана (с.) — 130, 138;
Ман. Клисурса — 83;
Ман. Студеница — 265, 317;
Марин Младен — 124, 138, 141, 221,
232, 241, 279, 301, 347, 384, 409,
424, 432, 446, 456, 464;
Маринковић Александар — 53;
Маринковић Живота-Посавац —
49, 102, 224;
Марковић Мома — 140, 478;
Марковићи (с.) — 250, 269;
Мартиновић Вида — 101;
Мартиновић Ратко — 134, 159, 160,
196, 324, 329, 374, 379, 392, 420,
440, 452, 459;
Маскова — 85, 86, 134, 345;
Матаруге (с.) — 276;
Матеојић Илита — 122, 134, 144,
146, 154, 156, 159, 167, 175, 184,
193, 196, 197, 209, 211, 244, 249,
257, 259, 260, 267, 269, 273, 287,
289, 295, 297, 303, 314, 322, 324,
329, 335, 337, 350, 352, 374, 379,
380, 390, 392, 394, 404, 440, 448,
452, 459, 466;
Матић Ђорђе — 58;
Матићи (с.) — 423;
Медведник 421;
Међуречје — 306;
Мечке (с.) — 225;
Мшовић Милоад — 31, 59;
Милановић Вранимир-Буца —
412;
Миленковић Драги — 345;
Миленовић Синадин — 37;
Милић Драгослав — 59;
Милић Миловад — 47, 49;
Мидићевић Богољуб — 49, 101,
224;
Милићевић Данило — 48;

1 Г

- Милићевић Драгослав-Драга — 47, 49;
 Милићи (с.) — 261, 265, 271;
 Миловановић Миодраг — 13, 82, 235, 370, 381, 396, 398;
 Миловановић Мирослав — 411;
 Миловановић Сава — 21;
 Милојевић Радивоје — 112;
 Милосављевић Драгољуб — 95;
 Милосављевић Милосав — 79, 125, 136, 148, 151, 163, 165, 170, 179, 207, 215, 223, 237, 239, 251, 263, 272, 277, 291, 299, 313, 331, 334, 338, 344, 346, 354, 358, 371, 400, 415, 428, 430, 443, 444, 468, 476;
 Милошевац — 440;
 Милошевић Миливоје — 32, 57, 107;
 Милутиновићи (с.) — 254;
 Миљковић Славко-Јанко — 48, 101;
 Мирсалаџи — 50, 103, 104;
 Мисаловина — 128;
 Митровић Бранко — 52;
 Митровић Радослав — 95;
 Михаиловић Добросав-Доре — 46, 49, 224;
 Михаиловић Дража — 49, 226;
 Младеновић Аранђел-Корчагин — 55;
 Мланча — 312;
 Моравица (р.) — 81, 132, 217, 304;
 Морача Милутин — 119, 122, 131, 134, 141, 144, 146, 154, 156, 159, 167, 175, 184, 189, 193, 196, 197, 209, 211, 213, 244, 249, 254, 257, 259, 260, 265, 267, 269, 273, 287, 289, 293, 295, 297, 303, 309, 310, 312, 322, 324, 329, 335, 337, 340, 342, 350, 352, 368, 370, 374, 379, 380, 390, 392, 394, 404, 418, 419, 425, 440, 448, 449, 452, 459, 466, 474;
 Мочиоци (с.) — 7, 33, 35, 64, 67, 87, 343;
 Мравињци — 413;
 Мрђеновић Данило — 54;
 Мркић Данило — 53;
 Мучањ — 319;
- Н**
- Набрђе (с.) — 52;
 Нађ Коста — 340;
 Настасијевић Дарко — 60;
 Небина — 120, 124;
 Недељковић Милош — 77;
 Недељковић Рата — 470;
 Несврта — 38, 39;
- Нешковић Благоје — 43, 44, 453;
 Николић Бранко-Корчагин — 412;
 Николић Милош — 52, 101;
 Николић Радомир — 49;
 Николић Стојан — 79;
 Новаков Рид — 98;
 Нова Варош — 61, 124, 475;
 Нова Топола — 98;
 Нови Пазар — 144, 302;
 Новосел Милорад — 300;
- О**
- Обрадовић Вукосава-Бојана — 47, 49;
 Ојковица — 120, 147, 336, 431;
 Ољача Здравко — 193, 199, 209;
 Одред НОП јастребачки — 32, 107;
 Одред НОП први јужноморавски — 9, 20, 54, 66, 71, 96;
 Одред НОП други јужноморавски — 37, 95;
 Одред НОП космајски — 45, 100, 223, 387;
 Одред НОП кумановски — 41;
 Одред НОП пожаревачки — 21;
 Одред НОП тимочко-озренски — 94, 111, 112;
 Одред НОП шумадиски — 181, 357;
 Опаленик — 85;
 Опачић Богдан — 47, 48, 49, 102, 224, 411;
 Оперативни штаб јужноморавских бригада — 115;
 Орнице — 225;
 Оскоруша — 89;
 Осоница — 225, 236, 238;
 Остатија — 142, 144, 212, 231;
 Остојић Захарије — 88;
 Оцоколић Сениша — 23;
- П**
- Павличић Драгугин-Душко — 45, 46, 51, 100, 104, 181, 224, 411;
 Павловић Аца — 53;
 Павловић Ратко — 159;
 Пајевица — 152;
 Палисад — 123, 372, 445;
 Пандуровић Мирко — 51;
 Панић Душан-Јова — 47, 49;
 Парезане — 130;
 Пејовић Радован — 53;
 Пејовићи — 210;
 Перишићи — 210;
 Перовић др Миливоје — 79;
 Петковић Драгољуб — 96;

Петријевац Драга — 79;
 Петровац — 97;
 Петровић Богољуб — 57;
 Петровић Витомир — 32, 107;
 Петровић Драгољуб-Раде — 94
 115;
 Петровић Драгомир — 96;
 Петровић Драгослав-Горски — 21,
 64, 75, 78, 79, 94;
 Петровић Душан-Шане — 46, 100,
 388;
 Петровић Живорад — 51;
 Петровић Раде — Види Петровић
 Драгољуб-Раде;
 Петровић Радован — 52, 115;
 Петровић Славка — 102;
 Петрушић Радован — 54;
 Пећине — 467;
 Печењевце — 21;
 Пилетић Велимир — 22;
 Пирот — 41;
 Плочник — 132, 144, 307;
 Повлен (пл.) — 408, 413, 416;
 Пожега — 339, 352, 369, 380;
 Поледица Милија — 29;
 Полић Реља — 198;
 Поникве — 120;
 Понори — 225;
 Поповић Душан — 48;
 Поповић Жика — 30;
 Поповић Новица — 253;
 Поповић Раде — 52;
 Поповић Света — 140;
 Постење — 391;
 Првонек (с.) — 41;
 Преседло — 216;
 Пресјек — 332;
 Преслапа (брдо) — 469;
 Прибој — 126, 128, 157, 160;
 Придворица — 142, 149, 185, 242;
 Пркосава — 50;
 Прогореоци — 46;
 Прокићи — 424;
 Прокупље — 107;
 Пропљеница — 225;
 Протић Исидор — 145;
 Пуђа Душан — 94;

Р

Равна Гора (с.) — 35, 194, 323;
 Равни (с.) — 137;
 Равниште (к. 1343) — 290;
 Радовановић Миливоје — 19, 127,
 187, 189, 284, 318, 481;
 Радовановић Милија — 58;
 Радојевић Живадин — 47, 48, 49,
 102, 224;
 Радочело — 317;

Радосиња — 37;
 Рајевац — 443;
 Раков Дол — 37;
 Ранковић Мића — 224;
 Расница — 40;
 Рауш Стево — 124, 138, 141, 221,
 232, 241, 279, 301, 347, 384, 409,
 424, 432, 446, 456, 464, 470;
 Рашевац — 108;
 Рашка — 144, 156, 189, 208, 245,
 257, 302;
 Репац Пера — 101;
 Рзав (р.) — 477;
 Риљин До — 278;
 Ристић Милутин — 32, 79, 107;
 Ристић Раде — 31;
 Роган Јова — 101;
 Рогановић Видак — 53;
 Рогановић Гојко — 53;
 Рогачица — 393, 421;
 Рожанство — 438, 454;
 Рончевић Крсто — 26, 27;
 Руда Буква — 400;
 Рудине — 312, 455;
 Рудно (с.) — 152, 175, 239, 242, 254,
 265, 269, 293, 294, 296, 327;
 Рујан (пл.) — 39;

С

Сабовљевић Александар — 336;
 Сабовљевић Зора — 356;
 Савинац — 97;
 Савић Драгомир — 224;
 Савић Животије — 31, 58, 79;
 Савово — 238;
 Самарцић Десимир-Босанац — 48;
 Санџак — 474;
 Св. Илија — 40;
 Св. Прохор (манастир) — 39;
 Секулић Радоје-Максим — 172,
 264, 281, 293, 307, 314, 386, 402,
 411, 478;
 Сеча Река — 389, 400, 410, 413;
 Сибиновић Момчило — 95;
 Сивчина — 134;
 Симић Влада — 53;
 Симић Драгољуб-Мићко — 46;
 Симић Павле — 398;
 Сирогојно — 120, 137, 431, 461;
 Сјеница — 33, 35, 132, 134, 138, 207,
 245, 307, 313, 323, 328, 330, 332,
 337, 344;
 Славујевац — 98;
 Смилевски Видоје — 110, 116, 253;
 Смиљевац — 323, 325;
 Смрдан — 40;
 Солдатовић М. Стојад. — 206;
 Софијанић Ратко — 13, 82;

- Срдић Марко — 172, 264, 281, 293, 307, 314, 386, 402, 411, 478;
 Средша Река (с.) — 183, 194;
 Средњи Дел — 38;
 Српска Чука — 41;
 Стамболић Петар — 140, 252, 480;
 Стаменковић Драги — 55, 78, 96;
 Станисављевић Ратко — 52;
 Станковић Благоје — 104;
 Станковић Божа — 48, 224;
 Станковић Драгољуб — 54, 71;
 Станковић Марија — 115;
 Станковић Цветко — 52;
 Станојковић Милорад — 53;
 Стефановић Вељко — 54, 66, 72, 99;
 Стефановић Драга — 48, 59, 224;
 Стефановић Иван-Срба — 45; 46, 100, 181, 388;
 Стојановић Бранислав — 96;
 Стојановић др Воја — 54;
 Стојановић Милан — 109;
 Стојановић Милош — 31, 60, 79;
 Стојимировић Ставра — 96;
 Стозић Стева-Божа — 46, 49, 224;
 Стојичић Радован — 95;
 Стојковић Станоје — 58;
 Стол (с.) — 37;
 Стојник — 387;
 Стречица — 88;
 Стубла — 20;
 Студена (с.) — 42;
 Студеница (р.) — 230, 241, 245, 254, 257, 269, 271, 285, 304, 319;
 Сурлица — 38;
- Тадење — 218;
 Тацовић Бранко — 193;
 Тисова Глава — 408, 409;
 Тисовица (Г. и Д.) — 81, 82;
 Титово Ужице — 61, 123, 319, 339, 341, 352, 367, 369, 372, 377, 379, 385, 393, 419, 434, 435;
 Тодоровић Стева — 31;
 Тодоровићи — 391;
 Томић Божа — 127;
 Топлица (предео) — 93, 105, 106, 160;
 Топоница (Г. и Д.) — 77, 93, 252;
 Тошић Влада — 52;
 Трештена Стена — 470;
 Трибођанин Вота — 22;
 Трнла (Г. и Д.) — 59, 300, 348, 430;
- Трнинић Милан — 202, 386;
 Трњане (с.) — 25;
 Трудово (Г. и Д.) — 7, 64, 67, 80, 85, 86, 147, 246, 336, 346, 431, 464;
 Турјан — 97;
- Њ**
 Њаловић Миле — 54, 66, 72, 99;
 Њебићи (с.) — 429;
 Њосић Добрица — 58;
- У**
 "Увалић Радивоје — 57;
 Узићи — 395, 398;
 Урошевић Средоје — 12, 19, 82, 127, 187, 189, 235, 284, 318, 481;
 Ушће — 144, 156, 160, 168, 173, 175, 177, 185, 189, 203, 238, 245, 257, 265, 269, 276, 312, 317;
- Цветић Радослав — 34, 86, 134, 147, 160;
 Цветковић Прокопије — 52;
 Цекић Бура — 95;
 Церница — 97;
 Церовић Војислав — 52;
 Црвена Јабука (с.) — 40;
 Црвени Брег — 407, 413, 416, 424;
 Црна Трава — 40, 41;
 Црни Врх — 64, 67, 87, 476, 477;
- Чајетина — 123, 341, 445, 449, 454, 457, 475;
 Чемерник — 40, 41;
 Чечина — 142, 149, 257, 293;
 Чичково — 469;
- Р**
 Чуверовић Олга — 57, 115;
- Ш**
 Шарампов (с.) — 396;
 Шареник — 343;
 Шиндић Мирко — 59, 79;
 Шишмановци — 77, 93;
 Шкорић Вицо — 180;
 Шљивовица (с.) — 445;
 Штитари — 401;
 Штитково — 7, 84, 85, 346, 464;
 Штпци — 89;
 Шумадија — 181, 426.

С Л Д Р Ж Л Ј
БОРБЕ У СРБИЈИ 1944 ГОДИНЕ
јануар—мај

**Документа Народноослободилачке војске, партизанских одреда
и партиских организација**

	Странв
Наређење штдра Друге пролетерске дивизије од 3 јануара 1944 год. штабовима бригада за марш на просторију с. Драшковићи — с. Штитково — с. Д. Трудово — с. Мочиоце —	7
Извештај штаба Првог јужноморавског НОП одреда од 4 јануара 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о акцијама на прузи Лесковац—Дољевац — — — — — — — — — —	9
Заповест штаба Друге пролетерске дивизије од 8 јануара 1944 год. штабовима бригада за напад на Ивањицу и Лисањски рудник — — — — — — — — — — — — — — — —	11
Извештај штаба Друге пролетерске бригаде Друге пролетерске дивизије од 10 јануара 1944 год. Штабу дивизије о нападу на Ивањицу — — — — — — — — — — — — — — — —	17
Извештај штаба Друге јужноморавске НО бригаде од 11 јануара 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о борбама против четника у Горњој Јабланици — — — — — — — — — —	20
Извештај штаба Пожаревачког НОП одреда од 11 јануара 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о војно-политичкој ситуацији у Пожаревачком округу и акцијама Одред у новембру и децембру 1943 године — — — — — — — — — —	21
Наредба Главног штаба НОВ и ПО Србије од 13 јануара 1944 год. о постављању штаба Треће јужноморавске НО бри-	
—Наредба Главног штаба НОВ и ПО Србије од 13 јануара 1944 год. о постављању штаба Јастребачког НОП одреда „Никодије Стојановић-Татко" — — — — — — — — — —	32
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 13 јануара 1944 год. штабовима бригада за марш на просторију Мочиоци—Брезова и прикупљање података о непријатељу на правцу Ариље—Ивањица—Сјеница — — — — — — — — — —	33
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 14 јануара 1944 год. штабовима бригада за марш на просторију с. Равна Гора — с. Клеково — с. Мочиоци и обезбеђење према Ариљу, Сјеници и Љубишу — — — — — — — — — —	35
Извештај штаба Другог јужноморавског НОП одреда од 15 јануара 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о борбама јединица Одред у периоду од октобра 1943 год. до 7 јануара 1944 године — — — — — — — — — —	37

	Страна
Извештаз заменика политичког комесара Космајског НОП одреда од 15 јануара 1944 год. Окружном комитету КПЈ за Младеновац о организационом стању и борбама Одред у првој половини јануара — — — — —	45
Наредба Главног штаба НОВ и ПО Србије од 16 јануара 1944 год. за формирање Четврте јужноморавске НО бригаде и поцтављање Штаба бригаде и штабова батаљона — —	52
Наредба Главног штаба НОВ и ПО Србије од 16 јануара 1944 год. о реорганизацији Првог јужноморавског НОП одреда	54
Извештај делегата Главног штаба НОВ и ПО Србије од 16 јануара 1944 год. Покрајидском комитету КПЈ за Србију о формирању Треће јужноморавске НО бригаде, њеном организационом стању и првој борби против Бугара —	55
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 16 јануара 1944 год. штабовима бригада за марш на просторију Бела Река—Љубиш—Драшковићи—Брђани—Јасеново и обезбеђење према Ариљу, У^ицу и Новој Вароши — — —	61
Извештај штаба Друге јужноморавске НО бригаде од 16 јануара 1944 год. Главном штабу, НОВ и ПО Србије о нападу на болницу у Лесковцу — — — — —	63
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 17 јануара 1944 год. штабовима бригада за напад на непријатељске јединице на положајима Мочиоци—Црни Врх—Г. Трудово—Клеково — — — — —	64
Извештај штаба Првог јужноморавског НОП одреда од 17 јануара 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о реорганизацији, бројном стању и наоружању Одред — — —	66
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 19 јануара 1944 год. штабовима, бригада за марш на просторију Доброселица—Јабланица и приправност за борбу против четничких јединица — — — — —	67
Извештај штаба Првог јужноморавског НОП одреда од 19 јануара 1944 год. Команди подручја у Вујанову о борби са Бугарима — — — — —	71
Извештај штаба Друге јужноморавске НО бригаде од 21 јануара 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о нападу на Бугаре у с. Влахову — — — — —	72
Извештај штаба Четврте јужноморавске НО бригаде од 21 јануара 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о диверзантској акцији Бригаде на друму Дољевац—Прокупље —	76
Писмо штаба Друге јужноморавске НО бригаде од 23 јануара 1944 год. Команди јабланичког подручја о борбама са четницима — — — — —	77
Наређење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 25 јануара 1944 год. о формирању Оперативног штаба за Другу и Трећу јужноморавску НО бригаду —« — — — — —	78
Извештај штаба Друге пролетерске дивизије од 25 јануара 1944 год. штабу Другог ударног корпуса НОВ Југославије о борбама Дивизије од 2—25 јануара 1944 године — — —	79
Извештај штаба Друге јужноморавске НО бригаде од 1 фебруара 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о борбама против четника У Топлици — — — — —	93
Наредба Главног штаба НОВ и ПО Србије од 2 фебруара 1944 год. о постављању Оперативног штаба Друге јужноморавске НО бригаде и Тимочко-озренског НОП одреда —	94
Наредба Главног штаба НОВ и ПО Србије од 4 фебруара 1944 год. о постављању штаба Пете јужноморавске НО бригаде и Другог јужноморавског НОП одреда — — — —	95

	Страница
Извештај штаба Првог јужноморавског НОП одреда од 6 фебруара 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о борбама против Бугара и четника и војно-политичком раду у Одреду — — — — —	96
Извештај заменика политичког комесара Космајског НОП одреда од 15 фебруара 1944 год. Окружном комитету КПЈ за Младеновац о организационом сгању и акцијама Одреда — — — — —	xoo
Извештај штаба Четврте јужноморавске НО бригаде од 17 фебруара 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о диверзантским акцијама на прузи Прокупље—Куршумлија	105 j-
„Извештај штаба Јастребачког НОП одреда „Никодије Стојановић“ од 17 фебруара 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о војно-политичком раду у Одреду и борби против четника — — — — —	107
Извештај штаба Четврте јужноморавске НО бригаде од 21 фебруара 1944 год. Команди јабланичког подручја о борби против четника код Горње Јошанице — — — — —	109 .
-Извештај Окружног повереништва КПЈ за Топлички округ од фебруара 1944 год. Окружном комитету КПЈ за Лесковац о борбама наших јединица против четника — — — — —	111
Наредба Главног штаба НОВ и ПО Србије од 12 марта 1944 год. о формирању Оперативног штаба јужноморавских бригада — — — — —	115]-
Писмо делегата Врховног штаба НОВ и ПОЈ Светозара Вукмановића-Темпа од 15 марта 1944 год. члану ПК КПЈ за Србију о припремању аеродрома и припремама за офанзиву на непријатељске снаге у Јужној Србији — — — — —	116
Радиограмски извештај штаба Пете НОУ дивизије од 18 марта 1944 год. штабу Другог корпуса НОВЈ о пребацивању Друге пролетерске и Пете НОУ дивизије на сектор Бијело Брдо—Увац — — — — —	119 ..
Наређење штаба Пете НОУ дивизије „од 21 марта 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије и штабовима Прве, Четврте и Десете крајишке НОУ бригаде за марш на просторију Доброселица — Г. и Д. Јабланица—Борова Глава—Негбина—Ојковица—Сирогојно и напад на четнике у Љубишу — — — — —	120
Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде од 21 марта 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о концентрацији непријатељских снага на просторији Ужице—Чајетина—Палисад	123
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 22 марта 1944 год. штабовима бригада за марш на просторију Бурађа—Негбина—Кућани—Драглица и затварање правца од Нове Вароши — — — — —	124
Извештај штаба Друге пролетерске бригаде Друге пролетерске дивизије од 22 марта 1944 год. Штабу дивизије о борби против Немаца, четника и недићеваца на комуникацији Прибој—Вардиште — — — — —	126
Извештај штаба Друге пролетерскв дивизије од 22 марта 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о борбама против Немаца, недићеваца и четника на комуникацији Прибој—Вардиште	128
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 23 марта 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије за размештај на просторији Мана—Будожеља—Комадине—Парезане — — — — —	130

Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 23 марта 1944 год. штабовима бригада за прелаз комуникације Ариље—Ивањица—Сјеница и размештај на просторији Градац—Плочник—Брусник—Коритник — — — — —	132
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 23 марта 1944 год. штабовима бригада за марш на просторију Кушићи—Даретин—Сивчина—Маскова и прикупљање података о непријатељским снагама у Ивањици, Сјеници и на Голији	134
Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 23 марта 1944 год. Штабу дивизије о борби против четника на сектору Сирогојно—Равни — — — — —	13
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 24 марта 1944 год. штабовима бригада за марш на просторију Куманица—Мана—Будожеља и обезбеђење са правца Ивањице и Сјенице — — — — —	13
Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 24 марта 1944 год. Штабу дивизије о борбама против четника Ужичке и Златиборске бригаде — — — — —	14
Радиограмски извештај штаба Пете НОУ дивизије од 26 марта 1944 год. штабу Другог корпуса НОВЈ о пребацивању Друге пролетерске и Пете НОУ дивизије на сектор Ивањице — — — — —	14
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 26 марта 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије за марш на просторију Деспотовица—Придворица—Чечина—Брусник—Остатија — — — — —	142
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 26 марта 1944 год. штабовима бригада за марш на просторију Градац—Брусник—Плочник—Остатија и прикупљање података о непријатељским снагама у Новом Пазару, Рашкој, Ушћу и Краљеву — — — — —	144
Извештај штаба Друге пролетерске дивизије од 26 марта 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о борбама против четника на просторији Јасеново—Ојковица—Трудово — — — — —	147
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 26 марта 1944 год. штабовима бригада за марш на просторију с. Деспотовица—с. Врмбаје—с. Придворица—с. Чечина и већу дисциплину и тачност у вези са покретом — — — — —	149
Радиограмски извештај штаба Пете НОУ дивизије од 28 марта 1944 год. штабу Другог корпуса НОВЈ о борбама против четника и Бугара јужнд од Ивањице — — — — —	151
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 29 марта 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије за марш на просторију Бзовик—Коријени—Пајевица и напад на с. Рудно — — — — —	152
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 29 марта 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије и штабовима бригада о припремама за форсирање реке Ибра — — — — —	154
Наређење штаба Пете ударне дивизије од 29 марта 1944 год. штабовима бригада за напад на комуникацију Рашка—Ушће — — — — —	156
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 29 марта 1944 год. штабовима бригада за марш на просторију Бзовик—Долац—Боровци—Камењани и обезбеђење према Ушћу	160
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 30 марта 1944 год. штабовима Друге пролетерске дивизије, Четврте и Десете крајишке НОУ бригаде за форсирање реке Ибра — — — — —	165

Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 30 марта 1944 год. штабовима бригада за напад на Ушће и форсираше р. Ибра — — — — —	168
Извештај штаба Десете крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 30 марта 1944 год. Штабу дивизије о смештају Бригаде и распореду и бројном стању непријатељских јединица на сектору Бригаде — — — — —	171
> Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 31 марта 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије и штабовима бригада за повлачење на просторију Брусник—Вионица—Добри До—Деспотовица и напад на непријатељске снаге на сектору Бзовик — — — — —	173
Извештај штаба Друге пролетерске дивизије од 31 марта 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о борбама против Немаца, Бугара, белогардејаца и недићеваца код Ушћа — — — — —	175
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 31 марта 1944 год. штабовима бригада за марш на просторију Деспотовица—Врмбаје—Добри До и напад на непријатељске снаге на сектору Бзовик — — — — —	177
Извештај штаба Десете крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 31 марта 1944 год. Штабу дивизије о борби против непријатеља између Брвенице и Беле Стене — — — — —	180
Писмо Окружног комитета КПЈ за Младеновац од марта 1944 год. штабу Шумаћког НОП одреда о потреби појачане активности против непријатељских јединица у Шумадији — — — — —	181
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 1 априла 1944 год. штабовима бригада за размештај на просторији Вионица—Брусник—Градац—Средња Река и прикупљање података о непријатељу — — — — —	183
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 1 априла 1944 год. штабовима бригада за размештај на просторији Деспотовица—Ајдучко Брдо—Добри До—Придворица и затварање правца према Ивањици и Ушћу — — — — —	185
Извештај штаба Друге пролетерске бригаде Друге пролетерске дивизије од 2 априла 1944 год. Штабу дивизије о нападу на железнички мост на Ибру код с. Лозно — — — — —	186
Извештај штаба Друге пролетерске бригаде Друге пролетерске дивизије од 2 априла 1944 год. Штабу дивизије о нападу на непријатељске јединице у с. Ерџица у садејству са јединицама Прве крајишке НОУ бригаде — — — — —	188
Радиограмски извештај штаба Пете НОУ дивизије од 3 априла 1944 год. штабу Другог корпуса НОВЈ о борбама на комуникацији Рашка—Ушће — — — — —	189
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 3 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије за борбена дејства против непријатељских јединица на сектору Ивањица—Гуча—Ариље — — — — —	190
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 3 априла 1944 год. штабовима бригада за размештај на просторији Бзовик—Градац—Средња Река—Глеђица—Равна Гора—Кушићи—Брезова и прикупљање података о непријатељу — — — — —	194
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 3 априла 1944 год. штабу Прве крајишке НОУ бригаде за марш на просторију Бела Стена—Кулизино—Д. Глеђица — — — — —	196
Извештај штаба Друге пролетерске дивизије од 3 априла 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о резултатима борби на Ибру 30/31 марта 1944 године — — — — —	198

	Извештај штаба Четврте крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 3 априла 1944 год. Штабу дивизије о нападу на рудник Јарандо — — — — —	Отт 0
	Извештај штаба Четврте пролетерске бригаде Друге пролетерске дивизије од 3 априла 1944 год. Штабу дивизије о борбама око Ушћа — — — — —	2П.,
	Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 6 априла 1944 год. штабовима Друге и Четврте пролетерске бригаде за разбијање четничких јединица на својим правцима покрета — — — — —	206
	Писмо штаба Пете НОУ дивизије од 7 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије о непријатељским снагама у Студеничком, Моравичком и Драгачевском срезу — —	207
	Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 7 априла 1944 год. штабу Четврте крајишке НОУ бригаде за марш на просторију Г. Перишићи—Пејовићи—Лепосавићи — —	210
	Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 7 априла 1944 год. штабу Четврте крајишке НОУ бригаде за садејство Првој крајишкој НОУ бригади при нападу на непријатеља на просторији Брусник—Котлови—Остатија — — — — —	212
	Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 7 априла 1944 год. штабовима Друге и Четврте пролетерске бригаде за марш на просторију Каона—Живица—Вучковица и чишћење терена од четника — — — — —	214
Л ¹	Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 7 априла 1944 год. Штабу дивизије о борбама од 24—31 марта 1944 године — — — — —	216
	Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 8 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске бригаде за напад на четнике у с. Каони — — — — —	2221
	Извештај заменика политичког комесара Космајског НОП одреда од 8 априла 1944 год. Окружном комитету КПЈ за Младеновац о формирању Четврте чете и саставу команди чета у Одреду — — — — —*	223 j
	Извештај штаба Друге пролетерске дивизије од 9 априла 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о борбама против четника и љотићеваца на просторији Каона—Горњи Дубац — —	225 j
	Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 9 априла 1944 год. штабовима Друге и Четврте пролетерске бригаде за размештај на просторији Брезовица—Каона—Губеревац—Живица—Вучковица и затварање праваца према Краљеву, Тучи и Ивањици — — — — —	228
Л I	Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 9 априла 1944 год. Штабу дивизије о борби против Немаца, Бугара и недићеваца у с. Коритнику на Р-Студеници — — — — —	230
	Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 10 априла 1944 год. штабовима Друге и Четврте пролетерске бригаде за повлачење са просторије Каона—Вучковица на леву обалу реке Бјелице — — — — —	233
	Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 10 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске бригаде за напад на непријатељске положаје на сектору Вича—Каона — — —	234
	Извештај штаба Друге пролетерске дивизије од 10 априла 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о распореду бригаде и резултатима борби на просторији Каона—Горњи Дубац —	236

Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 11 априла 1944 год. штабовима бригада за марш на просторију Осоница—Савово—Добри До—Врмбаје и затварање праваца према Ивањици и Ушћу	238
Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 11 априла 1944 год. Штабу дивизије о борбама против непријатеља на сектору Рудно—Взовик	239
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 12 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије за напад на бугарске снаге у долини р. Студенице на сектору Ковачевићи—Деспотовица	241
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 12 априла 1944 год. штабовима бригада за извиђање непријатељских положаја на реци Студеници и обезбеђење са праваца Рашка, Ушће, Ивањица и Сјеница	245
Извештај штаба Друге пролетерске дивизије од 12 априла 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о непријатељским снагама на подручју Моравичког и Студеничког среза	249
Писмо делегата Врховног штаба НОВ и ПОЈ од 13 априла 1944 год. команданту Главног штаба НОВ и ПО Србије у вези са доласком Друге пролетерске и Пете НОУ дивизије у Топлицу и Јабланицу	252
Радиограмски извештај штаба Пете НОУ дивизије од 13 априла 1944 год. штабу Другог корпуса НОВЈ о борбама против непријатељских снага на сектору Студеница—Рудно	254
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 13 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије за напад на бугарске јединице у долини р. Студенице на сектору Милутиновићи—Долови—Деспотовица	254
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 13 априла 1944 год. штабовима* бригада за дејства против непријатељских снага према Ивањици и комуникацији Рашка—Ушће	257
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 13 априла 1944 год. штабу Десете НОУ бригаде и помоћнику начелника Штаба дивизије за дејство против Вугара на правцу Кушићи—Косовина	259
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 13 априла 1944 год. штабовима бригада за напад на бугарске снаге на сектору Милићи—Борково и затварање правца од Ивањице	261
Извештај штаба Десете крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 13 априла 1944 год. Штабу дивизије о распореду Бригаде	263
Радиограмски извештај штаба Пете НОУ дивизије од 14 априла 1944 год. штабу Другог корпуса НОВЈ о борби против Вугара на сектору Рудно—Милићи	265
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 14 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије за појачана дејства јединица Дивизије против бугарских снага на сектору Ман. Студеница—Ушће	265
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 14 априла 1944 год. штабу Четврте крајишке бригаде за упућивање једног батаљона Првој крајишкој НОУ бригади	268
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 14 априла 1944 год. штабовима Друге и Четврте пролетерске и Треће српске НОУ бригаде за тоњење непријатеља долином р. Студенице у правцу Ушћа и затварање правца од Ивањице	269

	Страна
Извештај штаба Друге пролетерске дивизије од 14 априла 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о распореду Дивизије и борби Треће српске НОУ бригаде против немачких јединица код с. Ђакова — — — — — — — — — —	271
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 15 априла 1944 год. штабу Прве крајишке НОУ бригаде за напад на бугарске јединице на сектору Бзовика — — — — — — — — — —	273
Извештај штаба Друге пролетерске дивизије од 15 априла 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о борби против Бугара у с. Милићима на р. Студеници — — — — — — — — — —	274
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 15 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске бригаде за испитивање могућности пребацивања јединица Друге и Пете дивизије преко Ибра на сектору Ушће—Матаруге — — — — — — — — — —	276
Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 15 априла 1944 год. Штабу дивизије о борбама против непријатељских јединица на сектору Риљин До—Градина — — — — — — — — — —	278
Извештај штаба Десете крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 15 априла 1944 год. Штабу дивизије о распореду Бригаде и борбама против четника на сектору Катићи—Кушићи — — — — — — — — — —	280
Извештај Штаба Друге пролетерске бригаде Друге пролетерске дивизије од 15 априла 1944 год. Штабу дивизије о борбама за прелаз преко Ибра на сектору Лозно — — — — — — — — — —	282
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 16 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије за појачану активност на сектору Студеница—Борково и према Ивашици и Каони — — — — — — — — — —	285
Писмо штаба, Пете НОУ дивизије од 16 априла 1944 год. штабовима бригада о борби Четврте пролетерске бригаде са Бугарима код с. Боркова — — — — — — — — — —	288
Извештај штаба Друге пролетерске дивизије од 16 априла 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о борбама против Бугара год В. Ливаде и Боркова — — — — — — — — — —	289
Извештај штаба Десете крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 16 априла 1944 год. Штабу дивизије о јачини непријатељских снага у Ивањици — — — — — — — — — —	292
Радиограмски извештај штаба Пете НОУ дивизије од 17 априла 1944 год. штабу Другог корпуса НОВЈ о борбама Друге и Пете дивизије од 8—12 априла 1944 године — — — — — — — — — —	293
Писмо штаба Пете НОУ дивизије од 17 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије о непријатељским снагама на сектору Рудно—Градина—Ивањица—Катићи — — — — — — — — — —	294
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 17 априла 1944 год. штабовима бригада за напад на бугарске и недићевске јединице у рејону Ивањице и Рудна — — — — — — — — — —	296
Извештај штаба Друге пролетерске дивизије од 17 априла 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о неуспеху пребацивања преко Ибра на Копаоник — — — — — — — — — —	298
Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 17 априла 1944 год. Штабу дивизије о разбијању четника у с. Трнави — — — — — — — — — —	300
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 18 априла 1944 год. штабу Прве крајишке НОУ бригаде за испитивање непријатељских снага на сектору Рашка—Нови Пазар и могућности прелаза преко реке Ибра јужно од Рашке — — — — — — — — — —	302

	Страна
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 18 априла 1944 год. штабовима бригада за затварање праваца у долини Моравице и Студенице — — — — —	304
Извештај штаба Десете крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 18 априла 1944 год. Штабу дивизије о борби против Вугара на сектору Међуречје—Калушевићи — —	306
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 19 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије за марш бригада на просторију Добри До—Вионица—Плочник и затварање праваца од <i>Ивањице</i> и Сјенице — — — — —	307
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 19 априла 1944 год. штабовима Четврте и Десете крајишке НОУ бригаде за напад на бугарски батаљон у с. Косовици — — — — —	309
Наређење штаба Пете ударне дивизије од 19 априла 1944 год. штабовима Четврте и Десете крајишке НОУ бригаде за напад на непријатеља у с. Братљеву — — — — —	311
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 19 априла 1944 год. штабовима Друге пролетерске и Треће српске НОУ бригаде за <i>размештај на просторији Рудине</i> —Мланча—Врмбаје и затварање правца од Ушћа — — — — —	312
Извештај штаба Десете крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 19 априла 1944 год. Штабу дивизије о борби против Немаца и Бугара на комуникацији Ивањица—Сјеница, између Косовице и Братљева — — — — —	313
Извештај штаба Друге пролетерске бригаде Друге пролетерске дивизије од 19 априла 1944 год. Штабу дивизије о распореду Бригаде и јачини и распореду непријатеља на сектору Ушће—Ман. Студеница—Радочело — — — — —	317
Радиограмски извештај штаба Пете НОУ дивизије од 20 априла 1944 год. штабу Дру/ог корпуса НОВЈ о борбама Друге пролетерске дивизије против Бугара на сектору Ивањица—р. Студеница — — — — —	319
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 20 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије и штабовима бригада за <i>покрет</i> правцем Голија—Мучањ—Ужице — — — — —	319
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 20 априла 1944 год. <i>штабовима</i> бригада за концентрацију на просторији Равна Гора—Смиљевац у циљу прелаза комуникације Ивањица—Сјеница — — — — —	323
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 20 априла 1944 год. штабовима бригада за <i>покрет</i> правцем Кулизино—Смиљевац—Катићи — — — — —	825
Радиограмски извештај штаба Пете НОУ дивизије од 21 априла 1944 год. штабу Доугог корпуса НОВЈ о борбама Пете НОУ дивизије против Бугара, недићеваца и четника на сектору <i>Ивањица</i> —Рудно — — — — —	327
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 21 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије и штабовима бригада за прелазак преко комуникације Ивањица—Стеница — —	328
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 21 априла 1944 год. штабовима бригада за припрему прелаза комуникације Ивањица—Сјеница — — — — —	330
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 21 априла 1944 год. штабовима бригада за прелазак преко комуникације <i>Ивањица</i> —Сјеница и <i>размештај</i> на просторији Брезова—Катићи—Пресјека — — — — —	332

	Страна
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 22 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије за достављање података о непријатељу на правцу кретања Дивизије — —	334
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 22 априла 1944 год. штабовима бригада за марш на просторију Г. Трудово—Ојховица—Кућани—Бела Река и затварање праваца од Јавора и Кокиног Брода — — — — — — — — — —	336
Извештај штаба Друге пролетерске дивизије од 22 априла 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о прелазу комуникације Ивањица—Сјеница — — — — — — — — — —	337
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 23 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије за покрет према комуникацији Ужице—Пожега и затварање праваца од Ариља и Ивањице — — — — — — — — — —	339
Наређење Штаба Пете НОУ дивизије од 23 априла 1944 год. штабовима бригада за покрет ¹ према комуникацији Ужице—Чајетина — — — — — — — — — —	341
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 23 априла 1944 год. штабовима бригада за размештај на просторији Мочиоци—Катићи—Бјелуша—Шареник — — — — — — — — — —	343
Извештај штаба Друге пролетерске дивизије од 23 априла 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о резултатима борбе приликом прелаза комуникације Ивањица—Сјеница — — — — — — — — — —	344
уJ^ Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 23 априла 1944 год. Штабу дивизије о сукобу са Четницима између Штиткова и Г. Трудова и постављању заседе код Кокиног Брода — — — — — — — — — —	346
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 24 априла 1944 год. штабовима бригада, за протеривање непријатеља са просторије Љубиш—Дреново—ГостАље—Грнава — — — — — — — — — —	348
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 24 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије за марш на просторију Висока—Крушчица—Добраче и затварање праваца од Ариља — — — — — — — — — —	351,
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 24 априла 1944 год. штабовима, бригада о припремама за прелаз преко комуникације Пожега—Ужице — — — — — — — — — —	352
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 25 априла 1944 год. штабовима бригада за упућивање тешких рањеника у Четврту пролетерску бригаду ради пребацивања у болницу Другог корпуса НОВ Југославије — — — — — — — — — —	355
Упутство штаба Првог шумадиског НОП одреда „Милан Благојевић“ од 25 априла 1944 год. за војно-политички рад у јединицама Одреда — — — — — — — — — —	357
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 26 априла 1944 год. штабовима Прве, Четврте и Десете крајишке НОУ и Четврте пролетерске бригаде у вези припрема за прелаз комуникације Ужице—Борова Глава — — — — — — — — — —	367
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 26 априла 1944 год. штабовима Друге пролетерске и Треће српске НОУ бригаде за прелаз преко комуникације Ужице—Пожега — — — — — — — — — —	369
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 27 априла 1944 год. штабовима Прве, Четврте и Десете крајишке НОУ и Четврте пролетерске бригаде за прелаз комуникације Ужице—Палисад — — — — — — — — — —	372

	Страна
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 27 априла 1944 год. штабовима Прве, Четврте и Десете НОУ крајишке и Четврте пролетерске бригаде за прелаз преко комуникације Ужице—Вишеград — — — — —	377
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 28 априла 1944 год. штабу Десете крајишке НОУ бригаде за рушење комуникације Вишеград—Ужице — — — — —	379
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 28 априла 1944 год. штабовима Друге пролетерске и Треће српске НОУ бригаде за прелазак комуникације Пожега—Косјерићи —	380
Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 28 априла 1944 год. Штабу дивизије о нападу на Виоску — — — — —	382
Извештај штаба Десете крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 28 априла 1944 год. Штабу дивизије о борби против непријатеља на комуникацији Ужице—Кремна —	385
Извештај штаба Космајског НОП одреда „Раде Јовановић“ од 28 априла 1944 год. Окружном комитету КПЈ за Младеновац о борби са четницима Драже Михаиловића код села Стојника — — — — —	387
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 29 априла 1944 год. штабовима Прве, Четврте и Десете крајишке НОУ и Четврте пролетерске бригаде за марш) преко Јелове Горе ка Сечој Реци — — — — —	389
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 30 априла 1944 год. штабовима бригада за размештај на просторији Лештанско—Зарође—Годоровићи—Постење — — — — —	391
Писмо штаба Пете НОУ дивизије од 30 априла 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије о концентрацији непријатељских снага на линији Ужице—Дуб—Рогачица—Љубовија и о даљем покрету бригада ове дивизије према Љубовији	393
Извештај штаба Друге пролетерске дивизије од 30 априла 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о борбама Друге пролетерске и Треће српске НОУ бригаде од 25—30 априла 1944 године — — — — —	394
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 30 априла 1944 год. штабовима бригада за покрет правцем Варда—Ваљево — — — — —	398
Извештај штаба Десете крајишке(НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 30 априла 1944 год. Штабу дивизије о борбама са Немцима на Кадињачи и пребацивању на просторију Руда Вуква—Сеча Река — — — — —	400
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 1 маја 1944 год. штабовима Друге пролетерске дивизије и Прве, Четврте и Десете крајишке НОУ бригаде за марш на подручје пл. Маљена и разбијање четника — — — — —	402
Извештај штаба Друге пролетерске дивизије од 1 маја 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о борбама против четника на просторији Варда—Црвени Брег — — — — —	407
Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 1 маја, 1944 год. Штабу дивизије о борбама против четника на јужним границима Повлена — — — — —	408
Извештај штаба Десете крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 1 маја 1944 год. Штабу дивизије о ситуацији на сектору Бригаде — — — — —	410
Извештај бироа Трећег батаљона Космајског НОП одреда од 1 маја 1944 год. заменику политичког комесара Одрода о формирању батаљона и четних руководстава — — —	411

	Страна
Наређење штаба Друге пролетерске НОУ дивизије од 2 маја 1944 год. штабовима бригада за прелаз комуникације Ваљево—Косјерићи и размештај на просторији Крчмари—Буковац—Голубац—Осеченица—Бријежђе — — — —	413
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 3 маја 1944 год. штабу Друге пролетерске дивизије за разбијање четничке групе на сектору Црвени Брег—Повлен — — — —	416
Радиограмски извештај штаба Пете НОУ дивизије од 4 маја 1944 год. штабу Другог корпуса НОВЈ о прелазу Друге пролетерске и Пете НОУ дивизије на сектор северно од комуникације Бајина Башта—Ужице—Косјерићи — —	419
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 4 маја 1944 год. штабовима Прве и Четврте НОУ бригаде за постављање заседа непријатељским јединицама на комуникацији Варда—Ваљево — — — — — — — — — — — — — — — —	419
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 4 маја 1944 год. штабовима бригада за протеривање четника према Медведнику и Рогачици — — — — — — — — — — — — — — — —	421
A Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 4 маја 1944 год. Штабу дивизије о борби са четницима на сектору с. Маковиште — — — — — — — — — —	423
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 5 маја 1944 год. штабовима бригада за чишћење терена од четника на просторији Косићи—Прокићи и пребацивање јединица на линију Црвени Брег—Варда—Јакаљ — — — — — — — — — —	424
Писмо штаба Друге пролетерске дивизије од 5 маја 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије у вези пребацивања једне дивизије на територију Шумадије — — — — — — — — — — — —	426
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 5 маја 1944 год. штабовима бригада за размештај на просторији Варда—Годечево—Тебићи — — — — — — — — — — — — — — — —	429
/ Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 5 маја 1944 год. Штабу дивизије о борбама од 16—30 априла 1944 године — — — — — — — — — — — — — —	430
Извештај штаба Четврте крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 5 маја 1944 год. Штабу дивизије о борби против непријатеља на Дреновачком Кику — — — — — — — — — — — —	433
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 6 маја 1944 год. штабовима бригада за прелаз комуникације Ужице—Бајина Башта на сектору Заглавак—Дуб — — — — — — — — — —	434
Извештај штаба Друге пролетерске дивизије од 8 маја 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о ситуацији на положајима Дивизије —	437
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 9 маја 1944 год. штабовима бригада за мапш на просторију Алин Поток—Рожанство—Гостиље—Горњи Љубиш — — — — — — — — — — —	438
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 9 маја 1944 год. штабовима бригада за размештај на просторији Милошевац—Добро Поље — — — — — — — — — — — — — — — —	440
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 9 маја 1944 год. штабовима бригада за размештај на просторији Љуто Поље—Рајевац—Коњска Река — — — — — — — — — — — —	443
Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 9 маја 1944 год. Штабу дивизије о нападу на Чајетину и Палисад — — — — — — — — — — — — — — — —	445

	Страна	
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 11 маја 1944 год. штабовима бригада за марш на просторију Бреково—Ђедовац—Клеково	446	
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 12 маја 1944 год. штабовима бригада за дејство против четника на правцу Ивањица—Ариље—Чајетина	449	
Извештај заменика начелника штаба Пете НОУ дивизије од 12 маја 1944 год. штабу Пете НОУ дивизије о ситуацији на територији Ужичког и Чачанског округа	452	
Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 12 маја 1944 год. Штабу дивизије о борбама против четника на сектору Чајетина—Рожанство	454	л j^
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 13 маја 1944 год. штабовима бригада за напад на четнике на просторији између Беле Реке и Драшковића и контролисање праваца ка Ивањици, Ариљу и Чајетини	457	
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 13 маја 1944 год. штабу Друге пролетерске бригаде за размештај на просторији Г. и Д. Јабланица	459	
Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 13 маја 1944 год. Штабу дивизије о борбама четника на положајима између с. Сирогојна и с. Г. Крушице	461	J Г'
Наређење штаба Пете НОУ дивизије од 14 маја 1944 год. штабовима бригада за напад на четнике Другог милешевског корпуса у рејону Г. Трудово—Штитково и даљи покрет према Јавору	464	
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 14 маја 1944 год. штабовима бригада за марш на просторију Пећине—Доброселица—Борова Глава—Горњи Љубиш	467	
Извештај штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 14 маја 1944 год. Штабу дивизије о борби против четника на Преслапи, између Високе и Чичкова	469	/ '/
Извештај штаба Четврте крајишке НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 14 маја 1944 год. Штабу дивизије о борбама против Немаца, Бугара и четника на положају Трештена Стена—Бијочино Брдо	470	
Радиограмски извештај штаба Пете НОУ дивизије од 15 маја 1944 год. штабу Другог корпуса НОВЈ о пребацивању Друге пролетерске и Пете НОУ дивизије на територију Санџака	474	
Наређење штаба Друге пролетерске дивизије од 15 маја 1944 год. штабовима Друге пролетерске и Треће српске НОУ бригаде за марш бригада на просторију Борова Глава—Драглица—Кућани и затварање праваца према Чајетини и Новој Вароши	475	
Извештај штаба Десете НОУ бригаде Пете НОУ дивизије од 17 маја 1944 год. Штабу дивизије о борбама против четника у времену од 11—15 маја на линији Владаје—Дреново—Ђедовац—Црни Врх—Дебело Брдо	476	
Радиограмски извештај политичког комесара Главног штаба НОВ и ПО Србије од 20 маја 1944 год. штабу Другог корпуса НОВЈ о борбама Друге пролетерске дивизије против четника код Љубиша	478	
		503